

אסיפת גליזנות

פרשת חיי שרה

נא לא להוציא מבית הכנסת
עד מוצאי שבת

תוכן הענינים

אבני אפד.....	מורינו הרב רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל
מאודי הגולה.....	מרנן האדמורי"ם מאורי גולת ארה"ב זי"ע
מחשבת חיים.....	מרן הגאון הצדיק רבי משה חיים שמרלר זצ"ל אב"ד ציריך
ויטע אש"ל.....	הגאון הצדיק רבי שמואל אהרן לידר זי"ע
זכר צדיק לברכה.....	מרן הגה"ק רבי יהודה הורביץ מדז'יקוב זי"ע
נטיעה של שמחה.....	הגאון הצדיק רבי נטע ציינווירט זצ"ל
ממעין השילוח.....	במשנת רבוה"ק מאיז'בצא זי"ע
דברי תורה וחסידות.....	הגאון הצדיק המקובל רבי אהרן מרדכי רוטנער זצ"ל
שלהבת מנחם.....	הגאון הצדיק ר' מנחם מונדרר זצ"ל מקאסוב
בית ארזים.....	חכמי רומניא וגאוניה
באמונתו יהיה.....	המשפיע הגאון הצדיק רבי משה וואלפסאן שליט"א
מעיינות החיים.....	כ"ק אדמו"ר מטעמשוואר שליט"א
קול דודי.....	הרה"ג רבי דוד פראנד שליט"א
חיבת העבודה.....	הגה"צ רבי חיים יוסף בידרמן שליט"א מלעלוב
חמידא דאורייתא.....	הגאון רבי יעקב פרידמן שליט"א
ברכה משולשת.....	הצדיק מרעננה רבי יצחק הוברמן זי"ע
אוצר פלאות התורה.....	הרב רבי זאב (וואלף) זיכערמאן שליט"א
היכל הודאה.....	הגאון הגדול גאב"ד היכל הוראה שליט"א
אומד מן החדש.....	הגאון המופלא רבי אברהם משה באקאן שליט"א
אוצר ידיעות התורה.....	מגיד מישרים הרה"ג רבי אהרן קאהן שליט"א
הוי זהיר במלאכתך.....	הגאון רבי משה אורי בלוי שליט"א
זיו הפרשה.....	הגה"צ רבי יונה זאב וינבערג שליט"א
מרקחת חיים.....	הגאון הגדול רבי חיים אלעזר ווייס שליט"א גאב"ד ביתר
עמק הפרשה.....	הגאון הגדול רבי משה פרידמן שליט"א
פניני הלכה ומנהג.....	הרה"ג רבי פנחס אהרנסון שליט"א
פניני הכתן.....	המשפיע הרב החסיד רבי יצחק דוב מנדלסון שליט"א

הרוצה להפיץ ב-6 בתי כנסיות באזור מגוריו
יפנה למספר:

050-4186860

בין השעות 7:30 ל-8:30 בערב

זנא לעדכון במספר 052-7632-480 ביום ראשון

בין השעות 7:30 ל-8:30 בערב

שהפיצו זבל"ג יכנסו להגרלה

למחלקת מנויים והפצה

053-4178-885

לכל עניני החוברת

050-4186-860

הזוכה בהגרלה השבוע

הרב נפתלי אדנסטר שיחי

מפיץ בעיר בני ברק

הדפסה:

קונטרול P

02-9971070

חידם 6, ירושלים

אבני אבן

ממקור ישראל יחלכו רבינו ישראל בעל שם טוב ותלמידיו ז"ע ועני"א כפי ששאב מבראם והשקה את בני ישראל רבות בשנים מורינו הרב רבי אליעזר דוד פרידמאן זללה"ה זיע"א רב ביהמ"ד דחסידי בעלזא בלאנראו

פרשת חיי שרה תשפ"ד

על כן אמר אזרחם אזינו ע"ה צמה שהוא חלקי השמים וחלקי הארץ גם כן, ורובה בטבע העולם, על כן אני משבעך שלא תקח אשה לזני מצנות הכנעני, כי אם אל משפחתי תלך. אך אם לא תאצה, אז על כרחך ישמנה הטבע וישלח מלאכו, ואז יתואר בחלקי השמים ולא חלקי הארץ, כי ישמנה טבע מנהג הארץ להוליך האשה על ידי מלאך."

ספה"ק משנה למלך הרה"ק רבי אלעזר מריישיא זי"ע^ב

ויקה העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וילך וכל טוב אדניו בידו ויקם וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור (בראשית כד, י).

הרבה יש לדקדק, א', ויקם וילך הוא למוטב. ב', מה זה ענין הקימה, ואם היה רוצה דוקא לכמוצ, על כל פנים יאות לכמוצ תיכף בהליכה ראשונה שקם מציתו והלך. ג', שהפסיק צמיצת וכל טוב אדוניו צידו, שנכתב שלא צמקומו, שגבי קימת הגמלים היה לו לומר וכל טוב אדוניו צידו. כן להלן (שם כו) אמר העבד ויאמר

ספה"ק תורת משה - מרנא החת"ס זי"ע

ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי וגו' הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם (בראשית כד, ז).

ולעיל (שם א) השביעו בחלמי השמים והארץ, עיין רש"י. נראה לי, דאמרינן אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע צמוכינו, דתורתנו אמת, ועולם עלמא דשקרא, עולם התמורה, ועל פי טבע הענין כשם שמעט נר דוחה צית מלא חושך, כן מעט אמת דוחה כל השקר, ואין העולם וטבעו וכל מהלכו עומדים לפני התורה, כי אין קיום לשקר צמוק אמת, על כן אין שום פלא צקריעת ים סוף, וראוי ומחויב הוא, וכל הטבעיים הנוהגים בחנשי התורה הוא נס, ואלא הקצ"ה רצה צקיום העולם. ומה שצעלי תורה אוכלים מאכלים גשמיים להשביע רעצונם, הוא שלא צטבע, אלא הקצ"ה רוצה צקיום העולם, והיינו נתן לנו תורת אמת, ואפילו הכי חיי עולם נטע צמוכינו.

וזוה רמז הקצ"ה לאזרחם אזינו ע"ה שהאכיל למלאכים, ככה יהיו צניו, לפני מלאכי השרת וחשודים מהם ואפילו הכי יאכלו. אך אם אי אפשר, צריכים לפעמים לשנות טבע העולם לפרקים רחוקים.

כתפות האפד

כשכבר ישב לאכול היתה כל אכילתו מיעוטא דמיעוטא, וכמעט שלא נכנס מאכל לפיו, ועם כל זה היו פניו מאירים בנהירו עילאה. אמנם מקורביו שדאגו לבריאותו היו מפצירים בו שישכים לאכול יותר. פעם אמר לאלו שהפצירו בו: הנה מצאנו שכל האכילה אינו אלא מנהג, וכפי שמוצא בגמרא (ב"מ פו:) "אמר רבי תנחום בר חנילאי לעולם אל ישנה אדם מן המנהג, שהרי משה עלה למרום ולא אכל לחם, מלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם כו' ", ואצל משה רבינו כשעלה לשמים נמנע מלאכול משך ארבעים יום, וכפי שהעיד על עצמו (דברים ט, ט) "ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי" וגו', והוא פלא לכאורה, שאם מוכרח האדם לאכול ולא יוכל להתקיים מבלעדו, איך שייך שימנע מלאכול שלא לשנות ממנהג המקום, ועל כרחך מוכח מהכא שמה שבני אדם אוכלים אינו אלא מנהגא ולא הכרח, ואם כן, אינני חייב לנהוג ככל המנהגים..."

הגה"ק רבי ברוך זי"ע מגארליץ בנו של ה"דברי חיים" מצאנו זי"ע, שהיה חכימא דיהודאי ו"מבקר" גדול, שלא מיהר לקבל כל אלו סיפורי מופת וכדומה המורגלים בפי חסידים עד שנודע לו בעצמו הדבר, כאשר הגיע פעם לטריסק וישב שם משך כמה שבועות, החליט לבדוק את השמועות שאומרים על תעניותיו הרבים של הטריסקער מגיד, ולבסוף הסכים לדבר ואמר שאכן אמת הוא [ס' שטימט!], ומאז החשיב מאוד את המגיד מטריסק והושפע ממנו, וגם ישב ביחידות עמו והמתיקו סודות ביניהם (והמגיד הק' מטריסק היה הרבי היחידי שהגאריצער רב זי"ע הכניע את עצמו תחתיו אחרי פטירת אביו הק' ה"דברי חיים" זי"ע).

ב. הרה"ק רבי אלעזר ריישער זי"ע היה בנו של הרה"ק ר' אלימלך רידינקער זי"ע, שהוא היה מגדולי תלמידיו של הרה"ק ר' נפתלי צבי מראפשיץ, ונינו של הרבי ר' אלימלך מליצ'נסק זי"ע. אביו של הרה"ק ר' אלימלך מרידינק היה הרה"ק ר' מענדל

א. ידוע ומפורסם הוא על הגה"ק רבי מאיר יחיאל הלוי מאוסטרובצא זי"ע שהיה גאון אדיר ומופלג בתורה באופן מבהיל, שהרבה בתעניות לרוב, ושמעתי מחסידים שבראשית שנותיו היה עוד אוכל קצת כשסיים תעניותיו, אך בערב ימיו לא היה אוכל כלום, והיה מתענה וגם לא אכל לאחרי, [עד כדי כך שגם בשבתות היה מתענה] והיה מראהו כחוש כמקל, והגאון הגר"ח הלוי מברסק זי"ע היה אומר שאילו היה הגאון מאסטראווצע אוכל יותר היה בכוחו להגיע למדרגת חד בדרא בגודל גאונו בתורה! והגה"ק מראדזימין זי"ע אמר בהלויית האסטראווצער שאילו ידעה הארץ והשיגה אלה אוצרות זוכה עתה לקבל היתה פותחת את פיה ואומרת שירה!

הרבנית הצדקת אשת מחברתו שכנראה לא היתה דוקא בת גדולים, חששה עד מאוד לבריאותו ולא הסכימה שיערוך תעניות כסדר, והיתה תובעת אותו לדין אצל הרבה גדולים, ומסתבר מאוד שגם הצדיקו אותה, אך ללא הועיל, והוא המשיך בדרך זאת.

פעם שמעה הרבנית הצדקת מסאכאטשוב ע"ה אשת הגה"ק בעל "אבני נזר" זי"ע ובתה של הרה"ק השרף מקאצק זי"ע - שהיתה "בעלת דעת" גדולה ואשה חשובה מאוד - על זאת שהרבנית מאסטראווצע תובעת את בעלה לדין תורה על שאינו אוכל, והעירה על זה שלא מדעת ושכל עשתה כן, והיא לא כן עמה, ולו היה בעלה עושה כן לא היתה מוחה בו, והטעימה דבריה דהרי מפי אביה הקאצקער רבי שמעה שאמר פעם: "לאמיתו של דבר לא היינו מוכרחים לאכול כלל, שהרי החיות של התורה מספיק בשבילנו, והסיבה שאנו אוכלים הוא שהאם כולם צריכים לידע זאת?!... ולכן היה אוכל לפנים, אך באמת לא היה נצרך כלל לאכול.

עוד זאת מצאנו ראינו אצל הרה"ק רבי אברהם זי"ע המגיד מטריסק שהיה מונע את עצמו מלאכול והרבה להתענות תענית הפסקה משבת לשבת, ואחרי כל זאת

צרוך ה' וגו' אנכי צדק נחני ה' בית אחי אדוני, ומיבט אנכי צדק
למותה, שמי לא ידע שהיה צדק, ודי לומר צרוך ה' שהנחני בית
אחי אדוני.

ויש לומר כן, דהנה אברהם אבינו ע"ה צדק ידע שזווגו של יצחק
הוא ציטת צמאל, שקן מצואר צפרשה הקודמת (כ, כ) צרש"י
ול שקצ"ה צשר לו שולדה רבקה זווגו של יצחק, אך אליעזר לא

שמע מאברהם אבינו ע"ה כי אם אל ארזי וגו' (צראשית כד, ד), ועל
זה השציעו, וצודאי היה לו שכל עמוק צהסתרת המקום מעצדו,
שאין לפניו להשיג, ואליעזר הצדיק גם כן לא הרבה אחרי רצו ולא
צקש ממנו לצרר המקום, כי ידע שאם היה מצוא שגילה לו צודאי
לא מנע ממנו, וצלי ספק יש לו טעם כמוס להסתיר ממנו המקום,
וקיבל עליו השליחות כרצון רבו.

כתובות האפר

דברים הללו לחסידיו, אין הם חושבים שאכן נכונים הדברים והם כבר יודעים מהו
רצון רבם, אך אשה זו, הרי אשה פשוטה הוא ויכולה הוא לקבל את הדברים כפשוטם
וללך ולספר בשוק שכל ענין האדמו"ר הוא נוכלות של אנשים פשוטים, שהרי
כן שמעה בעצמה מפי הרבי". הסתכל עליה ה"אהבת ישראל" במבט תקיף ואמר לו:
"ולשיטתך מה תעשה עם (סנהדרין קי). 'המהרהר אחר רבו...' ", שאם הוא אוחד אותו
לרבי הרי אסור לו להרהר אחר רבו.

זאת ועוד, היה הרה"ק ה"אהבת ישראל" אומר אימרה חריפה על מאמר זה,
שלכאורה קשה מדוע אמרו רק להתלמידים שלא ירהרו אחר רבם, הרי היו צריכים
גם לומר להרבנים שלא יעשו דברים שאפשר להרהר עליהם, אלא שהרבנים לא
מצייתים למה שאומרים להם.

וכבר חזרנו כמה פעמים על מה שהיה נהוג לומר ברוז"ן שאם קורה שהרבי הוא
ברוגז על החסיד, שלא ירהר על זה ולא יעשה עסק גדול מזה, והעיקר הוא שהחסיד
לא יהיה ברוגז על רבו. כמו שהיה הרה"ק בעל ה"אהבת ישראל" מוויזניץ ז"ע רגיל
לומר, שהיה בדורות שלפנינו צדיקים אשר דרכם היה להביא ישועה למתדפקים על
פתחם על ידי הכאה, שע"י שהיו נותנים מכות היה נושע בפקודת ישועה ורחמים,
וכן מסופר על הרה"ק בעל ה"דברי חיים" מצאנז ז"ע אשר חסידיו היו כבר יודעים
שאם אחד זכה לחטוף איזה מכה הגונה מה"דברי חיים" הרי שמובטח לו שישועתו
קרובה לבוא.

ויש צדיקים אשר דרכם היה לפעול ישועות ע"י קללות, וכן היה אצל הרה"ק ר'
שלמה לע ראדאמסקער ז"ע אשר היה מקלל קללות נמרצות ביותר [טויטע קללות]
כגון שישתברו ידיו ורגליו גבו ומותניו, ושיהיה לו גיבנת [הויקער] מלפניו ומלאחריו,
וכדומה לזה, וכשהיו צריכים לאיזה ישועה וזכו לקבל קללות ממנו היו יודעים שכבר
נשעו.

וסיים ה"אהבת ישראל" באומרו אשר היו צדיקים פועלי ישועות ע"י מכות, והיו
ע"י קללות, אך אנו אין אנו יכולים להכות ולא לקלל, לכן דרכינו להביא איזה "טובה"
ליהודי הוא ע"י שאנחנו מדלגים עליו בעת חלוקת יין, שמחלקים לכולם יין ויהודי זה
אינו מקבל, והרי יש לו מזה חלישות הדעת, ובזה אפשר לעזור לו ולעשות לו טובה.

ואמר על זה החסיד הנודע מגדולי חסידיו וויזניץ הרה"ח ר' מרדכי חנא זצ"ל,
שלפי דבריו אלו, צריך החסיד הזה שדלגו עליו בעת חלוקת היין לעבוד על עצמו
ועל נפשו עבודה קשה, שאם נאמר שלא יהיה אכפת ליה מהדבר ולא יצטער על זה,
א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם, שהרי כל הענין הוא לצער לאותו חסיד ואז יכולים
להושיעו, ומצד השני אם יחד לו שרבו לא נתן לו יין בתוך שאר תלמידיו הרי זה
"מהרהר אחר רבו", וכאילו הרהר אחר השכינה, ולכן מוטל עליו עבודה קשה שיצטער
על הדבר מאוד, ובכל זאת לא יהיה לו שום תערומות על רבו ח"ו, שיחשוב על עצמו
שהוא חוטא ושהוא צריך לתקן את עצמו וכו'.

וזהו מה שהיה אצל אליעזר שמילא של שליחות רבו בנאמנות ולא הרבה על זה
שלא גילה לו את מקור זיווגו של יצחק, והצליח בשליחותו למזג את מדת הגבורה של
יצחק עם מדת החסד של רבקה כדי שעל ידם יבוא לעולם מדת התפארת על יעקב
שעל פי מדה זו עם ישראל מתנהג עד היום הזה, ולא ניסה להתחמק מעבודה קשה
זה ולאמר לרבו שישית את השליחות על כתפיו של אדם אחר אלא לקח על עצמו
שליחות נעלה זה, ומשום היותו עבד נאמן כל כך מובן מה שאמר חז"ל שאלעזר עבד
אברהם זכה להכנס בחיים חיותו לגן עדן.

ד. יש לציין שהרה"ק ר' אהרן מבעלזא ז"ע היה מאוד מקפיד בשידוכים
שיתנהל הכל בסודי סודות, ואפשר שהטעם היה שהרי שידוכים הם ענינים גבוהים

בער ז"ע שהיה קדוש עליון נורא והוא היה בנו של הרה"ק ר' אלעזר מליז'ענסק, בנו
של ה"נועם אלימלך" ז"ע.

הרה"ק ר' אלעזר מריישא היה בעל מופת נורא, ובפרט בעניני רפואות שבענין זה
היה ממש חד בדרא, עד כדי כך שכשהרה"ק בעל ה"דברי יחזקאל" משינאווע ז"ע
היה צריך לישועה בעניני רפואה היה שולח להזכיר אצל הרה"ק ר' אלעזר ריישער.
היות שאביו, הרה"ק ר' אלימלך רידינקער, היה תלמידו של הרה"ק מראפשיץ ז"ע,
לכן היה נוהג בעניני המופתים ובשאר הנהגותיו כמנהג ראפשיץ, כשהוא מסתיר את
גדולתו וצדקתו, מעיני כל הרואים.

שמעתי מהרה"ק ר' איציקל מפשעווארסק ז"ע, שפעם אחת הגיע יהודי אחד
לפני הרה"ק ר' אלעזר ריישער ותינה את צרתו לפניו על שלא עלינו בניו מסתלקים
ממנו בניקותם ירחם ה'. שאל אותו האדמו"ר ואמר לו "הגד נא לי, אחר מי קראת
את שם בנך הבכור?", ענה היהודי, אחר זקיננו, המשיך האדמו"ר לשאול "ולבתך
הראשונה אחר מי קראת את שמה?", ענה היהודי אחר זקינתה, "ולילד השלישי
אחר מי קראת את שמו?", שאלו שוב האדמו"ר, ענה היהודי "אחר דודי זקיננו",
שאלו האדמו"ר "האם זקינך וזקנתך ודודך זקינך היו עדיין בחיים חיותם בעת אשר
קרית לבניך על שמם", חיך האיש למשמע שאלה זו שהרי מי נתן שם לבניו אחר
אנשים חיים, ואמר לו להאדמו"ר שהם כבר לא היו אז בין החיים, כששמע הרה"ק
את תשובתו התחיל לצחוק עליו כשהוא אומר למקורביו "ראו נא אדם זה, הוא נתן
שמות אחר אנשים מתים, ורוצה שבניו יחיו", ושוב פנה הרה"ק להאדם המסכן
באומרו לו "הגד נא לי איזה שמות של קרובים שלך שעדיין חיים בזה העולם",
התחיל האיש למנות כמה שמות מאנשים אלו, אמר לו הרה"ק: "בפעם הבא כשילד
לך בן תתן אחד מהשמות שהזכרת עכשיו וכיון שתקרא אותם על שם אנשים חיים
בודאי שגם הם ישארו חיים בבריאות השלימה", וכל זה היה על פי דרכו שהיה צריך
לעזור ליהודי זה ופעל לו ישועה בדרך מוסתרת זו.

אגב, יש לציין את גודל חשיבותו של הרה"ק ר' אלעזר ריישער בעניני האדמו"ר
ר' איציקל מפשעווארסק, פעם הייתי בחג הפסח באנטווערפן אצל ר' איציקל, והיה
שם בין המסובים על שלחנו יהודי אחד אשר היה מסתופף בצלו של הרה"ק ר' אלעזר
ריישער, וסיפר לר' איציקל שר' אלעזר ריישער לא היה מבעיר אש (מצית שוועבעלעך)
בחול המועד על אף שהדבר מותר.

כששמע הרה"ק רבי איציקל דבר זה, נתמלא בשמחה גדולה באומרו "החיינתי
בזה ססיפרת לנו מנהגו זה, והוא משום שגם אני עם צינט זיך מיר נישט אהן קיין
שוועבליך [כלומר לא מתחשק לי להדליק אש] בחוה"מ, אך חשבתי לעצמי האין
אפשר לחדש דבר כזה מעצמי, ולכן כיון שאתה אומר לי שכך נהג ר' אלעזר ריישער
בודאי שהוא דבר טוב והגון".

ג. הסבא קדישא הרה"ק "אהבת ישראל" ז"ע היה נוהג להשפיל את עצמו
במאוד מאוד, ואחרי שעבר מוויז'ניצא שבבוקאווינא להתגורר בעיר גראסווארדיין
והאנשים היו באים לפניו לקבל ממנו ברכת פרידה, היה אומר להם בזה הלשון "מגיע
לכאן א באקאווינער אינגאטש [-נוכל מבאקאווינא] וגוול את כספם של האנשים,
וגם אתה באת לתת את כספך לאדם זה?!", וכדומה לזה דיבורים דומים.

פעם באתה לפניו איזה אשה פשוטה שהגיעה לפניו להפרד ממנו, וגם לה אמר
את דבריו הללו, "הגם את הגעת לכאן לתת קוויטל?! מגיע באקאווינער גראבער אינג
[אדם מגושם מבאקאווינא] וחותר את כיסם של האנשים וגוול את כספם" וכו'.

עמד שם איזה אברך אחד מחסידיו אחורי הדלת ושמע את דבריו של רבו, וחרה
לו מאוד על זה לכן אחר שיצאה אשה זו נכנס לרבו ואמר לו "בשלמא כשהרבי אומר

מעיקרה היה כמעט בלא ידיים, כמו שאומרים על עם הארץ שאין לו יד בש"ס ופוסקים, ותלמידי חכמים יש להם יד, כן עתה טוב אדניו המעשים טובים מאברהם היו "צידו", ומיכף נהפך לו הדבר מיגון לשמחה, וזכה על ידי שמחה זו לבלא אל האמת שארם נהרים הוא המקום הנכון לפניו. וכאשר היה כך, נאמר ויקם וילך, שאז קם כאיש חזק ומוצטח להיכן שילך, וממילא על ידי שמחה זו זכה לקפיאת הארץ.

ועתה ממילא נכון מאוד הדקדוק מלהלן באמירת אנכי בדרך וגו', שאת כל הנ"ל סיפר לפניכם, והיה מהלל ומפאח את גדול חסדו יתברך במה ששלח לו התחזקות הנ"ל בתוך העצבון רוח שהיה לו, והאיר עיניו לילך בדרך הנכון, וכך אמר אנכי בדרך, והוא ממש כנ"ל, שצדק הייתי, אבל דרך הנכון לפני לא היה לי, כי נסתר דרכי ממני, אך התחזקות היתה מיד ה', וזה שאמר נחמי ה' בית אחי אדוני, שהוא יתברך עזר לי בהתחזקות הנ"ל והלכתי בדרך האמת."

ולאחר כותבי זאת מצאתי סעד לדברי ממדרש רבה פרשה זו (ס, א) שהוא כמעט ממש כנ"ל, ו"ל, ויאמר ה' אלהי אדוני אברהם הקרה נא לפני (בראשית כד, יב), מי צכס וגו' שומע בקול עבדו [אשר הלך חשכים ואין נגה לו יצטח בשם ה' וישען באלהיו] [ישעיה ג, י], אשר שמע הקצ"ה בקולו של עבדו, אשר הלך חשכים, שצא מאספמיא ומצרותיה לא היה יודע היכן, כאדם שהוא שרוי בחשך, ואין נוגה לו, ומי היה מאיר לו, הקצ"ה היה מאיר לו, והוא ממש כנ"ל.

כתפות האפר

ר' פייוול שטיינבערג מילא מיד את רצון צדיק, ועלה לירושלים ומיד נכנס למעונו של הטשעבינער רב ללא שום השתוות, בחשבו בדעתו שיקבל את מבוקשו תיכף ומיד ויכל לחזור לבני ברק לשלוחו לה"חזון איש" ששליחותו נתמלאה על צד היותר טוב, אך לא כאשר חשב היה, כי מיד אחרי שר' פייוול הציע את בקשתו, נדהם לשמוע מפיו של הטשעבינער רב שמסרב הוא לבקשה זו, ושארין בדעתו כלל וכלל לחתום על כרוז הקורא ללכת יד ביד עם המזרחי.

שאל אותו ר' פייוול "הרי ה"חזון איש" הסכים בדעתו שטוב הדבר כעת ללכת ביחד עם המזרחי, ואמאי הוא מסרב להבקשה", אמר לו הטשעבינער רב צ"ל, "צודק אתה ש"חזון איש" סבר שכעת הדבר טוב, אך בכל זאת איני רוצה לחתום על כרוז כזה משום שאם אחתום שכדאי ללכת ביחד עם המזרחי הרי בעוד כמה שנים כשיהיה איזה ויכוח, אם צריכים ללכת אתם, או לא, ואז לא יהיה הדבר טוב, יוצאו אנשי המזרחי את מכתבי מהיום ויוכיחו, שאין שום מניעה ללכת אתם. לכן איני רוצה שיהיה לנו שום שייכות עם האנשים ההם".

ר' פייוול שטיינבערג, שלא רצה לחזור לביתו של ה"חזון איש" בידיים ריקניות, הרהיב בנפשו, ואמר להטשעבינער רב, "אל נא יחר אפך בעבדך, אך הרי אני בא בשליחותו של מרן ה"חזון איש", ואין יתכן ששליחותו של צדיק יכשל באופן נחרץ כזה, שאצטרך לשוב אליו בידיים ריקות". ענה לו הטשעבינער רב "היך רואה בעיניך שהשליחות לא נכשל כלל וכלל, שהרי לא נכשלתי בחתימה על כרוז לא טוב, וזה אכן בזכות היותך שליחו של צדיק שמר עלי שלא אחתום על דבר שיכול לצאת מזה מכשול לעתיד".

קצת מבולבל חזר ר' פייוול לבני ברק, ובחוסר חשק נכנס לביתו של ה"חזון איש" וסיפר לו בקול רפה את כל דברי הטשעבינער רב.

ה"חזון איש" האזין לדבריו של ר' פייוול, ומיד אורו עיניו, ולגודל השתוממותו של השליח, הכריז ה"חזון איש" בקול מלא שמחה והתפעלות, "לא ידעתי שבירושלים עדיין נמצאים אנשים גדולים וצדיקים כל כך!

והנה ג' דרכים היו לפניו, ארם נהרים ומקום לוט וישמעאל, כאשר אמר אחר כך (שם מט וצ"ג) ואם לא וגו' ואפנה וגו', והציר נאמן הזה קודם כל לא חימץ המנוה שהיא הליכה מציתו כפי הציווי כי אם וגו' תלך, וכך נאמר ויקח העבד עשרה גמלים וילך, דהיינו שהלך מציתו, ולפי זה הליכתו היתה צפחי נפש גדול, כמו העוור הממשש באפילה, כי לא ידע היכן, אך מה היה ליה למיעבד, הלא גזירת רבו עליו, ולבו היה נוקש בקרבו שח"ו לא יהיה מועל בשליחותו, פן לא ילתי, והדבר תלוי בו, ולכן נאמר סתם וילך, וענין קימה לא היה שייך לכחוד כי הלך מצלי קימה, צפחד ומורא.

והנה כאשר החזיק בדרך כך צנער ויגון כנ"ל, ריחם ה' עליו ושלח בלבו התעוררות של התחזקות, וחשב למה אהיה כך בעצבון רוח וליך צידים רפות, הכי יש הוה אמינא בעולם לאחר כל דקות של אדוני אברהם ששליחותי נשארה מעל, זאת לא תהיה, וצודאי מה שלא גלה לפני המקום מצורר טעמו ונימוקו עמו, אך אנכי בעצמי אצטר לי מקום, ואצטח על טובו וצדקתו של אברהם שלא ימוט רגלי למקום שאינו ראוי, וה' יעזור לי.

וברתיבת וכל טוב אדניו צידו, יש לרמוז זאת, שנמעורר דעתו התעוררות של שמחה, דהיינו הלא כל המעשים טובים של אדוני אברהם המה בתכלית הטוב, ומיבט "כל" מורה על זה שהוא טוב בכל הראוי, ואמר "צידו" שהתעוררות הזאת הרגיש צידו, כי

מאוד, ויש לחוש שאם ידברו מזה יכול הדבר להזיק להשידוך, ולכן גם כאן בזיווגו של יצחק ושרה היה אברהם מסתיר מאליעזר את מקומו של רבקה כדי שלא יתבטל שידוך הזה.

הרה"ק ר' ברוך ממעז"ב ז"ע מאריך מאוד במקום מסוים מענינים הנשגבים ונעלים המתנהלים בעת כל זיווג של אדם אחד מיישראל, שהקליפות החיצוניים מנסים בכל כוחם לבטל את השידוך, ובשעת החופה כשהכלה מסתובבת ז' פעמים סביב החתן שוברים ומבטלים את כח הקליפות, והבעל דבר משקיע את כל כוחו בענינים אלו.

ולכן הוא כותב, שכל שידוך שהשדכן לא אמר שום דבר שקר, ערב אני בזה שהשידוך לא יבא לידי גמר, משום שא"א להתגבר על כוחו של השטן בזה אא"כ זורקים לו איזה דבר, שאז הוא מניח את הדבר שהרי גם הוא הרויח מזה, וכמו שביום הכיפורים שולחים את השעיר לעזאזל מטעם זה כנודע.

ה. שמעתי סיפור נפלא שאירע עם הגאון בעל ה"חזון איש" ז"ע. הדבר היה בעת אשר בעיר בני ברק התכוננו התושבים לקראת בחירת איש שיעמוד בראשות העיר שהיה אמור להערך בתוך ימים אחדים, וההתלבטות בין אנשי העיר היתה גדולה מאוד שלא ידעו במי עדיף לבחור, ומי ימלא את צרכי העיר על צד היותר טוב ברוחניות ובגשמיות.

ה"חזון איש" בעומק דעתו היה סבור שלטובת הענין צריך בפעם הזאת להתאחד עם דעתם של מנהיגי המזרחי וביחד לכבוש את כסא של ראשות העיר בני ברק, אך היות שה"חזון איש" ידוע היה דרכו שלא לחתום על כרזות בענינים כאלו, לכן רצה שאחד משאר הרבנים יחתום כדעתו של ה"חזון איש". קרא ה"חזון איש" לאחד מנאמניו וידידיו הקרובים לו, איש יודע ספר ותלמיד חכם גדול, הרה"ג ר' פייוול שטיינבערג ז"ל, וביקש ממנו שיואיל לעלות לירושלים ויבקר במעונו של הגאון מטשעבין ז"ע ויבקש ממנו בשמו של ה"חזון איש" שיחתום על כרוז הקורא לתושבי העיר בני ברק שיבחרו באותו אדם שגם מנהיגי המזרחי קראו להצביע עבורו.

הרה"ק רבי יענקל'י מפשעווארסק זי"ע

י"ד כ"ז מרחשון תשנ"ט

א) הרה"ק רבי יענקל'י זי"ע היה רגיל לחזור, כי כל דבריו אינם משלו אלא מן המובא בספרים הקדושים, ואין הוא מוסיף עליהם כל דבר חדש משלו, על כן אין מקום לחלוק עליו, כי אינו אלא חוזר על דברות קודשם של צדיקי הדורות.

עוד זאת היה אומר, אשר לאמיתן של דברים הבא לעורר את האחרים על איזה ענין הטעון תיקון, ומבקש הוא מהם להתעורר בענין זה, הרי עליו להיות מושלם בדרגתו בענין זה עליו הוא תובעם, ומי יוכל לומר זכיתי לבי, אך לכן אם חוזרים רק על דברי הצדיקים, אשר הם בוודאי היו במדרגות נעלות בעניינים אלו, יכולים לעורר את בני ישראל על כך.

אף זאת אומר, כי הנה פעם אחת אמר הרה"ק הדברי יחזקאל זי"ע משינאווא בחומר המעוררים את הציבור על מדרגות, שאינם עומדים בדרגה זו, ואמר כי הרה"ק הערוגות הבושם מחוסט זי"ע היה שם והתיירא מאד, אך אמר לו הרה"ק הדברי יחזקאל זי"ע, כי לא אליו כוונתו, שהרי אינו מעורר אלא על העניינים שהם מחובת כל אדם, כלימוד התורה שמירת שבת, וגידול הבנים לתורה ומצוות, ואילו דבריו הינם רק על אלו המעוררים את האחרים להשיג מעלות רמות ונשגבות.

ועל זה היה מוסיף, כי הוא עצמו מעורר אף על עניינים אחרים, הואיל ואינו אלא דולה ומשקה מתורת רבותיו, בחזרו על אמרות קודש וסיפורי הוד מארחות חיים להדריך את האחרים, ובה אף שהוא עצמו אינו בר הכי, אבל צדיקים אלו שאמרו את הדברים בוודאי היו ראויים למדרגות אלו.

ב) הגה"צ המקובל רבי דניאל פריש זצ"ל בעל פירוש 'מתוק מדבש' על הזוהר הקדוש, פגש פעם אחת את הרה"ק רבי יענקל'י זי"ע לפני התפילה, ודיבר עמו הרה"ק רבי יענקל'י זי"ע אודות עסקיו, ואילו הגה"צ רבי דניאל פריש זצ"ל הרהר בדעתו, שהרי חסידים הראשונים היו עוסקים בתורה שעה אחת לפני התפילה, ונזהרים ביותר מדיבורים בטלים, ומדוע מאריך הרה"ק רבי יענקל'י זי"ע בדיבורים בטלים אלו לפני התפילה.

בעודו טרוד במחשבותיו אלו, פנה אליו הרה"ק רבי יענקל'י זי"ע וענהו תשובה שיש בה משום ללמוד ארחות חיים, כי מאחר והורה האר"י הקדוש ז"ל שצריך האדם לקבל על עצמו קודם התפילה את מצות 'ואהבת לרעך כמוך', על כן דיבר עמו בענייני עסקיו, בכדי לקיים מצוה זו בפועל קודם התפילה.

ג) הנה ידוע אודות הכוכבים שבספר הקדוש נועם אלימלך, שהיו שאמרו כי מדובר בסודות גדולים, אך הרה"ק רבי יענקל'י זי"ע לא אחז מכל זה, אלא סבור היה שאין זה אלא טעות בעלמא שהכניסו המדפיסים מדעתם.

ד) באחת הפעמים ששבת הרה"ק הישועות משה מויזניץ זי"ע באנטווערפן עם בניו וחתניו, הגיעו בניו וחתניו להשתתף בשולחנו הטהור של הרה"ק רבי יענקל'י זי"ע, ואני הייתי גם כן בעריכת השולחן אז, ולכבודם פתח הרה"ק רבי יענקל'י זי"ע לספר עובדא דהוי אצל זקנים הרה"ק האהבת שלום מקאסוב זי"ע.

וסיפר ואמר, כי פעם אחת שלח הרה"ק האהבת שלום זי"ע אל הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע, שיבוא להסתופף בצילו, ונועץ הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע, האם להיענות לבקשתו של הרה"ק האהבת שלום זי"ע, ובין היושבים היה שם הרה"ק רבי שמעון מיערוסלאב זי"ע שהתנגד לכך בכל תוקף, ותוך כדי שהניח ידיו על בטנו אמר, דער גרויבע בויך איז נישט מסכים. מיד נענה הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע בנו של הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע ואמר, כי לדעתו ראו ונכון ליסע, אך הרה"ק רבי שמעון מיערוסלאב זי"ע אמר בשנית, כי אין שואלים אברכים צעירים, ואכן לבסוף לא נסע הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע להסתופף בצל הרה"ק האהבת שלום זי"ע.

וביאר בזה הרה"ק רבי יענקל'י זי"ע, כי ככל הנראה ראה הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע ברוח הקודש שעתיד הוא להשתדך עם צאצאיו של הרה"ק האהבת שלום זי"ע, כי בנו הרה"ק האמרי נועם זי"ע היה חותנו של הרה"ק האהבת ישראל מויזניץ זי"ע, ועל כן רצה שיפגשו שני הצדיקים יחדו.

אמנם במשך השבוע שלאחר מכן נכנסתי אל הרה"ק רבי יענקל'י זי"ע ואמרתי לו, כי לדעתי אפשר להסביר את רצונו של הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע שאביו יסע לקאסוב, כי שמעתי מהרה"ק רבי יהוד'לי מדזיקוב זי"ע, שהרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע שבת פעמים רבות אצל הרה"ק האהבת שלום זי"ע, בשנים בהם הסתיר עצמו והתנהג כסוחר ונסע ממקום למקום, והפליג עד מאד את עבודת הקודש של הרה"ק האהבת שלום זי"ע בליל שבת, ובפרט הריקודין שהרבה בהם הרה"ק האהבת שלום זי"ע ביותר, ולכן היה ברצונו שיתוודע אביו לעבודה זו.

ה) פעם אחת זכיתי לבקר אצל הרה"ק רבי יענקל'י זי"ע בעת ששה למנוחה בעיר ארוזה שבשווייץ לצורכי מנוחה, כאשר מחברתו בקודש היה שוכרת חדר במלון שעמד למרגלות ההר, ואילו הוא ומספר מצומצם מיוצאי חלציו היו נמצאים בבית דירה במעלה ההר, ובכל יום היה יורד עם מלוויי להתפלל תפילת שחרית במלון, ואילו לתפילה מנחה ומעריב הגיעו אליו מניין מצומצם של חסידיו להתפלל אצלו, ובין התפילות לימד שיעור בעין יעקב.

והנה עיקר סיבתי שנסעתי עליו, היה כי היה ברצוני לבקש ממנו שישפיע על אחד ממתפללי בית מדרשו לבוא ולעמוד לדין תורה שהגיש נגדו אחד מידידי, ועל כן אחר תפילת ערבית כאשר הכינו לפניו את סעודת הערב, ניצלתי את ההזדמנות ושטחתי לפניו את הדברים.

אחר ששמע את כל הדברים פתח ואמר, כי אחר מלחמת העולם השנייה כאשר סמוך היה על שולחן חותנו הרה"ק רבי איציק'ל מפשעווארסק זי"ע כמה שנים, עשה לעצמו חשבון נפשו והגיע למסקנה, כי שומה עליו להביא טרף לביתו, ואין זה תכלית להישאר סמוך על שולחן חותנו שנים ארוכות ולאכול לחם חסד.

על כן העלה בדעתו לשמש כדיין ומורה ודאין באחד הקהילות, ועל ידי משכורתו יוכל לכלכל את ביתו, ולא יצטרך להיות סמוך על שולחן חותנו. באותו פרק העתיק את מגוריו לברוטצלאב שבגרמניה, שם חיפשו תלמיד חכם הבקי בדיינות שיוכל לשמש פאר לראשם כדיין ומורה צדק, ומשהציעו לו לשמש להם כרב, קיבל על עצמו את הרבנות, מתוך מטרה שיוכל לפרנס בזה את בני ביתו.

אכן לא עברו ימים מועטים, והצטברו על שולחנו כמה שאלות קשות בכל ארבעת חלקי השו"ע, ומשנוכח לראות בגודל האחריות הרובצת עליו, מיד התחרט על כל הרבנות ועזב את עול הרבנות, וחזר להיות סמוך אצל שולחן חותנו, כאשר הוא מקבל עליו שלא יתערב יותר עד עולם בכל דבר הנוגע בדיינות, ובה התנצל ואמר כי אינו יכול לקבל על עצמו את בקשתו, לסייע בעריכת הדין תורה.

אחר שסיים את סעודתו יצאתי עמו לטייל על פסגות ההרים, וכדרכו בקודש סיפר סיפורי קודש נפלאים ומדויקים על הרה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע, ותוך כדי נעצר ואמר, כי במקום מגוריו ראו בחוש, איך שכל מי שהתערב במחלוקת שהיתה בין הרה"ק הדברי חיים זי"ע לבין בניו של הרה"ק מרוזין זי"ע, לא עלתה לו הדבר יפה, ואמר כי כוונתו אף לאלו שצידדו להרה"ק הדברי חיים זי"ע. וסיים ואמר תוך כדי שהניח את ידיו על לבו ואמר, שהרי הוא חסיד צאנז מובהק, ועם כל זה ידוע לו כי כל שהתערב במחלוקת לא עלתה לו יפה. ופנה אל הסובבים אותו ואמר, כי יזהרו לעולם שלא להתערב במחלוקת.

זי"ע ועב"א

מדת הדין הגדולה

מדרשן ביתם של צדיקי הדור האחרון זי"ע ועיני"א שאיתו מושבם היה
בגולה ארה"ב והאירו פני תבל באור תורתם קרושתם ועבודתם

כ"ק ארמו"ר בעל תורת מדרכי מיוז'נין זי"ע

עובדות והנהגות - עניני תורה (ה)

תשע"א היה להם סדר קבוע ללמוד מסכתא אחר מסכתא. בדרך כלל היה סדר לימודם בליל שב"ק אחר התפלה עד לפני עריכת השלחן, וכן בבוקר משעה ארבע לפנות בוקר עד תפלת שחרית, והיו תקופות שלמדו כבר משעה שלש בבוקר. וברגע שהגיע זמן התפילה הפסיק באמצע הענין, אפילו כשעמדו באמצע קושיא. רבינו למד בחיות גדולה, ואף שבדרך כלל כששומעים מאחרים ואי אפשר להסתכל בפנים, אחר כמה זמן נעשים עייף, אצל רבינו לא היה כדבר הזה, ולא ראו עליו סימני עייפות אף אחר כמה שעות שלמדו ברציפות, אלא למד בנענוע גופו ובקול, והרבה פעמים התלהב מאיזה גמרא, והוסיף איזה סיפור או עובדא הנוגע לדברי הגמרא.

מלבד ההתמדה והחיות של רבינו בעת הלימוד, היה עיקר הרבותא שתיכף ברגע שהתחילו ללמוד כבר היה רבינו בתוך הסוגיא, מה שבדרך כלל באנשים אחרים לוקח כמה רגעים עד שנכנסים לתוך הסוגיא, ורבינו הרי היה סגי נהור, ואעפ"כ היה כל כולו בהסוגיא מיד, וברגע שהתחיל היה רבינו בתוך הענינים ואמר עמו הגמרא בעל פה, ומה שרש"י אומר על זה.

ובאופן הלימוד מספר, שהחברותא הוצרך להיות מוכן היטב בהסוגיא ולהכיר הגמרא מקודם, ולא לגמגם ולעיין ברש"י בשעת מעשה, כי רבינו הספיק ללמוד מהר, וכשאמר הקושיא כבר אמר רבינו מה שהגמרא מתרצת. ובאופן זה למד פעם בשבת קודם התפלה מתחילת מסכת מגילה עד קרוב לסוף פרק שני, היינו קרוב לעשרים דפים רחבים שיש בהם הרבה אגדתא [מלבד במסכת עירובין אמר רבינו שילמד לאט].

פעם העתיק אחד מן החברותא מדברי איזה רש"י, והשמיט הלישנא אחרינא שכתוב שם ברש"י, אמר לו רבינו 'מה עם הלישנא אחרינא', וכן גירסאות אחרות היה מתקן בעל פה.

על סדר הש"ס למד רבינו עד ראש השנה שנת תשע"ה, שאז היה במצב סכנה וחולשה גדולה, ומני אז לא היה לו סדר קבוע בהלימודים, ורבינו היה אומר 'ואו די ווילסט וועלן מיר לערנען?'. תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו, וימליץ טוב בעדינו.

(קונטרס 'מדרכי מתהלך')

דבר יום ביומו

פעם אחת היה אצל רבינו יהודי בעה"ב העובד לפרנסתו, ושאל אותו רבינו כמה לומד הוא בכל יום, והלה סיפר לרבינו שכבר בשעה ארבע לפנות בוקר יש לו שיעור בביהמ"ד. כאשר רבינו שמע זאת, אמר שאם ישנם יהודים שלומדים כבר בשעה ארבע הרי אינו ראוי שהוא ישן אז, ומאז קם רבינו בשעה שלש וחצי - בין בחול ובין בשבת -, ובשעה ארבע כבר למד עד תפלת שחרית, העולה לחשבון של ארבע שעות לפני התפלה.

משעה עשר בבוקר עד שעה אחד וחצי אחה"צ היה רבינו סגור בחדרו ועסק בתורה בסתר. בתחילה היו גם אנשים נכנסים זיך פראווען אחר התפלה, אבל אח"כ אמר רבינו שחוץ מבעלי שמחה לא יתנו להיכנס אז, כי זה מפריע הסדר שלו.

זאת ידוע שלמד אז עם תפילין דרבינו תם סדר חק לישראל דבר יום ביומו, ולא אכל כלום רק שתה קאווע, ובשנים מאוחרות גם טעם קצת, אבל לא נטל ידיו לסעודה באמצע השבוע במשך ימי חייו, מלבד תקופה קצרה לעת זקנותו נטל ידיו בכל יום כמנהג זקינו הסב"ק זי"ע, אבל אחר שלשה חדשים הפסיק, באומרו שזקיניו אכן נטל ידיו פעמיים בכל יום, אבל הוא אינו מסוגל לכך.

בשעה ארבע שב לתלמודו, עד שעה אחד עשרה בלילה, ובניתיים הפסיק לתפילות מנחה ומעריב, חופות אנ"ש וקוויטלעך, ולארוחת ערב. בין שעה שמונה לתשע למד רבינו שיעור גמרא ומשניות לבעלי בתים בבית המדרש.

רוב לימודו במשך היום היה בגמרא ומפרשים, בין הספרים שהיו מונחים על שולחנו ראו חידושי הריטב"א, פני יהושע, מנחם משיב נפש, שפת אמת, וכדומה. (רבינו אמר פעם שלימוד מהרש"א לפני יהושע הוא סגולה ליראת שמים. כמו כן למד בד' חלקי שולחן ערוך, ובספר משנה ברורה.)

משעה אחד עשרה עד שתים עשרה בלילה היה מסוגר בחדרו, וידוע שלמד אז בין השאר בספרי ראשית חכמה וחובת הלבבות.

מדי שבת כשכתו

סיפר נכדו הרה"ג ר' חיים מאיר פיש שליט"א, החברותא של רבינו בשבתות וימים טובים בשנים האחרונות - מאז שנחלשה ראייתו, כי בעת שהתחיל ללמוד עם רבינו בשנת

עניני הפרשה

מעלת העבודה בימי הנעורים

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים (כג, א). וברש"י, בת ק' ככת כ' לחטא וכו' ובת כ' ככת ז' ליופי. והמפרשים העירו על פירש רש"י שדימה בת ק' ככת כ', שיותר היה לו לדמות בת כ' ככת ק', שכאשר האדם בן מאה שנה הרי הוא כאילו מת ועבר ובטל מן העולם כדאיתא במשנה (אבות פ"ה מכ"א), ואז אין לו שום תאוה ויצר הרע לחטוא.

העבודה כגיל הזקנה תלוי בעבודה בימי הנעורים

ואפשר לומר בהקדם דברי הגמרא (סוכה גג). דחסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בשמחת בית השואבה, יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו אלו חסידים ואנשי מעשה, ויש מהן אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו אלו בעלי תשובה. ויש להבין איך אמרו שני הכיתות אשרי, כי אשרי הפירוש שדוקא בצורה זו יש לו אושר, ואיך יכול הכת השני שהוא שונה לגמרי מכת הראשון לומר אשרי. או צדיק גמור הוא המאושר ביותר, דכיון שלא פגם מעולם הוא ברום המעלה, כדיעה אחת בגמרא (ברכות לד.). או מי שחטא בילדותו ושב בתשובה הוא המאושר, כדיעה ב' בגמרא שם. ובחובת הלבבות (שער התשובה, פרק ח) מבאר שיש אופנים שונים אצל בעלי תשובה, מהם שגדולים מצדיקים גמורים ומהם שפחותים מהם עיי"ש. מ"מ צריך ביאור ששני הכיתות אמרו אשרי, שהרי כת אחת ודאי מעולה מחברתה.

ויש לומר דהנה איתא בגמרא (ע"ז טו). אשרי איש ירא את ד' (תהלים קיב, א), ומקשה אשרי איש ולא אשרי אשה, ומתקן אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש, דהיינו בצעירותו (וברש"י פירש כשהוא בחור בכוחו). שכשמגיע לימי הזקנה כבר ירא קצת וגם נחלש היצר הרע, ואין כ"כ רבותא שיתגבר עליו. ואעפ"כ שעד רגע האחרון צריך ללחום עם היצר הרע, מ"מ אשרי מי שמתגבר עליו בעודנו איש שאז היצר הרע חזק.

והוא על דרך מאמר החכם (מיוחס לרבי שלמה אבן גבירול) אדם דואג על איבוד דמיו ואינו דואג על איבוד ימיו, דמיו אינם עוזרים ימיו אינם חוזרים. יען שימיו חולפים ועוזרים יום אחר יום, ואינם חוזרים לעולם. ולכן צריך כל אחד לראות למלאות כל יום ויום עם תורה ותפלה ומעשים טובים, ולא כמו שאנו

ב"ק ארמו"ר בעל תורת מדרבי מייז'ניץ זי"ע

יומא רהולולא - הרה"ק רבי צבי הערש מרימנוב זצ"ל מה"ס בארות מים

סעודה גדולה, והעמידו חופה וברכו שבע ברכות לכבודו. ואמר לו ר' מענדעלע שלא יגרש אותה, כי זהו זיווג מן השמים, והפריצים שהגיעו היו מלאכי מעלה. והשידוך היה צריך להיות באופן כזה, כי הבעל דבר לא הניח שתיעשה השידוך. ונתפרסם אז גודל קדושתו של הר"ר הערש זצ"ל.

ג. הרה"ק מראפשיץ זצ"ל השתדל הרבה בחיי הרה"ק רבי מענדיל מרימנוב זצ"ל, שתלמידו הרה"ק רבי ר' הערש זצ"ל לא ידור ברימנוב, וגירש את הרה"ק רבי ר' הערש זצ"ל מעל פני רבו הרה"ק רבי מענדיל מרימנוב זצ"ל, כי לדעתו ה' תלוי בזה אריכת ימיו של רבי מענדעלע. לפי שראה שמלכותיה אחוריה אודניה (פסחים ק"ג ע"א) א' ער וועט איבער נעמען די גאנצע מלוכה, מפני שאין שני מלכים משתמשים בכתר אחד, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא (ברכות מ"ח ע"ב). וצעק עליו שהוא גנב, ער גנב'עט אלעס צו, וכוונתו היה שגונב ממנו כל המדרגות. ואח"כ כשנפטר הר"ר מענדעלע, אמר הר"ר הערש, "אילו הייתי אצל הרבי, לא הייתי מניח לו להסתלק", כי הר"ר הערש זצ"ל סבר שאדרבה יותר טוב אם יהיו שניהם יחד.

ד. הרה"ק מצאנו זצ"ל אמר, שבלי גמרא ותוס' לא עלה שום אדם השמימה. חוץ מאחד והוא הרבי ר' הערש מרימנוב זצ"ל, 'ואס האט זיך ארויפגעדראפעט אין הימל מיט העק און נעגל', וכולם פחדו ממנו. [וגם זה מסתמא היה ביחד עם תורה].

ה. כ"ק אאזמו"ר ז"ל סיפר, שפעם אחת בליל שב"ק, אחרי עריכת שלחנו של חותנו הרה"ק בעל אמרי נועם זצ"ל, כאשר כבר שכב על יצועו, יצא חותנו בלי מלבושו העליון, ודיבר מהרה"ק הרבי ר' הערש מרימנוב זצ"ל. ואמר, "עס קריצט מיר די ציין, ווי אזוי א שניידער-יונג האט זיך געקענט אזוי אויסארבעטן, ולעשות מחומר צורה!".

(ספר זכר קדשו, סיפורי רבינו)

א. הרה"ק הרבי ר' מנחם מענדיל מרימנוב זצ"ל לא השכיב את עצמו במטה, אלא אם תלמידו הרה"ק הרבי ר' הערש מרימנוב זצ"ל הכין את המטה בשבילו.

ב. בהיות הרה"ק הרבי ר' הערש מרימנוב זצ"ל בחור בא שנים, שלחו רבו הרה"ק רבי מנחם מענדיל מרימנוב זצ"ל מביתו, ואמר לו שיסכים להשידוך הראשון שיציעו לו. רבי הערש לא ידע לאן יפנה, ויצא על אם הדרך, ועמד לפוש בקרעטשמע הראשון, והניח את עצמו לישון.

באמצע הלילה הגיעו לשם פריצים, ובעל הקרעטשמע לא היה שם, ואמרו לבעלת הבית שישלמו לה במיטב, ותתן להם כל מה שיש לה. היא הגישה לפנייהם לאכול ולשתות, והתחילו לרקוד בהוללות, וכשהבחינו בהר"ר הערש משכו אותו לרקוד עמם. ואח"כ אמרו, הרי יש כאן נערה בתולה (בתו של בעל האמטניא) וכאן יש בחור, הבה נעשה 'חתונה'. והם סברו לעשות 'שפיל', ובעלת הבית היתה 'דארפיש פרוי', וכיון ששלמו לה במיטב הסכימה לעשות השפיל. והכריחו את הר"ר הערש לקדש את הבתולה, ואמר הר"ר הערש שאין לו טבעת במה לקדשה, ואמרו יש לנו גם זאת, ונתנו לו טבעת וקידש את הנערה, והלך לו הר"ר הערש משם. כשחזר אביה של הנערה, אמרו לו אשתו שהרויחה הרבה מעות, ולו היה כן בכל לילה אז היינו לגבירים אדירים, וגם סיפרו לו שעשו משחק כעין חתונה וכו'. בשמעו זאת נחשכו עיניו, כי הוא ידע שאין זה 'חכמות', ולקח מרכבה ורדף אחר הר"ר הערש, עד שהשיגו וביקשו שיתן גט פטורין לבתו, אמנם הר"ר הערש לא הסכים לכך בשום אופן. והתחיל הלה להכותו, אבל הר"ר הערש עמד בשלו שאינו נותן לו גט, מלבד אם רבו הרה"ק יצוה לו ליתן גט.

לא היתה לו ברירה אחרת, ונסע עמו להרה"ק רבי מענדעלע, והרה"ק ידע את כל אשר נעשה, ובינתיים צוה לתלמידיו ללבוש בגדי שבת ולהכין

וברשעים שאין אצלם עבודת השם הם בבחינת מתים. אבל שרה היתה חיי שרה, שהכל היה אצלה תורה ועבודת השם. וראיה לזה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, ופירש"י בת ק' כבת כ' לחטא וכו', פי' שגם בנעוריה כשהיתה בת עשרים שנה ושבע שנים ג"כ התייגעה בעבודת השם, על כן זה השפיע שלעת זקנתה תוכל לעסוק בהם ביותר שאת. וזהו הפירוש להלן בפרשה (כד, א) ואברהם זקן בא בימים וד' ברוך את אברהם בכל, ואיתא בזה"ק (ח"א קכז) ואברהם זקן בא בימים, שבא עם כל ימיו לעולם הבא שהשלים אותם. וי"ל דהנה זקן רומז על התורה"ק, על דרך דאיתא (קידושין לב) זקן זה שקנה חכמה, היינו התורה"ק. פי' שאברהם אבינו ע"ה השלים כל ימיו בלימוד התורה. וע"ד דאיתא בספה"ק אהבת שלום, שפירש הפסוק על דרך שפירש רש"י עה"פ (דברים כח, יט) ברוך אתה בבוואך וברוך אתה בצאתך, שתהא יציאתך מן העולם בלא חטא כביאתך לעולם. וזהו ואברהם זקן בא בימים, פי' אף שהיה כבר זקן, אעפ"כ היה בלי

רואים הרבה אנשים (מאנשי הרחוב) שבנעוריהם עושים מה שלבם חפץ וממלאים כל תאוותם, ואינם לומדים כלל ואינם מתפללים כראוי, וכך נוהגים רוב ימי חייהם. וכשמגיע ימי הזקנה ואין להם כבר כח לעמול לפרנסתם ולרדוף אחר תאוותיהם ומתפרנסים מכספי הפענסיע, אז רוצים להתחיל ללמוד ולהתפלל ולעסוק בעבודת השם. אבל כמוכן איזה פנים יש כבר לתורה ולעבודה זו שלא הכין את עצמו לזה מקודם, שהרי מעולם לא עסק בתורה, ואיך יכול עתה לעסוק בתורה, ואם יעסוק יהיה בלי טעם וחשק. וכמו כן איך יכול לעסוק בעבודת השם, שמעולם לא נתייגע בה, ואיזה השגה יש לו בה. ורק מי שמנעוריו מורגל להתייגע בעבודת השם, אצלו שייך שבזקנותו תהיה דעתו פנויה להוסיף ולהרבות בלימוד התורה ובעבודה.

ולכן צריך האדם לשום אל לבו, שטענת היצר הרע שמפתה להאדם בנעוריו שעכשיו ימלא תאוותיו וכו', ולעת זקנותו שאז יהיה פנוי מטרדות והיצר הרע כבר תש כוחו אז יתקן הכל, היא טענה שאינה נכונה כלל. ואע"פ שלא שייך לומר שח"ו מאוחר לשוב בזקנותו, שהרי מבואר בחז"ל ובספה"ק שביכולת האדם לשוב עד יומו האחרון, וכל זמן שאדם חי בעולם תשובתו חשובה ומקובלת לפני הקב"ה, רק כוונתו לומר שאין לו להאדם לסמוך על זה, שקשה מאד להגיע לעת זקנה אל תשובה ועבודת השם כראוי, אם לא הכין עצמו מנעוריו. ורק אם בימי נעוריו הכין את עצמו ביגיעת התורה ובעבודת השם, אז יוכל לזכות לתשובה ולעבודת השם לעת זקנותו.

ועפ"ז יבואר מאמרם ז"ל אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנתנו, דאין הכוונה על מי שלא חטא כלל, רק הכוונה שעכ"פ עסק בילדותו בתורה ונתייגע בעבודת השם, אז יוכל להתקיים אצלו אשרי זקנותו שכפרה על ילדותו, שבזקנותו יוכל לזכות לתשובה ולעבודת השם כראוי. משא"כ אם ילדותנו ביישה את זקנותו, שלא עסק בעבודת השם רק רדף אחר התאוות, אז קשה מאד שיגיע למדרגה שזקנותו תכפר על ילדותו, כיון שלא הכין את עצמו לזה.

ובדרך זה יש לפרש מאמר הכתוב (משלי כב, י) תנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה, פי' שע"י העסק בתורה ועבודה בשנות נעוריו יהיה זה אצלו כטבע, וגם בזקנותו יוכל לעסוק בתורה ובעבודה. וידוע מאמר הרבי ר' זושא זי"ע, שעיקר השכר מגיע על העבודה בימי הנעורים שאז כל ההתחלות קשות, אבל אח"כ בזקנותו כבר נעשה אצל האדם כטבע, ואפילו אם היו רוצים לנתקו בעל כרחו מתורה ועבודה לא היו יכולים, שהתקשרות אל התורה כבר חזקה כ"כ שאי אפשר לו לסור ממנה.

צדיקים ממלאים שנותיהם בעבודת השם ובוה יש לפרש הכתוב ויהיו חיי שרה, על דרך מאמרם ז"ל (ברכות יח) רשעים בחייהם קרויין מתים צדיקים במיתתם קרויין חיים, פירוש בצדיקים כל חיותם עבודת השם,

חטא כאילו בא בימים, שהיה בבחינת יציאה כביאה, ואף יום אחד לא חיסר מבלי לתקן דבר מה ביום זה. ויש לומר עוד, על דרך שפירש בספה"ק אמרי נועם, אשר זקן המה ימי הזקנה וימים המה ימי השחרות, עדה"כ (שם לג, כה) וכימיך דבאך. והיינו אשר אברהם אבינו זקן בא בימים, אשר אף בימי הזקנה היה זריז וחרוץ לעבודת השי"ת כמו שהיה בימי נעוריו, וכמו כן בימי נעוריו היה מתרפה וחלש נגד עשיית עבירה כמו בימי זקנה, עכתודה"ק. והוא שבדרך כלל עובד האדם את ד' בימי הנעורים מיט א פרישקייט, ובזקנותו שכבר נחלשו כוחותיו אינו מתייגע כ"כ בעבודת השי"ת. אבל אצל אברהם אבינו ע"ה לא היה כן, אלא המשיך בזקנותו להתייגע בעבודת השי"ת בכל כוחותיו כמו בימי נעוריו. כענין שנאמר אצל משה רבינו ע"ה (שם לד, ז) לא כהתה עינו ולא נס לחה, שהיה ממשיך לעבוד השי"ת באותו הזריזות והחמימות כבימי נעוריו.

(גליין דרכה של תורה, ישיבת וויניץ, בלומינגראו נ.י.)

עוברות והנהגות - אהבת ה' ואהבת ישראל

עקב, אחר שלמד את הקדושת לוי, סיים דבריו באמרו: "אז דער אייבישטער האט אונז אזוי ליב דארפן מיר אים צוריק ליב האבן". (אם הרבש"ע אוהב אותנו צריכים אנו בחזרה לאהוב אותו) והתחיל הניגון אוהבי ה' וגו' ביום השבת וגו'.

ועוד אפשר להוסיף מה שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א ממאנסי על אהבת ה' של רבינו זי"ע איך שהזמירות שלו פשוט גדל משנה לשנה והוסיף עוד תנועה ועוד ניגון והכל בשביל אהבתו לה'. ולמשל פזמון 'אזלת דינו' שהוסיף הרה"ק רבי מאיר שפירא זצוק"ל לפיוט של צמאה נפשי, שרבינו הנועם אליעזר זיע"א לא אמר, אבל רבינו כן אמרו, וכשנשאל על כך מדוע הוא אומרו, השיב: "ווי קען איך מוותר זיין אויף אזעלכע הייליגע ווערטער, עוד אביכם חי". וכן בעת ברכת האילנות כשהביאו לפניו כל הפיוטים של הבן איש חי וסידור הרש"ש היה אומרם והכל בשביל אהבת ה'!

אהבת ישראל

מה לנו לכתוב על אהבת ישראל של רבינו זי"ע?! הרי המציאות שלו היתה אהבת יש"ראל! והיה דורש ומבקש תמיד האין לאהוב כל איש יהודי באהבה שאין לה קץ. ובאמת בחיים חיותו לא היו מסתכלים כ"כ הרבה ע"ה, שהרי זה היה דבר פשוט, אבל אחרי הסתלקותו תו התבהר גודל האהבת ישראל שהיה בקרבו. וכשחושבים מעט רואים שכל ימי חייו היו חטיבה אחת של אהבת ישראל. וכשישב בבית האסורים - על מה? על אהבת ישראל! הוא היה יכול לומר השמות שהם הרשעים ביקשו, אבל אהבה מקלקלת...

רבינו זי"ע הבין בדעתו הק' שאהבת ישראל הוא הדרך לבוא לאהבת ה', ופעם אמר: "פאר'דיקות' קען זיך יעדער איינער, די מעסטער צו אהבת ה' איז אהבת ישראל".

פעם לפני היא"צ של האפטא"ר רב זיע"א אמר רבינו זי"ע: "דער אפטא"ר רב זי"ע, דורך זיין אהבת ישראל האט ער אריינגעברענגט אהבת ה'".

מי לא זוכר קולו בקודש כשאמר עם קנאה על האפטא"ר רב שציווה שלא לכתוב על קברו שום שבחים רק "אוהב ישראל". "ס'שטייט נישט אהב ישראל - לשון עבר, נאר אוהב ישראל. ער שטייט און האט נאך אלץ ליב יעדן איד!" וגם את התוכחה שנתן לעם קדוש היה רק בשביל אהבת ישראל. ללא זה אי אפשר להבין איך היה לו היכולת להוכיח עד השנה האחרונה לחייו, עם החיוך הרחב יותר משכל אנוש.

**

באמת מי שהיה בחדר רבינו היה רואה את היראת ה' שהיה חופף עליו כל היום, אבל הצורה של זה היה מכוסה עם אהבת ה' באופן מלהיב. ותמכנו יסודותינו על ה'באר מים חיים' שמפרש מדוע נקרא צורת האדם פנים, שמגלה מה שבפנים. והכל על כל תיבה נוספת. ותסגור את עיניך ותעלה את צורת רבינו על ליבך או תעלה על ליבך אחד מניגוני רבינו ותרגיש מהו אהבת ה' בלי שום פסול.

הרמב"ם כותב שמצות ואהבת את ה' אלוקיך מקיימים כשחושבים בנפלאות הבורא, ובדבר זה היה רבינו יחיד במינו. מי שהי' בד' אמותיו פגש אי פעם את רבינו מסתכל על פירות ויפליא את הפליאה העצומה שבהם: "מה גדלו מעשיך ה'. פון די פרי קען מען זעהן אלעס. אלע פלאות. יעדע פרי האט זיך אן עקסטערע טעם און אן עקסטערע צורה. יעדע פרי האט זיך זיין באשטימטע צאל קערנדלעך!"

**

כשהביאו לפניו פרחים לכבוד שבועות, לפאר את הבית, לא ראה את היופי סתם, רק הביט עליהם וחשב כמה יופי יש בפרח, ושכלל הפרחים יש צורה אחרת, ואפי' שעושים עבודה אחת לכולם - דהיינו ששופכים מים ונתגדל כל אחד לפי דרגא דיליה.

וכן כששתה מים התבונן בזה והיה יכול לומר בהתפעלות: "וואסער, דער אייבישטער געבט וואסער פאר די גאנצע וועלט, די גאנצע וועלט האט וואס צו טרינקען" (הרבש"ע נותן מים לכל העולם כל העולם יש להם מה לשתות).

אי אפשר להתעלם ולא לכתוב מה שכל אחד שמע מפי רבינו זי"ע מה שדיבר בליל שב"ק הרבה פעמים לאחר הזמר "אוהבי ה' המחכים" היה מסביר בהתלהבות את החילוק שיש בין אהבה לדבר גשמי לאהבה של דבר רוחני. דאהבה של דבר גשמי, אם הדבר אינו מגיע אליו נחלש האהבה, משא"כ האהבה לדבר רוחני, "די אהבה צו די בנין אריאל" אינו כן, רק אדרבא, כל כמה שלא נבנה נעשה האהבה והבענקשאפט (הגעגעויעס) יותר ויותר.

**

(ומסתמא זה היה הסיבה שהיה חוזר על ווארט זה הרבה פעמים כנתינתו היום, שהרי האהבה שהיה לו בשבוע שעבר אינו דומה לאהבה שיש לו בשבוע זה, ואולי משום זה לא היה מסתיר את האהבת ה' בווארט זה, שהרי היה לו הדבר ברור שכל העם הנאספים פה יש להם אותו מדריגה של אהבה בעת הזאת...)

מספר הגה"ח ר' מנחם ווייס שליט"א מפעיה"ק שפעם אחת בסעודה שלישיית פר'

עניני חסידות

במשנת מיר הבעל שם טוב הקרוי ה"ב

בשם אביו כ"ק מרן אדמו"ר הנועם אליעזר זצוק"ל:

רבינו הבעש"ט זי"ע היה אומר, שלכל אחד ואחד מיישראל מכריזין בשמים איזה דג יזדמן לידו לסעודת שבת קודש.

ובזה ביאר לשון הזמר איש על מחנהו ואיש על 'דגלו' (זמירות שב"ק), 'דגלו' אותיות דג לו, שההשגחה העליונה מועידה כל דג לידי האיש המיוחד אליו.

(דב"ק)

**

כח האמונה

כותב כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע:

שמעתי מהרה"ק רמשי" מסאדיגורא (שליט"א) זצוק"ל לבאר דברי הדגל מחנה אפרים בפ' וישלח עה"כ כי במקלי עברתי את הירדן הזה (בראשית לב, יא) אשר כ' וז"ל ע"ד שסיפר אא"ז נ"ע זללה"ה (הבעש"ט הק') שפעם אחת עבר הנעסטר בלי שום שם, רק היה מניח חגורו ועבר עליו, ואמר שבאמונה גדולה הוא שעבר, וזה י"ל שרימוזו יעקב אבינו ע"ה במקלי גימטריא יעקב, היינו בשמו שהוא יעקב מדת האמת, והיינו לגודל האמונה שלו בזה עברתי את הירדן, והבן. עכלה"ק.

וביאר הרה"ק מסא"ג זי"ע: טעם הדבר שהשתמש הבעש"ט הק' דווקא בחגורה, משום שחגורה מורה על אמונה, וע"ד הכתוב אצל משיח צדקנו (ישעי"ה יא, ה) והאמונה אזור חלציו, והיינו שהבעש"ט הק' עבר הנעסטר בכח האמונה בלבד המרומו בחגורה. ע"כ.

ומוסיף מרן רבינו זי"ע: ויש לבאר שייכות אזור לאמונה, דכשרוצין לאגד ולקשור חבילות חבילות ביחד, אזי קושרין אותם באבנט, והנה האמונה הוא המאגד והמקשר את כל התורה והמצוות וכמ"ש כל מצותיך אמונה (תהלים קיט, פו) ועל כן נמשל אבנט לאמונה, ויש לרמוז דבר זה בלשון התרגום עה"פ (שמות כה, ח) וחשב האפוד, שתירגם והמין, וי"ל שהוא מלשון אמונה והבן.

ולפי הנ"ל דהאמונה שורש כל המצוות, א"ש למה התחיל הרמ"א בשו"ע או"ח (סי' א' ס"א) במאמר שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים) כיוון שפסוק זה מורה על האמונה, וע"כ קודם שהתחיל לבאר דיני התורה והמצוה, הניח את יסודות האמונה הזכה שורש כל המצוות. (כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע - כת")

-ד-

כותב כ"ק מרן אדמו"ר הנועם אליעזר

זצוק"ל באגרת חיזוק לאחד:

... אבקש לחזק את עצמו בבטחון בה' יתברך, ידוע כמה הזהיר (עיין בספח"ק תלדות

ב"ק ארמו"ר מסקולען זי"ע

פתאום הגביה את עיניו ואמר גוט יו"ט לכל הצדדים עם החיוך, ואדמו"ר שליט"א הסביר שבאמת לא היה לו כח, וכשבקשתי ממנו שיגביה את עיניו הק' חשב שאני רוצה שהוא יהנה מהמעמד וע"ז לא היה לו כוחות, אבל כשאמרו לו העולם גוט יו"ט - הרי אהבת ישראל מקלקלת...

סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א ממאנסי שפעם לעת זקנותו של רבינו זי"ע, ממש בשנתו האחרונה, היו שבועות ספורים שלא היה אז קבלת קהל, ויום אחד פתחו את הדלת לכמה בעלי שמחות, והראשון היה רב חשוב אחד שעשה שידוך ובא לקבל ברכת קדשו של רבינו. ויהי כאשר פתחו את הדלת נדחף בחור צעיר וניגש אל רבינו באמרו שהוא צריך ברכה שיידע בכל הבחינות בישיבה, והסביר את עצמו שהוא לא יכול לקום השכם בבוקר והמשגיח רצה לזורקו מהישיבה, ורבינו אמר לו: "זאג מיר די נומער פון די משגיח" (שרוצה להתקשר אליי), ובאותו רגע התחיל רבינו להשתעל חזק וכידוע שהיה נעשה מזה מאד חלש, דהיינו שנוסף חולשה על חולשתו, ובתוך זה סידרו הגבאים שבחור זה לא ימצא עוד בחדר... ואחר שרבינו נח מעט, בא הרב הנ"ל לקבל ברכת קודשו והוא נתן את ידיו לרבינו ורבינו שאל, "וואו איז דאס בחור'ל?" אמרו לרבינו שהוא הלך לו. אמר רבינו: "ס'קען נישט זיין. מיר האלטן אינמיטן שמועסן". אמרו לו הגבאים שהבחור כבר הלך והוא כבר נמצא הרחק מכאן. אמר רבינו: "איז לויפט אים נאך". אמרו לו שהוא כבר הרחיק ללכת, והגביה רבינו את עצמו בשארית כוחותיו, ואמר: "וועל איך אים נאכלויפן". ולא נח עד שהבטיחו לו שלמחר יחזור הבחור אליו...

הפסוק (תהלים סג ב) צמאה לך נפשי כמה לך בשרי, ופירש"י ז"ל 'כמה' לשון תאוה ואין לו דמיון, ומדייק הבעש"ט הק' זי"ע דבכל מקום כהאי גוונא מפרש רש"י בלשון ואין לו דמיון 'במקרא', וכאן סתם וכתב ואין לו דמיון, ותו לא מיד.

ומפרש רבינו הבעש"ט 'כמה' לשון תאוה, היינו שמתאוה להקב"ה, ואין לו דמיון, רצ"ל שלתאוה זו אין דמיון בעולם, ואין זה תאוה ככל התאוות, שהרי תאוות העולם הם בני חלוף, ומה נשאר מהם - רק צרות, סופו יורש גיהנום, מה שאיו כן תאוה להקב"ה, הרי הוא תאוה נצחית - בזה ובבא. (הקדמה לנוע"א תהלים)

מי שהיה פעם אחת בעל תפילה בבית מדרשו היה רוצה להיות עוד פעם, לאחר היישר כח עם פנים שוחקות שרבינו נתן לו, ולא שכח אף פעם, ואם לא אמר לאחר תפילת שחרית אזי באמצע קריאת התורה חיפש את האיש שהתפלל לפני העמוד ואמר לו הייש"כ שמגיע לו ביושר.

**

מי לא זוכר האיך שבכל שולחן טהור אמר לחיים ליהודים עם החיוך הניצחי עד הרגע האחרון, וכשילד קטן צווח לחיים מעבר לשור לחן - לאחר שכבר גמר כל איש ואיש, הביט אליו עם פניו המאירות ואמר לו לחיים טובים ולשלום!

**

היה אפשר לכתוב עליו שאהב כל יהודי אפי' הפשוטים, אבל מרגלא בפומיה: "ס'איז נישטא אזא זאך א פשוט'ער איד". ואם דיברו אליו ובאמצע הדיבור אמרו משהו שלא בכבוד על שום איש אשר בשם ישראל יכונה, הוא פשוט לא שמע מה שדיברו אליו.

**

כשהגיה את ההקדמה לספה"ק נועם אליעזר, וראה שכתוב שאביו זי"ע היה אומר דברי תורה שאפילו אנשים פשוטים יכולים להבין, ציווה להשמיט מילים אלו באמרו: "קיין שום איד איז נישט פשוט!" (שום יהודי אינו פשוט) אלא לכתוב שאמר דברי תורה שכולם יכולים להבין.

**

בנעילת החג ראש השנה שתע"ט שנה אחרונה לחייו עלי אדמות היה חלש ביותר ואפי' כשכ"ק אדמו"ר שליט"א מירושלים ביקש ממנו שיגביה את עיניו להסתכל על העולם, לא היה בכוחו להרים את עיניו אפי' לרגע. ואחרי כעשרים דקות שהיה בביהמ"ד הוא יצא, וכל הקהל יחד אמר גוט יו"ט.

כי אשכון את דכא ואתי דכא, ועל דרך שמובא בספה"ק בשם רבינו הבעש"ט הק' זיע"א לפרש הפ' (ירמיה כג, כד) "אם יסתר איש במסתרים ואני" - היינו שחושב את האני שלו שאינו מבטל א"ע לפני בוראו וחושב כחי ועוצם ידי, אזי בזה גורם "לא אראנו נאום ה'" ח"ו, אכן באם חושב "ואני לא" - היינו שמצד עצמו אינו מאומה ולית ליה מגרמיה כלום והוא וכל הנלוים אליו תלויים לגמרי בחסדי השי"ת, אז "אראנו נאום ה'".

(נוע"א פ' שלח)

-ה-

שח כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע:
מתאמר מה שמיה דמרן הבעש"ט הקדוש זי"ע לפרש דברי רש"י הק' על

יקב יוסף פ' משפטים) אור ישראל וקדושו מוהר"י בעש"ט זי"ע שלא להתרשל ח"ו במדת הבטחון, ואמר שאם רוצים להעניש ח"ו למי שהוא מן השמים, לוקחים ומסירים ממנו מדת הבטחון, כי כל זמן שמתחזק בבטחון לא יוכל שום רע לשלוט עליו ח"ו. (נועם שיח)

-ה-

כותב כ"ק אדמו"ר הנועם אליעזר זצוק"ל:

שמעתי מאדמו"ר זצוק"ל בשם אחד מתלמידי בעש"ט הק' זי"ע שאמר בצחות על אז"ל 'שינה בשבת תענוג', פ' מ'פארשלאפט דעם תענוג', כי האדם השוכב לישון בשבת מפסיד ומאבד כמו ידיו תענוג ועונג שאין כמוהו.

(השבת נועם הנשמות)

השגות התורה רק לנהר בכשרות המאכלים

שח כ"ק מרן אדמו"ר הנועם אליעזר זצוק"ל:

הראה לי הרה"ק ר"ר מנחם מנדל מבוהוש זי"ע דברי הרה"ק בעל 'דגל מחנה אפרים' זי"ע (פר' עקב) בשם זקינו רבינו הבעש"ט הק' זי"ע, בשם כתבי רבינו הרמב"ם זי"ע, שצוה להשיב לאפיקורסים ששאלו אותו דבר שנגע בכפירה בענין תחית המתים, ולא רצה להשיב להם בעצמו, רק צוה לסופרו ר"ש אבן תיבון זי"ע שישב להם, ותוכן דבה"ק בתשובתו הוא כי הבנה בתורה ושמירתה, והאמונה בה' ובתורתו, תלוי בהירות האדם באכילה, כי המאכל שהאדם אוכל מתפשט בקרב הדם, והחלק הטוב שבמאכל הולך להלב ולהמוח, ואם נזהר לאכול רק מאכלים כשרים, וגם אוכל בקדושה וטהרה, אזי רגשותיו ודעותיו צלולים ויוכל להשיג הפירוש האמיתי בתורה, ולהקשט באמונה טהורה, אבל אם ח"ו אינו נזהר ממאכלות אסורות הרי הוא מטמטם את לבו, ודעותיו נעשים זרות, ואף כשלומד תורה הוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, ומהפך דברי אלקים חיים, עכתודבה"ק.

(כ"ק מרן אדמו"ר זיע"א - נוע"א פ' ראה)

ע"י שפלות זוכים להשראת השכינה שח כ"ק מרן אדמו"ר הנועם אליעזר זצוק"ל:

שמעתי מפ"ק של הרה"ק ה'כנסת מרדכי' מסדיגורא זי"ע בשם א' מהצדיקים, לפרש הכ' (תהלים ק) דעו וגו' הוא עשנו 'ולו' אנחנו עמו וצאן מרעיתו, דהכתיב הוא "לא" באל"ף והקרי בוא"ו לוי", והיינו כי ע"י שאנו יודעים ולא אנחנו באל"ף, שאין אנחנו נחשבים לכלום, ע"זו אנו זוכים ולו אנחנו בוא"ו,

עוברות והנהגות (מכתבי אהר הרבנים)

המשב"ק עוזר לו בעטיפת הטלית ואמר לרבינו זי"ע שיניח הטלית בתוך חדרו שאין כבוד שהוא יעטף הטלית לרבינו בתוך בית מדרש הגדול, ורבינו זי"ע לא הבין כלל מה שאומר לו ולמה אין המשב"ק יכול לעזור לו בתוך בית המדרש הרי אינו יכול להתעטף בעצמו שהרי קשה להגביה ידו ולא הבין כלל מה שאומר לו.

**

במוצש"ק כי תשא היה מלוה מלכה בעד התלמוד תורה ורבינו זי"ע שהה שם כשעה וחצי והיה שם הרבה דרשות וכשהגיע הביתה שאל אם הדרשות מביאין כסף ולא היה לסבול כל הדרשות.

**

בש"ק פר' פקודי שבת שקלים לא התפלל רבינו זי"ע לפני התיבה, משום שלא היה לו כוח ובקשו שאף שאינו מתפלל יאמר עכ"פ המזמורים של אור פניך ולא הסכים לזה.

שאלו את רבינו זי"ע אם הסבא הרה"ק רבי דוד זי"ע התפלל אור פניך לפני התיבה, ואמר שנהג להתפלל, אולם אביו אדמו"ר מהר"י זצ"ל לא היה שם, שהלך להתפלל אצל הכותל המערבי כמו שהיה מנהגו להתפלל בכל שבת מברכין, ולכן גם שבת שקלים הלך להתפלל אצל הכותל.

בליל שבת קודש בדרך לעריכת השלחן היה לרבינו זי"ע יסורים גדולים על היר, ואמרו לרבינו זי"ע שבת הוא מלועוק ורפואה קרובה לבוא, וענה רבינו זי"ע "שאם מאמינים ששבת הוא מלועוק" או "הרפואה קרובה לבוא".

בשבת קודש פר' פקודי היה האויפריף של חתן של האדמו"ר מירושלים שליט"א ואמר לו רבינו שהעולם אומרים א איידעם א שטיק שווער האם כבר התחלת לעבוד [שתהיה שיק שווער].

**

בכל משך השבוע היה מרוגש מאוד מהשמחה שהאדמו"ר מירושלים יעשה, וכל א' שהלך להתפרד ממנו היה מרוגש שהולך לא"י וביקש שיתפללו בעדו במקומות הקדושים, הכותל וכל מקומות הקדושים.

לאחר החתונה ספרו לרבינו זי"ע שהאדמו"ר מירושלים שליט"א רקד לפני הכלה למשך שעה וחצי, וענה א' ואמר שאביו רבינו מהר"ם זצ"ל רקד אצל חתונת חתנו רבי בן ציון רבינוביץ שליט"א כחצי שעה, ואמר רבינו זי"ע שלא רקד חצי שעה ורקד רק כעשר דקות, אולם אמר שהיה מה לראות שם בעת המצוה טאנץ. (ויש להעתיק מש"כ באמרות טהרות פר'

בספר אמרות טהרות על פרשת תרומה בשיחות יקרות איתא בשם ספר דברי שמואל להרה"ק מסולנים זי"ע דיבור ב' עה"פ ויקחו לי תרומה ואמרו בוזה הק' תרומה נוטיקון תרי מ"ה וכתב ברמו הענין עפ"י העובדא הידוע שאחר הסתלקות הרה"ק המגיד מטשערנאביל זי"ע התחלקו בנייהם בניו הק' בירושה הרוחנית ממדריגות אביהם הק', ואמר הרה"ק רבי יוחנן מראתמאסטרייוקא זי"ע שכל אחיו לקחו חלקם ורצה לקחת לעצמו מדת הגראנישט, אמנם בזה כבר קדמו אחיו הרה"ק רב משה מקריסטשטוב זי"ע ולקח מדה זו לעצמו, ואמר הרה"ק רבי יוחנן זי"ע שעל כן לקח לעצמו צוויי מאל גארנישט - [וכתב שם דבאמת אצלינו מקובל המעשה בלשון אחר כאשר שמעתי מפ"ק אא"ז הרה"ק רבי דוד זי"ע שאמר הרה"ק רבי יוחנן בין איך טאקע געבליבן מיט גארנישט, אבל כך כתב בדברי שמואל שאמר שלקח לעצמו צוויי מאל גארנישט] - ומרומז בלשון הכתוב כאן ויקחו לי תרומה - תרי מה שלקח לעצמו מדה מ"ה.. אחד מנכדי רבינו זי"ע אמר לו בפרשת תרומה תשע"א שתרומה בגימ' ראחמיסטרייוקא, הרי מרומז בזה מש"כ בדברי שמואל שבראחמיסטרייוקא לקחו את הב' פעמים גארנישט, ורבינו זי"ע נהנה מאוד, וענה מאן דארף האבין אן השגה אין דעם גארנישט.

פורים קטן בשנת תשע"א חל בערב שבת קודש, ובליל ששי פר' כי תשא התעייין רבינו זי"ע מאוד בהל' פורים אם יש מצוה לאכול סעודה בפורים קטן שחל בעש"ק.

[א"ה עיין בש"ע או"ח סימן רמ"ט בענין עשיית סעודה בערב שבת קודש איזה סעודה אפשר לקבוע ואיזה סעודת מצוה, ובספר מועד לכל חי להגר"ח פלאגי סימן ל"א אות כ"ב כשחל פורים קטן בערב שבת הגם דאין דרכו לאכול בשר בערב שבת הן כהיום הזה ליכול ולחדי אך לא ימלא כריסו בשביל סעודת שבת]

**

באותו זמן היה בכל ליל שב"ק נוהג הרב שלום פסח לאנגזאם שליט"א דומ"ץ דחסידי בעלזא להמתין ברחוב לומר גוט שבת לרבינו זי"ע, ובליל שב"ק התאמץ והלך במהירות ושאלו אמאי הולך במהירות שהרי לא היה מרגיש טוב, וענה הרי כבוד התורה והדומ"ץ ממתיין לומר גוט שבת, ואף שלא היה לו כח, התאמץ מאוד.

באותו זמן היה קשה מאוד לרבינו זי"ע להגביה ידו הימין ולא היה יכול ללבוש הטלית והתפילין בעצמו, ובשב"ק לא היה בניו האדמורים שליט"א אצלו [שהיה שמחת אופריף אצל נין הראשון של רבינו זי"ע נכד חתנו האדמו"ר מוויזניץ קימיישא שליט"א] ולכן היה

עניי הפרשה
רא"ה מהלמירי בעל שם טוב הקדוש
מה דמירגלא בפומיה
רב"ק מיר זי"ע

מאור עינים

ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו' נודע ממדרש הנעלם שהגוף נקרא שרה לשון שררה שמטבע החומר להשתרר על זולתו ואברהם נקרא הנשמה. והנה אמרו רבותינו זכרונם לברכה (תמיד לב א) הרוצה לחיות ימית את עצמו. והענין הוא כי עצם אדם בתולדתו להמשיך אחר הבלי הזמן ולהתגדל ולהתפאר וצריך האדם הרוצה להמשיך חיות עליון מבורא יתברך בקרבו כמו שאמר הכתוב (ישעיה נז, טו) **אשכון את דכא ושפל רוח להמית את עצמיות טבעו שהוטבע בעת הולדו ולהיות שפל רוח בעיניו.**

וזה שאמר בגמ' על פסוק מה ה' אלהיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה והענין הוא כי משה רבינו ע"ה לימד דעת את העם שאחזו את מדתו שאמר ונחנו מה ועל זה שבחה התורה אותו שהיה עניו מכל האדם אך שגם במדת הענוה יש כמה בחינות אשר לא טובים הרחוקין מן האמת כנודע להמסתכל בדבר זה עד שיש כמה בני אדם אשר לפי ראות העין הן ענוותנין ולא נתקיים בהן אשכון את דכא אך מפני שלא אחזו במדה זו על צד האמת ולכן אמר משה רבינו ע"ה מה ה' אלקיך שואל מעמך מדריגת מ"ה ודרשו רבותינו זכרונם לברכה אל תקרי מה אלא מאה שצריך לאחזו מדה זו באופן שיכניס בו על ידי זה הא' אלופו של עולם לרמוז על האמור.

וזהו ויהיו חיי שרה אימתי יהיו חיי הגוף שהוא שרה מאה שנה השנים שעבד בהם במדרג' מ"ה באמת עד שהכניס בתוכו את הא' ועשרים שנה כי נודע שאין עונשין בבית דין של מעלה עד עשרים שנה והטעם כי אינו בא לכלל דעת שלימה עד כ' שנה ואח"כ כשמתחיל לעבוד את השי"ת באמת מעלה גם כן את ימי הנערות והיינו על ידי מדת מ"ה כאמור וזהו ומדת ימי "מה" היא ואף ימי הפעוטו' שאז הוא בקטנות גמור מעלה ומתקנם כשהולך בדרכי השם מעשרים שנה ומעלה.

וז"ש שלמה המע"ה (קהלת יא, ט) **שמה בחור בילדותך וגו' ודע פירוש כשתבא לכלל דעת צריך לתקן הכל כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט.**

ב"ק ארמו"ר מראהמאסטרייוקא זי"ע

האט אויפגעהויבן דעם עולם אסאך מאו ווי כל אמירת התורה וכו'.

[גם שמעתי מאברך אחד שבתחילת נשיאות רבינו זי"ע הלך להפרד ממנו שבדעתו לנסוע לא"י לר"ה ויו"כ ובעזרהשית יחזיר לשמחת תורה לשהות במחיצת רבינו, וענה לו שאם הוא בארץ ישראל כבר יכול להשאר גם על סוכות ושמחת תורה ולהיות אצל אחיו מהרי"ם זי"ע יש מה לראות שם, ער טאנצט גוט.

באותו תקופה התעניין מאוד על כל המהלך של שבת קודש שבע ברכות אצל האדמו"ר מירושלים ונתרגש מאוד בזה שחתנו הלך לאחור עריכת השלחן לכותל המערבי לומר תהלים בשבת קודש לפני התפילה אצל הכותל המערבי.

וירא בשיחות יקרות דשמע מחמיו זצוק"ל שבשמחת החתונה של הרה"ק מטשערקאס זי"ע אמר הרה"ק הרב [בעל התניא] זי"ע מאמר בדרך תורת חב"ד ואח"ז כיבד להמחותן הרה"ק המגיד מטשערנאבול זי"ע שיאמר ג"כ תורה, וסירב וניגנו ניגונים, ואחר זמן שוב פתח ואמר מאמר ושוב ביקש מהמחותן הרה"ק המגיד מטשערנאבול זי"ע לומר תורה ושוב סירב, ובפעם השלישית אז פתח הרה"ק המגיד מטשערנאבול זי"ע ואמר אונז טייטשן יקח נא מעט מים אין מים אלא תורה שיאמר מעט תורה, ורחצו רגליכם העיקר שירחצו ויעזבו הרגילות, אבל בהענינים הפנימיים והשענו תחת העץ הוא הצדיק דבזה יסמכו על הצדיק, וכו'.

ואחר זה בעת שהיה המצוה טאנץ ורקד הרה"ק המגיד מטשערנאבול זי"ע אמר בנו הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע שאביו הקדוש

זו"ש ועשרים שנה וז' שנים שני חיי שרה ופרש"י כולם שוים לטובה כשהוא במדרג' מאה כאמור שמעלה אף ימי הקטנות שהן כבן שבע שנים וימי הנערות שהן עד עשרים שנה. ותמת שרה רצה לומר על ידי שימית העצמיות מחומרו בקרית ארבע שם הוי"ה ב"ה נקרא קרית ארבע על שם ארבע אותיות היא חברון פירוש נתחברו כי קודם כביכול היה פירוד בהשם כנודע ואז ויבא אברהם באה הנשמה שנתגברה כח הנשמה ומתנהג על ידה משא"כ מקודם. לספוד לשרה ולבכותה כי אחר כך כשבא לכלל דעת מתאבל ומתחרט על מעשיו הראשונים וזהו לספוד לשרה מעשה הנעורים עד שמגביה גם כן הימים הראשונים ואז טוב לו בזה ובבא.

תולדות יעקב יוסף

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים [שני חיי שרה], ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון (פג, א - ב). והספיקות רבו, למה נמנו חיי שרה יותר מכל. ועוד מה דהוי הוי, ואיך נרמז זה בכל אדם ובכל זמן. ועוד שעשה ג' פרטים ולא נכלל כאחד מאה ועשרים ושבע שנים. ודברי חז"ל ידועים.

ונ"ל, דודאי מיתת הגוף הנק' שרה הוא על ידי רוע ד' מדות של ד' יסודות הנק' קרית ארבע, דאיתא במשנה (אבות פ"ד מ"א) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מהעולם, וכתב הרמב"ם כי מטבע הרפואה וכו' יעו"ש, והוא נמשך מהגאווה יסוד האש וכו', בתוספות יום טוב משנה זו. וא"כ ההיפך הוא חיי הגוף כשאין בו קנאה ותאוה וכבוד, והוא על ידי שנחשב בעיניו לבלי מה, וכמ"ש בש"ס דראש השנה (ז' א) אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר (מכ"ה ז, יח) נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון וכו'. א"ר אחא בר חנינא אלי' וקוף בה, למי שמשים עצמו כשירים, שנאמר לשארית נחלתו. ופירש רש"י שאינו נחש(ב) בעיניו לכלום לכך מעביר על מידותיו, מה שאין כן למי שמחשיב עצמו לחשוב ולכך מעביר וכו', יעו"ש.

וכעין זה שמעתי בשם החסיד מוהר"ן קסויר, מה ה' אלקיך שואל מעמך וגו' (דברים י, ב), שיהי' במדריגת ונחנו מ"ה (שמות טו, ט), זה ה' שואל מעמך שיבוא למדריגה זו, ודפח"ח.

וזש"א חז"ל, אל תיקרי מ"ה אלא מאה וכו' (מנחות מג: ע' תוד"ה שואל), ר"ל

צדיק לקיים כל התרי"ג מצות וז' דרבנן, ואח"כ יכנס בגדר חסיד להתחסד עם קונו לגמול חסד עם השכינה הנקראת שבע לא להנאת עצמו.

עבודת ישראל

ותמת שרה בקרית ארבע. איתא שבישר השטן את שרה שנעקד יצחק בנה וכמעט שנשחט ופרחה נשמתה. וצריך הענין ביאור, הלא הצדיקים כל רצונם וחיותם לעשות רצון קונם ומוסרים נפשם ומאודם ויוצאי חלציהם בעבור כבודו יתברך שמו, ואיך יתכן לומר על שרה אמנו הצדקת אשר היה אברהם אבינו טפל לה בנביאות שכשמעה מעקידת יצחק פרחה נשמתה מחרדה ובהלה כדרך פשוטי בני אדם אשר כל חיותם לגדל זרע ולהרבות הון ובפירוד הבנים או המזון כמעט ימותו,

אמנם לא כן שרה אמנו חלילה לה, רק נוכל לומר, כי בשמעה מעשה העקידה שעוקד אברהם את יצחק בנה לעולה לה' והבינה בקדושתה שנעשה על ידי זה יחוד גדול וקדוש, והמקום ההוא היה רחוק ממנה ללכת שמה להתדבק עם אב ובנו בקדושת היחוד, לכן על כל פנים מרחוק מסרה נפשה באהבה ובטהרה להפרד מעולם הזה בעת רצון ושעה קדושה כזאת, והקב"ה הסכים על ידה ויצאה נפשה בקדושה בשעה זאת. וזה נרמז ותמת שרה בקרית ארבע, רומז מקום הקריה שמתה היה על פי ארבע שהם ארבע אותיות אדנ"י שבהם כוונת מסירת נפשות וקבלת עול מלכות שמים:

שאי אפשר לבוא למדריגה זו שיאמר ונחנו מה, כי אם שבא בסוד מאה ברכאן שהיא בינה הנק' ענוה, שמשם ק' ברכאן, היפך הגאווה מיסוד האש, שורש רוע ד' מדות מד' יסודות אש רוח מים עפר שזכר בשערי קדושה וכו' (ח"א ש"ב) שצריך תחלה להסיר רוע המדות שהיא הגאווה מיסוד האש, והרבות דברים מיסוד הרוח, ותענוגי הגוף מיסוד המים, ועצלות מיסוד עפר וכו'. ואב לכולן הוא הגאווה, שממנו נמשך דבורי לשון הרע ורכילות, וכמ"ש מוהרש"א בסוטה (ה א) דכתיב (תהלים קא, ה) מלשני בסתר רעהו גבה עינים ורחב לבב וכו', דזה נמשך מזה יעו"ש, וכשהוא רחב לבב הוא נפש רחבה, רוב התאוה והתענוג שנמשך מיסוד המים, ועי"ז כשאינו מוצא די מחסורו שאין חצי תאותו בידו, הוא עצב הנמשך מיסוד עפר.

ושפיר אמרו ותמת שרה, שהיא מיתת הגוף, ה' בקרית ארבע, היא רוב התאוה הנמשך מגאווה וכבוד שהיא שורש הרע של ד' יסודות אש רוח מים עפר, הנק' קרית ארבע, בפרודא, על ידי קליפות והרע הם ד'. היא חברון, שהם מחוברין - בחלק הטוב של ד' יסודות הכל מחובר לאחדות אחד, באומרו ונחנו מה - שנחשב לאין, וענוה גדולה מכולם (ע"ז כב), שבו נכלל הכל, היפך הגאווה הוא ענוה, וגם לא ידבר בגנות חבריו בחשבו שחבירו עדיף מניה, וימעט הנאתו לפי שיחשוב עצמו לאין ויספיק לי' מעט מזעיר, ועי"ז יהא שמח בחלקו.

והנה זכרנו, אחר שהסיר המדות רעות וקנה מדות טובות, אז יכנס בגדר

מה שבת חיים

חידושי תורה בהלכה, אגדה והליכות חיים בפרשת השבוע וענינא דיומא
מבאר תורתו של מורנו הרב הגה"צ אב"ד מחזיקי הדת ציריך זצוק"ל בעל מחשבת חיים

פרשת חיי שרה תשפ"ד

שנה י' - גליון שס"ז (ז)

באוצר חיים

בענין משוך שיתקנו נכרי
אם צריך הטפת דם ברית

תשובה בכת"י

יום י"ד אדר א' תשנ"ה ציריך יצ"ו
לכבוד הרה"ג וכו' שליט"א
אחדשה"ט כראוי, אשר שאל אודות תינוק
שאחר שנימול ונפרע כדינו ונתגלתה כל
העטרה נבלע [מחמת קטנו] כל הגיד עם
העטרה בתוך בשר הבטן ולא נראה מהם דבר
בחוץ, ורופא נכרי ניתח אותו וחזר והוציא את
כל הגיד לחוץ, אי הוי כמשוך שצריך לחזור
ולמול אותו, וא"כ אולי הוי דינו כנימול ע"י
נכרי, שלדעת הרמ"א ביו"ד סי' רס"ד ס"א
חייבים לחזור ולהטיף ממנו דם ברית.
תשובה: ביבמות (ע"ב). אמר רב הונא דבר
תורה משוך אוכל בתרומה ומדבריהם גזרו
עליו מפני שנראה כערל, וכתב רש"י שם וז"ל,
משוך שנמשכה ערלתו וכסתה את העטרה
עכ"ל, מעתה יש מקום לומר שרק אם נמשך
עור הערלה הוי לו דין משוך, משא"כ כשנבלע
בבשר הבטן. ועוד י"ל דרק כשהעטרה נראית
בחוץ והיא מכוסה, אז הוי נראה כערל, וגזרו
למולו שנית, משא"כ כשהיא בתוך הגוף, אינו
נראה כלל כערל, אלא כמי שאין לו גיד ואין לו
דין של משוך, וממילא אין כאן שום חיוב
להוציא ולגלות את העטרה, וא"כ גם אם היה
כאן רופא יהודי היה מותר לכתחילה שיעשה
זה נכרי.

אלא שגם אם דינו כמשוך, מ"מ נראה דכיון
שדינו של הרמ"א שבמל נכרי צריך להטיף
ממנו דם ברית תלוי במחלוקת הפוסקים
[ראה שם בנושאי כלי השו"ע] ובפתחי
המשך בע"ב

מבאר החיים

רבבות אלפי ישראל הוא היפוך בחי' אלפי רבבה

אחותינו את היי לאלפי רבבה (בראשית כ"ד ס').
איתא במדרש רבה (ס' י"ג) ר"ב ור' לוי בשם
רחב"ח מפני מה לא נפקדה רבקה עד
שהתפלל עליה יצחק שלא יהיו אומות העולם
אומרים תפלתינו עשתה פירות, אלא ויעתר
יצחק לנוכה אשתו. ר"ב בשם ר' לוי אמר ברכת
אובד (תבא) עלי תבא ברכת אובד זה לבן הארמי
שנאמר ארמי אובד אבי עלי תבא זו רבקה
אחותינו את היי לאלפי רבבה ועמדו ממנו
אלופים מעשו ורבבה מיעקב אלופים מעשו אלוף
קנו אלוף תימן מיעקב רבבה דכתיב רבבה כצמח
השדה נתתיך (אלפי ל' אלופים דהיינו שרים
ונגידים, וגם רבבה בריבוי עם, עץ יוסף), וי"א אף
אלו ואלו עמדו מישראל (שנאמר) דכתיב ובנוחה
יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל, עכ"ל
המדרש.

ולכאורה תמוה, שענין גדול כזה של השראת
השכינה בישראל, [כמבואר מהא דבב"ק
(דף פ"ג ע"א) ילפינן מהאי קרא ענין השראת
השכינה עיי"ש], יבא מברכתו של לבן. ועוד
תמוה שתהיה פלוגתא רחוקה כזו מהקצה לקצה
בין שני מ"ד במדרש.
ועוד קשה דאם זה מברכתו של לבן היה צריך
להקדים אלפי לרבבות כמו שאמר לבן,
ולמה אמר רבבות אלפי ישראל, היפך הסדר
שברך לבן, היי לאלפי רבבה.

והנה בשבת (דף קי"ט ע"א) איתא, שני מלאכי
השרת מלוין לו לאדם בערב שבת וכו'
מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת
כך ומלאך רע עונה בעל כרחו אמן, ויש לשאול
כיון שהמלאך טוב מברכו, והרי מלאך הוא שליח
ה', מה צורך עוד בהסכמתו של מלאך רע.
אמנם נראה שמלאך רע הוא שטן הוא יצר הרע
וכו' (עין ב"ב ט"ו ע"א), ובגמ' ברכות (דף
נ"ד ע"א) תנינן בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב
וביצר הרע, דהיינו שגם התשוקות הטבעיות יש

(תשמ"ו)

מחשבת חיים

פניני חיים

בחי' התפילה בימי הבלי משיח

בברכות (פ"ד) תנן רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה אומר הושע את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העיבור יהיו צרכיהם לפניך וכו'. ובגמרא (ברכות כ"ט ע"ב) מאי פרשת העיבור ומפרשי' לה אפילו בשעה שפורשים ועוברים על דברי תורה יהיו צרכיהם לפניך.

והנה דבר זה צריך עיון, דבגוף תפלת י"ח לא נתקן בקשה זו שאפילו בשעה שח"ו עוברים על רצונו יתברך יהיו צרכיהם לפניך, ורק במהלך במקום סכנה שם תקנו נוסח זה, ועוד מופלא הדבר דתפלה זו הושע ה' את עמך וכו' היא לא מנוסח של אנשי כנסת הגדולה, כי אם פסוק בירמיהו (ל"א ו') המדבר בגאולה העתידה בב"א מצא חן במדבר עם שרידי חרב וגו' כה אמר ה' רנו ליעקב שמחה וצהלו בראש הגוים השמיעו הללו ואמרו הושע ה' את עמך את שארית ישראל וגו', דהיינו כשנגיע לזמן המוקווה של גאולתנו נבקש הושע ה' את עמך וכו', ופסוק זה תקנו לומר במקום סכנה, שהוא הקצה השני מזמן הגאולה, והדברים מופלאים.

ונראה בס"ד, דהנה הנביא מיכה (ז' י"ח) סיים נבואתו בקרא מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא, ישוב ירחמנו יכבש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם, ע"כ. דהנה בקרא (שמות ל"ד ז') כתיב נושא עון ופפשע וחטאה ונקמה לא ינקה. ואלו הם י"ג מדות של רחמים, ואילו כאן במיכה כתיב עובר על פשע וכו' ותשליך במצולות ים כל חטאתם וגו'. וכתב במלבי"ם דלעתיד לבא יחון הקב"ה את עמו בבחינה שהיא למעלה מ"ג מדות של רחמים כי הי"ג מדות הם מוגבלים, כי מדה מוגבלת, אמנם לעתיד לבא תהיה המחילה והסליחה בבחינת תיקון דרחמין (כמו שכתב גם הגר"א בפירושו לספרא דצניעותא, והובא בביאורו לסיפור, וכתב כי אז יהיה מהפשע שפע), ולכן בזמן לעתיד לבא יהיה בחינת עובר על פשע, ולא כעתה שהוא בחינת נושא עון ופשע, וגם כי עתה היא בחינת ונקמה לא ינקה, ולעתיד לבא יהיה בחינת ותשליך במצולות ים וכו'.

והנה בגמרא (ר"ה י"ז ע"א) דרשי' לשארית נחלתו, אמר רבי אחא בר חנינא אליה וקוץ בה, לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו, למי שמישים עצמו כשיריים. כלומר דברי תנחומין יש כאן, אבל יש בתוכו דבר קשה - כפירוש רש"י שם.

וכנראה דלעתיד לבא בחבלי משיח יהיה קל להגיע לידי השגה זו של משים עצמו כשיריים, אמנם כהיום להגיע לידי השגה זו כנראה שהדבר לא כל כך קל והוא אלי' וקוץ בה, ולכן ירמיהו הנביא כשמדבר בזמן שלפני הגאולה אמר רני ושמחי וכו' ואמרו הושע ה' את עמך את שארית ישראל, כי אז יהיו כולם בבחינה זו של משים עצמו כשיריים, אבל עתה לא הגיע עוד כלל ישראל למדרגה זו, ולכן לא נתקנה תפלתה זו של שארית ישראל בגוף התפלה, כי עדיין לא זכינו להגיע לדרגה זו.

אמנם המהלך במקום סכנה, אשר במקום הסכנה גם יכול להגיע בנקל להשגה של שארית ישראל, של משים עצמו כשיריים ויכול להתפלל תפלה זו הושע ה' וכו' בכל פרשת העיבור וכו', כי אז כשנמצאים בבחינה זו של שארית ישראל, של משים עצמו כשיריים, ואז ההשפעה היא בבחינה של ימי הגאולה של למעלה מ"ג מדות, בבחינה של תיקון דרחמין ועובר על פשע ומפשע נעשה שפע, ויכול לבקש בכל פרשת העיבור יהיו צרכיהם לפניך.

באוצר חיים

המשך מע"א

תשובה שם סק"ו הביא דבשו"ת שאגת ארי' הכריע שאין צריך להטיף ממנו דם ברית, א"כ במשוך שאינו אלא מדרבנן, בודאי יש להקל משום דספיקא דרבנן לקולא.

אבל באמת אין צריך לכל זה, ונראה לומר דבמשוך לכו"ע אין צריך להטיף ממנו דם ברית אף אם מלו נכרי וכאשר נבאר, דלא מיבעיא לס"ד שם בגמ' בעמוד ב' דלמ"ד דמשוך דרבנן נימול גם בליה, אלמא שאין צריך כלל למולו כדין מילה, רק צריך לתקנו שלא יהיה נראה כערל, א"כ ה"ה שגם נכרי יכול לתקנו, אלא וגם למסקנת הגמ' שם שגם משוך דרבנן צריך למולו ביום, וכמו שכתב שם רש"י דתקנה רבנן כעין דאורייתא, מ"מ אין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד נראה שכשר לכו"ע ואין צריך להטיף ממנו דם ברית.

חדא, דכיון שכבר הטיפו לתינוק דם ברית בעת מילתו שהיתה כדת וכדין, מסתבר שאין שייך הטפת דם ברית שנית [שענין הטפת דם ברית הוא כריתת ברית עם ה', וזה לא שייך כלל להתבטל ח"ו, אף לא מדרבנן].

ועוד דאמרינן התם בגמ' מיתיבי [על ר"ה דאמר שמשוך הוא רק מדרבנן] משוך צריך שימול, ומתרץ הגמ' דרבנן, ומקשה הגמ' ודקארי לה מאי קארי לה הא צריך קתני, וכתב שם רש"י וז"ל, הא צריך קתני מדרבנן מדלא קתני משוך הרי הוא כערל עכ"ל, הרי מבואר שאין למשוך כלל דין של ערל אפילו מדרבנן.

ובפרט למסקנת הגמ' שם שמשוך אוכל בתרומה, שאע"ג שצריך שימול מדרבנן מפני שנראה כערל, מ"מ לא אסרוהו לאכול בתרומה, [וכמו שביארו שם בתוס' ד"ה מיתיבי] וכן פסק הרמב"ם בפ"ז מהל' תרומות ה"י, א"כ פשוט שאין לו כלל דין ערל [גם לא מדרבנן] רק יש לו דין נימול שצריך לתקנו שלא יהיה נראה כערל, א"כ בודאי שאין בו כלל דין של הטפת דם ברית לכו"ע, ודו"ק.

והנני בזה דו"ש ומברכו בכל טוב

משה חיים שמרלר

ויטע אשך

ניצוצי חיזוק והתרוממות
משיחותיו של המשפיע הגאון הצדיק
רבי שמואל אהרן לידר זי"ע ועכ"א

עובדות והנהגות

כבוד ה' עליך נגלה

מובא בשם כמה צדיקים שאמרו שבעיקבתא דמשיחא יהיה הסתר פנים גדול מאד עד שלא יהיו שום גילויים מן השמים על מציאותו של הקב"ה ועל העולמות העליונים, והחושך יהא כפול ומכופל עד שיראה שח"ו רק עולם הטבע קיים וכוחות העולם הזה הם שולטים בכל, והם הם מנהלים את כל מה שקורה בעולם, ובני אדם לא יראו שום רמז והוכחה למציאותו של הקב"ה, ואדרבה יראה כאילו לית דין ולית דיין, ואיש הישר בעיניו יעשה, ובני ישראל שבאותו הדור יצטרכו לכוחות גדולים כדי להתחזק באמונה בהקב"ה.

ומובא בשם אחד מן הצדיקים שאמר שיגיע זמן שההסתר פנים יהיה גדול כ"כ עד שאפילו דיבוקים גם לא יהיו, דהיינו, בדורות קודמים היו צדיקים שראו עליהם ברור שהם בעלי רוח הקודש או שפעלו מופתים היוצאים מגדר הטבע, ועל ידי זה ראו בני אדם שישנם כוחות של קדושה בעולם, וגם כשלא ראו צדיקים כאלו, מ"מ עדיין היו דיבוקים, שהם נשמות מהעולם העליון שנדבקו ונכנסו בתוך בני אדם חיים בעולם הזה ודיברו דברים מהעולם הבא, וזה גם כן היה גילוי מן השמים למציאותם של העולמות העליונים, והיה זה חיזוק לאמונת ה', אך בדורות האחרונים גם זה אין, והחושך יכסה ארץ.

ועם כל זה, מי שזכה להכיר את ר' שמואל אהרן ולעמוד על מהותו של הצדיק הזה, הרי שזכה לגילוי מן השמים לחזקנו באמונה שלימה גם בדור חשוך שכזה, שהרי ראינו בעינינו אדם שחי אתנו יחד בעולם הזה, אדם שבחיצוניותו היה נראה כאחד מאיתנו, והסתובב בינינו, ועם כל זה היה חי בעולם אחר לגמרי, הוא היה כל חייו דבוק ומחובר לעולם גבוה רם ונשא, עולם שאין אנו רואים אותו והוא נעלם מעינינו ולעולם הזה היה רבי שמואל אהרן חושק ומשתוקק ודבוק בו בדביקות נפלאה כל ימי חייו, וראינו בבירור שישנו עולם רוחני וקדוש שבו נמצא הקב"ה ית' שמו, ואלו היה רבי שמואל אהרן דבוק לירא מפניו ולאהבה אותו בכל מיני אופנים כל פעם באופן אחר.

כך שעצם מציאותו של צדיק כזה כרבי שמואל אהרן, זה גילוי נפלא כדי לחזקנו באמונה שלימה בדור האחרון, כי אכן ראינו דבר היוצא מגדר הטבע, לא פחות מניסים ונפלאות שאינם טבעיים, שהרי אין זה דבר טבעי כלל שיהיה אדם שכל ימיו וכל שעותיו במשך שמונים שנה יהיה רותח וסוער ומתלהב ומשתוקק להקב"ה, ואכן זכינו לראות בעינינו נס ופלא על טבעי.

והגדרה נפלאה אומרים מקורביו כי האמונה בהש"ת לא היתה אצל ר' שמואל אהרן בגדר אמונה, דהיינו דבר שאינו נראה וצריך להאמין בו שהוא קיים אע"פ שהוא נעלם, אלא האמונה

עניני הפרשה

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וגו' [כג, א] בזוהר הק' (בפרשתו קכג: בתוספתא; שלח קסח). מדייק שבמספר הגדול דהיינו במספר מאה ובמספר עשרים אמרה תורה "שנה" לשון מועט וקטן, ובמספר הקטן שהוא מספר שבע נאמר "שנים" לשון מרובה, אלא (וכו') הכי פתח רב מתיבתא מאן דאיהו זעיר איהו רב מאן דאיהו רב איהו זעיר, פי' שלכך בשבע שהוא מספר קטן כתוב שנים שהוא בחינת רב וגדול מה שאין כן במספר מאה ובמספר עשרים שהם מספרים גדולים כתוב שנה בחינת זעיר וקטן, וכמו שכתב שם קודם לזה "זכאה מאן דאזער גרמיה בהאי עלמא כמה איהו רב ועלאה בההוא עלמא" [זכאי הוא מי שמקטין את עצמו בעולם הזה כמה הוא גדול במעלות בעולם הבא], שמי שמחזיק עצמו לקטן בעולם הזה יש לו חשיבות שם בעולם הבא, זהו כוונת הזוהר הק' על דרך הפשטות.

ובדגל מחנה אפרים (ד"ה א"י וה' [הב']). מבאר כוונת הזוהר הק' על דרך העבודה, על פי מה שאמר הבעל שם טוב הק' זי"ע שצריך האדם שאף בעבודת ה' יהיה לו בחינת עין רעה שלא יספיק לו כל העבודה שעבד רק ללכת תמיד ממדריגה למדריגה ולהוסיף שלימות בכל יום, וכל מה שעבד על עצמו לא יהיה נחשב אצלו נגד העבודה שצריך לעבוד את הבורא ב"ה, וכן שיהיה לו עין טובה בעיני עולם הזה שיסתפק במה שיש לו ולא יהיה נחשב בעיניו כלל תענוגי עולם הזה ולא ירדוף אחר המותרות, וכן בשאר מידות.

ועל פי זה פירש הדגל מחנה אפרים כוונת הזוהר הק' "זכאה מאן דאזער גרמיה בהאי עלמא" פי' זכאי הוא זה שבעיני עולם הזה הוא קטן בעיני עצמו ומסתפק במה שיש לו ואינו רודף להשיג עוד, ומאידך גיסא "כמה איהו רב ועילאה בההוא עלמא" פי' כשמגיע לעניני עולם הבא דהיינו לתורה ולמצוות ולעבודת ה' אז הוא נעשה גדול בעיני עצמו בבחינת הכתוב (דברי הימים ב יז, ו) **ויגבה לבו בדרכי ה'** וחושב לעצמו איך שכל קיום העולם תלוי בו וכמו שאמרו חז"ל (קידושין מ:): לעולם יראה אדם עצמו כאילו כל העולם כולו חציו זכאי וחציו חייב וכו' עשה מצוה אחת הכריע את כל העולם לכף זכות שכל שלימות העולמות תלויים בו, וכן אמרו (סנהדרין לז): חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, והוא באמת אחריות גדולה ונוראה על כל אחד.

ובקדושת לוי (ח"ב, קדושה ראשונה) כתב גם כן בענין זה, וזה לשונו: "שידע האדם בעצמו כמה ששון ושמחה הוא גורם בכל העולמות כשהוא עובד ה' וכו' ומחמת זה בעלות דברים אלו על לב אדם כמה יתלהב לבו בקרבו שלא יפרד מדביקות בה' אפילו רגע אחד, שבעבודה לה' גורם שמחה בכל העולמות ויותר ויותר כמה מעלות טובות עלינו שהשי"ת שמח בעבודתנו וכו'".

בזה יש לך מוסר לקרב האדם לעבודת ה' וכו' שהקב"ה שומע התקרבות ודביקות ישראל לה' ושומע כל דיבור שיוצא מישראל בדביקות בתורה ותפילה ומידות ישרות ומצוות, וכיון שמאמין שהשי"ת מתענג ושש ועלז בעבודת ה' ומכריע כל העולם לכף זכות על ידי מעשים הטובים מתלהב לב האדם ומקרב עצמו לעבודת ה'. וענין זה כתב גם כן בשל"ה הק' (עשרה מאמרות, מאמר שלישי ורביעי) באריכות נפלאה עיי"ש.

ועל דרך זה כתבו בספרים שאף שצריך שיהיה לאדם ענוה ושפלות רוח עד קצה האחרון מכל מקום צריך להזהר מאוד מענוה פסולה וכגון בעניני רוחניות שכשמגיע לענין קיום תורה ומצוות ולתפילה לא ימנע חלילה את עצמו מללמוד ולהתפלל ולקיים איזה מצוה או שיקיימה בקרירות מחמת מחשבת ענוה, שיעלה בלבו מחשבה שהרי ממילא אין תפילתו ותורתו שוים כלום ואין בהם שום תועלת וחשיבות כלל למעלה וזה מיקרי ענוה פסולה כי אדרבה בעינינו כאלו צריך שיגבה לב האדם וכמאמר הכתוב **ויגבה לבו בדרכי ה'**, שכשמגיע לעשיית מצוות קודם שעושה המצוה יחשוב בלבו כמה עולמות עומדים על המצוות שלי וכמה מלאכים מתפרנסים על ידי המצוה שלי וכמה נחת רוח גורם בשמים כל מעשה טוב שלי וממילא יוכל לעשות כל מצוה בחמימות ובכל כוחו, ורק כשאוהז כבר אחר המצוה אז ישתמש במידת הענוה שיהיה בלבו כאילו לא עשה כלום ולא יגבה לבו עבור מה שעשה כיון שידע שגם מה שעשה אין זה מכוחו אלא מכח סייעתא דשמיא.

וכן על דרך זה מפרשים בספרים הק' (יעו' ברית אברם וישלח, עה"פ ויצו את הראשון בשם הרה"ק רבי ברוך מקוסוב זי"ע: **ישמח ישראל**, ליקוטים ד"ה והסדר) מה שאומרים בברכת השכיבנו **והסדר שטן**

היתה מוחשית ממש כי רבי שמואל אהרן ראה את הקב"ה בחושי בכל עת ורגע כאדם הרואה דבר שנמצא לפניו באופן ברור ואינו נצרך להאמין בו, ונראה, שהשי"ת אף על פי שנקרא קל מסתתר כי הוא נסתר מבני האדם, עם כל זה מר' שמואל אהרן לא הסתיר את עצמו אלא נגלה אליו, ונתקיים בו מקרא שכתוב "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו", שוית' ה' לנגדי תמיד.

וכיון שהבנו את כל זאת, הרי אנו מבינים דברים הרבה מהתנהגותו ודיבוריו ומעשיו של ר' שמואל אהרן, שהיו כאדם העומד לפני הקב"ה ורואהו בחושי, ובפרט כשהיה עומד בתפילה ומרגיש וחי את הקב"ה, הרי שכל תיבה ותיבה בתפילתו היה לה משמעות נפלאה, כמו שאמר רבי שמואל אהרן לאחד ממקורביו שהפוסקים מביאים בשם חכמי הקבלה שאת י"ג השבחים שבברכת ישתבח "שיר ושבחה הלל וזמרה עוז וממשלה נצח גדולה וגבורה תהילה ותפארת קדושה ומלכות" טוב לאמרם בנשימה אחת, כך כתבו המקובלים, אבל אמר ר' שמואל אהרן - נפלא ממני להבין כיצד מסוגל אדם לומר את שלש עשרה השבחים האלו בנשימה אחת הרי אמירתם נמשכת זמן רב מאד, כך טען רבי שמואל אהרן.

והנה, סתם אדם קשה לו להבין את טענתו של רבי שמואל אהרן, וכי אי אפשר לאדם לומר שלש עשרה תיבות בנשימה אחת, ואף אם נאריך מאד באמירתם, שהרי אפילו ארבעים וחמישים תיבות יכול אדם לומר בנשימה אחת, ובודאי שלש עשרה תיבות אפילו אם נאמרם באריכות יתירה מאד, בקל אפשר לאמרם בנשימה אחת.

אך מי שהכיר את ר' שמואל אהרן, וזכה להבין את מהותו של אותו צדיק שחי והרגיש את הקב"ה בכל עת וזמן, וק"ו כשהוא עומד בתפילה שאז היה חש ומרגיש את הקב"ה באופן נפלא מאד עד שהוא ממש רואהו לפניו, וכך הוא משבח ומפארו ומהללו, מי שמבין את כל זה, מבין היטב שרבי שמואל אהרן אינו יכול לומר את י"ג שבחים שבישתבח בנשימה אחת.

כי כשרבי שמואל אהרן מתחיל לומר "שיר ושבחה" אזי אינו אומר את התיבות שיר ושבחה בבת אחת, אלא בתחילה הוא אומר רק "שיר", וכשהוא אומר שיר, אין זו אמירה בעלמא, ואף לא אמירה בתוספת פירוש המילות, אלא שכשהוא אומר "שיר" הרי הוא הופך כל כולו להיות מקשה אחת של שיר, והוא בכל ליבו ונפשו ובכל מהותו הוא משורר שיר חדש ושירה חדשה להקב"ה שנגלה אליו, ושיר זה נמשך ונמשך ומתגבר ועולה ונהיה שיר גדול עצום ונפלא כשירם של מלאכי השרת המשוררים שירה לפני כסא הכבוד, שהרי גם רבי שמואל אהרן מרגיש כעומד לפני כסא הכבוד, ושיר זה אין לו סוף וקץ מצידו של רבי שמואל אהרן, ויכול הוא להאריך בו ולשורר עוד ועוד עד בלי די.

אך מה יעשה שאחר תיבת "שיר" ישנה תיבה נוספת "ושבחה" וגם תיבה זו צריך לאמרה כי היא מי"ג שבחים שבישתבח, ולכן מסיים רבי שמואל אהרן את שירו הנפלא והמרומם שבת"ת "שיר" ועובר לשבח הבא ואומר, "ושבחה", ואז כל מהותו משתנית והופכת להיות מקשה אחת של שבח ושבחה והוא משבח בכל עוז את הקב"ה בכל מיני שבחים שבעולם, בכל ליבו ונפשו, ושבחים אלו אין להם קץ ותכלית, שהרי באמת אין סוף לשבחיו של הקב"ה, וא"כ כיצד אפשר לסיים ולהפסיק לשבח, אם לא שמוכרח להמשיך את סדר התפילה ולומר גם את תיבת "הלל".

וכן על זה הדרך הם כל י"ג שבחים שבישתבח אליבא דר' שמואל אהרן, כל אחד מהם עולם מלא בפני עצמו, שהרי כך נראית תפילתו של מי שמרגיש וחי ורואה את הקב"ה במחש, והנה אחר שהבנו את כל זה, אזי האם פלא הוא שרבי שמואל אהרן אינו יכול לומר את י"ג שבחים שבישתבח בנשימה אחת, והרי אפילו במאה נשימות ספק אם יכול לאמרם.

באמת בכונה גדולה, והשיב לו איך זה אמת שתפילתי רצויה לפניו ית' הלא התפללתי והסר שטן מלפניו ומאחרינו ואיך עתה תוכל לבוא אצלי]

ותמיד צריך האדם שיהיה במחשבתו על דרך בחינה זו שיחשוב רק על מה שצריך עדיין לעשות ולא על מה שכבר עשה, וכמו שאמרו צדיקים (יעו' סו"ס דברי ישראל - מודז'ין כללי אורייתא אות ת ד"ה תעשה) רמז במה שאמרו חז"ל (סוכה יא:) "תעשה ולא מן העשוי" שבא לרמז שיחשוב האדם רק על מה שצריך עדיין לעשות להבא בבחינת תעשה, ולא מן העשוי היינו על מה שכבר עשה.

מלפנינו ומאחרינו שיש שטן לפני המצוה ויש שטן אחר המצוה, לפני המצוה בא השטן לאדם בטענה שימנע מלעשות המצוה כיון שממילא אין שום ערך למצוותיו ואז צריך לחזק בכל כוחו ולהחשיב את עצמו בבחינת ויגבה לבו ולא ישמע אליו, ואחר שעשה מצוה מבקש השטן להביא את האדם לידי גיאנות שיתגאה בעשיית המצוה ואז צריך להיות מחשבת האדם להיפך שידע שלא עשה כלום וגם מה שעשה אין זה מעצמו כי אם בעזר עליון ולא יחשיב את עצמו עבור זה.

[ובברית אברם מביא מעשה שפ"א בא היצה"ד אל ר"ב מקוסוב אחר התפילה בטענה זו שהתפלל

יומא דהילולא

ל' חשון - הילולת הרה"ק רבי הערש משרת מרימנוב זי"ע

מצפה ומחריש לדעת איך ערבה לרבי מנדיל עבודתו, וכששמע שבקומו שאל מי הציע לו המיטה הלילה התמלא חרדה מי יודע איזה הרגשה היתה לצדיק כשבריה שפילה כמותו טיפלה במיטתו, אולם מה גדלה שמחתו בשמעו מפורש יוצא מפי הצדיק שמי שהציע הלילה מיטתו יציע גם להבא. ומאז נעשה למשמשו הקבוע של רבי מנדיל, ומתוך שימוש עלה ונתעלה כשרפי מעלה.

עוד מסופר שם, שתפילתו היתה בהתפשטות הגשמיות ובהתלהבות גדולה עד שאם היה פוגש בתפילתו באיש לא הבחין אם זה בעל חי או עמוד והתחיל להתנענע אתו. ופעם אחד רצו בני החבריא לברר אם התלהבתו אמיתית, והעמידו תנור חם על ידו בתפילתו, והוא התרפק עליו מבלי שירגיש כויות בגופו, וכשנודע מזה לרבי מנדיל אמר שבשביל זה הוא יהיה לממלא מקומו.

הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע אמר פעם, הנה אני קונה באמת אתרוג הדר שבהדר אבל מה אני כבר עושה עמו, ורבי הערש מרימנוב אמנם קונה אתרוג בשש מעות דהיינו אתרוג פשוט ביותר שכשר לברכה אך הוא מרעיש בזה כל העולמות.

א) הוא התייחס בצעירותו וקרובו לימד אותו אומנות החייטות, וכשהיה מתבודד בינו לבין עצמו היה אומר "רבש"ע מלאכים דינען דיר שרפים דינען דיר גלגלים דינען דיר חשמלים דינען דיר וכו' און איך וויל אויכעט דינען דיר" [המלאכים עובדים אותך וכן שרפים וגלגלים וחשמלים ואני רוצה גם כן לעבוד אותך]

ב) מסופר (הובא בבית דלי עמ' ב אות ג) שבתחילה היה גר בעיר שהיו שם חסידיו של הרה"ק רבי מנחם מנדיל מרימנוב זי"ע, וכל פעם שהיו צריכים משהו היה רץ להביא להם, כי האנשים האלו עושים נחת רוח לצדיק שעושה נחת רוח לבורא ית' וזכות גדולה היתה בעיניו לעשות נחת רוח להם. ומאד השתוקק להיות אצל רבי מנדיל ולחזות בנועם הצדיק העושה נחת רוח לקב"ה, וחסך כסף שיהיה לו בשביל הוצאות הדרך. וכשבא לשם היה מסתובב סביב למשמשים כדי לעזור להם בעבודת הקודש. ופעם אחת היה צריך המשמש שתפקידו היה להציע המיטה לרבי מנדיל ללכת משם ומסר לרבי הערש תפקיד זה, וקיבל עליו זאת בשמחה על שזוכה לגרום נחת רוח לצדיק שעושה נחת רוח לקב"ה אבל מצד שני היה באימה ופחד אם הצדיק ישבע רצון ממה שהציע המיטה. וכל הלילה היה

זכר צדיק לברכה

ד"ר ויובדין טבין מאת האי עיר וקדיש
גה"ק רבי יהודה הורוויץ מדז' יקוב זי"ע ועכ"א

עובדות קודש

עובדות והנהגות – כצל זקנו הקדוש בעל אהבת ישראל

רבי יודאלי סיפר לי דאצל מרן הסב"ק ה'אהבת ישראל' היה פחד גדול מאוד להיכנס אליו, ואפילו בני מרן הסב"ק יראו ממנו ולא העיזו לדבר איתו סתם כך. (שפתים י"ק)

רבינו הפליא את ד"ר אלפר [הרופא שטיפל בזקנו האהב"י לפני פטירתו] שהרגיש על הסב"ק דבר שלא הרגישו בו החסידים הגדולים, והוא שביום שלישי האחרון הוזמן הרופא להסב"ק, וכשגמר לבדוק אותו, עמד והסתכל על הסב"ק, וכשיצא מהחדר, אמר שלא ראה מעולם חולה שנחלה במחלה כזו, ויאחז את ידיו כל הזמן למעלה אף שהיה לו יסורים גדולים.

(יהודה מחקקי)

שמעתי מאבי זצ"ל (ר' ישראל אברהם - מפאלטשאן), אצל הלוייה של הסב"ק (האהבת ישראל), היה רבי יודעלע מאוד צוקאכט ולא היה לו כח מרוב חולשה לצאת על הלוייה, [א"ה: האדמו"ר בעל תורת מרדכי זי"ע מוויזשניץ אמר שר' יודעלע היה מהארבע אנשים שהיה אצל הטהרה של אאזמו"ר], וביקש מאבי שישאר עמו בבית כיון שאינו רוצה לישאר לבד בבית, ואמר לו שאני אכיר לך טובה על זה לעולם, ואכן נשאר עמו, ובתוך הדברים שדברו שם אמר לו שכל זמן שהסבא היה קיים לא יכולתי לחשוב ולהתבונן כלל מרב"ס אחרים, אבל השתא אני מתבונן שהאנטעניאר פעטער ג"כ לא היה אוועקצומאכען.

(הרה"צ ר' מרדכי שטיין מפאלטשאן שליט"א)

קשרי נפשו אל ה'אהבת ישראל' זצ"ל, ראו אצלו שלשה חדשים קודם הסתלקותו, ביום ט"ז אדר תשמ"ט, כשהוא שוכב רתוק למטתו על ערש דוי, פנה אל המשמש וביקשו, שיטול ידיו ויושיבו במלבושיו, לאחר שהושיבו, אמר רבינו שרוצה ללכת אל ה'אהבת ישראל'. שאל המשמש: למקום מנוחתו בבני ברק, או למקום מגוריו בגראסוורדיין, ענה רבינו ואמר הנה הגיעה השעה ... ללכת אל ה'אהבת ישראל'. שאל המשמש אימתי, בחודש תשרי, ענה רבינו לפני כן. שאל המשמש ובפסח יהיה רבינו אתנו, ענה רבינו כן. ומאז החלה דאגה בקרב המסתופפים בצילו ...

כצל חותנו - דודו - בעל אמרי חיים זי"ע

שמעת ממורי הרה"ק ר' יהודה'לע זי"ע, שאחרי הסתלקות הס"ק לא היה ספק כלל מי ימלא את מקומו, כבהסתלקות שאר צדיקים אשר החסידים אינם יודעים אל מי יפנו ואל מי יתדבקו. כי עוד בתור אברך בשנות

גליוני מהר"י ספה"ק פורת יוסף

ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה. פירש"י, ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שעל ידי בשורת העקידה שנזמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרוחה נשמתה ממנה ומתה.

וע' דברי דוד - לרבינו הט"ז

וז"ל: מהרא"י פירש כמעט שלא נגמר דבריו לומר שלא נשחט פרוחה נשמתה. ואין זה אלא דרך דרש, אבל הענין הוא כפשוטו דכיון ששמעה שהיה יצחק כל כך בסכנה ובצער פרוחה נשמתה אע"פ שבאמת היה ניצול.

ומש"כ בצוארי שלל [הפטרות] בהעלותך תמוה

וז"ל: פירש הרב יפה תואר במאמרם ז"ל [מדרש רבה תולדות פרשה ס"ג, א'] גיל יגיל אבי צדיק [משלי כ"ג, כ"ד] גילה אחר גילה וכו', דדרך טבע אם פתע פתאום תבוא לאדם השרוי בצער שמחה גדולה הוא מסוכן למות, וכמשז"ל דזו היתה סיבת פטירת שרה אמנו בעקידת יצחק.

ואמרה שתה וגם גמליך אשקה.

וע' תוי"י י"ד ע"א - פרשת נח

וז"ל: ולי נראה שידע הנותן שהוא מקבל ולא נותן, כמו שאמרו חז"ל [מדרש רבה רות פרשה ה' ט'] ושם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז, כי יותר מה שבעל הבית עושה עם האורח אורח עושה עם בעל הבית וכו',

וזהו שאמרה שתה, וגם גמליך אשקה, ר"ל שתה, ולא יחשב לי זה לטרוחה אצלי, רק אדרבה במה שאתה גומל חסד זכני במצוה זו ראוי להשקותך עוד עבור זה, על דרך שכתבתי במקום אחר ושכר

מצוה מצוה [אבות פ"ד מ"ב], בעונג שמתענג בעשיית המצוה אין רוצה "לקבל" שכר עבור המצוה, רק רוצה "ליתן" שכר שיקיים עוד מצוה וכו', וה"נ שתה, וגם עבור גמולך הטוב אשקה עוד, וזהו שאמרה גמליך אשקה.

וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמלייני נא מעט מים מכרך. ותאמר שתה אדוני.

וע' משבצות זהב או"ח קס"ז ססק"ז

וז"ל: [הדין הוא דאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו, אבל טעימה בעלמא מותר, וזהו דוקא באכילה אבל בשתייה אדם קודם לבהמה בכל אופן אפילו יותר מכדי טעימה].

אמרתי על דרך הרמז והצחות, בתפלתו הזכיר הטי נא כרך - ואשתה - ואמרה שתה, ובמעשה אמר הגמלייני נא - מעט - מים, לא כדי שתיה, כי נסה אותה בדרך ארץ ודינים, כי יש לומר טעימה מותר, ויש לומר אסור אבל יש חילוק בין אכילה לשתייה [דבשתיה מותר גם יותר מכדי טעימה], ולכך בתפלתו אמר סתם אנסה ואשתה ואמרה שתה ואח"כ לגמליך, יודעת ג"כ הדין שיש לחלק בין אכילה לשתייה [דבשתיה מותר גם יותר מכדי טעימה], אותה הוכחת מצד חסידות גם יודעת הדין. ובמעשה עשה חכמה יותר, מעט מים, לומר אולי הדין רק טעימה שרי, ורבקה ידעה הדין שיש לחלק בשתייה, על כן אמרה שתה די ספוקך, ואח"כ לגמלים כלו די ספוקך ערש"י [פסוק י"ט], שהיו ג"כ צמאים, ואפ"ה הוא תחלה, והבן.

המלבוש הרי הוא מבטיח לה בכתב שתזכה לעולם הבא. והסכימה הרבנית לכך, ואכן כתב לה כהאי לישנא: "כיון שעשתה רצוני עם אמותינו שרה רבקה רחל לאה, ועל זה באתי על החותם", וחתם את שמו בכתי"ק בצירוף עדים כשרים שחתמו על השטר, והיתה שומרת מאד על השטר ונקבר עמה בקבר. הרה"ק רבי יהודה הורוויץ מדזיקוב זצוק"ל הוציא לימוד מעובדא זו, דמכאן אפשר לראות גודל הקדושה שהנהיג ה'אמרי חיים' בביתו, דמשום שידעה מגודל קדושתו לפיכך האמינה בו באמונה חזקה ותמימה שיוכל להבטיח לה עולם הבא.

(מפי ספרים וסופרים - הגדה של פסח)

הרה"צ רבי יהודה'לע זי"ע היה מפליג בשבחי דודו וחותרו רבינו (האמ"ח) זי"ע, וכה שח ואמר, "ישנם צדיקים אשר לעת זקנותם מגיעים לידי מדרגות ומעלות נשגבות אשר התפללו עליהם במשך זמן רב, אבל לרבינו השפיעו מן השמים מדרגות נעלות אשר גם לא עלה בדעתו לבקש עליהם, ומדוע, בגלל מידותיו".

(מאור החיים ח"ג ע' נ"ח)

הרה"ק ר' יודעלע זי"ע אמר לי פעם: אדם שהוא מטבעו רך במזגו אינו נקרא בעל מדות, כי אין זו רבותא, החידוש הוא באדם שצריך לעבוד על מדותיו, וזה היה רבינו [האמ"ח] זי"ע, כי מטבעו הוא היה תקיף מאד, ובעודו בצעירותו נודע בתקיפותו ובחריפותו, ועכ"ז כשהגיע לידי ענין של מדות, שלט על עצמו, והיה בעל הבית על מדותיו. והוסיף איך פלעג שטונען לראות בכל פעם איך היה בעה"ב על עצמו.

(גליון ויזניץ - מתוך שיחה של אדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א)

רבינו העיד על ה'אמרי חיים' זי"ע שזיכך ועיבד כל מדה עד תום. ודבר פלא במצוי מידותיהם של האמרי חיים שח רבינו זי"ע, לפי טבע מזגו של הסב"ק היה קשה לו לזכך את מידותיו, היה עליו לעמול הרבה כדי לשנות את טבעו. אך הוא התאמץ מאוד וזכה לפסגת השלמות, ולכינוי הנודע ה'אהבת ישראל', האמרי חיים זי"ע הלך בדרכי אביו הק' בענין זה של העמל על תיקון המדות, אלא שלפי טבעו ומזגו יכול היה הדבר לבוא לו בקלות רבה יותר. אך למרות זאת, עמל קשה לזכך ולתקן את מדותיו, ולכן הגיע לדרגות ולפסגות רמות ונשגבות עוד יותר בתיקון מידותיו הק'. עוד אמר רבינו, שכל אחיו של האמרי חיים זי"ע ניהלו ישיבות גדולות בימי חורפם, אולם האמרי חיים לא היתה דעתו נתונה לכך בשנים ההן, כי היה עסוק בתיקון מידותיו, אולם משמים הראו לו את גודל השכר על עמלו וזיכוהו לימים לישיבה גדולה.

(הרה"ג ר' אליעזר דוד פרידמאן שליט"א - גליון המודיע תשע"ג)

אכן, בגין חלום זה, הקפיד רבינו בימי השואה והחורבן, לעת שהתגלגלו ונסתרו מחמת המציק, להמצא בקרבת בעל "אמרי חיים". ברבות הימים כשנשאל רבינו אודות התקופה ההיא, אם אמת שלא זזה ידו מיד ה"אמרי חיים" בכל תקופת ימי השואה והחורבן, בתחילה ניסה רבינו להשתמט מלהשיב, לאחר הרבה הפצרות סיפר נענה ואמר - לאחר הפצרות - כי אמנם שאחז בידי של האמ"ח וכך רץ עמו כברת דרך, "ואע"פ שקשה לרוץ שני אנשים כאחד, לא היתה לי ברירה אחרת, לפי שהרגשתי שאם אני מרפה את ידי, אני נופל במקום מרוב פחד שהיה לי שם".

(זכר צדיק לברכה, ע' 35)

... שאל על אמיתות העובדה שמוהר"י אחז באבנטו של כ"ק אדמו"ר ב' "אמרי חיים" זצ"ל באותו מוצ"ש מפורסם שברחו מאימת הצוררים הנאצים ימ"ש, וכפי שהרה"ח ר"צ דוידוביץ הי"ו מספר ברוב עם במוצ"ש זו בב"ב, על נס ההצלה של בני משפחת כ"ק אדמו"ר זצ"ל שהיתה הלילה, והפטיר: מה גארטל (אבנט), איזה גארטל וכו', כמנסה להכחיש הדבר מכל וכל, וכי כשברחנו אז, שהיינו תחת אימת מות בסכנת נפשות היה מקום לחשוב על מלבושים ואבנטים, והרי ברחנו בחוסר כל, כך היה פעמים אחדות עד שפר"ג לחץ קצת לברר הענין והודה שעכ"פ אחז בקפטן ולא באבנט. [אח"כ א"ל האברך הרב ... שבאזניו התבטא פעמים אחדות (בבכי גדול) שאחז בידי של בעל "אמרי חיים", וכך רץ עמו כברת-דרך ואע"פ שקשה כך לרוץ, מ"מ לא היתה לו ברירה אחרת, לפי שהרגיש שאם לא כן הוא נופל בו במקום ומרתת כוליה גופיה בפחד נורא].

(בית יהודה, מרשימות הרה"ח ר' מרדכי גנוט שליט"א)

אמר לי פעם מו"ר הרה"ק רבינו זי"ע שבשני דברים מפליא הוא ביותר את גדלותו של האמרי חיים זי"ע - באופן מיוחד - האחד, שהינו רבי' בהנהגתו בביתו כבביהמ"ד, ולא רואים אצלו שום השתנות בין אם הוא במעמד קהל רב או ספון ביחידות בחדרו שבביתו, כל כולו קודש בכל עת, בכל שעה, ובכל מצב. הדבר השני הוא, שרבינו מצא את השפה המשותפת עם כל אחד ואחד, בין עם שרי התורה ואדירי היראה, עם חסידים ואנשי מעשה, ובין עם פשוטי עם ואף פחות מכך, אנשים נשים וטף, לכל אחד ידע להתאים את המלה הנכונה והטובה עבורו וכולם הרגישו טובה וברכה בקרבתו ובמחיצתו.

(רבי יודא יואל מילר שליט"א - מתוך גליון המודיע תשע"ג.)

כמה שנים לאחר נישואי הרבנית ע"ה עם בעלה הקדוש האדמו"ר בעל אמרי חיים זי"ע, ביקש ממנה שתוריד איזה מלבוש שהיתה לבושה בה והיא לא הסכימה להורידו [בגד זה בעיר ויזניץ היה נחשב ללא צנוע כ"כ, ואילו במדינת רוסיה הלכו בו אף בנות גדולים וקדושים], אמר לה ה"אמרי חיים" שאם תפשוט

העשרים לחייו כבר התדבקו אליו הרבה חסידים בעלי דעת, שהגיעו להס"ק, באהבה שאינה תלויה בדבר ובהתקשרות עצומה. גם החסידים במחוז 'מארמארוש' שהיו ידועים כחסידים שאין להם ההבנה וידיעה בעיני העולם, באו כולם לראש השנה לשהות במחיצת קדשו בגראסוורדיין, בואם גרם להאמרי חיים קצת הרחבת הדעת, בהיות שהחשיב הדבר.

(מרשימות כ"ק אדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א, זכרון יהודה.)

שמעת ממורי הרה"ק ר' יהודעלע זי"ע כי להאמרי חיים היתה יראת הכבוד גדולה מאוד. עוד בחיי אביו הס"ק לא ההינו אנשים לדבר אתו דיבורים בעלמא כמו שמדבר אדם אל חברו, אלא הכל היה בהרגשת אימה ויראה.

(מרשימות כ"ק אדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א, זכרון יהודה.)

אחרי הסתלקות זקיניו ה'אהבת ישראל' לא קיבל רבי יודעלע מיד את מרותו של חמיו ה'אמרי חיים', ושמעתי מהר"ר אייזיק אדלר ז"ל שזכה להיות נוכח בשעת מעשה, שפעם בראש השנה לא חש ר' יודעלע בטוב ולא הגיע להתפלל עם הציבור. לפני תקיעת שופר הגיע אליו חותנו לבקרו. וסיפר אז ר' יודעלע "חזיתי את ה'אהבת ישראל' כמעט בהקיץ ואמרתיו לו שאיננו מרגיש טוב, והשיב לי "אכן כך הוא למי שאין לו רבי". ואמר לי שמצאנו פעמיים בפרקי אבות ענין 'עשה לך רב', חדא "עשה לך רב וקנה לך חבר", ועוד "עשה לך רב והסתלק מן הספק", ולכאורה למה נשנית משנה זו פעמיים, אלא העולם הזה נקרא 'עולם הספיקות' ולכן "עשה לך רב", ואם "הסתלק מן הספק" שהצדיק נסתלק מן העולם הזה, אעפ"כ "עשה לך רב" שוב. וסיים ר' יודעלע "ולכן הרינו מקבל עלי עכשו לפני עדים כשרים את חמי למורי ורבי", והוסיף "הגם שבראפשיץ לא היו משגיחים בחלומות, מ"מ כאן שראיתי את זקיני כמעט בהקיץ, ועוד לא שמתי לב עד עתה שכתוב פעמיים 'עשה לך רב', לכן ודאי שמשגיחים בחלום זה".

הערת כ"ק אדמו"ר מויזניץ בעל תורת מרדכי זי"ע: אני שמעתי גופא דעובדא דהכי הוי, בלילה חלם רבי יודעלע חלום רע, ולא גילה את דבר החלום. בבוקר לא היה כוחו עמו להצטרף לתפילה ונשאר לנוח שכוב בביתו, בשעת התפילה נרדם וחלם שזקיניו ה'אהבת ישראל' זצ"ל שאלו "יודעלע, דו מאכסט זיך צוטהן פון חלומות? והשיב לו "סתם אינמיטן יאהר נישט, אבער ווען עם איז די ערשטע נאכט ראש השנה איז דאך סימנא מילתא", אמר לו זקיני "עס קומט שווערע צייטען, דו דארפסט דיך נעמען א רבי" ופירש לו כן במשנה ד"עשה לך רב" כהנ"ל. (מפי ספרים וסופרים - הגדה של פסח)

הגה"ה רבי נטע זצ"ל נטיעה של שבת

♦ לקט תולדות חיים סיפורים עובדות ואמדות מהאי חסידא זפרישא הגאון החסיד רבי נטע ציינוידט זצ"ל ♦

נטיעה של חיזוק

הסוכריה על השטריימל - כבוד שבת
סיפר הרה"ח ר' מיכל רבינוביץ פעם נזרקה בטעות סוכריה על השטריימל שלו ונדבקה אל השערות, ומחמת חשש של קריעת שערות כמובן לא חשב להורידה, והלך עם הסוכריה כשהיא דבוקה על השטריימל והעיר לו מאן דהו, אולי כדאי לכל הפחות לסובב השטריימל באופן שהסוכריה תהיה בצד האחורי שלא יהא משונה כ"כ, ענה ר' נטע ואמר, אדרבה ואדרבה, הלא זהו כבודה וחביבותה של "השבת", שמחמת חשש איסור אנו לא מורידים הסוכריה... ומה לנו להתבייש בזה...

ומספר הרה"ג ר' נפתלי שמרלר שליט"א שכששאלוהו על כך, והסביר גודל זכיינו ואושרו על שזוכה לקיים ההלכה ולילך עם הסוכריה על השטריימל, פשוט התחיל לרקוד מרוב שמחה והתרגשות וכמה פעמים שנזדמנו לידו ענינים כאלה היה פשוט רוקד מרוב שמחה...

פרטים, כל האיסורים וההלכות של שב"ק כולם נכללים בגדר מתנה זו, וכל איסור והלכה היא מתנה טובה מיוחדת וחשובה בפני עצמה.

והנה בנושא שאלה זו שדנו עכשיו, עד היום סברתי שהפסק הוא לאיסור, ממילא היה לי "עוד" מתנה, נאך א שטיקל מתנה, אכן עכשיו אחר שהתברר שהדבר מותר בהחלט, הרי נתברר לי שחלק זה איננה מן המתנה, נמצא נחסר לי איזה חלק מן המתנה שחשבתי שיש לי שחז"ל מעידים ע"ז שהיא "מתנה טובה", וכי לא ארגיש תחושת הפסד והחמצה על כך...

איך ניגשים לדון שאלה בהלכות שבת...

וכסדר היה דורש כן, כשבאו לדון על שאלה מסויימת בהלכות שבת, שע"פ רוב דעת בעלי בתים נוטה לרצות ולחפוף שיצא הדבר ל"היתר" אז היה ר' נטע מקדים ומבאר

נטיעה של שבת ה"א

להתגאות עם זה, שזה מלוכלך ואעפ"כ אין מנקים אותו, כי זה כמו מאדעליון.

ופעם כשלא' הילדים היה בגד חדש שלבשו אז לראשונה, והתלכלך קצת והתבייש לצאת עם זה, אמר והסביר שזה לא צריך להיות מניעה, כי אדרבה ס'איז א' שטאלק, א מאדעליון, וסיפר לו כי הגה"ק ר' יוסף חיים זוננפלד הקפיד תמיד על לבושו שיהא ללא רבב על בגדו כמאחז"ל, פעם מצא אותו א' עם רבב ושאלו על כך, במלא הדרך ארץ ובהכנעה, ויען הגרי"ח ואמר, אני נוהר מ"כתם" שהוא בבחי' רבב על בגדו, אבל זה אינו רבב, אדרבה ה"ז כמו מאדעליון, כי שבת היום ומפני קדושת השבת לא ניקה את הלכלוך, ע"כ אינו בגדר רבב.

כשסברתי ש"אסור" היה לי עוד "מתנה"

מספר הרה"ח ר' פייביש גטר הי"ו פעם היה שאלה מסויימת בהלכות שבת שר' נטע נטה לאיסור, והגה"ח ר' שלמה שרייבר נקט להיתר, והגה"ח ר' בן ציון רחמן הסתפק בזה, וכך עמדו ג' אריות אלו ופלפלו בחכמה ובתבונה וירדו לעומק ההלכה והסברא, עד שבסופו של הויכוח הסכימו כולם כי הגה"ח ר' שלמה שרייבר צודק בדבריו ודבר זה מותר להדיא.

אכן א' הנוכחים שם הבחין על ר' נטע במדה מסויימת חוסר שביעות רצון על כך, והתפלא ותמה הלה על כך, וכי רבי נטע הוא מן האנשים המצטערים כשמנצחים אותם בהלכה הלא הוא ידוע במדת האמת שהוא נר לרגליו ושפלותו והכנעתו המוחלטת אל האמת ולא נאה ולא יאה לו להצטער כלל וכלל כאשר מנצחים אותו...

החליט הלה לגשש ולבדוק אצל ר' נטע מה היה תחושת ההחמצה וההפסד שראו עליו אחרי שהסכימו על צדקת פסקו של ר' שלמה, וניגש אל ר' נטע ושאלו על כך, והסביר לו ר' נטע את הרהורי לבו, באמרו, הנה הלא השבת קודש היא מתנה טובה נתונה לנו מאת הבוית"ש, ומתנה זו הרי כוללת מאות ואלפי

תפלות השבת

עוד שם, מי שזכה לראותו באמירת הודו בערב שב"ק או בקבלת שבת, לא ישכח לעולמים איך מקבלים את המלך, נפשו יצאה בדברו, באיזה מתיקות והשתפכות הנפש.

תפלת השבת ארכה זמן רב, והיה אחד שחיכה עליו בקביעות לאמירת ויכולו.

סיפר א' ממוקורביו, שישב בקירבת מקום בעת התפלה: בשבת בעת אמירת פסוקי דזמרה איז גיווען פיייער, והעיקר מה שבער במיוחד היה בפסוק "כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי", שם הסתיר פניו בטליתו ועכ"ז בקע קולו מבעד לטליתו כשלהבת אש קודש [ויצוין כי בעת ספרו על הדלקת נ"ח מאדמו"ר הק' מבאיאן, היה מתבטא, כי באמירת ויהי נועם, בשמעו את הרבי אומר "כי בי חשק ואפלטוהו" וכו' האט ער מיר די קישקעס ארויסגענומען"].

אצל החזו"א זצוק"ל

לאחר החתונה נסע פעם גם לבני ברק לזכות לדבר עם הגה"ק החזו"א, והיה מתפלפל בחכמת התורה עם גאון הגאונים פוסק הדור החזון איש זצוק"ל.

לימים סיפר על א' השאלות ששאל את החזו"א, אודות הכנסת מים חיים לכוס שהיה בו מים, ושפכם, וכרגיל נשאר קצת לחות של מים דבוקה בכותלי הכוס ואין בה כמעט ממשות, ולכן לא יוצאים המים על ידי נענוע הכוס, האם יש לחוש לבישול על ידי עירו מים מכלי ראשון על מים קרים אלו ותשובת החזו"א היתה שלעצמו יחמיר וינגב הכוס לגמרי, ולאחרים אין צריך להעיר ע"ז, ויש להם על מי לסמוך, והיה מספר יחד עם זה, כי גם את הרה"ק ר' שלמק"ה מזוועהיל זי"ע שאל פעם אותה השאלה ואף הוא ענה לו בדיוק כתשובת החזון איש זצוק"ל.

איך יתכן בנר מליכלך שהוא לכבוד שבת

כמה פעמים כשלא' הילדים נתלכלך בגד והתבייש לילך עם זה כשאינו יכול לנקותו. היה אומר בחביבות ובנעימות, אדרבה, צריך

את ה"סוד" הנ"ל, שכל אימת שבאים לברר על שאלה מסויימת בהל' שבת צריך לזכור שמדובר כאן במתנה טובה הכוללת אלפי פרטים והשאלה שאנו דנים עתה, היא בעצם בירור ובדיקה האם ה"מתנה" כוללת גם את הפרט הלזה ונמצא יש לנו מתנה יותר גדולה, או שפרט זה לא נכלל בתוך המתנה...

כמובן, שבזה הכניס ועורר בלב השומעים שיהיה להם רצון ועכ"פ הנאה כשיצא הפסק לאיסור, שבזה יש לנו מתנה גדולה יותר, ולפחות לא יהיו מצטערים אם יצא הפסק לאיסור.

אם תמצוי לומר, הרי זה העונג שבת האמיתי, שכל איסור וכל מניעת עשייה בשב"ק גורמת לו תענוג סיפוק והנאה מגדלות המתנה... ועצם ההרגשה שכל איסור וכל מניעה הוא לא גזירה ואיסור, אלא ריוח הנאה ומתנה טובה... הלא זה ממש עונג שבת למהדרין מן המהדרין...

עדיין לא ברור שיש לנו הזכיה שיהיה דבר זה אסור...

כן מספר א' מהת"ח בבאיאן, כשדן פעם עם ר' נטע אודות הלכה אחת, ופתחו ספרים ועיינו כדרכה של תורה וכשנדמה להלה שכנראה אסור, התבטא הלה ואמר "שוין, איז טאר מען נישט" [כאומר, נו, אשלים עם המצב שנוצר כעת שנתברר שאכן "אסור"] אכן ר' נטע תיכף הגיב ואמר במתק לשונו "ניין! ס'איז נאך נישט קלאר אז מיר האבין די "זכיה" אז ס'זאל זיין אסור" [לא, עדיין לא ברור שיש לנו הזכיה שיהיה גם זה אסור].

מקדש השבת - כל פרט ופרט מן השבת

כיוצא בזה היה מעשה פעם בליל שב"ק בקלויז דבתי בורנשטיין כאשר אחר תפילת ערבית דנו אודות שאלה בהלכות שבת, כדרכם כל ליל שב"ק, ודנו אז בשאלה מסויימת והסתפקו אם צריך להחמיר או להקל.

עמד שם אחד שלא היה זה כ"כ לרוחו, שמחפשים שאלות וספיקות ובפרט שלא נוגע למעשה עכשיו וכאילו מבקשים למצוא איסורים, והתבטא בקצת זלזול וחוסר הבנה, כאומר מה זה כ"כ משנה עכשיו ולמה מחפשים איסורים וחומרות...

ענהו ר' נטע כדרכו במתק לשון ובנעימות, הנה גם אם שאלה זו אינה נוגעת כ"כ למעשה עכשיו, עכ"ז זה נוגע גם עכשיו לענין מעשה...

כי הנה עומדים אנו בעוד זמן מה לקיים מצות קידוש השבת בדברים, וחותרים אנו בא"י "מקדש השבת", שבזה אנו מברכים ומודים לה "שמקדש השבת", וכשנתבונן במשמעות

המילים מקדש השבת, ה"ז בעצם כולל את כל ההלכות והמצוות שיש בשבת, שכל אלו השי"ת "מקדש", ואנו מברכים ע"ז, ממילא כשיש שאלה על פרט מסויים כדוגמת ענין זה שדנו זה עכשיו על כך, הרי השאלה היא אם פרט זה ג"כ נכלל ב"מקדש השבת", או שזה לא נכלל, ואף אם זה לא נוגע עכשיו למעשה, עכ"פ נוגע לנו אם לברך מקדש השבת גם על פרט זה או לא...

גודל הזהירות מאיסורי שבת

ידוע אמרתו שרגיל על לשונו תמיד, כי בהלכות שבת על האדם לדעת מקודם כי לפני שלומדים ויודעים ההלכה לאשורה, אזי ב"שבת" הכל אסור בעצם לעשות, שיתכן שיש בזה איסור ועבירה ואינו יודע, כי הלא חשש וספק של איסור מספיק לנו לברוח ולימנע מלעשות, ורק אחרי שלומדים ויודעים בבירור ש"מותר" אזי מותר.

ועד"ז אמר תמיד בכל ההלכות, כי אין צריך ראייה על מה ש"אסור", להיפך צריך ראייה על מה שמותר, וכ"ז שלא יודעים ברור שמותר ה"ז אסור.

ואכן, בהלכות איסורי שבת חשש על כל ספק ושיטה עד מאוד.

דקדוקים והששות בהלכות שבת

פעם כשהגיע ל"שלום זכר" הניח את המעיל על מקום מסויים, אח"כ ביצאו ורצה ללכת לביתו, רואה הוא כי עוד הרבה אנשים שהגיעו אחריו הניחו גם הם את המעיל שלהם ע"ג המעיל שלו, ונתקבצה ערימה שלימה של מעילים ע"ג.

המתין ר' נטע זמן ניכר עד שיצאו כל המגיעים אחריו ולקחו איש איש את מעילו, ואז לקח את מעילו, מחשש בורר [הגם כי במשנ"ב מבואר שמותר ואין בזה חשש בורה, אכן הוא החמיר לעצמו מחמת שראה איזה דקדוק בלשון השו"ע הרב, או שחשש לשיטה אחרת...].

פעם בהגיעו לשלום זכר היה על הריצפה כמין שק במקום שטיח והיה רטוב, והקפיד ר' נטע שלא לדרוך ע"ז ודיגל וקפץ מעליה. [הגם כי מפורש בפוסקים להיתר עכ"ז חשש והחמיר מחמת איזה שיטה].

ואף שלא החמיר כ"כ באופן כללי אכן בהלכות שבת פסח ונטילת ידים החמיר מאוד, וכדאי מהבעש"ט על הלכות שבת (ראה צוואת הריב"ש פרק י"ב סעיף ה') וכן איתא מהרה"ק ר"פ

מקורין על הלכות פסח וכמו שנהגו חסידים תמיד.

כשיש מחלוקת בהלכות שבת הרי זה ספיקא דאורייתא

ידוע הפולמוס שנתעורר אז בימיו אודות העצמות של הטשולנט שאף לאחר שהתבטל מבושל כ"צ אבל העצמות עדיין אינם מבושלים כ"צ ויש חשש איסור מבשל כשמחזירים בשב"ק על הפלטה או האש, והגרש"ז אויערבאך אסר זאת אז, ובחורים משיבת רוז"ן שלחו השאלה להגר"מ פיינשטיין שהתיר זאת.

כשבאו אל ר' נטע ונופפו בהיתר של הגר"מ פיינשטיין, דאם כן הרי אפשר להתיר כשגדול הדור מתיר, ענה ר' נטע בפקחותו "אז רבי שלמה זלמן שפארט זאך מיט רבי משה פיינשטיין איז דאס א ספיקא דאורייתא", דבנוגע אלינו, כשב' גדולי הדור מתווכחים ביניהם הרי לדידן הוי זה ספיקא דאורייתא...

[שאלה זו נתעוררה אז ע"י בחורי ישיבת באיאן ששלחו שאלה זו אל הגר"מ פיינשטיין והגרש"ז אויערבאך וכמובא בספריהם, אכן כשבאו וסיפרו לר' נטע על השאלה [שכידוע שבלתי אפשרי היה להפתיע אותו עם שאלה חדשה באו"ח ויו"ד הנוגעת למעשה, ובפרט בהלכות שבת, כי מרוב יראתו ועמקותו, כל שאלה והמצאה שיתכן לשאול בהלכה למעשה כבר עלה על דעתו מזמן וכבר דן ע"ז עם כמה וכמה תלמידי חכמים - כן העיד עליו הגה"ח ר' סנדר פריינד זצ"ל] סיפר כי לפני כשלושים שנה עלה על דעתו שאלה זו ושאל להגה"צ ר' בנימין רבינוביץ זצ"ל שהורה לו להיתר, וכן דן ע"ז עם הגה"ח ר' אברהם הערש כהן שגם נטה להתיר, ע"כ לא עשה רעש אודות זה, אבל החמיר לעצמו לא להחזיר או לפתוח ולכסות כשיש עצמות].

מאז שנתפרסם השאלה כנ"ל נהג והחמיר בביתו שלא יהיה עצמות בהטשולנט (או שפירקו זאת מע"ש או שהכניסו ללא עצמות) (ואם כן היה עצמות, הקפיד שלא להחזיר הקדירה בשבת).

[אגב בהתבטאו פעם אודות פסקיו של הגרש"ז אויערבאך אמר "א ענין וואס ער האט זיך אריינגעלייגט איז דאס גיווען ביזן סוף, לעומקו לארכו ולרחבו (כדוגמת שבת שביעית, מעשרות, חשמל)].

א' ממקורביו מספר שאמר לו פעם, אצלי מאז שמניחים את הטשולנט על האש, שוב אין מזיזים אותו ואין נוגעים בו כלל בשום אופן, הרבה היו שואלים אותו על דיני הזתת הקדירה והוצאת החמין ממנה וחזרתה בשבת, אך הוא אמר להם שנוהג לא לנגוע בזה כלל למרות שכבר נתבטל כל צרכו מערב שבת.

ממעצין השי"ת

במשנת רבוה"ק לבית איז'בצא ראדזין

עלון
מס' 17

פרשת
חיי שרה

ד"ת שנאמרו בשיעור בתורת איזביצא
על ידי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ספה"ק בית יעקב

את העוה"ז המסתיר מעין אדם את הבהירות משמע מזה שלא בחר השי"י בזה שיתנהג האדם בתמידות רק בבהירות לבד להסתלק מכל עניני עוה"ז, דא"כ למה ברא השי"י עוה"ז כי בהירות לבד היה גם קודם שנברא העוה"ז. מאי משמע שיעקר המכוון מהבריאה היא שאם יתנהג האדם בפרישה להסתלק מתחלה מחמדת עוה"ז שלא יהיה לו שום נגיעה אליהם ואז יוכל לראות אח"כ שמלא כבוד ה' אף בכל הארץ ויוכל אז להתפשט אף בהנאות עוה"ז כפי חשק לבו מאחר שרואה עתה שאין מקום פנוי מכבוד השי"ת,

ולזה אמרו בירושלמי (שלהי קדושין) א"ר יוחנן עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראו עיניו ולא אכל מהם כי באמת נמצא בכל הנבראים כבוד שמים. ולזה כאשר בא א"א ע"ה לימי הזקנה ונשתלם בעבודת השי"ת אמר **אלהי השמים ואלהי הארץ** שכעת אין אצלי שום נפקא מינה בין שמים לארץ נהירין לי שבילי דארעא כשבילי דשמיא בללי שום הבדל כלל. כי אני רואה כ"ש כאן כמו שרואין בשמים.

ואח"כ נאמר **אלהי השמים** בלבד היינו כמו שאצלי כאשר לקחני מבית אבי הייתי צריך לעבוד את השי"ת ברזא דאלהי שמים לבד כן עתה צריכה בחינת זו העבודה מאלהי השמים לבד, כי אצל רבקה שעתה הוא ראשית התקרבותה להשי"ת, ולהוציא אמן של כל ישראל מבין הקליפה צריכים לעבודה גדולה מרזא דאלהי השמים לבד.

והענין שכאן נאמר **אלהי השמים ואלהי הארץ** ואח"כ נאמר ה' **אלהי השמים אשר לקחני מבית וגו' ולקחת אשה לבני משם**. כי שמים מרמזים על בהירות היותר גדול שאין יכולים לסבול אף כגרעין חרדל מעוה"ז כדאיתא בזוה"ק (ויגש כד). וזה ה' כוונת א"א באמרו **אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי** שבראשית התקרבותו להשי"ת נתן בו השי"ת דעה שיתנהג בבחינת שמים לבד, לברר ולנקות א"ע מכל חמדת עוה"ז כפי כל כחו ולהסתלק מנגוע אליהם אף בקצהו, והשי"ת היה מסייע לו שיגמור לטוב.

וכן כל אדם בתחלת התקרבותו להשי"ת שעוד לבו אינו מזוכך והוא מסובך עוד בחשקות עניני עוה"ז אזי צריך לצמצם א"ע בכל כחו ולהסתלק מהם לגמרי. ואמר לו לאליעזר שזה ה' **אלהי השמים ישלח מלאכו לפניך** שתוכל להוציא את רבקה משם כי להפרידה מהקליפה שבבית אביה שמורגלת בה עד עתה אי אפשר רק בבחינת שמים לבד שמסתלק מכל נגיעה לחשקי עוה"ז

והענין שמשרע"ה אמר (דברים ל) **לא בשמים היא**. היינו כמו שאומר **אאמו"ר הגה"ק זצללה"ה בספר מי השלוח** שכל זה הוא רק מעבר קודם שיברר אדם א"ע ועד שיבא לשלימות ד"ת אזי צריך אדם לצמצם א"ע בכל מאדו. אבל אחר שיבא אדם אל השלימות אזי נאמר **לא בשמים היא ולא מעבר לים היא כי קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו**, מאחר שלבו נקי וזך אזי מטעימין אותו מפרי מעשיו בעוה"ז,

לזה כתיב **אלהי השמים ואלהי הארץ**, שמאחר שברא השי"ת

שיחת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

(דברים ל) **לא בשמים היא**. היינו כמו שאומר **אאמו"ר הגה"ק זצללה"ה בספר מי השלוח** שכל זה הוא רק מעבר קודם שיברר אדם א"ע ועד שיבא לשלימות ד"ת אזי צריך אדם לצמצם א"ע בכל מאדו. אבל אחר שיבא אדם אל השלימות אזי נאמר **לא בשמים היא ולא מעבר לים היא כי קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו**, מאחר שלבו נקי וזך אזי מטעימין אותו מפרי מעשיו בעוה"ז:

בימי השילוח ח"א פרשת נצבים לא בשמים היא ולא מעבר לים היא, ואיתא בזוה"ק בכמה מקומות כמה יקירין מילין דאורייתא וזה נראה כמו מעבר לים, ואיתא עוד כמה עילאין מילין דאורייתא, והוא כמו בשמים היא, אך ביאור זה הוא ע"פ דאיתא בתנא דבי אליהו (זוטא י"ב) משל למלך בשר ודם שעשה חומה שעל ידיהם יתכנסו לפלטרין גדולים ועשה פתח צר בהחומה ומי שאינו אוהב למלך אינו מייגע עצמו ואינו דוחק עצמו שהוא יודע שאחר הצער מיד יבוא לתענוגים גדולים, וכן כאן בעוד שלא השיג ד"ת כמה עילאין

והענין שכאן נאמר **אלהי השמים ואלהי הארץ** ואח"כ נאמר ה' **אלהי השמים אשר לקחני מבית וגו' ולקחת אשה לבני משם**. כי שמים מרמזים על בהירות היותר גדול שאין יכולים לסבול אף כגרעין חרדל מעוה"ז כדאיתא בזוה"ק (ויגש כד). וזה ה' כוונת א"א באמרו **אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי** שבראשית התקרבותו להשי"ת נתן בו השי"ת דעה שיתנהג בבחינת שמים לבד, לברר ולנקות א"ע מכל חמדת עוה"ז כפי כל כחו ולהסתלק מנגוע אליהם אף בקצהו, והשי"ת היה מסייע לו שיגמור לטוב.

וכן כל אדם בתחלת התקרבותו להשי"ת שעוד לבו אינו מזוכך והוא מסובך עוד בחשקות עניני עוה"ז אזי צריך לצמצם א"ע בכל כחו ולהסתלק מהם לגמרי. ואמר לו לאליעזר שזה ה' **אלהי השמים ישלח מלאכו לפניך** שתוכל להוציא את רבקה משם כי להפרידה מהקליפה שבבית אביה שמורגלת בה עד עתה אי אפשר רק בבחינת שמים לבד שמסתלק מכל נגיעה לחשקי עוה"ז - והענין שמשרע"ה אמר

וכמה יקירין אינון, ומביא על דברי תורה אז לא בשמים
יהא ולא מעבר לים וקרוב אליך בפיך

וכ' ע"כ לא אמר משרע"ה אלו הדברים רק בסדרה הזאת שהיא
אחר סדרה הנו"ן, כשבא למדריגה הזו אז, לא בשמים היא וקרוב
וכו' היינו אף שצריך האדם לגדרים וסייגים בעוד שלא השיג ד"ת,
אבל כשהשיג בשלימות אינו צריך לזה. ולא מעבר לים, היינו אין
צריך להיות רחוק מכל חמדת עוה"ז שנקרא ים, כי ים מורה לתאוה,
רק מתחילה אי אפשר לבוא לד"ת רק בפרישות גדול אבל אין זה
עיקר, כי עיקר הוא העשייה וכו' עכ"ל.

והביאור דבהיות שחומר האדם וגסותו הוא המסך המבדיל
להכיר את ה' בעולם לכך נצרך בהתחלת עבודתו לזכך ולהתפשט
מכל חמדה כדי שיעלה ויבוא להזדככות ואז ידע את ה' בדעת עליון
ובהיר, וזה נקרא בחי' שמים, כי השמים שמים לה' כי שם ניכר כבודו
ומלכותו כי אין שם מסך המבדיל ומעלים את אור ה', ולזה בהתחלה
צריך העמל היפך טבע הגוף והנפש ולהתפשט מחומר העוה"ז. כי
באשר שעוד לא נזדכך אין כבוד שמים בהיר לו מעולם הזה, כי
חומר מובדיל ומשכיח, ועולם הזה הוא סכנה ולהשכיחו כ"ש, ורק
באופן של ירדת וביאת האדם בעולם הזה הוא כדי שיבוא וימשיך
הכרת ה' גם בעולם בהשפל שאין כבוד שמים ניכר בו בהתגלות
כאשר בשמים,

והיא תהילתו וחשיבותו למעלה מן המלאכים, שהמלאכים אינם
יכולים להמשיך ולגלות כבוד שמים והם עומדים תמיד במעמד
ובמקום בהיר שאין בו הסתר, אבל האדם כוחו גדול ותפקידו
גדול לגלות כבוד שמים גם במקומות נפרדים שלא ניכר בהם האור
ומתראה שם כוחות נפרדים וחיצונים כאילו ח"ו כמה רשויות
יש, והאדם בכח בחירתו הטובה מיחד ומחבר כל חלקי הבריאה
שיאיר בהם כח הפועל בנפעל, למען דעת כל הארץ כי הוא האלוקים
בשמים ממעל ועל הארץ מתחת בכל הפרטים הנמוכים והשפלים
ושאין שום כח ומציאות וחיות של הנאה או יופי שאינו ממנו והוא
חיי החיים ואין שום דבר נפרד וחוף ממנו כלל וכלל, רק כבודו מלא
כל הארץ.

רק שכל זמן היות האדם מחובר וקשור בגשמי וחומרי ואין
הכרתו ברורה, והוא עצמו עומד בספק ובחושך, ועבודתו הוא להביא
עצמו לבהירות, כי קודם שיברר אחרים צריך שיברר את עצמו,
ולכך צריך לעלות לבחי' שמים להתנתק מכל מקום ספק שאין
מאיר בו כבוד שמים באתגליא, ואחר התבררותו והזדככותו ביגיעת
התפשטות כל חמדה והנאת עוה"ז, אז יראה ויכיר בכל עניני עוה"ז
השפלים כבוד שמים ואור ה', כי באמת **מלאה הארץ קניניך כתיב**
ובכל ברואי עולם מאיר אורו והכל ברא לכבודו,

רק הוא ע"ד שאז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א) עה"כ (דברים ל"ב מ"ז) כי
לא דבר רק הוא מכם, ואם הוא רק מכם למה שאין אתם יגיעין בה
ע"כ. וזהו כלל לכל הדברים, שכל החסרונות שמתראים אל האדם
אינו אלא מצד ובתוך האדם, וכן כל הסתר העוה"ז הוא מצד חסרון

נפש האדם, ולכך אסור לו להתפשט ברצונותיו והנאותיו
כי הוא בעל חסרון ולזה הוא בסכנה וצריך שמירה ולשים רסן
על עצמו ולהוציא ולהפשיט עצמו מהדברים אשר יעוררו ויסיפו
את חסרונו שיש בו כבר וכמ"ש ואשתמרה מעוני (תהילים י"ח),

וכן כל האיסורים הן באשר שהאדם באשר הוא אדם הרי אינו
בתכלית התקיפות והבהירות וא"ל לו בשום אופן לברר האיסורים
כי הסתרים חזק ובירורם קשה ולא דין שלא יבררם רק שיתמשך על
הרוב שלא נתברר (כי ענין הבירורים הוא אילנא דספיקא ועה"ד טו"ר ואם נתברר
לטוב הרי טוב ואם לא הרי הוא להיפך שהאדם נמשך אל הרע שלא נתברר). אבל
שאר עניני עוה"ז בכללות אינם כן, רק שבהתחלת עבודה צריכים
התרחקות והתנזרות, וכאשר האדם כבר נטהר מזוהמתו ונתברר
אז עבודתו הוא בתווך העולם שניתן בו ע"י האלוקים לגלות בו כבוד
שמים באופן התנהגות ע"פ כללי העולם וצורתו.

**לזה כתיב אלהי השמים ואלהי הארץ, שמאחר שברא השי"ת
את העוה"ז המסתיר מעין אדם את הבהירות משמע מזה שלא בחר
השי"י בזה שיתנהג האדם בתמידות רק בבהירות לבד להסתלק מכל
עניני עוה"ז, דא"כ למה ברא השי"י עוה"ז כי בהירות לבד היה גם קודם
שנברא העוה"ז. מאי משמע שעיקר המכוון מהבריאה היא שאם
יתנהג האדם בפרישה להסתלק מתחלה מחמדת עוה"ז שלא יהיה
לו שום נגיעה אליהם ואז יוכל לראות אח"כ שמלא כבוד ה' אף בכל
הארץ ויכול אז להתפשט אף בהנאות עוה"ז כפי חשק לבו מאחר
שרואה עתה שאין מקום פנוי מכבוד השי"ת, ולזה אמרו בירושלמי
(שלהי קדושין) א"ר יוחנן עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראו
עיניו ולא אכל מהם כי באמת נמצא בכל הנבראים כבוד שמים. ולזה
כאשר בא א"א ע"ה לימי הזקנה ונשתלם בעבודת השי"ת אמר אלהי
השמים ואלהי הארץ שכעת אין אצלי שום נפקא מינה בין שמים לארץ
נהירין לי שבילי דארעא כשבילי דשמיא בללי שום הבדל כלל. כי אני
רואה כ"ש כאן כמו שרואין בשמים: והוא אלוקי הארץ כמו אלוקי
השמים, ואין בארץ חסרון כבודו והסתר אורו כלל וכאשר האדם
הוא במעמד זה אז אין לו סיבה להתנזרות הנאת עוה"ז והתצמצמות
היפך כללי וצורת העולם כי אינו בסכנת נפילה ומסך מבדיל רק
בהכל רואה נועם ה' וכבודו אשר ברא בריות טובות ואילנות טובות
להנות בהם בני אדם והכל עידוני ה' כבגן עדן אלוקים.**

**ואח"ז נאמר אלהי השמים בלבד היינו כמו שאצלי כאשר לקחני
מבית אבי הייתי צריך לעבוד את השי"ת ברזא דאלהי שמים לבד כן
עתה צריכה בחינת זו העבודה מאלהי השמים לבד, כי אצל רבקה
שעתה היא ראשית התקרבותה להשי"ת, ולהוציא אמן של כל ישראל
מבין הקליפה צריכים לעבודה גדולה מרזא דאלהי השמים לבד: כי
רחל היתה בתחילת התגלות קדושתה והיתה טמונה ונתונה בין
הרשעים ... והתקרבותה לקדושה צריך להיות בדרך התפרדות מכל
דבר וענין שאינו בהתגלות ובבהירות, וזה ענין השמים כנ"ל.**

השיעור השבועי
מאת ב"ק ארמון שליט"א
בספרי רבותינו הקדושים לבית אייזנא ראדיין
מתקיים מדי שבוע ביום רביעי בשעה 11:00 בלילה
בבית המדרש דרוהביטש (בגנין) רחוב מלאכי בעיה"ק ירושלים

ברכת מזל טוב לידידנו החשוב
ה"ה הרה"ג ר' בצלאל שטערן שליט"א
לרגל אירוסיו בנו בשעתו"מ
נברכו מעומקא דליבא שירוה רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח ויזכה
להמשיך בפעולותיו הכבירות בזיכוי הרבים והפצת תורת החסידות
מתוך הרחבת הדעת דקדושה בריות גופא ונהורא מעליא
כעתירת, מערכת ממעין השילוח

כל מי שיש הערות בעניני הגליון ולכל עניני הגליון ולקבל את העלון במייל ניתן לשלוח לכתובת. ri0583256436@gmail.com
יז"ל ע"י עמותת מורשת בית איז'בצא ראדיין ע"ר

להשיג את ספרי רבותינו הקדושים במייל של המערכת

העלון נתנדב לע"נ רבותינו הקדושים ולזכות יהושע בן חוה לאה ומשפחתו

דברי תורה והסידרה

ניצוצי חיזוק והתרוממות במשנתו של האי חסידא ופרישא
הגאון הצדיק רבי אהרן מרדכי רוטנער זצוק"ל

פרשת
חיי שרה
תשפ"ד

עובדות והנהגות

רשימות דיבורים מרא"מ זכרונות ממרן הקדוש מבעלזא זי"ע ועוד ענינים

(נכתב ע"י הרה"ח רבי יהודה טרייטל בראנדורפער שליט"א)

מלח, ואמר למרן שהוא יעזור לו למלוח המאכלים, וענה מרן, ניין, ניין.

ה) מענין לענין סיפר הראש ישיבה הה"ג רבי לייבל ווייס שליט"א, דזיכרנא לי לפני כחמישים שנה בערך כאשר רא"מ ביקר בלונדון והתאכסן אז בבית חותנו הה"ח רבי אל' ענגלענדער שליט"א, ודברו אז מהרה"ק מסקווירא ז"ל שנותן הרבה מלח במאכליו, ואמרו אז דטעמו שלא ירגיש טעם במאכלים, גער רא"מ ואמר האם נצרך הרה"ק מסקווירא ליתן מלח במאכליו שלא להרגיש טעם. זה עצה לאנשים פשוטים, וד"ל.

ו) סיפר דכשבאו הרופאים למרן ז"ל, הי מרן ז"ל אומר להם על רא"מ שהוא הרופא שלו, ער איז מיין דאקטאר, פעם כשאמר כן מרן ז"ל לרופא העינים, נענה הרופא, הוא, הלא הוא פראפעסער, ופעם אמר לו מרן ז"ל, יש לך הנשמה של ר' מענדעלע, הכוונה הי על ר' מענדעלע גבאי ז"ל) ר' מענדעלע לאנדמאן משמש בק' אצל מרן מהרי"ד ז"ל, אחיו של ר' אורי גבאי משמש בק' אצל מרן מהרי" ז"ל, והג"ר אברהם אב"ד סטרעליסק, והג"ר פנחס אב"ד דאבראמיל), שהי מבין בעניני רפואה, אח"כ תפס מרן ז"ל שאינו יכול להיות לפי השנים שהלא ר' מענדעלע גבאי נסתלק בעת המלחמה, אמר לו מרן ז"ל ס'קען דאך זיין אויף אן אנדערן אופן, (דהיינו עיבור נשמה).

ז) סיפר ששמע מהחסיד רבי יאסעלע גאטעסמאן ז"ל (שהי חתן הרה"צ רבי אשר ישעי' מפראכניק זצ"ל, בנו של

הגבאי התחיל עוד פעם לקרוא, ושוב חזר הדבר על עצמו. עד שהגבאי הבין שאולי נפלה טעות בכתיבת הקוויטל, והראה אותה לרבי יעקב יוסף. הסתכל רבי יעקב יוסף בקוויטל ומיד הבחין שבמקום לכתוב שם אמו נכתב בטעות שמה של אשתו. נפעם ר' יעקב יוסף, ומיד הבין את אשר לפניו. (וכלשוו רא"מ שהבין שאינו מדבר עם זיינס גלייכען), והחליט שאינו שואל מאומה. אך אחרי גמר קריאת הקוויטל, שאל אותו מרן: מדוע באתם אלי ומה רצונכם. ניסה רבי יעקב יוסף להתחמק, אבל מרן לא הרפה. הבין ר' יעקב יוסף שאין טעם להסתיר רצונו, ובליית ברירה שאל את מרן על איחור התפלה. השיב לו מרן וא"ל: תאמינו לי, אני רוצה להתפלל מוקדם, אמנם חולי מעיים הננו ואנוס אנכי.

ג) פעם דיבר מרן ז"ל אתו אודות עשיית הדגים לכבוד שבת, ואמר בלשו"ק: אין בעלזא האט מען געגעסען אונגארישע פיש, מלייגט אריין אביסעל צוקער, בכל פעם קודם שהלך רא"מ לבשל הדגים עבור מרן ז"ל הי נכנס לפני הקודש, ומרן ז"ל התחיל לברך ולאחל, ואמר ואמר, אנגעווינטשען אין געזאגט געזאגט, (תפלות), אח"כ הי אומר לי שאלך, איצט גיי, ואמר לו מרן ז"ל, מבשלים הדגים שלש שעות, ודי בשתים ומחצה.

ד) עוד סיפר שבימות החול הי מרן ז"ל נותן כ"כ הרבה מלח במאכלים שהי כמעט א"א לאכול המאכלים, פעם רצה רא"מ שלא ישים מרן ז"ל כ"כ הרבה

א) פעם בא הרה"ק רבי יוחנן מראחמסטריווקא זצ"ל לביקור בבית מרן ז"ל ואתו עמו בא חסיד ישיש בשם רבי בן ציון קיעווער, והי מדבר היימיש למרן ז"ל, וסיפר שהי פעם במארינבאד בצל מרן מהרי"ד ז"ל בשב"ק ערב תשעה באב או בשב"ק שחל בתשעה באב, ואמר לו מרן מהרי"ד ז"ל, "איר זאגט דאך אלעמאל ברוך ד' יום יום, יעצט וועט איר זאגען ווען אונז זאג מיר אויך.

נענה ע"ז מרן ז"ל דער טאטע ז"ל האט געמיינט זיינע זאכען (עניניו הק'), אבער בפשטות קען מען זאגען, אז דער טאטע ז"ל האט געמיינט לגבי יענע מענטשען וואס זאגען אז ס'איז "געווען" א רבי, (דהיינו שפעם הי צדיקים ועכשיו לא), אויף דעם האט ער געזאגט ברוך ד' יום יום, אז אין יעדען דור איז דא א צדיק הדור אין א מנהיג הדור. והוסיף רא"מ מאז כשהי בא החסיד הנ"ל למרן ז"ל לא הי מדבר כלום, שהבין שאין זה בר שיחו.

ב) סיפר על הצדיק המפורס' מארה"ב רבי יעקב יוסף הערמן ז"ל שבסוף ימיו התיישב באר"י, ושמע שהרב מבעלזא מתפלל מאוד מאוחר, גמר אומר להיכנס ולשאול את מרן זי"ע בעצמו על כך. כשהגיע אמר לו הגבאי הרה"ח ר' הלל ווינד ז"ל: שהנהוג הוא להיכנס רק עם 'קוויטל'. ואכן הגבאי כתב לו קוויטל, ורבי יעקב יוסף נכנס אל הקודש פנימה. כשהחל הגבאי לקרוא את הקוויטל "יעקב יוסף בן ...", עצר מרן בעדו באמרו "נו, נו..."

הה"ק רבי ישכר בעריש מווערעצקי זצ"ל בעל מלבוש לשבת ויו"ט, וחתנו של הה"ק רבי יחיאל מקרילוויטץ זצ"ל חתן מרן מהר"י זיען, שגר בעיר וויען, וכשביקר מרן ז"ל, בשנה הראשונה של נשיאתו שנת תרפ"ז בעיר וויען, כדי לדרוש ברופאים, התלוה ר' יאסעלע אל מרן ז"ל כשביקר אצל הרופא למען הקיבה, ואמר ר' יאסעלע על מרן ז"ל עד האט מיך געמאכט בזיונות, דכשננסו אצל הרופא וציוה על מרן ז"ל לישיב על כסא לא רצה מרן ז"ל לישיב ואמר שהכסא הוא מכוסה, געדעקט, ויש חשש שעטנז, אמר ר' יאסעלע, הלא כל הרעבי'ס יושבים, אמנם מרן ז"ל לא רצה להתיישב,

אח"כ נתן הרופא מים מיוחדים לשתות לצורך הרפואה שע"י זה יכולים לראות בבהירות מה שמתרחש בפנים הקיבה, אמנם מרן ז"ל לא רצה לשתותו שאמר שהכלי לא נטבל, ואמר ר' יאסעלע נתביישתי מפני הפראפעסער, ואמרתי לו שזהו וואונדער ראבינער, אח"כ כשבדק הקיבה נענה הרופא, הוא אינו וואונדער ראבינער, הוא וואונדער מענטש, הלא אין לו קיבה כלל, ער האט דאך נישט קיין מאגען.

ח) סיפר ששמע מפ"ק של מרן ז"ל, דשכשיצא לאור ספר הק' שבחי בעש"ט אמר הערשטע רב ז"ל שבשמים פסקו למחבר הספר חמישים שנה גיהנום ע"ז, ואני הוספתי עוד חמישים, כי היה בעש"ט הק', ובמקום להתלהב בעבודתו הק' באהבה יראה ודבקות, אזי מדברים ממופתים שאינו מביא כ"כ תועלת [ורא"מ חזר ע"ז כל פעם שביקשו ממנו לספר על מרן ז"ל].

ט) סיפר ששמע ממרן ז"ל בשם זקיני מרן מהר"י ז"ל בזה"ל: סאיז נישט מבורר, אבער סאיז א מילתא דמסתברא, דכשיבא משיח צדקיני, וועט מען קענען ברענגען שתי הלחם, אפילו מהאט נישט מקריב געווען דעם עומר.

י) סיפר דביום פטירת הגה"צ מבילגריי ז"ל הי' רא"מ עם מרן ז"ל לביקור חולים אצלו, והי' זה כשתי

שעות קודם פטירתו, והרב מבילגריי שכב במטה ומרן ז"ל נשאר לעמוד על ידו, הרב מבילגריי נתן קויטעל שהכין מקודם, ואח"כ אמר למרן ז"ל, איך וויל בעטען דעם ברידער ער זאל אכטונג געבען אויפ'ן קינד, (בגו האדמו"ר מבעלזא שליט"א).

בעת הלוי'ה שיצא מיבנה שוהל בתל אביב וכשהגיע מרן ז"ל להלוי' ורצה לגשת להמיטה להספיד, הי' דוחק רב סמוך להמטה, וצעקו לאזט'ס צו צו די מיטה, ומרן ז"ל אמר אחריהם לאזט'ס צו צו די מיטה, וכשהגיע סמוך למיטה יצאו שני דמעות מעיניו הק', ותיכף הפסיק מלבכות, אחות מרן ז"ל מרת העניא פרלוב ע"ה, בכתה בקול, וצעק מרן ז"ל, זאגטס איר זי זאל אויפהערען, סאיז נישט קיין טובה פאר די נשמה.

ואז התחיל מרן ז"ל בהספידו בקול בוכים ובנוסה בעלזא, ואמר עדה"כ בירמ': בכו בכו להלך כי לא ישוב עוד, דער טאטע ז"ל האט געזאגט בכו בכו להולך, אז ס'מיינט די מלוי'ם, פארן נפטר איז דאך שוין נישט דער תכלית, דער תכלית איז פאר די מלוי'ם, אז זיי זאלן זיך מתבונן זיין. מ'קען אפשר צוזאגן "ולא" אז מ'האלט זעך גארנישט, ישוב עוד, קען מען זוכה זיין צו תשובה, עכדה"ק.

אח"כ כשנסענו בטעקסי להלוותו, אמר מרן ז"ל לרא"מ לגבי הקוויטל שמסר כשעתיים לפני פטירתו, סאיז געשטאנען אין קוויטל "לתשובה שלימה", ס'געווען א רעכטע ווידוי.

יא) סיפר ששמע מהגה"צ רבי ברוך שמעון שניאורסאהן ז"ל רא"י טשעבין, דכשהי' בבוכארא חלה במחלת הטיפוס ר"ל, והי' מסוכן מאוד, בחלום הלילה ראה את מרן ז"ל, וביקש ממנו שיעתיר בעדו להוציאו מצרתו, אמר לו מרן ז"ל, תדע לך, דער טאטע וועט דא באלד דורכגיין, וועסט דיך אנכאפן אין דעם גארטל, וועסטו האבען א רפואה, וכן הי', שאח"כ ראה את מרן מהר"ד ז"ל עובר לפניו, ניגש אליו ואחז בחגירתו, וכשנתעורר מחלומו התחיל להזיע והוטב לו, עד שנתרפא לגמרי.

יב) סיפר ששמע איך שאחד מהמקורבים דיבר עם מרן ז"ל והלה אמר מידי דברו, אני חשבתי, אני הלכתי, ואני עשיתי, התבטא מרן ז"ל: למה זה לי בכורה, (תיבת לי נראה כמיותר), עשוי'ס שפראך איז רעדען וועגען זיך.

יג) שמע מפ"ק של מרן ז"ל, ביומא דהילולא דהרה"ק המגיד מטשערנאביל זיע"א, שהרה"ק רבי מאטילע הי' נוסע (בעיירות), פע"א הגיע לבית אחד ממקורביו שהי' עשיר ונגיד גדול, והוביל אותו בעל האכסניא להראות את ביתו ואת כבוד עושרו, וראשית הכניסוהו לחדר של כסף, וביאר מרן ז"ל: וואס מיינט א זילבערנע שטוב, די טיש און די בענקלעך, די שאפע און די כלים אלעס איז געווען זילבער,

שוב הכניסוהו לחדר של זהב, והוסיף מרן ז"ל כנ"ל: וואס מיינט א גאלדענע שטוב, דער טיש און די בענקלעך, די שאפע און די כלים, אלעס איז געווען גאלד, ראה הרה"ק מטשערנאביל ארון (שאפע) של זהב, ואמר לבעל הבית בזה אני חפץ, תן לי אותה, צעקה אשת בעה"ב, ואמרה הזאת תקחו מאתנו, נענה הרה"ק מטשערנאביל: ביי א חסיד איז נישט פארהאן, אז דער רבי בעט געט מען, ונתן את השאפע לרבו, תיכף ציוה הרה"ק מטשערנאביל להשים את השאפע על העגלה, ונסע משם, על אם הדרך כשעברו דרך איזה נהר ציוה הרה"ק מטשערנאביל להשליך את השאפע אל תוך הנהר,

אחר איז זמן הגיעו מהצבא משוטרי המלך לביתו של הנגיד בעל האכסניא וחיפשו אחר הארון של זהב, וטענתם בפיהם שהארון נגנב מאוצרי המלך והגנבים מכרוהו לו, חיפשו בביתו ולא מצאו מאומה, כי רבו לקחו משם בעתו ובזמנו, אמר הבעה"ב לשוטרי המלך, וכי בי אתם חושדים בדבר כזה, שאקח סחורה גנובה מבית המלך.

יד) אמר שמרן ז"ל ציוה למסור להבחורים שילמדו בספר מעשה רוקח המביא לידי שמחה.

גליון שוקהבת מנחם

גליון מד

פרשת
חיי שרה
תשפ"ד

פניני תורה וחסידות מאת כ"ק הרב הצדיק
רבי מנחם מונדרער אדמו"ר מקאסוב זצוק"ל

עבודת כל יום ויום

ואברהם זקן בא בימים וה'

ברך את אברהם בכל (כד, א). ובמדרש (רבה נט),

(ו) אמרו, יש זקן בימים ואינו בזקנה, ויש בזקנה ואינו בא בימים, אבל אברהם היה זקן ובא בימים, זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה.

ובשלה"ק (בפרשתו, בדרך חיים ותוכחה מוסר) כתב כאן, "יוצא בזה מוסר גדול, שצריך האדם לראות שבכל יום ויום מימי חייו יעשה בו טוב ולא רע, ואז יש מציאות חיות לזה היום. ויראת ה' היא תוסיף ימים" (משלי י, כו), כלומר שכל יום ויום יש בו חיות מחמת מעשה הטוב שנעשה בהם, אבל 'שנות רשעים תקצרנה' (שם) כלומר אפילו שנים רבות שחיה נחשב בחייו כמת, מאחר שלא פעל בהם טוב, 'ואברהם זקן בא בימים' בכל יום ויום היה בו חיות ונעשה זקן, עכלה"ק."

כמו"כ כתב בספה"ק אהבת שלום, על פי הידוע מהאר"י הק' כי הימים הם בבחינת מלבושים לאדם, כי כל יום ויום שהאדם ממלא כראוי בתורה ובתפילה ומעשים טובים, הרי הוא מתעטף באותו היום ומתלבש בזה. וכמו שבכללות השנה נכלל כנגד רמ"ח איברי האדם כידוע, כך בכל יום יש בו לבוש פרטי המכוון כנגד רמ"ח אברי האדם, לכן עליו להיות נזהר למלא כל שעות ורגעי היום בדברים רוחניים ולא לבטל אפילו רגע אחת מאותו היום בהבלי העולם, ואז מתעטף האדם בלבוש של אותו היום ומתלבש בזה, ואינו חסר לו מאומה מכל לבושו הרוחני. משא"כ אם אינו נזהר למלא כל שעות היום בתורה ותפילה, ומבטל זמנו לריק, חסר לו מלבוש אותו היום, והרי לבושו מחורר וקרוע. וקל וחומר אם פגם חס וחלילה באותו היום בפגם של מחשבה דיבור או מעשה עבירה, הרי מתלכלך לבושו של אותו היום ונמצא פגום ומקולקל.

ובמיוחד הדברים אמורים לבחורי החמד והאברכים אשר עולמם עוד לפנייהם ולפעמים יעלה במחשבתם, וכי מה אם ארפה קצת מן התורה והעבודה ואתענג קצת בשיחה וטיול וכדומה, הלא עוד ימים ושנים רבים לפני, ויש לי עוד זמן רב להשקיע בעמל התורה ועבודת השי"ת. וטעות גדולה ונוראה היא זו, כי אדרבה בימי הבחורות נבנה

ונוסד ראשו וליבו של האדם, וקצת בטלה בזמן זה משפיעה על נפשו הרבה. ואשרי מי ששם דברים אלו לנגד עיניו תמיד, להתבונן על כל יום ויום כדבר שלא יחזור עוד לעולם. **צדיקים זי"ע** היו אומרים 'ואברהם זקן בא בימים', כיצד אפשר ללא לידי 'ואברהם זקן', על ידי מה שמתעלה 'בימים' יום אחר יום, כל יום עם עבודתו, כל יום עם בחינתו, רק כך אפשר להתעלות עד שבאים לבחינת 'זקן'."

מסופר על הרה"ק בעל התניא זי"ע כאשר שהה בבית האסורים, הגיע אחד השרים לשוחח עמו בעניני דעות ואמונה, ושאל אותו פירוש הפסוק ששאל הקב"ה לאדם הראשון 'איכה', איך יתכן שהשי"ת לא ידע היכן האדם נמצא... השיב לו בעל התניא, הנה הקב"ה הקציב לו לאדם כמה ימים ושנים יחיה בעולם הזה כדי שבכל יום ויום יועיל ויתקן משהו בעולמו, אך לפעמים שוכח האדם ואינו מקיים את שליחותו כראוי, עד שהקב"ה מעוררו בהרהורי תשובה להתבונן ומייסרו בדברים לאמר 'איכה' איה אתה בעולם! ווי האלטסטו אויף דער וועלט! הרי כבר עברו עליך כך וכך שנים, וכי מה פעלת באותם הימים, והיינו שבכל יום ויום יש לו לאדם מה לתקן ביום זה.

תכלית העבודה לכבוש את יצרו

שמעתי מהרה"ק רבי יהודלי"ע זי"ע לפרש הפסוק ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה (כה, א), כי פירשו במדרש (רבה נט, ז) על הפסוק 'ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל' שהשליטו ביצרו, וכיון שכן שוב הרי אין לו ענין לחיות בעולם הזה, שהרי זה הוא תכלית בריאת האדם בעולם, לעמוד בקשרי המלחמה עם יצרו, לכן 'ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה', שלקח על עצמו עבודת היצר מחדש לנצחו במלחמה, וכמו שביארו בספרים הקדושים הפסוק (בראשית ב, טו) 'ויקח ה' אלהים את האדם ויניחיהו בגן עדן לעבדה ולשמרה', שעיקר תכלית בריאת האדם הוא לעבדה ולשמרה, לעמוד ולהכניע את יצרו."

פניני מנחם

א. ובסה"ק פנים יפות (ר"ה עה) מבאר על פי זה התפלה שאומרים קודם אמירת התלים "ואל תקחני מעולם הזה קודם זמני עד מלאות שבעים שנה באופן שאוכל לתקן אשר שחתתי", לדכאורה הוא הדין גם למי שכבר הגיע לימי שבעים שנה, אלא ע"כ הכוונה לשבעים שנים מלאים בתורה ומצוות, שצריך לתקן כל אותן הימים שאינם נחשבים ימי חיים, עיי"ש. ובה גם יש לבאר כוונת הפסוק (תהלים צ, י) 'מי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה', 'אבורות' הכוונה למי שזכה להתגבר על יצרו במשך כל ימי חייו וזכה לבחינת שמונים שנה.

ב. וביותר צריך להזהר בזה כשנמצא בישיבה ובביהמ"ד, שהבטלה גורמת רפיון ונזק לשאר החברים הרואים אותו וישב בטל. **צדיקים** היו אומרים בדרך צחות, שישנם 'ארבעה אבות נזיקין', וג' מן האבות 'דרכס לילך ולהזיק', חוץ מן הבור, אך התורה חייבה גם על 'בור' שהוא הבור וע"א הריק שאינו הולך ומזיק אלא מזיק בעצם נוכחותו וישיבתו בבטלה בריקות.

ג. בטלנים מן התורה אין הכוונה רק על אלו שאין קובעים עתים לתורה, אלא יתכן גם אצל חובשי ספסלי ביהמ"ד, כגון אם יושב ולומד עם החברותא ובאמצע לימודו שומע איזה דבר חול ומפסיק ומדבר דברים בטלים ושוב חוזר ולומד ושוב מפסיק ושוב חוזר חלילה הרי זה גם כן נקרא בטלן, ואין לך בזיון התורה גדול מזו שבכל דבר קל מפסיק מלימודו.

הרבי הרה"ק האמרי חיים זי"ע סיפר שבימי נעוריהם של הרה"ק ההפלאה זי"ע והרבי ר' שמעלקא זי"ע היו יושבים ולומדים יחד, ובחוץ היתה אמם עומדת עם מקל בידיה להאזין ללימודם ואם שמעה שהקול תורה נחלש היתה נכנסת עם המקל ומכה אותם. פעם כשנכנסה ורצתה להכותם, ביקשו שלא תכה אותם כי דברו מגדולים וצדיקים, צעקה "לערנט'ס וועט מען פון אייך אויכעט רעדן!..." [-תלמדו ואז ידברו ממכם].

ד. מסופר על הרה"ק השרף מקאצק זי"ע שפעם כשנכנס אליו אחד לראשונה לקבל מרות וחשב לבקש עצה והדרכה בעבודת השי"ת, אך קודם שהספיק לפצות את פיו שאלו הרבי בקוצר אמרים "ווער ביסטו! און פון וואנעט ביסטו!", מי אתה ומאין אתה! והשאלה חדרה עד לשד עצמותיו עד שמרוב סערת הנפש נפל והתעלף ונאלצו להוציאו ולהשיב את רוחו, והתעוררות זו ליתה אותו אחר כך לכל אורך ימיו ושנותיו.

ה. מסופר שכידוע עיקר העבודה אצל חסידיו ותלמידיו של הרה"ק השרף מסטרעליסק זי"ע היתה עבודת התפילה, והיה מפורסם עבודת התפילה

אצל הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע נכנס פעם אברך והתאונן בפניו שאינו בכח לעמוד מול נסיונותיו הקשים כלענה, ומבקש שהרבי יברכו שהיצר הרע יסתלק ממנו לגמרי, הרבי לא הסכים בשו"א להצעתו זו ואמר לו שא"א להתעלות כלל אם עובדים את השי"ת ללא היצ"ר ועליו לכבוש מקודם את יצרו, לאחר שנשנה אליו הבקשה מצד החסיד שאינו מסוגל יותר לסבול את יצרו הרע, נעתר הרבי לבקשתו והבטיחו להתפלל בעדו, לאחר תקופה התבטא הרה"ק מקאברין זי"ע לחסידיו הכרתי את האיש ההוא לעת זקנותו, והוא היה יבש כחרס 'א טרוקענע שטעקן' ללא שום לחלוחית דקדושה בתוכו, ואז נכח לראות שלא טוב ביקש לעצמו להסיר ממנו את יצרו הרע, כי אדרבא כאשר יש לו לאדם להתמודד עם הר גבוה כהיצ"ר הרי ממנו הוא מקבל את הכוחות להתרומם במדרגות גבוהות, ולהלהיב את ליבו בקרב.

כתב התניא (פרק י) **והנה כשהאדם מגביר נפשו האלוקית ונלחם כל כך עם הבהמית עד שמגרש ומבער הרע שבה מחלל השמאלי**

פניני מנחם

כמו שנאמר ובערת הרע מקרבך, ואופן המלחמה הוא כל אחד כפי דרכו, יש אנשים שעבורם העבודה לכוף את החומר הוא על ידי מה שעוצר רגע אחד קודם שהוא מברך ברכה ומתבונן כיצד יאמר שם ה' בקדושה, ויש אנשים שיעיקר עבודתם לדחות ולהתנער מכל מחשבה רעה הבאה לפתחו, ואל יאמר האדם שעדיין לא עשה מאומה בעולם, מכיון שהוא רואה את חביריהם הכובשים את יצרם בקלות, לפי שהוא בעבודתו הקטנה פועל הרבה יותר בעולם מפאת גודל הקושי הכרוך בעבודתו לפי טבעו, שברגע שהאדם ביום זה נלחם ולו במשהו ביצר הרע, הרי הוא פועל בזה גדולות ונצורות עבור נשמתו בזה ובבא, וכגון, שלא היה לו כ"כ חשק לעסוק בתורה, והרי הוא מתגבר ועוסק בתורה, או שהיה לו חשק לחשוב עניני הבל, והוא התבונן בדברים מועילים ועניני תכלית, הרי שעשה בזה הרבה מאוד'.

של חסידי סטרעליסק, [והרה"ק רבי יהודה'לע זי"ע, כשהיו נכנסים אליו לאחר התפילה, היה שואל האם זה היה 'א סטרעליסקער דאווענען']. ואף שהיו עניים מרודים, מעולם לא התאוננו על כך, ומעולם לא ביקשו מרוב אודות פרנסתם ומחיייתם. כשנשאל השרף מסטרעליסק מדוע אינו משפיע להם די צרכם בשפע, השיב שהם אינם רוצים בכך ואין רצונם בזה, כשחזר ונשאל, מנין לו זאת, השיב השרף, אדרבה, ניווכח בזה כמו עינינו, ובאומרו זאת פתח דלת חדרו ועמד על יד הדלת, וקרא בקול לתלמידיו שעתה הוא עת רצון בשמים, וכל אחד יכול לפעול עתה כל מה שהוא רוצה, ונכנסו תלמידיו בזה אחר זה, והזכירו את עצמם לפניו, ולא היה אחד מהם שהזכיר את עצמו להיושע בדברים גשמיים, אלא הזכירו עצמם רק בדברים רוחניים, והיו הרבה מהם שהזכירו את עצמם שיזכו לומר 'ויברך דוד' באותו דרגה שהרבי אומר זאת. [בסטרעליסק היה החלק העילאי של התפילה ברכת ויברך דוד, והיה ההתלהבות שבכל התפילה, עולה וגואה אז מאד]. והיה שם חייט אחד, שלא נכנס כלל להזכיר את עצמו לפני השרף, וכשנשאל על בני החבורה מדוע אינו מזכיר את עצמו לפני הרבי, אף בענינים רוחניים, שהרי עתה הוא עת רצון ואפשר לפעול אצל הרבי ישועות גם ברוחניות, השיב להם החייט בפשטות, אני באתי לעולם הזה כדי להיות זעלנער, לעבדה ולשמרה, מה שאסתגל לעצמי בכוחות עצמי זאת אבקש שיהיה לי, ומה שלא אוכל לקבל בכוחות עצמי, אין ברצוני לקבל כמתנה.

ו. הרה"ק הבית אהרן מקארלין זי"ע היה אומר, טעם הדבר למה רואים היום אברכים שאינם נתעלים כמימים ימימה הוא עקב שאינם מחשיבים כל פעולה קטנה שיש בו כדי להתעלות, ואילו היו יודעים את גודל הנחת רוח שעושים בכל דבר קטן, היו מתעלים הרבה מאוד, והוסיף לומר על עצמו שבאברכותו כאשר עלה בידו והלך ברחוב מבלי שנכשל בראיה אסורה על הדרך, נתמלא ליבו בשמחה והחל לרקוד 'ארוממך ד' כי דילתני' בשמחה עצומה.

כעין זה היה הרה"ק ר' יהודה'לע זי"ע מספר בהתפעלות על הרה"ק בעל שומר אמונים זי"ע שאמר פעם שהוא מתגעגע למלחמת היצר שערך בנעוריו, בהיות מקום מושבו בעיר פעסט הגדולה, שהיה רבו הרה"ק מבלאז'וב זי"ע מתגורר שם תקופה, והוא היה הולך אליו, ובהיות עיר פעסט היה עיר גדול, היה עבודת שמירת עיניים קשה מאוד, והוא ברוב זהירותו ויגיעתו הצליח לעבור הרחובות בלי ראייה אסורה, ולכן אמר לאחר שנים רבות שמתגעגע לעבודה הקשה ההוא, כמו"כ היה אומר לפעמים כשהיה הולך למקוה טהרה, שההליכה עד למקוה בזהירות מופלגת היה מטהר אותו יותר מהטבילה עצמה, מכיון שזהו תכלית האדם בעולם הזה.

וזאת ליהודה

ואמר, כשאבי הרה"ק רבי אליעזר מדז'יקוב זי"ע היה צריך לנסוע למרחצאות, לקחתי על עצמי האחריות שיחזור משם, אבל עתה מי יטול עלי אחריות, ואכן לדאבון לב נסתלק שם, אח"כ בכו בניו ואמרו איך לא הבינו והאוזניים לא אבו להקשיב לשמע הדברים.

פעם אחת נכנס יהודי אל הרה"ק ר' יענק'לע מפשעווארסק זי"ע והזכיר את עצמו שהוא צריך להוושע בזש"ק, ושלה אותו ר' יענק'לע להזכיר את עצמו אל הרה"ק ר' יהודה'לע זי"ע, ואכן הגיע אל ר' יהודה'לע ואמר לו מה שציווה עליו הרה"ק, אמר לו ר' יהודה'לע סע חזרה לאנטווערפן ותאמר לר' יענק'לע שצייית לדבריו והיית פה אצלי ואמרתי לך לחזור אליו ושהוא יעזור לך, והלה יצא בפחי נפש, ואני אזרתי עוז ושאלתי את ר' יהודה'לע למה לא ברכו הרי ר' יענק'לע שלח אותו לכאן, אמר לי ר' יהודה'לע, 'ער איז דער רבי פון אנטווערפן', ולא הבנתי תשובתו ושאלתי, נו אז מה, הרי שלחו להתברך אצל הרבי, אמר לי ר' יהודה'לע, 'ער לאזט זיך רופען רבי פון אנטווערפן זאל ער זיך עפעס לייסטן דערפאר', [הוא מניח שיקרו אותו הרבי של אנטווערפן הוא צריך לפדות דבר מה עבורו] ולבסוף כך הוזה, והלה נפקד בזש"ק.

בערוב שנותיו של הרה"ק ר' יהודה'לע זי"ע כשהעתיק מקום מושבו ללונדון, הגיע אליו פעם הרה"ק רבי יענק'לע מפשעווארסק זי"ע לבקר, ועל הדרך לפני הגעתו אמר ר' יענק'לע למשמשו שרוצה הוא לשבת בביקור כחצי שעה, וכאשר נכנס ר' יענק'לע התיישב ולא דיברו כלום, וכך ישבו יחד רבע שעה והסתכלו זה על זה ולא דיברו כלום, (היה אז בשנים שר' יהודה'לע כמעט ולא דיבר כלל כלום), ביציאתו שאל משמשו לר' יענק'לעלע הרי גמרו אומר לשבת חצי שעה ולמה זה מיהר לצאת, ענה לו ר' יענק'לע כבר אמרו חז"ל 'מילה בסלע שתיקה בתרי' א"כ כבר השגנו מטרתנו בישיבה בחצי הזמן המתוכנן.

לאחר כמה ימים חזר הרה"ק ר' יהודה'לע זי"ע לקיים ביקור גומלין אצל רבי יענק'לע, ולפני ביאתו הפצרתיו אז לר' יהודה'לע שיאות לדבר עם ר' יענק'לע והסכים לכך, ושוחחו ביניהם, ור' יהודה'לע סיפר על זקינו הרה"ק האמרי נועם מדז'יקוב זי"ע באחרית ימיו, החליטו בניו ליסע עמו למרחצאות בשביל רפואה, ולא הסכים לנסוע ואמר להם, 'וויא פיהרט מען מיך, אין א גויישע שטאט!' [ור' יהודה'לע בספרו זאת בכה הרבה ואמר שוב ושוב 'ווי פיהרט מען מיר און גויישע שטאט', והיה נראה שכוונתו היתה שהתאונן על שהצטרך להגיע ללונדון], והוסיף הרה"ק

פרשת
חיי שרה

גיליון בית ארזים

גיליון מאסף דברי תורתם של
רבנות"ק לבית בוטשעטש
ושאר חכמי רומניה וגאוניה

פניני "יד יוסף"

פנינים נבחרים מתורתו של הרה"ק רבי יוסף אהרן מבוטשעטש
ז"ע, המכונה: דער קליינער בעל שם מבוטשעטש [בעל
שם קטן מבוטשעטש], מעובד באופן השווה לכל נפש

שיבת הכתוב את יופיה של שרה שלא היה בה דבר חטא

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי
שרה (כג, א)

פרש"י, לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש
לעצמו, בת מאה כבת עשרים לחטא, מה בת עשרים לא חטאה,
שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חטא, ובת עשרים כבת
שבע ליופי, ע"כ.

לכאורה דברי רש"י נראים מתמיהים, איך יש לדרוש את הכתוב
לשבת את יופיה של שרה אמנו, והרי מקרא מלא כתוב (משלי ל, ל)
'שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל'.

ונראה לכוון בכונת רש"י, שסיפר הכתוב את יופיה של שרה
אמנו לענין נקיות מדבר עבירה וחטא, שלא היה בה שום נדנדו חטא
ועוון, ועל זה מפאר הכתוב את יופיה של שרה אמנו מדבר חטא.

(פרשת חיי שרה, השמטות בד"ה ויהיו חיי)

אברהם אבינו השתחוה לבני חת לבטל קליפתם מגוערת המכפלה

ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת (כז, ז)

יש ליתן טעם מה ראה אברהם להשתחוות בפני עם הארץ.

ונראה, כי הנה יפה כח ההשתחויה להביא לידי ביטול והכניעת
הקליפה [וכמו שמצאנו (קדושין טו): על רב אחא בר יעקב שהכניע
השד של ז' הראשים על ידי ז' כריעות, ובכל כריעה ביטל ראש
אחד], ורצה אברהם לבטל תוקף הקליפה שלא יהא לה כל השראה
על מערת המכפלה, ועל כן השתחוה בפניהם, ובה ביטל והכניע
את תוקף הקליפה, שתוכל הקדושה לשרות במערת המכפלה.

(פרשת חיי שרה, לסעודה שנה בד"ה והאיש)

על ידי כוחו של יעקב מתגבר מידת החסד לאברהם להכניע כל הקליפות

ועתה אם ישכם עשים חסד ואמת את אדני הגידו לי ואם לא
הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל (כד, טו)

יש לרמוז בדברי הכתוב, שאמר 'אם ישכם עשים', עושים מורה
על עולם העשיה, שהוא מדור הקליפות (מבוא שיעור שער ו' חלק ב' פרק
ד), ושאל אליעזר את בתואל ובני ביתו במתניהם, וכי היש לכם עוד
כח בכוחות הטומאה והקליפות שבעולם העשיה להתגבר על אור
הקדושה.

ואמר להם סיבת תמימתו, בהיותו בטוח כי כבר אין בידם כח
להתגבר על הקדושה, כי השלים אברהם אבינו את עצמו בכח החסד
שבו, על ידי יעקב אבינו שהוא מידת אמת (וה"ק ח"א קסא), וכולל חסד
וגבורה, ועל ידי יעקב אבינו נתבסס מידת החסד בשלימות, להיות
לה כל תוקף שלמותה.

וזהו שאמר להם מה שבלא ספק כבר אין בכוחם להתגבר
על הקדושה, 'חסד ואמת עם אדני', חסד זה מידתו של אברהם,
ואמת הוא מידתו של יעקב, כאמרו (מ"ה י, ט) 'תתן אמת ליעקב',
ועל ידי זה הושלם מידת החסד של אברהם, ובכוחו לבטל ולהכניע
כל הקליפות.

ועל זה אמר 'הגידו לי', תאמרו לי אם באמת כבר נתבטל כח
הקליפות בעולם העשיה גם כן, מכח עבודתו של אברהם אבינו, ואם
לא הגידו לי, ואם תגידו לי בשלילה, וכי מדמים אתם שעדיין נותר
בידכם כח הקליפה בעולם העשיה, 'אפנה על ימין או על שמאל',
ימין הוא מידת החסד (וה"ק ח"א כו), שמאל הוא מידת הגבורה (שם),
כי עתה לאחר שלימות המידות על ידי יעקב, יש גבורה וכוח ביד
אברהם ויצחק להכניע בכח מידת החסד והגבורה את כוחות
הקליפה, ולבטלם כליל אף מן עולם העשיה.

(פרשת חיי שרה, לסעודה שנה בד"ה והאיש)

ליקוטי ופניני מים רבים הכני רונגיה וגאוניה

ליקוטי פנינים דברי תורה אשר אסף לקט וכתב והוסיף
מדיליה הגה"צ רבי יצחק מאיר מארילוס זצ"ל אב"ד
מיהאלען, באקני ולבסוף ימיו רבה של בוקרסט

אליעזר זכה למדרגותיו על ידי שהיה דבוק לאברהם אבינו

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו
המושל בכל אשר לו (בראשית כד, ב)

ומפרש רש"י, זקן לפי שהוא דבוק
נקוד זקן, עד כאן.

מסביר האדמו"ר רבי חיים מאיר
מוויזניץ זצ"ל בספרו אמרי חיים (ליקוטי אמרי
חיים פ' חיי שרה בד"ה עבדו) כי הנה דרשו חכמינו
ז"ל על הכתוב (יומא כח): 'הוא דמשק
אליעזר' (בראשית טו, כ): 'שדולה ומשקה
מתורת רבו לאחרים', וכמו כן כאן בפסוק
זה 'המושל בכל אשר לו': 'שמושל בתורת
רבו' (יומא כח), והלא התורה מכנה אותו
'עבדו', שלא כערך גדולתו.

אכן זה בא רש"י לרמוז לנו, לפי שהוא
דבוק, היינו לפי שהיה דבוק באברהם זכה
להיות זקן, היינו כמאמרם (קדושין לב):
'אין זקן אלא מי שקנה חכמה', וזאת על
ידי התחברותו לאברהם, על דרך מאמרם
(כלים פרק י"ב משנה י"ב): 'המחובר לטהור
טהור'.

ובזה יש להבין מה שהדגיש לבן
כאשר רצה לארח את אליעזר, ואמר לו
(בראשית כד, לא) 'ואנכי פניתי הבית', ומפרש
רש"י בשם המדרש (בר"ר ס, ז): 'מעבודת
אלילים', כי הכיר לבן בעבדו של אברהם
שלא יכנס לבית שיש בה עבודה זרה.

אצל הצדיקים מחשיבים את כל שנותיהם לקבלת השטר שלא כפי הרשעים שגונבים את שנות השינה מחשבון החטאים

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה
ושבע שנים (בראשית כג, א)

ובמדרש רבה (בר"ר נח, ג): 'רבי עקיבא
היה יושב ודורש, והציבור מתנמנם, ביקש
לעוררן, אמר מה ראתה אסתר שתמלוך
על שבע ועשרים ומאה מדינה, אלא תבוא
אסתר והשיתיה בת בתה של שרה שהיתה
שבע ועשרים ומאה שנה, ותמלוך על
מאה ועשרים ושבע מדינות'.

ביאר בזה הרה"ק הישמו משה מאיהל
זי"ע (ישמו פ' חיי שרה בד"ה מאה שנה) דהנה
איתא בגמרא (שבת פט), לעתיד לבוא אומר

הערבים, מכאן ואילך לשמחת בית השואבה", והקשו שם בגמרא, כי הרי איתא בגמרא (שבועות כה): "אמר רבי יוחנן, שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו", וכפירוש רש"י: "שנשבע לשוא". ומותר בגמרא, כי הכוונה היא שלא טעמו טעם שינה, ולא שלא ישנו בפועל.

וזהו שאמרו בגמרא לא טעמנו טעם שינה, היינו שלא השתמשו עם הטעם שצריכים להפחית מהשנים עבור שנות השינה כטענתו של יצחק, וכמובא בירושלמי (סוכה פ"ה ה"א): "למה היו קורין אותה בית השואבה, שמשם היו שואבים רוח הקודש", ואם היו בהדרגה זו, בוודאי שלא היה נחוץ עבורם טענתו של יצחק.

מיתתה של שרה מרוב צערה שלא נתקיים רצון השם יתברך בשלימות להעלות את יצחק לקרבן

ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה (בראשית כג, ב)

ברש"י כתב וזה לשונו: "לספוד לשרה ולבכותה, נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה, וכמעט שלא נשחט, פרח נשמתו ממנה ומתה", עד כאן. וקשה למה אחר רש"י בפירושו לפרש סמיכת הפרשיות על תיבות 'לספוד לשרה ולבכותה', ולא אהא דכתיב 'ותמת שרה'. גם יש לבאר אומרו 'לספוד לשרה ולבכותה', כי אחר שבא אברהם להספידה בודאי הוא אשר בכה עליה, ולמה הוצרך להאריך ולפרש 'לבכותה'.

ליישוב דברי רש"י ולשון הכתוב כתב הגאון רבי דוד שפרבר זצ"ל אבדק"ק בראשוב (מכתם לדוד פ' חיי שרה בד"ה לספוד לשרה הב'), כי הנה המפרשים כתבו ליתן טעם למה פרח נשמתה של שרה אמנו ע"ה אחר ששמעה שנעקד יצחק על גבי המזבח, שהוא פלא אשר צדקת כזו מתה בעבור ששמעה שנעקד בנה יחידה על גבי המזבח לקיים את רצון השם יתברך. ויש שתירצו (משכיל לדוד פ' חיי שרה בד"ה לספוד) שהוא משום פחד לבבה שמא נפסל יצחק להיות קרבן להשם יתברך, ויש שתירצו (בית יעקב - אלכסנדר פ' וירא בד"ה בפסוק ויהי אחר) שחששה שמא לא רצה יצחק להקריב עצמו לקרבן לפני השם יתברך לקיים רצונו.

ולדברי שניהם יתפרש היטב כפילות הלשון 'לספוד לשרה ולבכותה', שהספיד אברהם את שרה בכפליים, הן על עצם מיתתה שאינה עוד והו' 'לספוד לשרה', והן על שנתחדש לו עתה גודל מעלתה אשר סיבת מיתתה היא בעבור גודל רצונה לקיים את רצון השם יתברך להקריב את יצחק לקרבן, ועל זה אמר 'לבכותה', כי אין די באר להספידה במילים כי אם לבכות עליה מנהמת לבו.

ומהאי טעמא כתב רש"י בטעם סמיכת הפרשיות על תיבות 'לספוד לשרה ולבכותה', ולא לעיל על 'ותמת שרה', אחר שנרמז בזה טעם מיתתה שאינו בעבור שנקרב בנה יחידה על גבי המזבח, אלא על גודל רצונה לקיים את רצון השם יתברך.

*

העיד הכתוב שבכה אברהם על פטירת שרה כי צריכים לבכות ולהתאבל על מיתת הקרובים

עוד כתב הגאון הנזכר לפרש יתור לשון הכתוב 'לבכותה', דהנה מצאנו כמה דרכים בין המפרשים אם טוב לבכות ולהוריד דמעות על המת, הרמב"ן (הקדמה לתורת אדם) כתב: "כי אומץ הלב בזה הוא מדרך המרד, והמורד בו מדרכי ההודאה והתשובה", וכן כתב הרדב"ז (ה"ג סי' תקנ"ה) על דרך זה: "מי שמת לו אחד מבניו ואינו בוכה עליו, זו מידה רעה המורה על קושי הלב ועל רוע תכונות הנפש, והיא מדת אכזריות". ומקור דבריהם מהא דאמרו בירושלמי (מועד קטן פ"ג ה"ה) על הפסוק (יחזקאל כד, יז) 'האנק דם מתים אבל לא תעשה': "מכאן אשר האבל צריך לצווח על המת".

אכן במכתם לדוד הוסיף לציין כאן לדברי החיד"א בספרו שיורי ברכה (יו"ד סי' שצ"ד אות ב') שכתב בשם הרדב"ז, שאם מונע עצמו מלבכות בעבור שהבכיה פוגמת בכח הראיה, שפיר דמי ואין בזה חשש. והביא ראיה מהא דאיתא (שבת קנא): "רבי חנינא שכיבא ליה ברתיה, לא הוה קא בכי עלה, אמרה לה דביתהו תרנגולתא אפיקת מביתך, אמר לה תרתי תכלא ועיורא". הרי כי רבי חנינא לא רצה לבכות על מיתת בתו כדי שלא יבא עליו שני רעות, הן מיתת בתו, והן פגם הראות, כיון שהבכי מחשיך את אור העיניים.

ולאידך גיסא כתב הגאון רבי משה מזאלשין זצ"ל (משפט צדק אות ק"ח) בשם ספר קרבן אהרן (פ' שמיני מכילתא דמילואים אות כ"ג בד"ה היה אהרן) אהא דאיתא בתורת כהנים (פ' שמיני מכילתא דמילואים אות כ"ג) שאחר מיתת נדב ואביהוא בני אהרן, היה אהרן עומד ותוהה אוי לי כי עבירה יש בידי וביד בני שכך הגעתי, וזה לשונו: "לא תמה אהרן ונתפעל ממיתת בניו, ולא רצו חכמינו ז"ל לומר עליו דבר זה, כי אין זה מדרך השלמים להתפעל מחסרון דברים, אלא אומרים שתהה ונתפעל מהעוון אשר גרם להם המיתה, וממיעוט זכותו שלא הספיק להגן עליהם ולהצילם", עד כאן.

ובא הכתוב להורות כדברי הרמב"ן והרדב"ז כי צריך לבכות על המת ולהוריד עליו דמעות, וזהו שאמר 'לספוד לשרה ולבכותה', שלא בא אברהם אבינו ע"ה להספידה בדברים בעלמא, אלא הוסיף עוד לבכות עליה, דהא ודאי לא גרע מהא דאמרו (שבת קה): "כל המוריד דמעות על אדם כשר הקדוש ברוך הוא סופרן ומניחן בבית גגזיו, שנאמר (תהלים נו, ט) 'נדי ספרתה אתה שימה דמעותי בנאדך הלא בספרתך'".

אליעזר לא אכל בבית כתואל עד שאמר את דבריו ובכך נעשה הסעודה לסעודת מצוה

וישם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל עד אם דברתי דברי (בראשית כד, לג)
הגאון רבי אלתר אליקים שרגא שפירא זצ"ל אבדק"ק וויקנא (שם משמעון פ' חיי שרה בד"ה וישם) כתב ליתן טעם לשבת, למה לא רצה אליעזר להתיישב לאכול מסעודתו של בתואל עד אחר שידבר דבריו. והוא על פי מאמרו ז"ל (פסחים מט): "כל סעודה שאינה של מצוה אין תלמיד חכם רשאי ליהנות ממנה, כגון מאי, אמר רבי יוחנן בת תלמיד חכם לעם הארץ". ומשמע דהוא הדין בסעודת נישואין שנשא תלמיד חכם לבת עם הארץ, גם כן אינה נקראת סעודת מצוה ואין לתלמיד חכם לאכול ממנה. וכן משמע מלשון הרמב"ם (פ"ה מדעות ה"ב) דכתב: "ואין ראוי לו לאכול אלא בסעודה של מצוה בלבד, כגון סעודת אירוסין ונישואין, והוא שיהיה תלמיד חכם שנשא בת תלמיד חכם". הרי כי כל שלא נצטרפו שני המעלות גם יחד, שיהיה החתן תלמיד חכם ונושא לבת תלמיד חכם, אינה נקראת סעודת מצוה, ואין התלמיד חכם רשאי לאכול מסעודה זו.

והנה אליעזר עבד אברהם היה תלמיד חכם, כדאיתא (יומא כה): "אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה", ולכך לא רצה ליהנות מסעודת בתואל, שהוא סעודת אירוסין שנשא תלמיד חכם היינו יצחק אבינו ע"ה, את בת עם הארץ היא רבקה בת בתואל הארמי.

והטעם שאחר שפתח בדברים יכול היה ליהנות ולאכול מסעודה זו, דהנה אמרו חכמינו ז"ל (בר"ד ס, ה): "יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים", נמצא שדברי אליעזר עבד אברהם ע"ה המה נחשבים לדברי תורה, וכל שפתח ואמר דברי תורה בסעודה הרי זה חשוב לסעודת מצוה, ושוב הותר לו לאכול מסעודה זו אף שהיא סעודת אירוסין שנשא תלמיד חכם לבת עם הארץ. וכדכתבו הפוסקים (עיין שו"ת חוות יאיר סי' ע' מגן אברהם סי' רכ"ה ס"ק ד; ועוד), דאף היכא שאין הסעודה סעודת מצוה, אם נאמרו בה דברי תורה חשוב לסעודת מצוה בשביל דברי התורה, וכגון בסעודת בר מצוה שלא ביזמן, שאם דורש הנער בדברי תורה הוי סעודת מצוה.

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין פים ובין פיבשה המקום ירחם עליהם ויוציאם
מצרה לרוחה ומאפלה לאורה ומישעבוד לגאלה השתא בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן

באמונתו יהיה

דברי תורה ממורינו המשיגה שליט"א

יו"ל ע"י בית המדרש אמונת ישראל

גליון כ"ב

פרשת חיי שרה תשפ"ד

אמונת השבת

שבת זו - השלמה לראש השנה

בפרשה זו אנו קורין את קריאת היום של ר"ה, וכפי המקובל מרבנותינו הקריאה מעוררת הזמן ומתעוררת בשבת זו בחי' ראש השנה, ומי שמרגיש בנפשו שעדיין יש לו להשלים את עבודת ר"ה, אז עת זו היא שעת הכושר שבה יוכל להשלימה, בפרט בס"ג שהיא עיקר תוקפו של השבת.

וגם בפרשה זו מתבררת שלימותו של אברהם אבינו שהוא הנפש של אבות, ונקודתו נמשכת ומאירה בלבנות ישראל עד סוף כל הדורות, וכמו שר"ה נקרא "היום" (כדאי בזה"ק) שהוא היום שנמשך והולך עם כל ימות השנה, כך נקודתו של א"א נמשכת בלב כל א' מישראל, והוא המחרוזת שעליו חרוזים כללות הדורות.

(אמונת עתיך, וירא)

לשמוח ולרקוד בשב"ק - ובפרט בשבת זו

אצל הצדיקים ראינו שהיו רוקדים לכבוד שבת כמו שרוקדים לפני הכלה. וראיתי הרבה צדיקים שהיו רוקדים בשמחה רבה כשאמרו בואי בשלום בתפילת לכה דודי, שרקדו לקראת השבת כמו לקראת כלה, ששבת היא הכלה וצריכים לשמוח עם השבת.

ואיתא בזה"ק שכפי ששמחים בקבלת השבת, כמו"כ הנשמות בגן עדן ישמחו לקראתו לאחר מאה ועשרים שנה, שמי שמח בשמחה אמיתית בקבלת השבת יזכה בהנשמות בגן עדן ישמחו לקראתו לקבל פניו בגן עדן.

ובפרט בשבת זו צריכים להיות בשמחה, שבו קורין הקריאה של ראש השנה, והקריאה מעוררת את הזמן, והוא כאילו שבת זו הוא ר"ה, ויכולים להתחיל מחדש כמו שמתחילים בכל ר"ה.

והפרשה מתחלת, וירא אליו ה', ופירש"י לבקר את החולה, וזהו חיזוק ונחמה לנו בזמן הגלות, ובפרט בעיקבתא דמשיחא, שאנו כחולים והקב"ה מבקר אותנו. וכיון שאנו כחולים על ערש דוי, ויודעים שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה, שמחים ורוקדים לקראת השכינה שבה לבקר אותנו בזמן הגלות.

(שבת אחים וירא תשנ"ט)

הקב"ה מבקר אותנו - עם אליהו הנביא

ובפרשה זו שבה הקב"ה לבקר את החולה, הקריאה גורמת שבה הקב"ה לבקר את החולים בדור אחרון שהם עיפי הגלות בסוף הגלות אשר הם בבחי' שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו. ובפרט בשעת רעוא דרעוא שאז הוא בחי' עתיקא, והא זמין עתיק יומין. שאז יש עמנו בחי' עתיק יומין יתיב, והוא הזמן של מילת הערלת הלב ע"י תשובה ומתגלים "ג מדות של רחמים. וה"א אזמין עתיק יומין בגימ' הכס"א ש"ל אליהו הנביא זכו"ר לטו"ב, שהוא כסא הסנדק בחי' עתיק יומין יתיב.

וכעת הקב"ה מבקרנו בבשורות טובות ע"י אליהו המבשר טוב. והרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא, ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות.

(אמונת עתיך, וירא)

אמונת הזמן

ברית מילה בשמיני - מגלה את 'שורש הנעלם'

"וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים"

הנה אצל מילת ישמעאל כתוב, "וישמעאל בן שלשה עשרה שנה בהמולו את בשר ערלתו", ויש לדקדק דכל עצמו של פסוק זה הוא מיותר דממילא שמעינן ליה ממה שנאמר לעיל "ואברם בן שמונים ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברם" ומאחר שהכתוב אומר שכשנימול אברהם אבינו היה בן צ"ט שנה הרי ממילא נדע שישמעאל היה אז בן י"ג שנה לפי החשבון.

אכן הנה חילוק רב יש בין מילת יצחק ובין מילת ישמעאל, אשר בעוד מילת יצחק היא מילה רוחנית ויש בה כריתת ברית עם הקב"ה כמו"ש "את בריתי אקים את יצחק" ועל ידה כרת הקב"ה ברית לתת ארץ ישראל לזרע יצחק, הרי מילת ישמעאל היא מילה גשמית של חיתוך בשר בעלמא ואין בה שום ענין רוחני.

וידוע מ"ש בזה"ק שישמעאל בא בטענה שמגיע לו זכות בא"י בשביל זכות המילה ואמרו לו שמילה שלו היא ברקניא ולכן תהא לו זכות בא"י כשהארץ היא ברקניא עד שיושלם זכותו, הרי שמילתו היא ריקנית וענין גשמי בעלמא.

ולכאורה יש לתמוה למה ניתנה מצות מילה לתינוק בן שמונת ימים כשעדיין אין בו דעת והרי גדולה מצות מילה וחשובה מאשר מצות עשה ומהראוי שיקיימה בכוונה ולמה מפקינן המצוה מהתינוק ע"י שמלים אותו כשאין בו דעת לכוון.

וי"ל דאדרבא דבר זה מורה על מעלת ברית מילה, כי היא מגלה השורש הנעלם של כל מישראל, אשר היא מקושרת בה עם הקב"ה בבחי' שלמעלה מן הדעת, ולכן אף גדול בר דעת שנימול כמו קטן היא נחשב לגבי מצות מילה, כי אין דעת האדם נתפס בה, ולכן אין מגרעת בקיום מצוה זו בקטנות. ולזה מורה גם המספר של שמונה ימים, כי מספר שמונה הוא שייך לבחי' שלמעלה משבעת ימי בראשית כמו"ש המה"ל, ונמצא שמילה לשמונה מגלה השורש הנעלם של ישראל, אשר כבר "מבטן לשמן הם נימולים".

ולעומת זאת מילת ישמעאל שאין בה ענין זה כלל, לכן היא מתקיימת כשמיניית כלל דעת, וזה בא הכתוב להדגיש שישמעאל היה בן שלש עשרה שנה בהמולו כדי להבליט ההבדל בין מילת יצחק לישמעאל, שמילת יצחק להיותה מקושרת עם שורש הנעלם שלמעלה מן הדעת ניתנה לקטן בן שמונת ימים שאין בו דעת ואילו מילת ישמעאל שאין בה בחי' זו ניתנה לבר דעת בן י"ג שנה, וזה נרמז בפסוק וימל אברהם א"ת יצחק בניו [בן שמונת ימים] שעולה כמנין שורש הנעלם, כי מילת יצחק שהיא לשמונת ימים מורה על שורש הנעלם.

ואחר שכתוב בסוף פרשת לך לך מילת ישמעאל שע"י כן זכה לחזקת תפיסה בא"י מיד באה בשורת לידת יצחק בפי וירא, ובהמשך הפרשה נאמר, "לא יירש בן האמה עם יצחק". למען דעת כי הבדל רב בין מילת ישמעאל למילת יצחק ולכן סוף סוף ינער הקב"ה את ישמעאל מן הארץ וזרע יצחק ישכנו בה, ואז יתקיים מ"ש (בס"פ חיי שרה) על ישמעאל, "על פני כל אחיו נפל". וסמיך ליה, "ואלה תולדות יצחק", וכמ"ש שם בעל הטורים לרמז שכאשר יפול ישמעאל באחרית הימים אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק, ונרמז ענין זה דייקא אצל יצחק אשר הוא המנגד לישמעאל ובריתו של יצחק מבטלת מילת ישמעאל.

ולכן וימל אברהם א"ת יצחק בניו ב"ן שמונת ימים בגימ' שפח"ה כ"י תיר"ש גברת"ה, שזהו לשון תמיהה וכי אפשר ששפחה תירש גברתה וכי זכות המילה של ישמעאל יכול לדחות את מילת יצחק ח"ו. וא"ה בדור זה נזכה לראות במפלת ישמעאל, ויתקיים בו מ"ש ע"ל פנ"י כ"ל אחיו נפל" שהוא בגימ' דו"ר אחרון.

בלידת יצחק [המנגד לישמעאל] - נרמז משיח

והפרשה הזו מבשרת על לידתו של יצחק שהוא קטרוגו של ישמעאל והוא הנימול

המשך בעמ' ב'

לע"נ אחד מיקירי תלמידי מו"ה שליט"א

הרה"ח ר' יונה מאיר ב"ר חיים אלכסנדר זיסקינד ז"ל בלומנפרוכט

נלב"ע ט"ז מרחשון תשע"ח

הנוצח על ידי משפחתו הרוממה שתחי'

הוא פרס, כמ"ש (ויאל"ח) בשושן הבירה אשר בעילם המדינה] והוא מלך פרס כהיום הבא עם המלכים אשר אתו, ועליו נאמר "בא כדרלעומר והמלכים אשר אתו". וזה נרמז בפסוק "למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן" שהוא הרמז לבשורת משיח ונצחון יצחק על ישמעאל כנ"ל, ותיבות הללו למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן" הם בגימ' ב"א כדרלעומר והמלכים אשר אתו".

והנה יש לנו להתעורר מכל זה להרבות זכותים כדי שנזכה לקיום הפקידה, וע"ד שאחז"ל שביקש הקב"ה לעשות סנחירב גוג ומגוג ואת חזקיה המלך להיות משיח אלא שלפי שלא אמר חזקיה שירה לא זכו לכך.

ובכל דור יש אפשרות שיתקיימו כל הפסוקים והיעודים שנאמרו על משיח אלא שצריך לזכות לכך, וכאשר נראים סימנים של פקודה, כמו שאחז"ל הסימן של מלכות מתגרות זו בזו, חייבים להתעורר ולהתחזק בלימוד התורה ועבודת התפלה ובכל מדה נכונה ולהחזיק בקביעות לימוד המוסר ללמוד ע"מ לעשות ולהתחזק בנסיגות הזמן. [אשר כל הנסיגות העוברים על אדם מיראל הם לצורך תיקון, וכתב הרמב"ן (בס' אמונה ובטחון) שחשיבותו של אברהם אבינו לא היתה עבור מעשיו הטובים וצדקותיו כי אם עבור עמדו בנסיגות. וכן מצינו שיוסף הצדיק נתעלה יותר מאחיו ע"י עמדו בנסיגות במצרים, וכן יעקב נתעלה בבית לבן ע"י עמדו בנסיגות, ומובא בדברי הרמ"ק שדוד המלך זכה להיות רגל רביעי במרכבה שהיה נרדף ושמעי בן גרא קללו ורצה יואב להרוג ומנעו דוד המלך באמרו "ה' אמר לו קלל את דוד", וע"י שהתחזק במצבו ועמד בנסיון והכיר כי ה' אמר לו קלל זכה אז להיות רגל רביעי במרכבה, ורמז לזה כי הוי"ה אמר"ל לו קל"ל א"ת דוד" בגימ' משי"ח במילוי האותיות].

וע"י התאמצות בתורה ותפלה ומעש"ט יכולים לזכות שהרמזים שמרמזים בתורה יתקבלו למעלה ויצטרפו לעורר זכות למעלה, ויכולים לזכות לרגע של עת רצון, וע"ד שנאמר בהיפוך כי רגע באפו, כך יש רגע של חיים ברצונו ואז מתקבלים הרמזים בשמים בצירוף התשובה והמעש"ט.

ויזכנו השי"ת לקיום היעוד "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו (אשר הר עשו" כולל גם את ישמעאל) והיתה לה' המלוכה". (וירא תשנ"ח)

לשמונה ומבטל זכותו של ישמעאל שנימול ל"ג שנה ובזכותו של יצחק יתגברו ישראל על גלות הקשה של ישמעאל וכדברי האוה"ח הק' בלשוננו, ויש יום לא"ל איום, משפט יעשה, ויכיר נקנה לקוניו, ע"כ, כי לעתיד יתברר שישמעאל הוא בן האמה והוא עבד ליצחק, וכמו שרמזתי במ"ש ויהי אלקים א"ת הנער ויגדל שהוא בגימ' האשה וילדיה תהיה לאדני"ה".

ובבשורת לידת יצחק נאמר "למועד אשוב אליך כעת חיה", והנה הוגד לי אשר כהיום שמגלים רמזים נפלאים בתורה באמצעות הקומפיוטר, [עפ"י שיטתו הנפלאה של הגה"צ ר' מיכאל בער ווייסמאנדל צוק"ל, שהגיד חידושים פלאי פלאות בעניני אותיות התורה הבאים בדילוג וכו', וכבר מודפסים הרבה בספרו תורת חמד, והם למעלה משכל האנושי ורוה"ק מבצבץ מהם], מצאו רמז בפסוק זה להאותיות משי"ח שנרמזים כאן בסדר הקרוב ביותר שבתורה, דהיינו למ'ועד אשוב אליך כעת חיה, שכאשר נמנה האותיות בריוח של ה' אותיות ביניהם יצטרפו האותיות משי"ח. וראוי רמז זה לבשורת לידת יצחק עפ"י המדרש שמונה והולך שבעה עקרות, הראשונה היא 'שרה', והאחרונה היא 'ציון' אשר בזמן הגלות היא עקרה, ולכן בבשורת שרה נרמז בשורת ציון, ובמקום בשורת לידת יצחק שהוא מבטלו של ישמעאל נרמז הגאולה העתידה [שאז יבוטל ישמעאל המיצר לישראל באחרית הימים שהיא השלמת גלות אדום], ופסוק זה אשוב אליך כעת חיה הוא גם בגימ' ש"ם אצמיה קר"ן לדו"ד.

זמן מלחמות - עת רצון למשיח

והנה בימים אלה הקול נשמע מהתגרות המלכיות זו בזו, וחייבים לנו להאמין שכל הקורה בעולם הוא בשביל ישראל ואין שום מקרה וטבע כלל, וכמ"ש רמב"ן (סוף פ' בא, ע"ש), וחז"ל אמרו שכאשר תראה שמלכות מתגרות זו בזו צפה לרגלי משיח, והביאור כי כל התגרות למטה בעוה"ז מורה על התגרות וקול המולה בין שרים העליונה שכל אחד מהם אומר אני אמלך ואז הזמן מוכשר שהקב"ה יכריע ביניהם ויאמר כי לה' המלוכה, שהרי לו נאה ולו יאה כתר מלוכה.

ובפ' לך מוזכר מלחמת המלכים וכל פסוק בתורה היא נצחי ונוהג בכל דור בכל עת, ובזמננו מלך פרס (איראן) היא המנהיג והמשביר כלי מלחמה לרוב מדינות הערביים ומפיץ ויתתו בכל העולם והוא נרמז במלך כדרלעומר מלך עילם [כי עילם

מלחמה בישמעאל

מפלת ישמעאל - הזכר ע"י ישמעאל עצמו

"ואל הבקר רץ אברהם ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו", ופירש"י זה ישמעאל וכדי לחנוכו במצות, ע"כ.

וי"ל הענין בזה, כי הנה יצחק הוא המנגד לישמעאל, וע"ד שכתב הבעל הטורים בפסוק על פני כל אחיו נפל וסמך ליה ואלה תולדות יצחק בן אברהם, לרמז שכשיפול ישמעאל באחרית הימים יצמח משיח שהוא מזרעו של יצחק. והנה בן הבקר שנתן אברהם אבינו למלאכים, אשר שרפוהו בהבל פיהם כמובא בחז"ל, היה בו נתינת כח למלאכים לבשר אח"כ את בשורת לידת יצחק, ונמצא שבן בקר זה הוא הכנה ללידת יצחק שהוא המנגד לישמעאל.

ולכן נתן אברהם אבינו את בן הבקר לישמעאל דייקא שיעסוק בעשייתו, כדי לקיים 'מיניה וביה שדא ביה נרגא', שישמעאל בעצמו יהיה מכין את מפלתו, וע"ד שמצינו בהמן שהכין לעצמו את העץ שבו היתה מפלתו, וזה נרמז בתיבת "על פני כל אחיו נפ"ל" במילוי האותיות נו"ן פ"א למ"ד עולה בגימ' והמ"ן נפ"ל.

והנה לפי האמור הכנת בן הבקר ע"י ישמעאל הוא הכנה למפלת ישמעאל באחרית הימים ולצמיחת משיח מזרעו של יצחק, ולכן ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו" בגימ' ואל"ה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק, שזה רמז לצמיחת משיח אחר מפלת ישמעאל [כדברי בעל הטורים הנ"ל]. וסיועו ישמעאל בהכנת בן הבקר לבשורת לידת יצחק הוא בבחי' מלאך רע יענה אמן בעל כרחו, ולכן לשרה בן בגימ' מלאך ר"ע יענה אמן".

(וירא תשס"ב)

התפילה להינצל מישמעאל - מתקבלת ביותר

איתא בחז"ל (פדר"א פ"ב) "למה נקרא שמו ישמעאל שעתיד הקב"ה לשמוע בקול נאקת העם ממה שעתידו בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים לפיכך נקרא שמו ישמעאל שנאמר ישמע א-ל ויעננו" עכ"ל.

והנה השם מורה על מהותו ותכלית בריאתו בעוה"ז, ונמצא שכל התכלית של ישמעאל הוא רק כדי שאנו נצעק אל ה' וישמע אל תפלותינו, ולכן כל זמן שאנו צועקים אין לו שום דרך להתגבר עלינו, ומובטחים אנו שאכן יתקבל תפלתנו, שהרי כל מהותו נקרא על שם זה, שהקב"ה שומע צעקתנו להינצל ממנו.

(מטות מסעי תשס"ב ירושלים עיה"ק ת"ו)

הזהירות בעניני קדושה - הצלה מישמעאל

יש להבין האין הגיע לבני ישמעאל מידת הרציחה הלא זהו מדת עשו כמ"ש "על חרבך תחיה", ובני עשו הם אותם שלא קבלו התורה בשביל שכתוב בה לא תרצח, ולא ישמעאל.

והענין הוא, דבאמת קשה גם להיפך, על בני עשו שהם ארצות המערב עולם המודרני, שהם עוסקים בהפצת פריצות גדרי הקדושה בעולם ע"י הספרים והכלים שלהם, וזה הרי באמת שייך לבני ישמעאל שלא קבלו התורה בשביל שכתוב בה לא תנאף, וכדאי' נמי בגמ' (קידושין ט"ט) "עשרה קבין של זנות ירדה לעולם, תשעה נטלה ערבאי".

וי"ל כדאי' זוה"ק (וארא לב) ובפרקי דר"א (פ"ב) בדסוף גלות אדום, עתיד ישמעאל לעשות צרות גדולות לבני ישראל. וזה מרומז ג"כ בפסוק (סוף תולדות) "יולך עשו אל ישמעאל ויקח וכו' לו לאשה", והרי דרך המחוננים לשלוח מתנות אחד לשני וגם כאן אצל עשו וישמעאל כל אחד שולח מתנה למחותנו, [ישמעאל מסר פריצות אל עשו, ועשו מסר רציחה אל ישמעאל].

ונמצא דעיקר המלחמה אצל שלומי אמוני ישראל הוא מה שאנו שומרים העיניים והמחשבה, שהרי בזה מעכבים את המתנה [הפריצות] שנשלח מישמעאל אל עשו, וע"ז באופן ממילא כמו"כ לא יוכל עשו לשלוח את מידתו [רציחה] אל ישמעאל. יתן השי"ת, שע"י שמירת גבולי הקדושה, יכלה שעיר וחותרנו יעלו לציון מושיעים.

(מטות מסעי תשס"ב ירושלים עיה"ק ת"ו)

תוספת שבת - מבטלת כוחו של ישמעאל

כתב השפת אמת (פ' חיי שרה תרנ"ה בד"ה ויוסף) על הכתוב (בראשית כה, א) 'ויסוף אברהם', שהוא ענין שהוסיף תוספות שבת, שרצה להוסיף מן החול על הקודש. וביאר בזה פני מנחה (פ' וירא תשנ"ו סעודה ג' בד"ה ויטע), כי הנה ידוע שיום ערב שבת הוא יום שבתם של הישמעאלים, ויום ראשון הוא יום שבת של הנוצרים, ורצה אברהם להוסיף מן החול אל הקודש להוסיף על השבת לפניה ולאחריה, ולבטל בזה את כוחות הטומאה להמשיכם אל הקדושה.

בזה יש להבין את שאמר הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי (שליט"א) [זצ"ל] לאחרונה בענין המלחמה בארץ ישראל עם הישמעאלים, שהזהיר שהנשים יקבלו על עצמן להכניס את השבת עשר דקות קודם הזמן, והוא ממש הענין הנזכר, שעל ידי תוספת שבת ביום השישי יכולים לבטל את כוחות הישמעאלים.

אכן ענין תוספת שבת אינו שייך רק בזמן, אלא גם בנפש, והיינו על ידי שיערוך את שבתו בתוספת עבודה, לערוך את אמירת 'לכו נרננה' בתוספת יופי והוד, לקדש על היין בתוספת יופי, לומר 'נשמח' בתוספת יופי, אשר כל אלו הינם תוספת קדושה, כענין תוספת שבת.

על כן עתה הזמן גרמא להתעורר על שבת זו, בכל הכוחות לבטל את טומאת הישמעאלים, על ידי שיערוך בני ישראל את השבת בתוספת יופי ועבודה, כענין תוספת שבת.

(שבת אחים פרשת חיי שרה תשע"ו)

לאור המצב פנימיות המלחמה - ואופן התנהלותה

מערכת המלחמה - בבתי כנסיות ובבתי מדרשות

צריכים להכיר ולידע בידיעה ברורה, כי המלחמה הנערכת עכשיו בארץ ישראל, היא מלחמה הנערכת על ידי צבאות ה', וכי מה חושבים בני אדם שהנהגת המלחמה הוא על ידי צבא ישראל, אין זה אלא שהצבא העורך את המלחמה הוא יושבי בתי המדרשות ובתי הכנסיות, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (במדבר רבה כב. ב.) כי במלחמת מדין, על כל יהודי יוצא צבא שהלך לחלום במלחמה, היה כנגדו יהודי שהתפלל עליו והעתיר בתפילה עליו, כי זה הוא עיקר הכל, להרבות בתפילה ותחנונים, ולהוסיף חיל בלימוד התורה, ובפרט להרבות באמירת פרקי תהלים מתוך כוונה.

ויש להתבונן בדברי הכתוב (שמות טו. א.) **'ה' איש מלחמה ה' שמו'**, אשר רבון כל העולמים הוא העורך את המלחמה, הוא הנגדל המפקד על עריכת המלחמה, ועריכת המלחמה על ידו הוא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, כאן אצלינו בבית המדרש, ובשאר בתי הכנסיות ובתי המדרשות של ישראל בכל אתר ואתר, וכן נערכת המלחמה בהיכלי הישיבות ובפרט בישיבות שבארץ ישראל, אשר כל השותפים בזה הם צבאות ה', וזהו ענין הכתוב **'ה' איש מלחמה'**, ואין נערך המלחמה, זה הוא על ידי ה' שמו', על ידי המגלים את שמו בעולם, אלו המוציאים את כבוד שמו יתברך בעולם.

פנימיות המלחמה - בין טהרה לטומאה

עוד יש להתבונן, כי מלחמה זו הרי היא מלחמה בין בני ישראל לאומות העולם, וכשם שיש חילוק והבדל בין בני ישראל לאומות העולם [בנפש], באותה מידה יש הבדל בין ארץ ישראל לחוץ לארץ [במקום], ולא זו בלבד, אלא כמבואר במדרש (ויקרא רבה טז. א.) ארץ ישראל היא ארץ השביעית, בהיותה בבחינת יום השבת, וההבדל בין ארץ ישראל לשאר ארצות הוא כהבדל שבין יום השבת לימי המעשה [בזמן], כך שמציאות המלחמה הוא מלחמה בין יום השבת לליל ניטל [הזמן היותר שפל], בין ישראל לעמים.

אשר על כן, אין לנו כל מטרה בכיבוש שטחים נוספים לארץ ישראל, כי לא זה עיקר מטרת מלחמה זו, אלא **כל מגמתנו בתפילותינו** להצלחת המלחמה, **שלא ינזק ח"ו שום איש מישראל** אף לא בצירוף אצבעו הקטנה, עד כי נזכה לייקוד הכתוב (ישעיה מ. ה.) **'ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר'**, במהרה ובימינו.

צמיחת הישועה - על ידי תורה ומעשים טובים

אומרים בתפילת יוצר 'בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות', ויש להתבונן בפשר הדברים, כי ה' יתברך הוא 'בעל מלחמות', הוא בעל הבית של כל המלחמה, והוא המנהיג את כל סדר התנהלותה, וזאת על ידי 'זורע צדקות', שהבורא ברוך הוא זורע את כל מעשי הצדקה שעושים בני ישראל, כל עשיית מצוה, כל לימוד התורה, כל תחינה ותפילה, כל אמירת פרק תהלים, הרי השם יתברך זורע את מעשה צדקות אלו שעושים בני ישראל, ועל ידי זה 'מצמיח ישועות', מצמיח הוא ישועות גדולות, ומזה בא עיקר הניצחון במלחמה, על ידי שבני ישראל חיילי צבא ה' לומדים ומתפללים מתוך חיות וחמימות גדולה וריבוי הכוונה.

לכן ברצוני לעורר את כל הקהל, **שיזהר כל אחד להתעורר להתפלל עם חמימות ולב בוער להשם יתברך**, ואף שעל ידי התעוררות כוונה שלימה אין מספיקים להרבות באמירת תהלים כל כך, הרי טוב מעט ככוונה מהרבה שלא ככוונה, ואף אם אין יכולים להרבות בריבוי של אמירת תהלים, מכל מקום ככל שאומרים בהתעוררות הכוונה, מתוך התעוררות הלב להתחבר אל אמירת פרקי תהלים, הרי שתועלתו מרובה יותר.

עת רצון - לחינוך הבית השלישי

הבני יששכר (מאמרי חודש חשון מאמר א' אות ב') הביא על פי המדרשים כי חינוך הבית השלישי יהיה בחודש חשון, והנה אף שאין אתנו יודע עד מה תוצאות מלחמה זו ותכליתיה, ומה כוונת בורא כל עולמים בעריכת מלחמה זו, מכל מקום **מקווים ומצפים** אנו שיצא מזה חינוך בית המקדש השלישי שזמנו עתה בחודש חשון.

חובת ההכרה - שאנו חיילים במערכה

יעזרנו בורא כל עולמים שיתקבלו תפילותינו באהבה וברצון, ונזכה שיהא זורע צדקות להצמיח ישועות מבעל המלחמות, והעיקר **תלוי בהכרת וידיעת כל אחד על היותו חייל הניצב על המערכה**, ובכל פעם שהוא מתחיל ללמוד ופוחת את הגמרא, הרי הוא עורך בזה את המלחמה, וכן כשהוא פוחת באמירת פרקי התהלים, בזה הוא ניצב על המערכה להילחם.

ויתבונן כל אחד, שהרי ישנם יהודים רבים הנמצאים בצר ומצוק, בהיותם נצבים בשדה הקרב במלחמה, ושרויים הם בפחד ומורא גדול, תוך שסכנה גדולה מרחפת על ראשיהם, ועל כן מחובתנו להתפלל ולהרבות להעתיך עבורם, וירגיש כל אחד בגודל חובת האחריות המוטלת על כתפיו, שהוא חלק בלתי נפרד מעיקר המלחמה הנערכת על ידו ובהשפעתו, שכן כאמור מלחמה זו שהיא מלחמה בין ישראל לעמים בין ארץ ישראל לחוצה לארץ ובין יום השבת לששת ימי המעשה, הוא מלחמה בה יש לכולנו אחריות והשפעה כל תוצאותיה.

יעזור ה' שבסייעתא דשמיא ויכלו לנצח במלחמה זו בכוחו של הקדוש ברוך הוא המנהיג את כל עריכת המלחמה כולה, ולהרבות בבקשה ותחנונים שלא ינזק על ידי מלחמה זו אף יהודי ח"ו, ויתבונן כי הרי סיבת מלחמה זו אחר של"ע השפלים שבאומות הגוה ורצחו אלפי יהודים, על כן עיקר המלחמה הוא להביא כי בני ישראל יחיו מתוך רוגע ושלום, והיו כולם בריאים בשלימות הבריאות, שיוכלו לעבוד את השם יתברך, ללמוד ולהתפלל ולעשות רצון ה', וכמוכן שכל זה תלוי ביושבי בית המדרש ובתי כנסיות, אשר ניצבים אף הם בשדה הקרב לחלום את המלחמה בתוככי בית המדרש.

ה' יעזור, שיתקבלו כל התפילות, ונזכה לישועת ה' כהרף עין, ותכף ממש יבוא ישועה גדולה לבני ישראל, מתוך תקווה עזה לחינוך הבית השלישי במהרה ובימינו. (א' נח תשפ"ד לפני אמירת תהלים)

יוצאים למלחמה - עם תפילה ואמונה

יעזור השי"ת שנזכה להיושע בזכות התפילה והתורה, אשר זו האופן היחיד אשר באמצעותו אנו יכולים להיושע, על ידי תפילה ולימוד התורה ונתינת צדקה. הנה אמרו צדיקים ז"ל, כי כל הדברים הכתובים בפרשת השבוע מתעורר כוחם במשך ימות השבוע הבא, והרי בפרשת השבוע מתואר בהרחבה על מלחמת אברהם על המלכים, כאשר הלך עם שלש מאות ושמונה עשר אנשים עמו נגד המלכים שיצאו להילחם, אשר בוודאי מצד טבע הדברים לא היה כל מציאות שיוכל להתגבר על המלכים, אכן **אברהם אלו הלך להילחם על כלי זין, אלא הלך עם תפילותיו**, שהיה הולך לנצח בכח אמונתו השלימה בהשם יתברך, וכמו שאמרו במדרשים (בראשית רבה מג. א.) **שלא לקח עמו אברהם חרבות וקשתות, אלא היה משליך עפר והעפר היה נהפך להיות לחרבות וחיצים, וזאת כי היה לו אמונה חזקה בהשם יתברך שיוכל לעשות מן העפר כלי זין.**

כן צריכים אנו להתחזק באמונה שלימה, ולבקש מרבון כל העולמים שינחלו כל שונאי ישראל מפלה גמורה, ולא יהיה בהם עוד כח ח"ו להזיק שום נזק לאיש מישראל, ושלא ינזק שום אחד מבני אפילו בצירפוננו, ויתן ה' את שמירתו על בני, ובזכות הרה"ק רבי שלום שכנא מפרוהובישט ז"ע נזכה לישועה. (ליל שיש פרשת לך לך תשפ"ד)

פנינים

גדלות העקידה - שנעשית 'בשמחה'

בפרשתנו קורין אודות עקידת יצחק, ובתניא איתא **שעיקר הנסיון** היה האופן שבו נעשה העקידה, שנעשה **בזריזות ובשמחה**, שעל עצם העקידה מצינו שכמה וכמה יהודים מסרו נפשם ונפש בניהם במשך הדורות, רק הרבותא של אברהם איניו היה האופן שבו הלך להעקידה, שהלך **בשמחה**. וכפירש"י על וילכו שניהם יחדו, וז"ל: אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך **ברצון ובשמחה** כיצחק שלא היה מרגיש בדבר, עכ"ל.

ויש לומר שתיבת **יחדו** פירושו בשמחה, כמו שאומרים בזמירות שבת, "אתר די ביה יחדון רוחין ונפשין", "חדו השתא בהאי שעתא", שהלכו בשמחה להעקידה, וזה היה עיקר הנסיון לראות אם ילך בשמחה.

ואצל אברהם רואים שהיה **שמח** למרות שעברו עליו **מצבים קשים**. כמו שרואים בפרשתנו היאך היה מתחנן על **סדום** ולא הועילה תפילתו, ולא ח"ו עם **אבימלך** שלקח את שרה, ואודות **הבאר** אשר גזלו עבדי המלך, ואחר כך אצל **העקידה** שכתוב וירא את המקום מרחוק, ופי' בזה"ק שראא את השכינה מרחוק, שהיה במצב קשה מאד שנלקח ממנו כל המדרגות. ואעפ"כ בכל המצבים הנ"ל היה בשמחה כנ"ל, "וילכו שניהם יחדיו" בשמחה, שזהו שמחה אמיתית, לשמוח בה' בכל המצבים.

המאמין - לעולם אינו 'תועה'

שמעתי בשם ר' יעקב מאיר **שעכטער** שליט"א, עה"פ 'ותלך ותתע במדבר באר שבע', ופירש"י שחזרה **לגלולי בית אביה**, והקשה הנ"ל מהיכן ידע רש"י שחזרה לגלולי בית אביה, למה אין הפירוש כפשוטו שהלכה ותעתה בדרך.

ותירץ עפ"י **מעשה** שאירע עם שני אנשים חשובים ברוסלאנד, שפעם אחת היו צריכים לנסוע למקום רחוק מביתם והלכו על מסילת הברזל, ולא ידעו שעשו טעות והלכו לכיוון אחר רחוק מאד מדרכס. אחד מהם היה עצוב מאד באמרו שתעו בדרך ועכשיו יהיו צריכים כל כך זמן לחזור לאחור, והאחר היה בשמחה, ושאלו חבירו ולשמחה מה זו עושה, והשיבו שכיון שמה' מצעדי גבר כווננו, והקב"ה הוא המכין מצעדי גבר והכל בידי שמים, ומאיזה סיבה שיהיה רצה ה' שנלך למקום זה, ואם זהו רצונו ה' א"כ מה העצבות, צריכים לשמוח שהלכנו למקום שרצה ה' שנהיה שם בכדי לתקן איזה תיקון ולהוציא משם ניצוצי קדושה וכדומה.

ומזה רואים שיהודי לעולם אינו תועה בדרך, ובכל מקום **שהולך הקב"ה מוליך אותו שם**, ואף שנדמה שתועה, אינו כן, אלא **הכל מלמעלה**. אבל אם עוברים עבודה זרה או הולכים למקום שבודאי אינו רצון ה' שיהי' שם, זהו תועה, ובזה מיישב פירש"י שהיה קשה לרש"י מהו ותלך ותתע, והלא מה' מצעדי גבר כווננו, אלא צ"ל שחזרה לגלולי בית אביה, וזהו בודאי ענין של תועה. (שבת אחים וירא תשנ"ט)

בנין בית השלישי - בחודש חשון

בבני יששכר הביא בשם **מדרשים**, דהא שאין חג **בחודש חשון**, היינו משום שעתידי להיות נבנית בה הביהמ"ק השלישי, ואז **מוכן להיות בה הי"ט של חנוכה הבית השלישי**.

וי"ל שזה מרומז במה שאומרים בזמירות, "יבנה המקדש וכו', ו'שם נ'שיר ש'יר ח'דש', ר"ת חשון". יתן ה' שנזכה שתהא זאת בחודש חשון הזה.

(ליל ש"ק לך לך תשפ"ד)

הרה"ק רבי יששכר דוב מבעלזא זי"ע

יו"ד כ"ב מרחשוון תרפ"ז

א) היה יהודי אחד שהחזיק לפרנסתו קרעטשמע, ופעם אחת הוצרך לצאת לעסקיו, ונכנסה אשתו לעמוד בקרעטשמע, ובאותה עת הגיע גוי אחד וביקש לשתות לשכרה, אלא שאשתו הסבירה לו כי אינו יכול לשתות קודם שישלם על כך, בחושיה שמא לא ישלם לאחר מכן, אך הגוי שידלה בדברים עד שניאותה ליתן לו לשתות. לאחר מכן ביקש לשתות כוס שנית, ושוב אמרה לו שישלם מתחילה, אך אחר שהרבה להפציר בה ניאותה להשקותו בשנית, עד שביקש בשלישית, אז אמרה לו כי אינה מסכימה ליתן לו כלל לשתות עד שישלם על שני הכוסות שכבר שתה. אכן הגוי אמר, כי אין בידו פרוטה לפרוטה לשלם על מה שתה. בשמענה את דבריו נתכעסה עליו, ולקחה כלי כבד וזורקתו בפני הגוי, ולגודל כח הזריקה נפל תחתיו הגוי וימת על מקומו.

בראות האשה את אשר אירע על ידה, חששה לנפשה בן יבואו עליה כל גויי הסביבה ויצא מזה פוגרום גדול על כל בני המקום, על כן אמרה לבעלה שישע כתף ומיד אל הרה"ק המהרי"ד זי"ע בבעלזא, לבקש הימנו ברכה וישועה.

כאשר הגיע לפני המהרי"ד זי"ע אמר לו המהרי"ד זי"ע, כי יראה נא להתפלל בבית מנחה בכוונה, ויאמר לאחר מכן תחננו בכוונה גדולה, ובזה יושע. ואכן תכף עשה כדבריו, והתפלל מנחה בכוונה מרובה, ולאחר מכן אמר תחננו בתוספת הכוונה, ואחר שסיים את תפילתו קם הגוי לתחיה, והלך בכמה רחובות לעבר ביתו, ושם נפל ברחובה של העיר וימת, כאשר היה נראה שמת פתאום על מקומו, ולא היה כל חשש לשלומם של יהודי המקום.

החסיד חזר אל המהרי"ד זי"ע להודות לו על הישועה שזכו על ידו, ושאל את המהרי"ד זי"ע האם יוכל לשאול לו איזה דבר, ואחר שנתן לו המהרי"ד זי"ע רשות לשאול, שאל כי אם כה גדול כח אמירת תחננו במנחה, אם כן מדוע זה אין נזהרים החסידים באמירתו. השיב לו המהרי"ד זי"ע ואמר, וכי מה חפץ אתה, שיקומו כל הגויים לתחיה.

(שבת אחים פרשת חיי שרה תשפ"ג)

ב) אחד מנכדיו של המהרי"ד זי"ע לא התנהג בדרך הישר והרצוי, וכאשר הגיע יום פטירתו של אמו ביקש לירד לפני התיבה לעילוי נשמתה, אכן הגבאי לא הניח לו. משכך, פנה והלך למהרי"ד זי"ע ואמר לו כי אין נותנים לו לירד לפני התיבה להתפלל, אמר לו המהרי"ד זי"ע, כי שמה צודק הוא הגבאי בכך, שהרי יתכן ואין לאמו נחת רוח מתפילתו אחר שאינו מתנהג כראוי. נענה הנכד ואמר למהרי"ד זי"ע בתמיהה, וכי יש בן שהוא רע אצל אמו. כיון ששמע המהרי"ד זי"ע את דבריו התעורר בכבי, וחזר על דברי הנכד בשנית ואמר, וכי יש ילד שהוא רע אצל אמו, כאשר כוונתו לרמז על אימא עילאה היא השכינה הקדושה, שאין שייך אצלה להיות בנה - בני ישראל, בבחינת בן רע.

(שבת אחים פרשת חיי שרה תשע"ה)

ג) סיפר כ"ק האדמו"ר מראחמסטרייבוקא מברא פארק (שליט"א) [צ"ל], מה ששמע מבעל העובדה, על בחור שירד ל"ע מדרך היהדות, ולפני ראש השנה נסע עם אביו לבעלזא אצל המהרי"ד זי"ע, אך הבחור לא הגיע להתפלל בבית המדרש, אלא הסתובב בחוצות יחד עם הריקים והפחוזים.

אמנם באמצע התפילה הטה הבחור את אזנו, ושמע את קולו בקודש של המהרי"ד זי"ע קורא את הפסוק 'אל אראה במוות הילד' (בראשית כא. טו) מתוך קריאת היום, ותיבות אלו שייצאו בקדושה מפי הצדיק פעלו את פעולתם ונכנסו בעומק לב הבחור, אשר התעורר על ידי זה לתשובה שלימה, והתגדל להיות יהודי ירא וחרד בשלימות.

(שבת אחים פרשת וירא תשע"ג)

ד) פעם אחת מצא אחד מן החסידים בבית מדרשו של המהרי"ד זי"ע גארטיל שנאבד לאחד מן החסידים, על כן עמד והכריז כי מצא את הגארטיל, וכי יתנו למי שימסור את סימניו. ואכן אחד מן החסידים נתן את סימני הגארטיל, אך כאשר ביקש החסיד להחזיר לו את הגארטיל, לא עלה הדבר בידו מתחת גודל הדוחק והצפיפות שהיה בבית המדרש, על כן זרק לעברו החסיד את הגארטיל.

המהרי"ד זי"ע נכנס באותה שעה אל בית המדרש, והבחין בכל אשר נעשה, קרא ליהודי שמצא את הגארטיל ואמר לו, הרי יכול האדם לעבור את כל ימי חייו בלא שיקיים אפילו פעם אחת את מצות השבת אבידה, והנה עתה אינה ה' בידו לקיים מצוה יקרה זו, ואין זורק הוא את הגארטיל כלאחר יד, הרי בכדי לקיים מצוה יקרה בו כראוי יש לו להקדים לומר לשם יחוד, ולומר שהוא מקיימה בשם כל ישראל, להכליל במעשהו את כל אלו שלא זכו עוד לקיים מצוה זו שיקללו על ידו בעשיית המצוה כתיקונה.

(שבת אחים פרשת חיי שרה תשע"ה)

הנסינו 'האחרון' [העקידה], ונסינו 'הדור האחרון' - טמטום הלב וספיקות באמונה

ולכאורה צ"ב מה היה הנסינו הגדול של העקידה, אחר שהקב"ה בקש ממנו קח נא את בנך, ומי לא ישמע לקול הקב"ה המדבר אליו בנבואה, ולכאורה הרי יגדל יותר הנסינו הראשון של אור כשדים, שמסר נפשו על האמונה בה' הגם שלא הכיר את בוראו עדיין במראה נבואה, ואילו לאמיתו של דבר רואים אנו שנסינו העקידה שהוא הנסינו האחרון הוא הגדול ביותר, וצ"ב.

אכן טעם הדבר הוא כמבואר בפסוק "וירא את המקום מרחוק", וכמ"ש בזוה"ק על זה את הפסוק "מרחוק ה' נראה לי", והיינו כי בשעת הנסינו נפל למצב של קטנות ונסתם לבו, וקושיות בלבלו את מוחו, שהרי הבטיחו הקב"ה "כי ביצחק יקרא לך זרע", והיאך תתקיים הבטחה זו. [וירא א"ת המקום מרחוק בגי' הן לי ל"א נתתה זרע]. ומאחר שנפל ממדרגתו לקטנות ושפלות לכן גדולה היתה החשיבות שהתחזק עצמו במצב זה לקיים צווי הקב"ה באמונה פשוטה, וכמ"ש בזוה"ק "ולא בעא להרהר אבתריה דקוב"ה", אלא לקיים דברי ה' בעינים עצומות, וכדרך שמכסים העינים באמירת 'שמע ישראל', כי אז מקבלים עול מלכות שמים באמונה פשוטה, ולכך עוצמים את העינים מלהביט בחיזוי דהאי עלמא, שלא להטריד את המח בקושיות וספיקות ח"ו.

והנה לפי הכלל כי 'מעשה האבות סימן לבנים' (כמ"ש רמב"ן פ' לך לך), נמצא שעשרה הנסינונות שנתנסה בהם אברהם אבינו הם סימן לבנים שיעבור עליהם ג"כ עשרה נסינונות במשך הדורות, והנסינו האחרון של העקידה הוא הנסינו של הדור האחרון בעיקבתא דמשיחא, שאז נתקיים "ואנכי הסתר אסתיר פני", ו"מרחוק ה' נראה לי". וגדולים הנסינונות באמונת ה', והרבה נאחזים בסבך הבלבולים והקושיות כדוגמת נסינו העקידה של אברהם אבינו, ואמנם כמו שאברהם אבינו עמד בנסינו [ולבסוף היה והנ"ה א"ל אח"י, בגימ' אמונה במילוי האותיות אל"ף מ"ם וא"ו גו"ן ה"א] כן גם אנחנו מובטחים שנצליח לעמוד בנסינו, וכאשר רואים כהיום הזה שישנם ב"ה הרבה מישראל העומדים בנסינו ומאמינים בהש"ת אף במצב זה של וירא את המקום מרחוק שהוא נסינו הדור של עיקבתא דמשיחא, ולכן א"ת המקום מרחוק בגימ' עיקבתא דמשיחא, ואברהם אבינו הכין לנו כח האמונה בעידן הסתר, וע"ז הזמן אמר דוד המלך דר"ך אמונה בחרת"י שהוא בגימ' עיקבתא דמשיחא.

והנה כללות הדורות הם שיעור קומה של אדם הראשון, ודור עיקבתא דמשיחא הוא העקב של אדם הראשון, וע"ז רמז הפסוק אחר העקידה, "עקב" אשר שמעת בקול", שנסינו זה הוא מכוון לדור העקביים, ובכח שהאמין אברהם אבינו בתוקף אמונתו עד העקב, בזאת אנו בטוחים שנחזיק באמונה ויתקיים בנו ואמונתו לעד קיימת, ולכן וירא א"ת המקום מרחוק בגימ' ואמונתו לעד"י קימ"ת.

(נצבים תשנ"ו)

קריאת חיבה - לכל יהודי בדור הזה

ומקריאת פרשת העקידה נשאב אמונה ובטחון נגד נסינונות הדור הזה, ומקריאת מלאך ה' "אברהם אברהם" לשון חיבה, הוא באמת קריאת חיבה לכל יהודי העומד באמונתו בדור הזה שהוא חביב ביותר, ואין חביב כדור הזה.

(ר"ה תשס"ד)

תשואות חן

להר"ד יצחק הכהן גליק שליט"א מנהל ת"ת מבקשי השם
עבור השתתפותו הנדיבה בהוצאות הגליון
לרגל אירוסיו בנו הבה"ח שמואל אהרן נ"ו למזל"ט

ניתן לשמוע שיעורי מורה שליט"א בפרשה השבוע ומועדים וזמנים במערכת השיעורים
שעי' בית מדרש אמונת ישראל בארה"ב: 718-559-6665 בארץ ישראל: 079-704-0046

להערות והארות, תרומות, ומנני ומקומות ההפצה, ולקבלת הגליון
ניתן לפנות למספר הנ"ל #96 וכן לטל' 0548476309/0226-602-917

ע"פ החלכה אסור לעיין בגליון בעת: אמירת קדיש מ"ב ס' נו ס"ק א, חזרת הש"ן מ"ב ס' קבד
סקי"ויה, ברכת כהנים קב"ח סע' כו, קריאת התורה ס' קמו סעי' ב, וכן בעת שעוסק בתפילה
או ברכה מ"ב ס' קנא סקי"ה

מעיינות ההרים

אמרים נעימים מפז ומפנינים ממעיין מים חיים
בעל שם טוב הקדוש ותלמידיו ז"ע ועבד"א
שנאמרו בנעימה מפי פה מפיך מדגלויות
כ"ק אדמו"ר מטעמזשזואר שליט"א

שיעור
חוגש רש"י

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה (בראשית כג, א)

עיקר חייה של שרה היו מלידתו של יצחק

כתבו מפרשי התורה (רבינו חיים פליטאל בראשית כג, א; דעת זקנים מבעלי התוספות שם ועוד), כי ויהי"ו בגימטריא ל"ז, ושיעור הכתוב הוא 'ויהי"ו' ל"ז שנים, 'חיי שרה', הם שהיו שנות חייה בהם חייתה בשלוה וברוגע, שכן עד לשנת התשעים לחייה עוד לא היו לה בנים, ואחר לידת בנה יצחק חיתה עוד ל"ז שנים, ושנים אלו הם שהיו עיקר שנות חייה, אחר שכבר נולד לה בנה יצחק.

*

לשון הכתוב 'ויהיו חיי שרה' ולא אמר 'ותחי שרה'

האור החיים הקדוש (בראשית כג, א) עמד על דקדוק לשון הכתוב 'ויהיו חיי שרה', שהוא לשון שלא מצאנו דוגמתו בתורה עד כאן, שהרי על אדם ושת ושאר הדורות לא נאמר אלא 'ויחי אדם' (בראשית ה, א) 'ויחי שת' (בראשית ה, 1), ומה נשתנה כאן שאמר 'ויהיו חיי שרה, היה לו לומר 'ותחי שרה'.

וכתב לבאר, על פי שהביא רש"י (בראשית כג, ב) את דברי המדרש (בראשית רבה נח, ה), שנסתבב מיתת שרה על ידי העקידה, שכאשר שמעה שהלך אברהם לעקוד את יצחק בנה יחידה, פרחה נשמתה והסתלקה לבית עולמה, נמצא שהיה מיתתה על ידי צערה הגדול על מעשה העקידה, ולכן אמר הכתוב לשון 'ויהיו חיי שרה' שהוא לשון צער, על דרך מאמרם (מגילה י:): אין ויהי אלא לשון צער.

באופן נוסף כתב לבאר, כי מאחר ומיתתה אירע על ידי ששמעה על מעשה העקידה, נמצא כי בפועל עדיין לא תמו שנותיה, ועוד היו קצובים לה שנות חיים, אך על ידי שמיעת בשורת העקידה פרחה נשמתה ומתה קודם זמנה. נמצא כי דבר מיתתה היה דבר חדש שלא היה אמור להתרחש עוד בשנותיה אלו, וזהו שאמר הכתוב 'ויהיו חיי שרה', אשר נעשה הדבר כבר חדש, ולא אמור היה להיות כן מעיקר שנותיה.

באופן שלישי כתב לבאר בהפך, כי אדרבה מה שנפטרה שרה על ידי שמיעת בשורת העקידה, לא היה זה אלא מקרה מאת ה', אשר כאשר הגיע זמן פטירתה סיבב ה' שתשמע אז בשורת העקידה, אך בפועל היה מיתתה ברגע הראוי לה בכללות שנותיה מיום אל יום, ולכן אמר הכתוב 'ויהיו חיי שרה', אשר אכן היו שנותיה כל שנות חיי הקצובים לה, ולא הקדימה למות קודם זמנה בסיבת שמיעת בשורת העקידה.

*

בת מאה ככת עשרים שאין יראתה מן העונש אלא יראת החטא העליונה

הנה דעת הרבה מן המפרשים, כי מה שחזר הכתוב לכתוב 'שנה' אחר כל פרט ופרט, 'מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים', אין בזה מקום לדרוש ולפרש, כי כך הוא דרך התורה למנות שנה על כל פרט ופרט, אמנם דעת רש"י היא כי יש כאן מקום לדרוש פשר הדבר, וכתב (בראשית כג, א): "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת מאה ככת עשרים לחטא, מה בת עשרים לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חטא, ובת עשרים ככת שבע ליופי".

כל המתבונן בדברי רש"י עומד ותמה, על מה שכתב 'מה בת עשרים לא חטאה שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה לא חטאה', ולכאורה הדברים תמוהים ואינם מובנים, כי הרי מה שבת עשרים עדיין אינה

בת עונשין, אין בכך מניעה מלחטוא, אלא הוא רק מניעה שאין מקבלים עונש על החטא, ואם כן מה בכך שאינה בת עונשין, הרי אין בזה כל סתירה למציאות של חטא, ואם כן היה לו לרש"י לומר 'מה בת עשרים בלא חטא אף בת מאה בלא חטא', כי מה שאינה בת עונשים אין בכך סיבה שלא לחטוא.

ויתכן לומר הפשט בדברי רש"י, כי הנה מצאנו שני עניני יראה, הראשונה היא יראת חטא והשנייה היא יראת העונש, ובספרים הקדושים מכונים שני מיני היראה האלו יראה עילאה ויראה תתאה, כי הנה יראת העונש היא יראה של קטנות הדעת, שהאדם מפחד מלחטוא בידעו כי עתיד הוא להיענש על כך, ומפחד הוא מן העונש שיושת עליו.

אמנם המשכיל להבין ולהתבונן ברוח נכון, או אז מבין בדעתו כי אין לנו עונש גדול מן החטא בעצמו, כי עצם הדבר שטימא את נפשו ולכלך את נשמתו בטינוף החטא, זה עצמו אמור להניאו מלעשות את העבירות, שיירא ויפחד מהקלקול הגדול שיעשה לנשמתו הזכה על ידי מעשי החטא.

ויש להמשיל את הדבר לאב שרכש עבור בנו מלבוש נאה ומפואר ביותר, אכן חשש האב שמא יקרע הבן את המלבוש וישחיתו מהרה, לכן הזהירו באלף אזהרות, כי יזהר וישמר ביותר שלא יקרע או ישחת המלבוש, והתרה בו, כי ככל שיראה אשר ניזוק המלבוש ונשחת, חמור יהיה עונשו.

והנה אם הילד הוא קטן בדעתו ואין שכלו משגת להבין בענינים אלו, או אז יאמר לעצמו, כי אוי לו אם ישחית את הבגד, שכן יקבל על זה עונש חמור ביותר מאביו, ולגודל יראתו ופחדו הרב מאביו, הוא נמנע מלהשחית את הבגד.

אמנם אם הילד בשל הוא בדעתו ומבין דבר מתוך דבר, הרי כל חששו הוא שמא ישחת הבגד ויאבד את יופי המלבוש שהדור היה מתחילתו, ועל זה היה לבו דואג וחרד פן יתקלקל המלבוש בפתאום, ואף אם יארע שיתקלקל המלבוש וישחת, לא יחשוב כלל על העונש הצפוי לו, אלא יהיה מלא בושה וכלימה על אשר קלקל את פאר מלבושו הנהדר, וירוץ אל אביו לראות מה יוכל לסייעו בדבר להחזיר את הבגד לקדמותו ברוב פאר והדר, כי חפץ הוא ביופי המלבוש.

אף כן הוא לענין יראת החטא, כי רבון כל העולמים אדון הנשמות טבע בלב כל אחד נשמה יקרה ונקיה עד ביותר, ואף שהזהיר את בני ישראל שלא לחטוא נגדו ואם יחטאו יקבלו עליהם עונשים כדת וכדין, עם כל זה אין זה עיקר הנרצה, אלא עיקר המטרה הוא לשמור על יופי הנשמה וזכותה, שלא תימאס ותיטנף על ידי פשעיו וחטאיו, ולזה ירא ויפחד מלעבור על כל מוצא פי ה', וכענין בקשתינו (ברכת החודש) 'חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא', לזכות ליראת החטא הנעלה והנשגבה.

וזה יתכן לבאר ככוונת רש"י, מה שכתב 'בת מאה ככת עשרים לחטא, מה בת עשרים לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה לא חטאה', היינו שבא רש"י להדגיש כי מה שלא חטאה היה מחמת גודל יראת החטא שהיה לה, ולא מצד יראת העונש, ועל זה אמר 'בת מאה ככת עשרים לחטא', אשר מה שלא חטאה בהיותה בת מאה היה מאותה סיבה שלא חטאה ככת עשרים, ועל זה אמר 'מה בת עשרים לא חטאה' היינו שהיתה בלא חטא, ואי אפשר לומר בטעם הדבר

1. מסופר (דברי תנה - קאלושיץ, קונטרס דברי תורה בד"ה הסיפור השני) על הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ ז"ע שאמר פעם אחת, כי הגיעו בני אחת העיירות אל הגלח, בבקשם מאתו שיזאיל להשית עונש חמור על כל השותים לשכרה, כי כאשר משתכרים הם ביינם הינם מזיקים את האחרים, ואינם שולטים בעד מעשם. שמע הגלח את דבריהם, אך אמר להם, כי בטרם ישית עונש על העושה כן, עליו לבדוק בעצמו את מציאות השכרות מה היא, ולזה תחילה עליו להשתכר בעצמו. ואכן תכף שתה הגלח לשכרה, והתגלגל בשכרותו על גבי הארץ, כשכולו מלוכלך בסחי ומאוס שכרותו. אחר שהתפקח מיינו, הגיעו בני העיירה לשאול את הגלח על החלטתו, אז השיבם הגלח ואמר, כי אחר שתעם בעצמו את טעם השכרות, גמר אומר כי אין כל צורך להעניש את שכוריה על מעשה השכרות, כי השכרות בעצמה אין לך עונש גדול יותר, מה שהשיכורים מתגלגלים ברפש ובטיט, ומטונפים הם מסחי שכרותם.

וכמוכן, אשר כל דבריו של הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ ז"ע היו בהם רמזים ויחודים עליונים, וללא ספק היה בדעתו ללמד זכות ולעורר את זכותם של בני ישראל, כי אף שחטאו רח"ל בחוסר דעת, מכל מקום אין צורך להענישם על כך, כי עצם התעסקותם עם הרפש והטיט בהיותם מגולגלים במעשי החטא השפלים והירודים, זה עצמו כבר נחשב להם לעונש חמור ביותר, ואינם צריכים להיענש על כך יותר.

ושלימות בכל ימיו, וכולם באו עמו בשלימותם בחיות שהכניס בהם בעבודת הבורא ב"ה.

*

עליות וירידות הצדיק עבור טובת העולם להעלות את הירידים מעומק נפילתם עמהם

במדרש בתחילת הפרשה (בראשית רבה נח, א) אמרו: "יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה" (תהלים לו, יח), כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים", ורבים ממפרשי הפשט נאלו למצוא פשר דברי המדרש ופתרונם.

וראיתי מובא בשם הרה"ק רבי מרדכי מבלוגרייזא זי"ע, כי הנה לכאורה אינו מובן מה כוונת רש"י שכתב 'כולן שוים לטובה', והרי לכל אחד יש עליות וירידות במהלך שנות חייו, ואף אצל צדיקי עולם מצאנו בחינה זו, ואם כן איך כתב רש"י שהיו כל ימיה שווין לטובה, ומשמע שאף לא היה לה בהן עליות וירידות.

אך ביאר בזה, כי הנה כתבו תלמידי הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, כי מה שרואים אצל צדיקים עליות וירידות, אף שמופשטים הם בתכלית מכל עניני הגשם ומשברים את יצרם מכל וכל, עם כל זה מביא עליהם עליות וירידות, ללא כל התגברות היצר הרע עליהם, וטעם הדבר הוא, באשר על ידי שעושים תשובה בשעת עלייתם מן הירידה, על ידי זה הינם מרוממים יחד עמם נשמות נדחות נוספות שאין בדעתם לשוב בתשובה שלימה ואין כוחם לעלות בעצמם מעומק באר נפילתם, ועל כן העליות והירידות של הצדיקים הינם אך ורק לטובת הכלל.

ובזה ביאר את דברי המדרש הנזכרים 'יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה, כשם שהם תמימים כך שנותם תמימים', כי הנה הצדיקים שנותם תמימים ואין בהם עליות וירידות מצד עצמם, וזהו 'יודע ה' ימי תמימים', ה' יודע את דבר תמימות ימיהם מצד עצמם, אך עם כל זה מביא הוא עליהם עליות וירידות, ונחלתם לעולם תהיה', וכל זה הוא עבור העולם כולו, להיטיב עם אלו שנפלו ואין ידם משגת לעלות בעצמם. וזהו שכתב רש"י 'כולם שוים לטובה', כי באמת היו כולם שווין לטובה, שאף שנות הירידה היו עבור טובת העולם כולו.

*

אדם הראשון לא היה יכול להשיב לשרה כי מתה בסיבת חטאיה שכן לא חטאה

ראיתי שהביאו (אמרי אש חומת אש פ' חיי שרה בד"ה איתא במדרש משמתה) לפרש מדרש פליאה, בו נאמר 'כיון שמתה שרה התחיל אדם הראשון לדבר בלשון תרגום', ולכאורה דברי המדרש מופלאים ואינם מובנים כל עיקר.

ואמר לכאורה בזה, כי הנה סדר הדברים הוא, כי כל אדם אחר מיתתו כפי דרך האדם האשים תמיד את השני, הרי הוא עולה ובא בטרוניה כלפי אדם הראשון, אשר כל סיבת מיתתו ופטירתו מן העולם היא בסיבת חטא עץ הדעת, ונמצא אדם הראשון אשם בדבר מיתתו. אמנם אדם הראשון משיב להם בנצחון, כי הרי הרבו לחטוא ולפשוע עד כי בא להם סיבת המוות מחמת חטאותיהם בעצמם, ואף בלא שהיה חוטא בעת הדעת היה נגזר עליהם המיתה, ונמצא שאין להם כל טענה עליו. אמנם על שרה אמנו, שהביא רש"י 'בת מאה ככת עשרים מה בת עשרים לא חטאה שהרי אינה בת עונשים אף בת מאה לא חטאה', אם כן נמצא שלא היה בה כל חטא, ואם כן כאשר נפטרה שרה אמנו ועלתה השמימה, היה לה טענה נכונה על אדם הראשון, כי מאחר ולא היה בידה כל חטא אם כן סיבת מיתתה הוא לצד חטא עץ הדעת על ידי אדם הראשון.

אכן, עדיין היה מקום לאדם הראשון להשיב דבר, כי הנה כל המקור לדרוש בת מאה ככת עשרים, הוא כמו שהקדים רש"י ממה שהכתיב הכתוב שנה על כל כלל וכלל, שאמר 'מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים', אכן בתרגום אונקלוס תרגם את הכתוב בלא שכפל לומר שנה אחר כל כלל וכלל, אלא כתב 'והווי חיי שרה מאה ועשרין ושבע שנים', נמצא כי לפי התרגום אין מקום לדרוש את דברי רש"י, ואין מקור לומר כי היתה שרה בלא חטא.

זהו שאמרו במדרש, כיון שמתה שרה, ובאה לאדם הראשון לטעון שמתה מחמתה, הואיל ולא היה בה כל חטא, כמוכח מלשון הכתוב, על זה אמרו כי התחיל אדם הראשון לדבר בלשון תרגום, ובזה הרי לפי תרגום אונקלוס לא הוזכר שנה על כל כלל וכלל, ואם כן אין להוכיח שלא חטאה, ונמצא שיתכן שמא מתה בסיבת עצמה, ולא בסיבת חטא אדם הראשון.

*

ותמת שרה בקרית ארבע (בראשית כג, ב)

ביאת שרה לקרית ארבע לבקש מהענקים שיראו האם נעקד יצחק, לכאורה אינו מובן איך הגיעה שרה במיתתה לקרית ארבע בחברון, והרי מאחר ובשעת הליכתם של אברהם ויצחק לעקידה יצאו מבאר

שהוא משום יראת העונש שהיתה בה, 'שהרי אינה בת עונשין', ואם כן אם על אף זאת היתה בלא עונש, הרי בהכרח לומר כי מניעתה מן החטא היה מצד יראת החטא שהיה בה, ועל זה אמר 'אף בת מאה לא חטאה', שאף בהיותה בת מאה, נמנעה מן החטא מסיבה זו, שהיא יראת החטא, ולא מחמת יראתה את העונש.

*

בת עשרים ככת שבע ליופי שלא חיפשה להתייפות בעיני אחרים

עוד יש להעיר על דברי רש"י שכתב 'ובת עשרים ככת שבע ליופי', וכפשוטו כוונת הדברים, כי כשם שבהיותה בת שבע היתה ביופיה, כך היתה גם כן בהיות בת עשרים, ולכאורה הדברים סותרים את המציאות, כי מציאות הדברים הוא שבת עשרים יפה היא יותר מבת שבע, כי בשנות הילדות אין משים על לב כל כך להשגיח על תכלית היופי.

אאמור זצ"ל אמר פעם אחת לבאר בזה, כי אדרבה היא הנותנת, כשם שילד שנשבע אינו מבקש להתייפות יותר מאשר הוא, שכן עדיין לא הורגלו מעייניו להתייפות ולבקש למצוא חן בעיני אחרים, על כן אמרו 'בת עשרים ככת שבע ליופי', אשר אף בהיותה בת עשרים, שאז מצד טבע הבריאה מתעוררים רגשי בקשת היופי ונשיאות החן בעיני אחרים, עם כל זאת היתה ככת שבע, שאינה מבקשת כל יופי, אלא כדברי הכתוב (משלי לא, ל) 'שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל', ולא היה מגמתה בבקשת היופי החיצוני.

*

חובת האדם לעשות גם ענייני הגשמיות רק לשם שמים

הרה"ק הר"א מליזענסקי זי"ע כתב בנועם אלימלך (פ' חיי שרה בד"ה ויהיו) לרמז בדברי רש"י, על פי דרך התעוררות מוסר, כי הנה חובת האדם להתייגע על ב' דברים, האחד להיות שמור מן החטא, הן בקום ועשה והן בשב ואל תעשה, לקיים את כל מצוות עשה ולמנוע עצמו מלעבור על מצוות לא תעשה, אך בנוסף על זה עליו להיזהר בעשיית המעשים הגשמיים ההכרחיים עבורו, שיראה לעשות הכל לשם שמים, וכגון מה שעליו להתלבש כמנהג האנשים באופן המכובד להיות בין האנשים, אף שמוכרח הוא להתייפות במעט מה, מכל מקום לא יעשה את הדבר לשם תאוותו, אלא יעשה זאת בכדי לפאר את צלם האלוקים דיקנא קדישא אשר עליו, כראוי להיות איש בין אנשים.

וזהו שכתב רש"י 'מה בת עשרים לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חטא, ובת עשרים ככת שבע ליופי', היינו שצריכים להשוות ענין הזהירות שלא לחטוא, יחד עם הזהירות בענייני יופי הגוף ההכרחיים, שלא לעשות בזה מאומה נגד רצון השם יתברך, אלא לעשות כל מעשיו הגשמיים אך ורק לתכלית הנרצה לשם שמים.

*

בכל ימי חייה של שרה היתה מרבה בטוב

עוד כתב רש"י, שני חיי שרה, כולן שווין לטובה, עד כאן.

הנה בפשטות הדברים מחודשים, שכן שרה עברה בימות חייה מאורעות רבות, כגון מה שעד להיותה בת תשעים לא היו לה בנים, ואחר כך אחר שכבר נולד יצחק בנה יחידה, התחבר אליו ישמעאל וכדברי הכתוב (בראשית כא, ט) 'ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק', וכדברי רש"י שפירשו מלשון עבודה זרה או רציחה, ומשך כל חייה ידעה צרות רבות ורעות, ועם כל זה גדלה מדרגתה כאשר את כל העובר עליה קיבלה באהבה, ולכן כתב רש"י שכל ימי חייה שווין לטובה, כי כל מה שעבר אליה ראתה בו אך ורק טובה מאת רבון כל העולמים.

השל"ה הקדוש (פ' חיי שרה דרך חיים תוכחת מוסר אות כ"ח) כותב בדברי רש"י על דרך מוסר, כי הנה בכל הימים צריך האדם לראות לעשות רצון ה' ולקיים את מצוותיו, ועל ידי זה מביא הוא חיות לימים, על כן בכל יום ראוי להוסיף איזה עשיה טובה בזה היום, ובכך יכניס חיות ושלימות ליום זה. וכל זה כענין הכתוב (משלי י, כז) 'יראת ה' תוסיף ימים ושלמות רשעים תקצרנה', הרי שיראת ה' מוסיפה ימים, שההתנהגות נכונה וכשורה במשך היום מכניס שלימות בימים, ואילו 'שנות רשעים תקצרנה', הרשעים על ידי שאין מתנהגים כראוי בימיהם, הינם מקצרים את ימיהם, ונוטלים מהן את חיותם, וזהו שכתב רש"י 'כולם שווין לטובה', שהיתה מרבה בכלום לעשות טוב, והיו כולם שווים בעשיית הטוב וקיום רצון השם יתברך בהם.

והוסיף עוד, כי צריך האדם לחזור בתשובה בכל יום ויום, כמו שאמרו חכמינו ז"ל (שבת קנג): "רבי אליעזר אומר, שוב יום אחד לפני מיתתך. שאלו תלמידיו את רבי אליעזר, וכי אדם יודע איזהו יום ימות, אמר להן, וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה", ועל כן בכל יום ויום יראה להוסיף בעשה טוב ולסור מן הרע, ובזה יוסיף חיות לכל ימיו ושנותיו.

בזה כתב השל"ה הקדוש לרמז בדברי הכתוב (בראשית כד, א) 'ואברהם זקן בא בימים', כי הביאור הוא שהיו עמו כל ימיו, והיינו שהכניס חיות

שבע, הרי הדעת נותנת כי היתה שם שרה גם כן, ואם כן איך הלכה לחברון אשר שם מתה.

ויש שכתבו (ש"ך על התורה פרשת חיי שרה בד"ה ויבוא אברהם), כי כאשר הלכו אברהם ויצחק לעקידה, הגיע השטן ואמר לשרה כי הולך אברהם לעקוד את יצחק בנה, ומאחר וחששה לדבריו, באה לחברון שם היו ארבעת הנפילים בני הענק, וביקשה מהם שישקיפו לראות איה אברהם ויצחק, ואז השיבוהו דבר כי אכן רואים הם אדם זקן בא בימים עומד על יד מזבח אשר עקוד עליו נער צעיר לימים, וכך התברר לה על דבר העקידה, ותכף פרחתה נפשה ומתה, על כן היתה בקרית ארבע.

מיתת שרה בחברון שלא יכיר עפרון בחשיבות המערה בעיני אברהם שיבוא מבאר שבע לקברה שם

אך ראיתי במפרשים (ד' יוסף הקדמון פ' וארא דרוש שלישי בד"ה ובוהא אבוא) שכתבו, כי היה בזה סיבה מיוחדת שעשה ה', כי הרי כפי שמבואר בהמשך הפרשה, ביקש עפרון על מערת המכפלה סך ארבע מאות שקל כסף, וכדברי רש"י (בראשית כג, טז) לא הסתפק עפרון בכך, אלא ביקש מטבעות גדולות קנטרין העוברים לסוחר. והנה אם ביקש עפרון סך כסף גדול כל כך בעוד שלא היה נראה כלפי חוץ שהיה לאברהם אבינו איזה חשיבות לרכוש את מערת המכפלה, אלא מחמת שאירע מקרה פטירתה בחברון, על כן מבקש הוא לקבור את שרה במערת המכפלה, ועם כל זה ביקש עפרון סכום גדול ומפולפל כל כך.

והרי אם היתה שרה מתה בבאר שבע, ואילו אברהם אבינו היה מוליכה מבאר שבע לקבורה בחברון במערת המכפלה, הרי שהיה עפרון משתומם על פשר הדבר שהרחיק לבוא עם שרה עד לחברון, והיה מבין כי יש לו איזה חשיבות ברכישת מערת המכפלה, או אז היה מבקש תמורת המערה מחיר מפולפל עד מאד, ולכן היה זה בסיבה מיוחדת על ידי הקדוש ברוך הוא שמתה שרה בקרית ארבע, וכך לא הוצרך אברהם לשלם הון רב על קניית המערה, כי כלפי חוץ לא היה נראה כי רוצה הוא במקום לצד חשיבות המקום בעיניו.

*

ואברהם זקן בא בימים וה' ברח את אברהם ככל (בראשית כד, א)

הפנים יפות (פ' חיי שרה בד"ה עוד איתא במדרש) הביא את דברי המדרש (בר"ר טז, ו): "אמר רבי אחא יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה, אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה", ולכאורה דברי המדרש תמוהים ואינם מובנים.

וכתב לבאר בזה, כי הנה יש זקנה בלא ימים, והיינו שיכול האדם לחיות ולהגיע לגבורות, אבל אין ימיו אתו, שכן לא ניצל את ימיו כראוי לתורה ועבודה, ולעומתו יש ימים בלא זקנה, יש יהודי אשר יש עמו ימים מלאים בתורה ועבודה וקיום רצון ה' כראוי, אך ימים אלו מועטים הינם מאד, ואינם כפי ערך שנות זקנותו.

בזה כתב לבאר את נוסח בקשתו באמירת יהי רצון שקודם אמירת תהלים, שאומרים: "ואל תקחני מהעולם הזה קודם זמני עד מלאת לי שבעים שנה באופן שאוכל לתקן את אשר שחתתי", ולכאורה אינו מובן מדוע מבקשים רק על שבעים שנה, כי הגם שמצאנו שאמר דוד המלך בלשון הכתוב (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם נגבורות שמונים שנה", זה הוא לצד שכן הוא מציאות העולם, אבל כאשר באים לבקש בתפילה לפני השם יתברך, הרי מן הראוי להרחיב ולבקש יותר מאלים אינן מבקשים רק שבעים שנה, ואכן **המטה אפרים** (ס' תקפ"א ע"ף ח) כתב שלא לומר את התיבות 'עד מלאת לי שבעים שנה', שאין להם כל משמעות על פי פשט³.

אמנם לפי הנזכר כתב לבאר, כי יכול האדם לחיות אף מאה שנים, ועם כל זה אינו ממלא אפילו שבעים שנה, כי כל ימיו הלכו לאיבוד באשר לא השכיל עשות בהם את רצון הבורא ברוך הוא, ולכן מבקשים ומתפללים 'ואל תקחני מהעולם הזה קודם זמני עד מלאת לי שבעים שנה באופן שאוכל לתקן את אשר שחתתי', והיינו שלא יפטר האדם מן העולם קודם שיוכל למלאות משנותיו לכל הפחות שבעים שנה, וכמובן אשר בכדי למלאות שבעים שנה אשר מורכבים כולם מימים שעשה בהם את רצון השם יתברך, יתכן כי צריך האדם לחיות עברו זה שנים רבים מאד, כי לא דבר ריק הוא.

וזה ביאור הכתוב 'ואברהם זקן בא בימים', וכדברי המדרש שהיה לו זקנה כנגד ימים, שכל ימיו היו מנוצלים בתכלית לרצון השם יתברך, ואפילו יום אחד לא הלך לאיבוד.

בזה ביאר גם כן את דברי המדרש הנזכרים 'כשם שהם תמימים כך שנותם תמימים', היינו שכל שנותיהם וימיהם מנוצלים עד תום, וכולם מלאים בקיום רצון השם ואין חסר מהם מאומה.

על ידי שהשלים אברהם את עצמו בשלימות יכול היה לחנך את יצחק לילך בדרכיו אלו

ואפשר להוסיף לפי דבריו לבאר את המשך הכתוב 'וה' ברח את אברהם בכל', כי הנה הביא רש"י כי בכ"ל בגימטריא ב"ן, והיינו רמז שבירך הקדוש ברוך הוא את אברהם בבנו יצחק, ולדרכיו יאמר, כי הכוונה שאת כל כוחותיו שמילא אברהם בהם את כל ימיו, הכניס והשריש אף בבנו יצחק, כי זה היה כל מטרתו ותכליתו, על דרך הכתוב (בראשית י"ח, ט) 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריי ושמרו את דרך ה' לעשות צדקה ומשפט', שזה היה כל ייעודו לחנך את יצחק בנו בשלימות קיום התורה והמצוות.

וזהו על דרך שהביא הגה"ק רבי משה אריה פריינד זצ"ל גאב"ד ירושלים בשם זקינו הגה"ק רבי אברהם יהושע פריינד מנאסויד זי"ע, לפרש את דברי הכתוב הנזכר, כי לכאורה אין הלשון מדוקדק במה שאמר 'למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריי ושמרו את דרך ה', שכן לכאורה היה לו לומר 'למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריי לשמור את דרך ה', ומדוע אמר 'ושמרו', שהוא לשון הוה, והיה לו לומר 'לשמור' שהוא לשון עתיד.

וביאר בזה, כי הדרך לחנך את הבנים וכל הדורות אחריו, תלוי על ידי התנהגות ההורים עצמם, כי ככל שהתנהגותם היא בשלימות קיום התורה והמצוות, על ידי זה יועיל חינוך הילדים בדרך זה, לקיים את כל דברי התורה הזאת. וזהו שאמר הכתוב 'למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריי', וזה יכולים לעשות על ידי 'ושמרו את דרך ה', היינו שהמצווים בעצמם ישמרו את כל דרך ה', ועל ידי זה יוכל לצוות את בניו ואת ביתו אחריי בדרך זו.

ואף לענייננו הוא כוונת הכתוב, על ידי 'ואברהם זקן בא בימים', שמילא את כל ימיו בשלימות הנרצה, לקיים בכלם את רצון ה' ושמירת תורתו וחוקי מצוותיו, 'וה' ברח את אברהם בכל', על ידי זה יכול היה להמשיך ולחנך את בניו וביתו אחריו.

*

ה' בירך את אברהם ביצחק שעל ידו יזכו בני ישראל לשופר של מתן תורה ושל העתיד לבוא

החתם סופר (תורת משה פ' חיי שרה בד"ה וה' ברח הא) כותב על פי דברי רש"י הנזכרים, כי בכ"ל בגימטריא ב"ן, ומורה הכתוב על שבירך הקדוש ברוך הוא את אברהם ביצחק בנו, והוסיף עוד, כי בכ"ל במילוי ב"ית כ"ף למ"ד בגימטריא שופ"ר, וזה גם כן בשייכות ליצחק, שכן כדברי המדרש (פרקי דרבי אליעזר פרק ל"א) מאילו של יצחק נעשה השופר למתן תורה, וכן שופרו של משיח יהיה מאילו של יצחק, והוא רמז שבירך הקדוש ברוך הוא את אברהם ביצחק ובשופר של מתן תורה והעתיד לבוא.

*

אברהם אבינו לא הסתפק שישפיע הקדוש ברוך הוא לו בלא שישפיע לכל העולם עמו

הקדושת לוי (פ' חיי שרה בד"ה עוד יבואר וה') הביא את דברי הגמרא (בבא בתרא טז) על הכתוב 'וה' ברח את אברהם בכל': "בת היתה לאברהם ובכל שמה", וכתב לפרש, כי הנה בת הוא לשון מידה (ע"פ מלכים - א, ז, כו), והיינו כי כאשר ברצון השם יתברך להשפיע שפע רב לצדיק, אזי הצדיק אומר כי אין די עבורו בשפע הנצרך לו, אלא אינו בא על סיפוקו עד שישפיעו שפע רב לכל העולם כולו, וזהו שאמר בגמרא 'בת היתה לאברהם', אשר מידה היתה לאברהם, בה הסתפק כאשר השפיע לו הקדוש ברוך הוא שפע רב, 'ובכל שמה', ומידה זו היה מידה שהיה גם כן השפע לכל באי עולם, ואז כן השפיע ירד השפע לכל העולם עמו, אזי בא על סיפוקו, ובלא זה לא היה לו כל רציני בהשפעה שהושפע רק עבור עצמו.

וזהו שאמר הכתוב 'וה' ברח את אברהם בכל', שאכן מחמת שהיה לו לאברהם מידה זו, שאינו בא על סיפוקו רק על ידי שמשפיעים לכל העולם יחד עמו, על כן בירך באמת השם יתברך את אברהם יחד עם כל העולם כולו.

2. שהרי ידוע היה לו על מערת המכפלה, וכדברי המדרש (מדרש אגדה בראשית י"ח, ז) על הכתוב (בראשית י"ח, ז) 'ואל הבקר רץ אברהם': "ואותו בן בקר רץ מלפניו עד חברון, ונכנס למערת המכפלה, ונכנס אברהם אבינו אחריו, וראה אדם וחוה שוכבים ונרות דולקין לפניהם, ואמר אברהם יפה המערה לקבורה, וקנאה בממון הרבה", הרי שהיה לו תשוקה גדולה לקבור את שרה במקום זה.

אגב, **הבעל הטורים** (בראשית י"ח, ז) כתב לרמז בלשון הכתוב 'ואל הבקר רץ אברהם', כי **הבקר** אותיות **הקב"ר**, היינו שרץ לקברי האבות.
3. מסופר (ישראל סבא קדישא ח"ב ע"מ כ"ט), כי פעם הגיע אחד לפני הרה"ק **האהבת ישראל מויזניץ זי"ע**, באמרו כי כבר מלאו לו שבעים שנה, ומה יאמר באמירת היה רצון לפני אמירת התהלים, הרי כבר מלאו לו שבעים שנה. ענהו הרה"ק **האהבת ישראל זי"ע** ואמר, כי יוכל לומר כן, ולכוון לבקש על שבעים השנים הנוספים.

הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זיע"א-כ"ט (ל') בהשווון תר"ז

*

ויהי כאשר בא לרימנוב, החל מסתופף בצלו של הרה"ק רבי מענדל'י, והיה משתוקק לזכות לשמש את רבו הק', ותדיר היה מבקש מהגבאים שיניחו לו לעשות אפי' רק פעולות קטנות ופשוטות ולו שיזכה לשמש את הרה"ק. ובעיקר היה חפץ לזכות להציע את מיטתו של הרבי, ובקש מהגבאי שהיה ממונה על דבר זה, שיניח לו ולו יום אחד להציע את המיטה לרבי הק', סירב הגבאי באמרו שעל דבר זה מקפיד הרבי ביותר שרק הוא יציע את המיטה, כי סודות גדולים יש לו לרבי בהצעת המיטה, ורק הוא - הגבאי יודע ומכוון לעשות זאת.

ויהי כאשר הפציר בו ולא הרפה, ראה הגבאי שבאמת מבקש הוא בתמימות לזכות לשמש את הרה"ק, והסכים לו ליום אחד להציע את מיטת הרבי, ואכן הרבי ר' הירש הציע את המיטה כראוי, ויהי כאשר נשכב הרה"ק על מיטתו, מיד קרא לרבי ושאל, מי הוא אשר הציע היום את המיטה. נבהל הגבאי מאוד, כי הנה גילה הרבי את אשר מעל בתפקידו והניח לאיש אחר לסדר את המיטות, והחל מתנצל לפני הרבי באמרו, כי הנה בא כאן נער הגון איש תם, וחשק עד מאוד לשמש את הרבי, לכך נכנע להפצרותיו והניח לו לסדר המיטה. אמר הרה"ק רבי מענדל'י: כיוון שכן, הריני ממנה את הנער הזה להציע את המיטה בכל יום. ובהקשר למעשה זה, מסופר על הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זיע"א, שאחד מגבאיו היה ממונה לסדר את מיטת ההסבה שעליו ייסב הרה"ק ב'ליל הסדר', ויהי היום, נסתלק אותו הגבאי למנוחת עולמים, ובהתקרב יו"ט פסח קרא הרה"ק לכן הגבאי ואמר לו, בוודאי חפץ אתה להמשיך את 'חזקת' אביך בסידור מיטת ההסבה, אולם האם יודע אתה איך עושים זאת, השיב הבן, שבוודאי יודע הוא כי הרי עומד היה לצד אביו בכל שנה בעת שהוא מסדר את המיטה, ובכך למד את כל סדרה ותיקונה. הסכים הרה"ק למינוי הבן תחת אביו, ואכן בשנה זו סידר הבן את מיטת ההסבה כחזקת אביו.

ויהי ממחרת ליל הסדר, קרא הרה"ק לגבאי זה, ואמר לו שבשנה זו לא הרגיש את אותה הרגשה עילאית שהיה מרגיש בכל שנה על מיטת ההסבה שהכין אביו המנוח. תמה הבן שהלא עשה הכל כפי מה שעשה אביו. סיפר לו הרה"ק את המעשה שהיה אצל הרה"ק מרימנוב, וסיים הרה"ק באמרו: ומה אתה חושב, מה היה ה'סוד' של הרה"ק הרבי ר' הירש בהצעת המיטה - בעת שהיה מסדר המיטה היו עיניו זולגות דמעות, עד שהיה המיטה רטובה... ויהי בליל שני של גלויות הציע שוב המשמש את מיטת ההסבה, והפעם כאשר היסב עליה הרה"ק, היה ניחא דעתו בראותו שהפעם כיוון המשמש לסדר המיטה כמו אביו...

*

והנה כאשר נסתלק הרה"ק רבי מענדל'י זיע"א, ביקשו החסידים להכתיר את בנו הרה"ק רבי נתן לייב² לשבת על כסא אביו, אולם הרה"ק רבי נתן לייב סירב לכך בכל תוקף, באמרו כי בעצמו שמע מאביו, אשר כמו שהאר"י הק' אמר שבא לזה העולם על מנת למסור הכל לתלמידו הרה"ק רבי חיים וויטאל, כן אף הוא בא לזה העולם על מנת למסור הכל לתלמידו ומשמשו הרה"ק הרבי רבי הירש, ובזאת סיים הרה"ק רבי נתן לייב: אם כן, בדין הוא שיימסר שרביט ההנהגה להרה"ק הרבי רבי הירש...

אמנם גם הרה"ק הרבי רבי הירש לא בניקל הסכים לקבל את עול ההנהגה, ושנים רבות לאחר פטירת רבו הק' מרימנוב {בשנת תקע"ה} עוד היה נוסע להרה"ק מראפשיץ זיע"א, ורק לאחר פטירתו {בשנת תקפ"ז} חזר לרימנוב, והחל להנהיג את העדה הק' ברמה, והיה שמו הקדוש הולך למרחוק, והיו חסידים ואנשי מעשה נוהרים לרימנוב להסתופף בצלו הטהור.

*

הרה"ק רבי יענקל'י זיע"ה היה מרבה לספר מדמותו הק' של הרה"ק רבי הירש משרת. והוא סיפר מעשה בזקיני החסיד רבי קלמן לייזער זצ"ל שהתגורר ברימנוב ורצה לעבור להעיר יאשליסק הסמוכה לרימנוב, ואף רכש שם בית דירה, אלא שבאותה עיירה התגורר 'פריץ' שסייב להכניס יהודים אל גבולות העיירה, ובשמעו שרבי קלמן קנה בית דירה בעיירה, שלח לקרוא לו. ויהי כאשר בא שמה הורה הפריץ לעבדיו להכותו חמישים מכות נוראות.

וכך בא כשהוא פצוע וחבול אל רבו הק' מרימנוב, וסיפר לפניו את אשר עשה לו הפריץ. מלמל הרה"ק איזה תיבה על אותו הפריץ, ומיני אז קיבל הפריץ את עונשו, וחתכות בשר נשרו מגופו, מיד הבינה אשתו של הפריץ שיד היהודי בדבר... כי מן הסתם ידעה שיש כח ביד היהודים ומסוכן לפגוע בהם, לכך הלכה אל ר' קלמן, לבקש מלפניו שיואיל למחול לבעלה הפריץ על אשר עולל לה, אמר לה ר' קלמן, אם הדבר תלוי רק בי הריני מוחל, אלא שצריך אני לבקש מהרבי שיסיר את קללתו מעמכם, ויהי כאשר בא אל הרבי לבקש ממנו שיחזור בו מה'קללה', סירב הרה"ק: לא אחזור בי, אלא כי 'אל עפר ישוב' (לשון הפסוק 'בראשית ג' י"ט, איוב ל"ד ט"ו), וכעבור שלשה ימים נפח הפריץ את נשמתו ומת. המעשה עשה רעש גדול בקרב גויי הסביבה, ואמנם שלא ידעו שיד הרה"ק בדבר, אולם אך זאת ידעו שמרבי קלמן לייזער צריך להתירא...

*

היארציית שלו הוא בדרך כלל ביום ל' מרחשון, אמנם בשנה זו שחודש מרחשון חסר קבעו היארציית בכ"ט בו. וכן מקובלנו מפי הרה"ק רבי יענקל'י זיע"א שאמר שהרה"ק הרבי רבי הערש מרימנוב נסתלק ביום כ"ט מרחשון בעת דמדומי חמה, וכיוון שהיה זה בחודש מלא קבעו היארציית ביום ל' לחודש, אולם בשנה שהיה החודש חסר קבעו היארציית לכ"ט בחודש.

*

להרה"ק מרימנוב רוב ילדיו נפטרו על פניו בצעירותם, רק ג' מהם נותרו בחיים האחד מזיווג ראשון ועוד שניים מזיווג שלישי, וגופא דעובדא הוי שבתקופת אלמנותו מאשתו השנייה נכנסה אליו אלמנה ובקשה ממנה ברכה לזיווג, וברכה בפה מלא. לאחר שיצאה שלח את המשמש בקודש לומר לה שאם תרצה מוכן הוא {הרה"ק} לישא אותה... כמוכן שהסכימה בכל לב ונישאה אליו, ולאחר זמן נולדו להם בנם הרה"ק רבי יוסף מרימנוב³, וכן נולדה ביתם שנישאה להרה"ק ר' אברהם יעקב מסידיגורא צצוק"ל.

*

הרה"ק רבי צבי הירש היה איש פלא, אשר כל מהלך שנות חייו היו פלאי פלאות. כי בילדותו היה שולית חייטים בעיר טארנא. פ"א בא הרה"ק רבי אברהם משה מפשווערסק זיע"א לביקור בטארנא, וכיכודו בני העיירה בכבוד גדול. והנה היה מקובל שמי שזוכה לטבול במקוה מיד אחרי שהרה"ק מפשווערסק טבל בו זוכה למדריגות נעלות, וכמוכן שהיו כמה אנשים מבקשי ה' שגמרו בדעתם לעשות זאת, וביניהם היה הנער 'צבי הירש'.

ויהי כאשר שמעו שהרה"ק הולך לטבול, תפסו את מקומם על יד המקוה כדי שמיד אחר שיצא, יטבלו הם באותם המים, ויהי לאחר שיצא הרה"ק מן הבור החלו הנוכחים לפשוט בגדיהם על מנת לטבול במקוה, אולם הנער 'צבי הירש' לא איבד זמן, וקפץ לתוך המקוה בעודו מלובש בבגדיו, ירד וטבל עלה ונסתפף, ומיני אז הרגיש שנעשה 'בריה חדשה', ושוב לא חזר לעבודת החייטות, אלא נכנס אל הרה"ק מפשווערסק על מנת שידריכו בדרך הישרה העולם בית ה'. הורה לו הרה"ק לנסוע לרימנוב אל הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב, שהוא ידריכו וירוממו לעלות מעלה מעלה.

1. גם הוא היה נודע לפועל ישועות בקרב הארץ..

2. הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זיע"א אמר פעם להרה"ק רבי נתן לייב: הנה יש לכם שקים מלאים עם 'מדריגות' ואין אתם משתמשים עמהם, אנא השאילו אותם לי, ובבוא משיח צדקיני אחזיר לכם את המדריגות' בתוספת ריבית....

קול רחוק

פנינים יקרים מאת הרב רוד פראגל שליט"א
נשיא דהתאחדות קהילות ההרדים בעיר הבורה לונדון יב"ו

כל מה דעביד רחמנא לטב עביד

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה (כ"ג א.). ברש"י: "שני חיי שרה, כולן שוין לטובה". וצריך ביאור, דהלא רוב שנותיה היתה עקרה, זאת ועוד הלא לוקחה לבית פרעה ולבית אבימלך שלא ברצונה, והגר שפחתה הגר ובנה ציערו אותה, וא"כ מהו כולם שוין לטובה. ואם הכוונה כולן שוין בצדקות וכי צריכים ריבוי לזה. ונראה לפרש עפ"י מה שמובא בספרי חסידות שפעם בא תלמיד אחד לרבו המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע ע"פ ושאלו האיך אפשר להבין הא דנתן בברכות (נד.) "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה", ואמר לו המגיד שילך וישאל זאת לתלמידיו הרה"ק הרבי רבי זושא זי"ע, וכשבא אצלו אמר לו הרבי רבי זושא שאינו מבין למה הרבי שלח אליו, והלא מעולם לא היה לו שום רע, וכל חייו הם חטיבה אחת של טובה, ואע"פ שאליבא דאמת היה חולה ועני מרוד ומסובל ביסורים, ואז הבין השואל דזו היא כוונת רבו. וזו היא כוונת המשנה דמי שחי באמונה ובטחון גמור ויודע שכל מה שקורה לו בחייו וגם היסורין הכל מן השמים לטובת תיקון נשמתו, אינו רואה שום רעה אלא טובה. וי"ל דזו היא גם כוונת רש"י במה שכתב לגבי שרה אמנו דכל שנותיה שוין לטובה, שהיא כלשעצמה היתה דבוקה כל כך באמונה תמה בבורא כל עולמים, ואצלה היו כל השנים "כולם שוין לטובה", שידעה והבינה דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

הסרון אות ו' מרמוז שאמר הרבה ולא עשה

וישמע אברהם אל עפרון וגו' וישקול אברהם לעפרן וגו' (כ"ג ט"ו). ברש"י: "חסר וי"ו לפי שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה". יש לומר דזה מרמוז דווקא באות ו', דהנה בין אם נכתב האות ו' בתיבה ובין אם לאו עדיים המשמעות נשאר אותו משמעות, כי הקריאה לא משתנית בזה רק הכתיבה, והנה הקריאה היא בבחינת אמירה, והכתיבה בבחינת עשיה שכותבים. ולכן רמזה התורה שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה בזה שהחסירה את האות ו', כי הוא ממש אותו ענין, שהאמירה הוא אותו דבר ולא נחסר מאומה, בחינת "שאמר הרבה", אך העשיה חסרה בכתיבה, והיינו "ואפילו מעט לא עשה".

שכינת קבורת הצדיקים - קדושה עולמית

ויקם שדה עפרון אשר במכפלה וגו' לאברהם למקנה וגו' ואחרי כן קבר אברהם את שרה וגו' (כ"ג י"ו). פרש"י: "תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך", הנה אח"כ (פסוק ט) כתיב 'ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר', ולכאורה צריך להבין למה כפל הדברים, הרי כבר אמר בתחילה 'ויקם שדה עפרון וגו'". ונראה דבפעם ראשונה היתה לו תקומה זמנית שיצא מיד הדיוט ליד מלך בגדר קנין לבד, שאם המלך מכרו שוב להדיוט שוב יחזור וירד מתקומתו, אבל אחר שקבר שם אברהם את שרה אמנו ונעשה מקום קבורת צדיקים, אז היתה לו תקומה עולמית, ועל כן הדגיש בפסוק השני 'ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר' וכיון שהוא אחוזת קבר אז תקומה זו אינה זזה לעולם.

ההבדל בין גמלי אאע"ה לחמורו של רבי פנחס בן יאיר

ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וגו' (כ"ד י.). ברש"י: "ניכרין היו משאר גמלים שהיו יוצאים זממין מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים". והקשו במדרש, וכי היו גמלי אאע"ה גרועים מחמורו של רבי פנחס בן יאיר שלא אכל טבל. וי"ל דשפיר יתכן דגם אלו לא

היו אוכלים מן הגזל, אלא דכיון דהא דאין בהמת הצדיק אוכלת דבר איסור הוא בעצם מעשה נסים, כי אין דעת בבהמה, ממילא לא רצה אברהם אבינו לסמוך על הנס וע"כ יצאו הגמלים זמומים, ובההיא עובדא דחמורו של רבי פנחס בן יאיר הרי כשנתנו לחמורו לאכול לא אכל, אבל לא אמר להם ליתן לכתחילה, וטעם פשוט יש לדבר דהצדיק הוא ענוותן ואינו מחשיב את עצמו לסמוך על זכותו שלא תעבור בהמתו איסור.

ובאופן אחר י"ל דשאני טבל שהוא איסור חפצא, על כן יכול בעל חי להרגיש וליזהר ממנו, משא"כ איסור גזל שאינו איסור חפצא אלא איסור גברא אי אפשר לבעל חי להרגיש בזה.

המשירה מגזל היה ראייה על השטר מתנה

ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך וכל טוב אדניו בידו ויקם וגו' (כ"ד י.). ברש"י: "מגמלי אדניו נכרין היו משאר גמלים שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל" ובד"ה וכל טוב אדניו בידו כתב: "שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו בתם". ולכאורה צריך להבין אמאי דוקא כאן הדגיש הכתוב הא דגמליו של אברהם אבינו היו נכרים משאר גמלים ובפרט שרש"י חזר ופירש כן לקמן (פסוק לב) 'ויפתח הגמלים' 'דהתיר זמם שלהם שהיה סותם את פיהם שלא ירעו בשדות אחרים'. ונראה דכאן הוצרך רש"י לומר דהגמלים לא רעו בשדות אחרים, דאל"כ מנא לן דשטר מתנה שנתן ליצחק שוה מאומה, אולי לא היה לו לאברהם אבינו שום שדה משלו, ואף שהיו לו גמלים אפשר שהיו זנונים מן הגזל, שהיו רועים בשדות אחרים, על כן הקדים הפסוק ואמר 'ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו' - נכרין היו משאר גמלים שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל, וומילא מובן שהיו רועים בשדותיו, וממילא ודאי דהיו לו שדות הרבה - וילך וכל טוב אדניו בידו ויקם - שטר מתנה נתן לו על כל אשר לו, הרי הוא ראייה ברורה ומוכחת דהאי שטר שוה כסף.

משפחת רבקה הכירו בה' אלקי השמים

ויאמר ה' וגו' הקרה נא וגו' ועשה חסד עם אדני וגו' (כ"ד י"ג). ולהלן כתיב (פסוק מט) 'ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת עם אדני וגו', ויש לדקדק למה מתחילה ביקש אליעזר רק 'ועשה חסד' ולבסוף בקש 'אם ישכם עושים חסד ואמת'. ועוד קשה דחסד ואמת הם סתירה זה לזה כדאייתא בש"ס (ר"ה יז): לגבי הא דכתיב ב"ג מדות של רחמים 'ורב חסד ואמת' עי"ש. ונראה דהא דרצה אאע"ה דוקא ליקח אשה עבור בנו מארץ מולדתו ולא מבנות הכנעני אף דאלו ואלו היו עובדי עבודה זרה, היינו טעמא משום דהכנענים היו שקועים לגמרי בעניני גשמיות וארציות בלי שום השגה עליונה כלל, וע"כ הם נקראים תמיד "עם הארץ" כדכתיב בריש פרשתן 'וישתחו אברהם לעם הארץ' 'וישתחו אברהם לפני עם הארץ', שארץ היא מהותם והם עם שכולו בבחינת ארץ, אבל בני משפחתו של אברהם בארץ מולדתו אף שהיו עובדים ע"ז מ"מ גם הכירו שה' ברא את העולם ומנהיגו, רק שהוא בעליונים וכאן במקומם כדאי להם לעבוד ע"ז להקל מעליהם עול מלכותו ית' כדי למלאות תאוותם, ואליעזר באמת לא ידע מהבדל הזה, ולא הבין למה אברהם מבקש דוקא למצוא אשה ליצחק משם דייקא, על כן בתחילה ביקש 'ועשה חסד עם אדוני' שהקב"ה יעשה עמו חסד למצוא אשה הראויה לבן אדונו, אבל כשבא לשם ושמע לבן שאומר לו (פסוק לא) 'בוא ברוך ה' למה תעמוד בחוץ ואנוכי פניתי הבית וגו' ופירש"י: "פניתי הבית מעבודת גלילים", ראה אליעזר שהוא מזכיר

לו) 'וישביעני אנני לאמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בארצו, ולא אמר "בקרבו", כי רצה להדגיש להם הטעם שהיה לו לאאע"ה שלא לקח אשה מכנען, שהם עם שכולו בחינת ארץ.

מטעם זה נקרא אברהם אבינו "אשר קידש יריד מבטן"

וגם יובן לפ"ז הא דכתבו התוס' בשם ר"ת (שבת קלז: מנחות נג:) דהא דמברכים אצל ברית מילה 'אשר קידש יריד מבטן' דהכוונה על אברהם, דאע"ג דהוא נולד מתרח, מ"מ מחשב קדוש מבטן, דכיון דהם הכירו שיש רבוש"ע בשמים והוא בורא את הבריות, ע"כ לגבי לידת הבן היה מודה שבא מכוחו ית' ונחשב אברהם אבינו בזה כקדוש מבטן, [ועוד דאפילו אם גם עבדו ע"ז ביחד עם האמונה, הלא ר"ת לשיטתו דס"ל בתוס' סנהדרין ס"ג: דבן נח מותר בע"ז בשיתוף יעו"ש].

"ובה ארע" שתהיה ממשפחתו והוגנת לו

והיה הנערה וגו' אותה הוכחת לעבדך ליצחק ובה אדע כי עשית חסד וגו' (כ"ד י"ד). וברש"י "כי עשית חסד אם תהיה ממשפחתו והוגנת לו". ולכאורה היכן מרומז דגם ענין זה שתהיה ממשפחתו ביקש אליעזר לדעת, דבקרא חזינון רק שרצה לראות אם גומלת חסד. ויש לומר דדיוק רש"י הוא מלשון "ובה אדע" דמשמע דיש לראות בה ובמהותה אם ראויה היא, דאם רק משום מעשה החסד הוה ליה למימר "ובה אדע" דע"י המעשה הוא דידע.

את ה' ובחדא מחתא הודיע גם שיש בביתו ע"ז, ואף שמערב האמת והשקר ראה שמכיר מיהא את האמת, אשר על כן ביקש ממנו 'ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת וגו' שיעשו עמו חסד "ואמת" דייקא, ור"ל שיעשה חסד להתנהג עמו רק עם האמת לבד בלי לערבו עם השקר, ויכיר שכאן נתגלה מן השמים שרבה מיועדת ליצחק, וע"ז באה התורה ומעידה שהם קבלו דבריו ונאתו לו דכתיב (פסוק א) 'וען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר וגו'.

הכנעניים היו שקועים כל כולם בארציות

וכ"ז כבר רמז אברהם לאליעזר שאמר לו בתחילה (פסוק ג) 'ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ וגו' ואח"כ שינה ואמר (פסוק ז) 'ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי וגו', וכבר עמד רש"י אהא דלכסוף אמר רק אלקי השמים יעו"ש, ולפי דרכנו רמז לאליעזר דאף דאנו כאן יודעים שהקב"ה הוא אלקי השמים ואלקי הארץ, אני שולח אותך לבית אבי ולא ארץ מולדתי ששם מכירים רק שהקב"ה אלקי השמים, אבל בזה מיהו הם מודים, ובהם הם חשובים יותר מבנות כנען, ואח"כ חזינון אכן שאליעזר בעצמו רמז כן לבתואל ומשפחתו, וזאת במה ששינה לשונו של אברהם לגבי בנות כנען, שאע"ה אמר לו (פסוק א) 'אשר לו תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אני יושב בקרבו', ואילו אליעזר כשחזר על הדברים לפני בתואל ולבן אמר (פסוק

בנינים על רה הומי

מיירי בנוונא שלא הפסיד עצם התבואה

ג. רש"י ד"ה אידי ואידי בא"ד כגון שאכלה ערוגה וכו'. מיירי בגוונא דהבעלים לא היה אוכל שחת זה, ושוב חזר וגדל השחת מעצמו ונעשה תבואה, ונמצא שלא הפסיד עצם התבואה רק מה שלא גדל כבתחילה, [וגם אולי הפסיד קצת זמן שע"י אכילתה נתעכב גידול התבואה] ועי' בתוד"ה הא דלא מכליא.

הסברא שפטור אף שיש הכדל בשויות

רש"י בא"ד אבל לא כתחלה וכו'. וזה לא מקרי כליא קרנא, אף דיש הכדל בין שוויות תבואה הראשונה לתבואה זו שגדלה לאחר שאכלה, דסוף סוף בומן שאכלה לא היתה עדיין תבואה ראשונה בעולם, והיא רק עיכבה באכילתה שתגדל כדרכה, והוי כעין גרמא, ועל כן ס"ד דפטור.

ביאור התוס' במינפה פירות

תוד"ה הא דלא מכליא קרנא בא"ד שטנפה פירות להנאתה וכו'. הסיבה בזה הוא בגלל שאפשר לנקותם ולא ניכר ההיזק כ"כ, אם לא משום טירחא לנקות, וגם אצל רגל שייך היזק כזה אם דרסה וטינפה פירות עי' לקמן בגמ'.

בא"ד מ"מ קרי ליה לקמן וכו' לטניפת פירות תולדה וכו'. וא"א לומר דזה לפי המסקנא דקרא ד'ושילח' ברגל כתיב, דהלא מבואר דגם לאחר המסקנא למדים לא מכליא קרנא דשן מרגל, דלא חילקה בו תורה בין מכליא ללא מכליא, ולא אמרינן דאין צורך ללמוד טניפת פירות כלל מקרא אם הוי רק תולדה.

ביאור החילוק בין ההו"א למסקנא

ד. בגמ' ולא ק"ו הוא ומה שן שאין כוונתו להזיק וכו'. אולי ההוה אמינא והמסקנא פליגי בזה, דלהס"ד עיקר חיוב נזיקין משום פשיעתו, ועל כן כל דהוי יותר קל לשמור הוי פשיעתו גדולה טפי אם לא שמר, וכל שקשה לשמור קרוב טפי לאונס וכפי שפירשו התוס' לעיל ג: ד"ה לא ראי, ולפי המסקנא החיוב משום ממונו שהזיק, וע"כ כל שעלול טפי להזיק גדול חיובו יותר דהוא מזיק בעצם.

כולה חרא גזירה היא לרב אשי

תוד"ה לאו אע"ג דכוונתו בא"ד נמצא שכוונתו גורם הפטור וכו'. עי' בפני יהושע דמזה מוכח דהפטור בכוונה הוא דאורייתא, דאל"ה אי

אפשר לגזור בלי כוונה אטו כוונה, דהוי גזירה לגזירה, ומה דמסקי דרב אשי אית ליה דגם באין כוונתו להזיק איכא טעמא רבה, היינו דממילא הוי כולה חרא גזירה, ואפילו בכוונתו להזיק רק דרבנן משום שמא יקניטנו.

עיונים בתוס'

תוד"ה למיחשביה בהדי מועדין בא"ד אמאי לא חשיב אש ובור וכו'. לכאורה אין חידוש כ"כ אצל אש ובור בהא דהם מועדים, כמו שמצינו ואמרו אצל שן ורגל, וא"כ צ"ב מאי קשה להו ודו"ק.

בא"ד אלא בעלי חיים וכו'. דאף במועדים מתחילה איכא תמיד סברא דכל שהזיק ג' פעמים יותר עלול להזיק, והוי חידוש אם מועד מפעם אחת.

ביאור למה צריך להחשיב שתחילת עשייתן לנזק

ו. רש"י ד"ה היינו בור, בסו"ד דהא נמי תחילת עשייתן לנזק דהוה ליה לאסוקי אדעתיה דסופו ליפול ברוח מצויה. לכאורה פשטות הדבר שתחילת עשייתן לנזק היינו בתורת בור, דכי ניחאי ברה"ר והתחילו להיות בור אז הוי תחילת עשייתן לבור לנזק באמצע רה"ר, דלפי דברי רש"י שמחדש דבזה שהם ראויים ליפול ברוח מצויה משווה אותן תחילת עשייתן לנזק, צ"ב למה לא נאמר כן אצל כל אש שגם תחילתו לנזק. וי"ל דשאני אש דאינו מדליקו להזיק אלא לצרכו, משא"כ הני דמה שמשים אותם בראש הגג הוא לנזק דאין לו צורך בהנחה שם, והמקום אינו משומר מן הרוח ומיחשב תחילת נתינתו שם לנזק, וזה מה שמפרש דכאן מסתכלים רק על מה שעומדים ליפול ברוח מצויה דאין לו שום תכלית אחרת לבטל אפשרות זו. והא דרש"י לא ניחא ליה לפרש דתחילת עשייתן לנזק היינו בתורת בור כדנייחי ברה"ר, היינו אולי דכיון דאית עלייהו שם מזיק אחר לפני שנעשו בור, והיינו דכדנפלי ואזלי הם אש, א"כ א"א להתחיל לדון עליהם רק מזמן שנעשו בור, אלא צריכים לדון על תחילת עשייתן למזיק בכלל, וע"כ דן עליהם מזמן שעמדו ליעשות אש. ועי' רש"י וע"ע לקמן ע"ב בדברי רש"י ד"ה תחילת ובמש"כ שם.

התורה: 'אגוהו' 05331.05646

גיליון

חיבת העבודה

משוכר מתוכן שיחותיו של הגה"צ
רבי חיים יוסף בירדמן שליט"א
אב"ד חסידי לעזוב

ויהיו חיי שרה וגו' (כג, א)

להכניס חיות בימים

ב'אור החיים' הקדוש כתב לבאר מהו "חיי"

שרה, "כי הצדיקים מחיים ימיהם, והרשעים ימיהם מחיים

אותם", והביאור הזה על פי הפסוק (תהלים יב, ט) "סביב רשעים יתהלכון" וביאר
ה'חתם סופר' (פרשת חקת ד"ה ויסעו) שהרשעים עובדים למען ירוויחו ממון
לקנות לחם, ואוכלים כדי שיוכלו לעבוד, וחוזר חלילה, שעובדים כדי לאכול
ואוכלים כדי לעבוד, משא"כ הצדיקים מכניסים חיות בימיהם, כי להם עבודת
ה' בכל דבר ודבר, שאוכלים כדי לחזק את הגוף ויוכל לעבוד את ה', נמצא זה
עצמו מצוה, ובכל דבר ודבר מקיים מצוות ה', וזה מה שכתב כאן האור החיים.
הקדוש, שהצדיקים "מחיים ימיהם", שיש תכלית וסיבה בכל מה שהם עושים.

וזה גורם להם גם להיות שמח בחלקם, ולא להיות בלחץ ובדוחק, כי
מאמינים דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אם כן מדוע יכעס וירגז כאשר
אין מחשבותיו מתקיימות, והלא אם כך סיבב קוב"ה הרי שזהו רצון הש"ת,
ואכן הרופאים מעידים, שיש הרבה פחות נפגעים בנפש מחרדה ופחד בין ציבור
שומרי תורה מצוות לאחרים שאינם כן, כי הבוטח בה' אינו חושש מכלום ויודע
שהכל לטובה, ועל כן אינו בא מתוך כך לפחד ויאוש.

ואדרבה, על ידי ההפסד אפשר להגיע למדריגות בבטחון, ולדוגמא איש
סוחר מצליח משקיע כסף רב באיזה עסק אחרי שבדק ומצא שבדרך הטבע
עתידה השקעה זו להביא לו מומון רב, ובסוף אירעה תקלה והפסיד כל כספו,
הנה מי שאינו מאמין יכעס על עצמו ויאשים עשרה אנשים אחרים על שגרמו
לו ההפסד, ומאז יהפכו ימי חייו לבלתי נסבלים, משא"כ הבוטח בה' יאמר
איפכא, הלא בדרך הטבע היה צריך להרוויח נמצא שהתקלה באה לו בכוונה
מן השמים כדי לעוררו בתשובה או למרק חטאיו, ועל כן יקבל הדין באבהה,
וימשיך את ימיו בשמחה כמקודם.

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים (כג, א)

לנצל את הזמן

מסופר במדרש (אסתר"ר פרשה א, ח) "רבי עקיבא היה יושב ודורש ונתנמנומו

התלמידים, בעא לערערה יתהון
[רצה לעורר אותם], אמר, מה זכתה
אסתר למלוך על שבע ועשרים ומאה
מדינה, אלא כך אמר הקב"ה, תבא אסתר בתה של
שרה שחיתה שבע ועשרים ומאה שנה ותמלוך על שבע ועשרים
ומאה מדינה", וצריך להבין מה ענין זה לזה, וכיצד ביקש לעורר אותם ע"ז.

ואמר הרה"ק בעל ה'חידושי הרי"ם' מגור ז"ע, שהבחין רבי עקיבא
בתלמידיו שהם מתעצלים ללמוד, על כן אמר להם כדי לזרום, שאסתר
המלכה זכתה למלוך על קכ"ז מדינות בשכר עבודת ה' של זקנתה שרה
במשך קכ"ז שנים, נמצא שעבור כל שנה קיבלה מדינה אחת למלוך עליה,
ובגלל עבודת ה' של חודש קיבלה עיר שלימה, ובעבור יום של עבודה זכתה
לשכונה שלימה, ובעבור שעה אחת לרחוב שלם, ועבור כל דקה לכמה בתים,
ואם כן יתעורר כל אחד שלא לבזבז זמנו לבטלה, אלא לעסוק בתורה ובמצוות
מתוך זריזות ולנצל כל רגע ורגע לעבודת ה', כי השקעה אחת קטנה ברגע
בעולם הזה שוה הרבה מאד לעולם הבא?

וזה כוחו של עמלק לפתות את האדם להתחיל לעבוד את השי"ת למחר,
כמו שרמזו בפסוק (שמות יז, ט) "צא הלחם בעמלק - מחר", שעמלק זה היצה"ר
אומר שיעשה הכל מחר ולא היום, ואילו יהודי צריך לדעת לעשות הכל ברגע
הזה כמש"י, ועוד רמזו ד'רגע' ר"ת ר'אשית ג'וים ע'מלק, כי על ידי שמקיימים
רצון ה' יתיכף ומיד זוכים לדחות ולבטל כוחו של עמלק, כי גם הוא מבקש את
ה'ראשית' מפני שבזה רוצה למשוך את האדם להתנהג ברכיו, אבל הדוחה
אותו מיד זוכה לראות סיעתא דשמיא בעלמו.

ולכן חשובה כל כך מדת הזריזות אצל יהודי, כמו שנאמר בנדבת המשכן
(שמות לה, כז) "והנשיאים הביאו את אבני השם ואת אבני המילואים",
וברש"י "אמר רבי נתן, מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה
ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה, אלא כך אמרו נשיאים, יתנדבו צבור
מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו צבור את
הכל, שנאמר (שמות לו, ז) 'והמלאכה היתה דים', אמרו נשיאים, מה עלינו
לעשות, הביאו את אבני השם ואת אבני המילואים, לכך התנדבו בחנוכת
המזבח תחלה, ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם, 'הנשאם' כתיב"
(רש"י, ומקורו ביזמא עה. ובמד"ר פרשה יב, טז), וביאר הרה"ק בעל ה'חידושי הרי"ם'

פניני עבודה

א. ועובדא ידענא באחד שהלך לרופא ואמר לו שראשו אינו מרוכז בעבודתו, בדק אותו הרופא ולא מצא בו כלום, לכן אמר לו שבדואי מגיע זה מעייפות, והעצה
לך, שיאכל טוב כדי שובעו ועי"ז יישן טוב, ושוב יוכל לעבוד כמו שצריך, נמצא שאכילתו מחמת השינה, והשינה בגלל העבודה, והעבודה כדי שירווח מטה
לחמו, וחוזר חלילה...

ב. וכמו שהביא ה'חובות הלבבות' (שער אהבת ה' פרק י) על חסיד אחד, שהיה ישן ללא חת במדבר במקום סכנה של חיות רעות ולסטים מזויינים, פעם עברה שם
שיירא של אנשים וכאשר הבחינו בו שאלו אותו איך אינו מפחד לגור במקום סכנה כזו, והשיב "בוש אני מאלקים שיראני ירא זולתו", כי היראה קשורה לדעת
ושכל, כדחזינן שילד קטן אינו מפחד מדברים מסוכנים, כי אינו מבין שיש מה לפחד מהם, ואילו בר דעת קולט שצריך להתרחק מהם. וכן כשיש גג גבוה בלא
מעקה לא יפחד הילד לעלות ולשחק שם, ואילו בר דעת לא יעלה לשם כלל, ולא ידריך גיסא חזינן, שילד קטן מפחד מדברים של מה בכך, אין זה אלא דהא בהא
תליא, ולכן כשאדם מפחד ובוטח בהקב"ה לא יפחד משום דבר אחר, מאחר שהשליך כל יתבו על הקב"ה.

מספרים, שפעם היה פחדן גדול מאד, וכל פעם בצאתו מן העיר היה סוגר את חלונות העגלה כדי שלא יראה את בית הקברות, כי פחד מאד מן המות. פעם אחת
הגיעו גייסות של חיללים לעיר והתחילו לבזוז ולהרוג כל הנקרה בדרך רח"ל, וכל התושבים ברחו על נפשם, וכאשר נרגעו הרוחות חיפשו את הפחדן ולא
מצאוהו, עד שלאחר הרבה חיפושים נמצא מסתתר מאחורי מצבה בבית הקברות, מששאלוהו איך לא פחד להיכנס לבית הקברות, נענה, שכל כך פחד מהגייסות
עד ששכח שהוא מפחד מבית הקברות... והנמשל מובן, שעל ידי שאדם מפחד באמת מהקב"ה שוב אין לו שום פחד מאחרים.

ג. ויש בזה חלק נוסף, שיזכור האדם תמיד שכל העולם הזה אינו אלא טפל בעלמא, והעיקר הוא העולם הבא. סיפר הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל מדוע ייסד
והקים את 'תנועת המוסר', כי פעם אחת היה סנדלר פשוט שהתעשר עושר רב, ולימים עשה שידוך עם רב הקהילה, ואחד מחבריו לא יכל לפרגן לו על הצלחתו,
על כן ניגש אליו עם נעל קרוע בהיותו עומד מתחת לחופה בנישואי אחד מצאצאיו ושאלו כמה יעלה לתקן את הנעל, והלה מרוב בושה התעלף בו במקום, ולאחר
זמן קצר פרחה נשמתו, משראה זאת הגר"י החליט שאנשים חייבים ללמוד מוסר, כדי לדעת איך להתנהג.
ובפשטות מקובל להסביר, שראה איך האדם יכול לבייש את חבריו ברבים בגלל קנאה לכן רצה ללמדם אורחות חיים, אך החסיד רבי נטע ציינווירט זצ"ל [מאנשי
ירושלים של מעלה] הסביר באופן אחר, וספר אור חדש על כל סיפור זה, שכאב לרבי ישראל סלנטר זצ"ל שהמחותן הגיע לכזו דרגה של בושה עד שמרוב צער
נפטר, ולכן צריך ללמוד מוסר כדי שלא יתייחסו מה שאחרים עוליו, שהרי מה זה כל העוה"ז, וכשמבין כן האדם אינו לוקח דברים כל כך ללב.

ד. מילתא דשיכחא הוא אצל בחורים צעירי צאן שהיצה"ר מפתה אותם שלא יתחילו את ה'סדר' בזמן. רק יתחילו לשמוע 'חדשות' ולדבר עם חברים למשך חצי
שעה בלבד ואז ילמדו בהתמדה כל ה'סדר', אך החכם עיניו בר אשו ואומר לשטן איפכא, שהוא יתחיל ללמוד כל הסדר בהתמדה ואז החצי שעה האחרונה ישאיר
לדבר עם חברים, וכשעושה כן אזי לא יכשל בביטול הזמן.

מגור ז"ע שלכן נחסר מהם דוקא האות יו"ד, כי יו"ד מלשון יהודי, וזה יסוד היסודות ביהדות, ומי שחסר לו במדת הזריות נחסר לו ביהדותו, מפני שעל האדם לשאוף להיות טוב מעכשיו, ולא להמתין לזמן אחר, ובוה דוחה כוחו של מעלם.

והיינו טעמא דאפילו אם התחזק לרגע אחד הואיל הרבה מאד במעשיו, כפי שכתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע ב'מחשבת חרוץ' (אות ה) "דצדיק גמור הוא בהגדרה כל אחד כפי קו המידה שלו, כפי מה שהוא אדם, מה שאין כן בעל תשובה פורץ כל מיני הגדרות, ובשעתא חדא ברגעא חדא יוכל לקנות עולמו, ולא עוד אלא שקורין לו רבי כרבי אלעזר בן דורדיא (ע"ז יז), שהוא למעלה מומדת ומדריגת השגת אדם, שיוכל להשיג ולבוא ברגע אחד מהשתקעות תכלית החושך לאור גדול".

וכך מביא הגאון בעל ה'שואל ומשיב' זצ"ל בספרו 'דברי שאול' (חידושי אגדות ע"ז דף יז) בשם הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע, שלכן בעובדא דרבי אלעזר בן דורדיא, שמת מתוך תשובה, בכה רבי ואמר "יש קונה עולמו בשעה אחת", ומה סיבת הבכיה, רק יש לאדם הרבה רגעים כאלו, ואיך אינו מנצלם!

ותמת שרה (כג, ב)

נסיון של אברהם

ברש"י "נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה, וכמעט שלא נשחט, פרח נשמתה ממנה ומתה".

ויש להתבונן, דהנה עבר אברהם עשר נסיונות קשות, ונסיון העקידה היתה האחרונה והקשה מכולם, עד שאמר לו הקב"ה (לעיל כג, ב) "קח נא את בנך את יחידיך אשר אהבת את יצחק, ולך לך אל ארץ המוריה, והעלהו שם לעולה", ונא' היינו בלשון בקשה, כפירוש רש"י שם מהו"ל "קח נא - אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו בבקשה ממך, עמוד לי בזה הנסיון שלא יאמרו הראשונות לה היה בהן ממש", אמנם אחרי שהצליח לעמוד בנסיון קשה כזו ביקש מהקב"ה שלא ינסהו עוד, כאמרם במדרש (בר"ר פ"ד פ"ד נ"ג, יא) "ויקרא מלאך ה' שנית ויאמר בי נשבעתי - מה צורך לשבועה זו, אמר ליה [להקב"ה], השבע לי שאין אתה מנסה אותי עוד מעתה ולא את יצחק בני", וא"כ איך יתכן שאחרי העקידה הגיע אל ביתו ונתבשר על פטירת אשת חיל הצדקת שרה אמנו, והלא אין לך נסיון גדול מזה, שהיה יכול לשאול "זו תורה ומצוות וזו שכרה", ואעפ"כ לא שאל אברהם מאומה, אלא גם אחרי שאירע לו אסון גדול כזה לא הרחיק אחר מידותיו יתב"ש אלא האמין בה' וקיבל על עצמו גזירת שמים באהבה, ולמה לא נחשב דבר זה לעוד נסיון".

ובדרך הקרוב לפשט נראה, כי שרה בפטירתה היתה אשה זקינה באה בימים, ועל כן לא היתה פטירתה 'טרדיגיה' גדולה, אלא שעיקר הקושיא היה יכול להיות, איך אחרי מעשה גדול ועצום כעקידה התרחש כדבר הזה, זו תורה וזו שכרה, אמנם לגבי אברהם לא היה מקום לקושיא כלל, כי לא החשיב בעיניו כלל את המעשה שעשה, וכמו שנאמר אחרי העקידה (כב, יט) "וישב אברהם אל נערו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע", שהחזיק את עצמו שזה בשוה עם נערו אליעזר וישמעאל, והיה נראה בעיניו כאילו לא עשה ולא כלום [וכפי שהרחבנו בע"ה את הדיבור בזה בפרשת וירא], וממילא אין מקום להתאונן למה מת שרה, שהרי לא עשה כלום, ואם עכשיו הגיע זמנה למות

פניני עבודה

ה. הגאון רבי ראובן מרגליות זצ"ל מביא בספרו 'מרגליות הים' עמ"ס סנהדרין (ט"ז:א), שבשבת קודש פרשת קרח שנת תרע"ג היה משובתי שבת אצל הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע, ובדברי אלוקים חיים הקשה מדוע פעל משה בתפלתו שירדו קרח ועדתו חיים שאולה, בשלמה מה שימותו במיתה משונה וחדשה ניחא, כי רק על ידי מיתת בדרך נס גלוי יוכח לכל שה' ציוה את הכל למשה ולא בדה הדברים מלבו חלילה כטענת קרח, אולם מדוע הוצרכו לרדת "חיים שאולה", וכי יעלה על הדעת שרצה משה לנזקם בהם כדי שיהיו יותר ויסבלו יסורים, הלא פשיטא שמהיה היה סולח ומוחל לכל מי שפגע בכבודו. ואמר לתרץ משמיה דאבוה הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע, דאדרבה מפני שהיה חס על שמתם שיזכו לתיקון בעולם הזה, לכן ביקש עליהם רחמים שיבלעו חיים שאולה, כי כל עוד הנשמה באפו של אדם מישראל יכול לתקן את כל אשר עיוות בעולם הזה, ואפילו ברגע האחרון לחייו יכול לחזור בתשובה, לכן היה עדיף להם לרדת חיים שאולה ולחזור בתשובה ובכך יתקנו מה שקלקלו, מאשר ימותו לאלתר ולא יזכו לתיקון.

וסיים מהר"ד והביא ראייה לכך, מדברי חז"ל (ב"ב ע"ד) שקרח ועדתו צווחין כל שלושים יום "משה ותורתו אמת והן בדאין", כי הועילה להם תפלת משה רבינו שיחזרו בתשובה טרם מיתתם, ולכן הם צועקים ומכריזים "משה אמת ותורתו אמת", ועוד ציין הגר"ר מרגליות לדברי המאירי (יזמא פג) שמבאר טעם הדין שמפקחין את הגל בשבת אפילו לחיי שעה, "כי באותה שעה מועטת יוכל עוד לחזור בתשובה".

ז. שמעתי מהגה"צ רבי נפתלי הלברשטאם זצ"ל האדמו"ר מטשאקאווא, שפעם עשה הגאון הרב זעליג ראובן בענגיס זצ"ל סעודת "סיום הש"ס" והיה מאד מאד שמח, ושאלוהו על כך, והשיב שזה "סיום הש"ס של מינוטון" [-דקות], כי היה לו סדר מיוחד ללמוד את הש"ס על הסדר בכל רגע פנוי שהיה לו, ובמשך השנים הספיק בדקות קצרות אלו לסיים את כל הש"ס.

ושמעתי עוד מאברך הדר בארה"ב העובד על המחיה ועל הכלכלה, ומדי יום ביומו נוסע ברכבו מבור-פארק לעיר מנהטן, ויש הרבה 'רמזורים' בדרך, והבחין שהוא מבזבז הרבה זמן בהמתנה לרמזור, על כן עשה סדר מיוחד ללמוד מסכת בבא בתרא בדקות אלו, ולאחר כמה שנים עשה סיום מסכתא על ב"ב, אשרי חלקו וחבלו.

ז. הסיבה לכך היא, דהנה כתב האברבנאל (על פרקי אבות) שיש שלשה טעמים למה הקב"ה מנסה את האדם, א. לראות אם הוא אוהב את ה' והולך בדרכיו, ב. להוציא את כח האדם לפועל, שפעמים רבות יש לאדם כוחות הרבה ואינו משתמש בהם, לכן נותן לו הקב"ה נסיון כדי שישתמש בכוחותיו להתאמץ נגד כח הרע אשר בו, ג. לפרסם שם שמים בעולם, שיש אנשים בשר ודם המשועבדים אליו יתברך ומתבטלים לפניו לעשות רצונו בלבב שלם עכ"ל.

והנה לבג אברהם אבינו לא היה שייך הטעם הראשון, דבדאי היה גלוי וידוע לפניו יתב"ש שמצא לבלבו נאמן לפניו, ורק השני טעמים האחרים היו קיימים, ואכן היה באברהם כוחות הנפש עצומים, ולכן ניסה אותו השי"ת בכל העשר נסיונות כדי שיוציא כוחותיו אל הפועל.

ומעתה בין נבין מדוע קוב"ה ניסה אותו רק בעשר נסיונות ולא יותר, כי מאחר שעמד בנסיון העקידה הוציא אברהם בזה את כל הכוחות לפועל, וכן כבר נתפרסם שמו יתב"ש בכל העולם, ולא היה זקוק לעוד נסיונות, ומשה' ביקש אברהם מהקב"ה שלא ינסהו עוד, כי הרגיש שאין עוד צורך בכך.

בענין הוצאת הכח לפועל, יש להסמיר דברי הגמרא בפרק השוכר את הפועלים (ב"מ פ"ה) "כי הווי מיןצו רבי חנינא ורבי חייא [כשהיו מתווכחים וחולקים זה עם זה], אמר ליה רבי חנינא לרבי חייא, בהדי דידי קא מינצית, חס וחלילה אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפילפולי, אמר ליה רבי חייא לרבי חנינא, בהדי דידי קא מינצית דעביד לתורה דלא תשתכח מישראל", ומספרת הגמרא שם שהיה עושה פעולות ללמד תורה לצעירי הצאן ע"ש, ואינו מובן הויכוח ביניהם, וכי יתכן שכל אחד רצה להגיד שמו על השני, אתמהא, ומבאר מהרש"א "ראה בזה, עושה בזה, עושה בזה, דדידי עדיפא מדידך, דאי משתכחת תורה ח"ו ודאי דהוה דידך עדיפא, שעל ידי פלפולך תחזירה, אבל אנא עבידנא שלא תשתכח, וא"כ דידך אינה אלא בכח ודידי הוא בפועל, ויותר משובח דבר שהוא בפועל מאשר הוא בכח", וכמו שאומרים העולם, ש'למדך' אינו מי שיודע ללמוד אלא מי שלומד [וכן גב אינו מי שיודע לגנוב אלא מי שגונב], כי צריך להוציא את הכוחות למעשה.

חסידים העמיסו בדרך הצלה בלשון חז"ל (חגיגה יב:) "וילון אינו משמש כלום", שה' וילען' [היינו הרצון בשפת האידיש] אינו משמש כלום, כי אם נשאר רק ברצון אין בו תועלת ותכלית, דמאחר שאין נעשה מזה שום דבר למעשה הרי זה מוכיח שהרצון אינו אמיתי וכנה, ומהם חייב האדם להתרחק, מפני שהם עלולים להטעות את האדם שאכן יש לו רצון, ויהא רעוא מלפני אבינו שבשמים שיכניס בלבנו אהבתו ויראתו, אמן.

ח. ואכן ב'תפירת שלמה' (ד"ה ויקם) כתב "כשבא לספוד לשרה ראה [אברהם] מלאך המות מתריס כנגדו רח"ל, כשהתחיל להתבונן על מיתת שרה הצדיקת הראשונה אשר בעולם, אשר היתה אם כל בני ישראל ותיקון חוה, ורוח הקודש מדברת מתוך גרונו, ועתה פתאום מתה עליו אחרי מעלת העקידה שזכתה לבן צדיק כזה ולא הועיל לה כלום [ויש לדקדק בלשונו, שלא החשיב אברהם את הפלא על עצמו, למה הגיע אליו צער כזה אחרי שעשה את העקידה במסירות נפש, רק על שרה היה יכול לשאול כן, כי היה הרה"ק מראדאמסק בטוח שלא עלה הרהור כזה במחשבתו של אותו צדיק, שהרי לא נחשב בעיניו למאומה, רק אם היה מקום לשאול שאלות זה רק לגבי מה שאירע לשרה הצדקת], כל זה היה היצה"ר מכניס בלבו של אברהם אבינו לבעבור יוקשה בעיניו וירע על מעשי אלקים אשר עשה לה", לכן כשראה זה מיד פירש ולא הספידה ויקם מעל פני מתו' וידבר דברים אחרים.

זוה"כ כלל גדול במעלות הצדיקים המתהלכים לפני אלקים בתמים, אף אם חלילה באה אליהם מדת הדין לאיזה יחיד או רבים ח"ו, לא יתנו לבם להתבונן מהות הצרה ההיא רח"ל, ולא יפול לבבם להקשות מדוע עשה ה' ככה לארץ הזאת, כי לבם נכון ורכוש בה' כי צדיק וישר הוא, א-ל אמונה ואין עול, ונהפוך הוא, כי מפי עליון לא יצאו הרעות, וכן כולם מכוונים לטובה".

ט. גם לפי השנים שחיו בימים ההם נפטרה בזמנה ולא בצעירותה, וראיה לכך, שהרי כשהיתה בת תשעים היה חידוש שתוליד בן. וכן מביא ב'בעל הטורים' (פסוק ב) "ולבכותה - כ"ף קטנה, שלא בכח אלא מעט לפי שזקנה היתה".

הרי שכן צריך להיות, ולכן לא היה נחשב אצלו לנסיון.

אמור מעתה, שלא היה כאן נסיון לאברהם כלל, ואדרבה הצטרף על מה שהוא לא זכה להשיג דרגתה, וממילא לא קשה שתי הקושיות, כי אברהם שמח בהשגותיה של שרה אמנו.

ויבא אברהם לספוד לשרה ולבנותה, ויקם אברהם וגו' (כג, ג-א)

שתיקה יפה

יש לדקדק, שבא אברהם להספיד את שרה, ומדוע אם כן תיכף "ויקם אברהם", דמשמע שלא הספידה עדיין¹, ולעיל בהערה הבאנו דברי התפארת שלמה' שכתב בזה דברים נשגבים, שכאשר בא אברהם אבינו ע"ה להספיד את שרה ראה מלאך המות מתריס נגדו, ומנסה לעוררו לשאול קושיות, מדוע מתה אחרי העקידה וכדומה, וירע על מעשי אלקים אשר עשה לה, לכן כשראה זה מיד פירש ולא הספידה, ויקם מעל פני מתו², וידבר דברים אחרים³.

והכי נמי מצינו באהרן הכהן אחרי פטירת נדב ואביהוא דכתיב (ויקרא י, ג) "וידום אהרן", ומבאר ה'חתם סופר' (פרשת שמייני) שבאמת רצה אהרן להודות להשי"ת על שזכה לבנים צדיקים כאלו שעליהם אמר הקב"ה (שם) "בקרובי אקדש", שהיו גדולים כמשה ואהרן, אך חשש שמא מתוך כך יבא חלילה להרר אחר מידותיו של הקב"ה מדוע פגע בהם מדת הדין, על כן אחז בפלך השתיקה ולא דיבר מאומה כדי לעשות לעצמו גדר וסייג למען לא יכשל ח"ו.

וזה הכח שיש לבני ישראל בהבל פיהם, שהוא "מלכות פה" ובחינת

פניני עבודה

י. כעין הדברים הסתומים והפלוזאים שמובאים בספר 'מגיד משרים' (בתחילת הספר במדור "שבח הרב") שכתב מרן ה'בית יוסף' זי"ע ממה שזכה לשמוע מפי המלאך שלימדו תורה, שהמלאך הבטיח לו שיזכה למות על קידוש ה', והוא תימה ופלא, שהרי ה'בית יוסף' נסתלק מות ישרים כדרך כל אדם על מיטתו (ומנ"כ בצפת ת"ו), ולא עלה על הדעת שדברי מלאך אלוקים ישו בו ריקם חלילה, ובאירו ה'הסבר בזה, שכל מינה ה'בית יוסף' מצטרע ומבקש שבבוא היום שנגזר עליו להסתלק מן העולם ימות על קידוש ה', וכך היה באמת, שבשעת פטירתו התבקש בחי' החיים וזה בחינת "מסירות נפש".

יא. לפי זה מבאר האור החיים' קידוש מאי "שני חיי שרה", על פי יסוד גדול שמחדש, כי "כל צדיק שלא השלים ימיו לסיבה ידועה, לא יגעה ה' מצדיק מה שהיה מרויח אילו חי שניו שלמים, וישלים לו שכרו על השנים שלא פעל בהם דבר, כי יאמר אליו, אילו היית חי - תאותי היתה לסגל דבר טוב, והוא אומר 'שני חיי שרה' כיוון אל השאר, שכל שנותיה היו חיים ממנה והאירו מכבודה".

כיסוד זה כתוב בשל"ה הק' (עמ"ס יומא עמוד קכט) ובעוד מקובלים, שאדם המקבל על עצמו דרך תשובה ולעשות תיקונים שונים [כפי המבואר בספרים שצריך לצום כך וכך תעניתים על כל עבירה], ונפטר בחצי ימיו רח"ל, מעלה עליו הכתוב כאילו סיים לעשות את כל התיקונים, כי הוא אינו אשם במה שנסתלק ונפטר באמצע, לפיכך משלימים לו הכל, ואזלינן בתר הקבלה.

יב. ובזה מפרש מה שאמר אברהם לבני חת (פסוק ד) "גר ותושב אנכי עמכם", שהתאונן על מצבו שהוא נשאר בעוה"ז ולא זכה למה שזכתה שרה, אולם הם השיבו לו "ושיא אלקים אתה בתוכנו" ובגלל זה נשאר בעולם כדי להרבות ולהפיץ מלכות שמים וללמד תועים בינה.

יג. ביום כ"ב טבת שנת תשל"ח לפ"ק נפטרה זקנתי הרבנית ע"ה א"ח של הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, זכיתי להיות נוכח בשעה שירד זקניני זצ"ל מביתו נאווה קודש ללווייה, התקרב אל מיטתה וגחן והתכופף אל עבר מיטתה ולחש "היתה עקשנית, אך כששמעה שיש בזה משום יראת שמים התבטלה מיד. היתה דבוקה וקשורה לספר תהלים", ובזאת המשיך ואמר "און יעצט [-ועתה צריך לקיים] ולבכותה", ובכך נתן את ידו והחזיק את דיוקנא קדישא וכופפו סמוך לפיו, והתחיל לבכות בכי תמרוורים, בכיה גדולה ועצומה [יצוין דבר פלא, שאא"ז זי"ע הקפיד תמיד שלא להישען על שום יהודי (כידוע מאמר ה'חתם סופר' זצ"ל, שקדושת היהודי דומה לקרבן, והנהנה ממנו מעל), אך כשחזר מן הקבורה בהר הזיתים היה תשוש וחלש מאד, וזכיתי שנשען אז על זרועי]. היינו שקיבל על עצמו גזירת שמים באהבה, ורק בכך משום שנאמר בתורה "ולבכותה", ואכן בניחום אבלים אמר למנחמים "קבלתי את זה באהבה [נפעם אחת אף אמר "בשמחה"], אבל כתוב "ולבכותה" האט זיך עס אליינס גיוויינט" [-בכה מאלין].

בין המנחמים הגיעו בצוותא הגה"צ רבי יעקב לנדא זצ"ל אב"ד ב"ב, הגה"צ רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל בעל ה'שבט הלוי', והגה"צ רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל ראש ישיבת טשעבין, ואמר להם הריב, דהנה גבי אברהם כתיב (בראשית כג, ג) "ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה", משמע שכן הוא הסדר, תחילה ההספד ואח"כ הבכיה, ובזאת שאל אותם, אם אכן צריך לעשות דוקא לפי הסדר הזה או שאינו מעכב, וצוין הגר"ש וואזנר לדברי ה'חתם סופר' (ריש פרשת חיי שרה) שדן בדברי ריב"א ע"ה, שלכן כתיב "לספוד לשרה ולבכותה" אע"פ שאמרו (מו"ק כז) "שלושה לבכי ושבעה להספד", משמע תחילה בכי ואח"כ הספד, כי אברהם הגיע אחרי שכבר סיימו את ימי הבכי [ועי"ש שמשיק, דאע"פ שעדיין לא נקברה התחילו הבכיה, מפני שנתייחסו מלקבורה], ועכ"פ משמע דבעי בכיה תחילה, אך הגר"ש שניאורסון נטה לומר שאינו ראיה, כי אברהם היה קודם מתן תורה ואין למדין מזה, אולם לאחר כמה ימים התקשר דרך הטלפון למסור לאא"ז זי"ע שמצא בספרים שצריך להיות דוקא בסדר הזה [ושפיר הספידה אא"ז תחילה ורק אח"כ בכה, כסדר המקרא].

יד. אפשר להוסיף נופך ולהסביר דברי התפארת שלמה', שלא התכוון רק לומר, שתחת להספיד את שרה הלך לדבר דברים אחרים עם עפרון [וכעין כששואלים אחד בענין מסוים אינו רוצה לענות, הרי הוא מרים את הטלפון כדי לשוחח עם אחרים ועי"ז להשתמש משאלת השואל], אלא הטמין בדבריו הספד על שרה, וכמו שאמר הרה"ק מרוזין זי"ע, דהנה לאחר שהכיר אברהם אבינו את בוראו התחיל היצה"ר להטרידו בנסיגנות שונים והוצרך להתגבר עליו תמיד מבלי שיוכל להיפטר ממנו, לפיכך רצה שיהיה לו זמן מיוחד שאז תהיה לו מנוחה מאותו מלך זקן וכסיל, לכן תיקן תפילת שחרית שאז עטוף האדם בטלית ותפילין והיצה"ר אין לו שם מקום, אך לא עברו הימים והבין השטן מטרת התפילה, והשתחל גם הוא תחת הטלית והתחיל להפריע לאדם בתפילתו, משראה כן יצחק אבינו תיקן תפילת מנחה שהיא תפילה קצרה וסבר שלמשך זמן קצר כזה ישקוט השטן ולא יפריע לאדם, אולם היצה"ר לא וויתר אף על שעה זו, ועי"כ תיקן יעקב תפילת ערבית שהיא רשות, ובזאת חשב שהיצה"ר לא יפריע את האדם בדברי רשות, אך לאחר מכן הבין השטן תחבולה זו ומפריע לאדם גם בזה, עי"כ קם רבי שמעון בר יוחאי וגילה את תורת הנסתר, בסברו שאין לאותו רשע חלק בדברים נסתרים, אולם לא ארכו הימים ונודע לו גם סוד זה והגיע אותו רשע ר"ה והשטן התחיל לבלבל ולפלק בא האר"י הקדוש והתחיל לייחד כוונות ויחודים, והם דברים הנעשים במחשבה להחביא מהיצה"ר, אך גם זה לא עלה יפה, והשטן התחיל לבלבל מחשבותיהם של המייחדים יחודים, ולא נמצא תקנה נגדו, עד שבא מרן הבעש"ט הק' זי"ע שלימד לדורות, דאף בעת שיחת חולין או בישיבה בסעודת מורעים אפשר לבקש רחמים ולפעול ישועות, ובזה הערים על היצה"ר שאינו חושב להפריע את האדם בעת עסקו ב'דברים בטלים' אלו, ואינו יודע שבני בינה מנצלים אותה שעה לשפוך שיחים לפני ה', והוסיף הרה"ק מרוזין וסיים "דאס ווייסט ער נישט, און דאס וועט ער נישט וויסען ביז משיח וועט קומען" [-זה אין השטן יודע, וכן לא יודע לו מזה לעתיד, עד ביאת גו"צ בב"א: הובא בי"ר ישראל ח"ג עמוד צג]. והכי נמי הסתיר אברהם דברים נשגבים בדברי הספד על שרה ודברי חולין שדיבר עם עפרון בעניניו משא ומתן.

ועל זה אמרו בפרשה זו (הובא ברש"י להלן כד, מב) "יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים", כי כשהגיע אליעזר לביתו של בתואל ולבן והרגיש את גודל הטומאה השוררת במקום [מרשעותו של לבן שביקש לעקור את הכל זה יעקב אבינו שהוא בבחינת "כל" לא היה יכול להתפלל, וכאשר אמרו לו (כד, לג) "דבר" לא היה בידו להוציא ברכה מפיו בשם ומלכות, לפיכך התחיל לספר סיפורי צדיקים והסתיר בתוכו תפילות ובקשות.

תורה שבעל פה, שמצד אחד אפשר להמליך את הקב"ה ולאידך גיסא עלול להיכשל בחמורות, לכן ישכיל וידע מתי עת לדבר ומתי עת לשתוק, והיינו דכתיב (בראשית ב, 1) "ויהי האדם לנפש חיה" ובתרגום אונקלוס "לרוח ממללא" זה כח הדיבור, ועל כך כתבו המקובלים "מאן דנפח מזליה נפח", שזה חלק אלוקי מומעל, וכמו שגילה הבעש"ט בכתוב (שיר השירים ה, 1) "נפשי יצאה בדברו", שהנפש הוא הדיבור¹⁰ (ראה בערבי נחל' ריש פר' וישלח).

ואומות העולם אין להם כח זה, כי דיבוריהם דומה לנביחות הכלב, ובוה הסבירו מה שפתח ה' את פי האתון לפני בלעם בהיותו בדרך לקלל את ישראל, שהראו לו מן השמים שדיבורו דומה לדיבורו של האתון, ואין ביניהם ולא כלום, וממילא אל יתגאה בכוחו שיש לו בדיבורו¹¹.

ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי וגו' (כד, 1)

|| לא לצער אחרים ||

ברש"י "ולא אמר 'ואלקי הארץ' ולמעלה אמר (פסוק א) 'ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ", אמרו לו עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ שהרגלתינו בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי היה אלקי השמים ולא אלקי הארץ, שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ¹².

דבר חידוש איתא בתיקון¹³ (תיקון ח) שכשם שיש שמים וארץ דקדושה כך יש שמים וארץ דקליפה, והיינו דכתיב (ישעיה נא, 1) "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה" לבטל את הקליפה, ויהיה השמים לשם שמים, ובוה הביא הגאון רבי יהונתן אייבשיץ ז"ע ב'אהבת יהונתן' (ליום א' דר"ה) בשם אביו הגה"צ רבי נתן נטע אייבשיץ זצ"ל לפרש מה שאמרו (ב"ב טז, 1) "שטן ופנינה לשם שמים נתכונו", דהיינו לשם שמים של הקליפה.

ועומק הכוונה בוה, שיש הפוגעים בחבריהם ואומרים שמתכוונים לשמים, וזו רעה חולה¹⁴, והלא פנינה היתה מצערת את חנה בדברים על שאין לה ילדים כדי שתתפלל [והגם שאסור לנו לדבר בגנותה של פנינה, אך

זה בא ללמדנו ולעקור מן השורש מעשיהם של אנשים המצערין לחבריהם באיצטל דרבנן ואומרים שהתכוונו לשמים], ובאו חז"ל להזהיר את האדם שלא יתפתה לעשות מעשים כאלו, אף כשכוונתו לשמים.

והביאו ראייה לכך מלשון הטור (או"ח סי' רלא) "כל מעשיך לשם שמים, וכן סדר ה"ר יונה הענין בפרקי אבות ויהיו כל מעשיך לשם שמים, אפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקימה וכו', הישיבה והקימה וההליכה כיצד, אצ"ל שלא ישב במושב לצים, ושלא לעמוד בדרך חטאים, ושלא לילך בעצת רשעים, אלא אפילו לישב בסדר ישרים ולעמוד במקום צדיקים ולילך בעצת תמימים, אם עשה להנאת עצמו להשלים חפצו ותאותו אין זה משובח, אא"כ עשה לשם שמים", דאף זה יהא לשם שמים¹⁵.

וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין (כד, כט)

|| בתחילה רץ ולבסוף הלך ||

ובהמשך כתיב (פסוק ל) "וכשמנו את דברי רבקה אחותו וגו' ויבא אל האיש¹⁶", וצריך להבין מדוע לא רץ אליו כבתחילה, ותירץ ה'משך חכמה' דכיון ששמע מאחותו רבקה את כל הרמזים שרמז לה בנתינת המתנות, כפי שפירש רש"י "בקע - רמז לשקלי ישראל בקע לגלגלת. שני צמידים - רמז לשני לוחות מצומדות. עשרה זהב משקלם - רמז לעשרת הדברות שבהן", על כן הבין מיד שלא יהיה לו תועלת מאדם זה, ואין לו עסק עמו, ושוב הפסיק לרוץ אליו, רק הגיע אליו בניחותא.

וכיון שניתנה רשות לדרוש אפשר לומר באופן אחר, שבתחילה כשמע שאליעזר עבד אברהם מחפש שידוך עבור אדונו, וידע ושמע את רוב עושרו וגדלותו של אברהם, על כן היה בטוח שיש לאברהם בת וברצונו לקחת אותו לחתן, כדרכם של רשעים שבטוחים שהם האנשים המוצלחים והחשובים ביותר [כדכתיב אצל המן הרשע (אסתר ו, 1) "ויאמר המן בלבו, למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני"], ומשום הכי רץ אל אליעזר, אולם כאשר שמע שהוא מחפש כלה ולא חתן מיד עזב אותו, ורק נאמר "ויבא אל האיש".

..... פניני עבודה

טו. ואפשר להוכיח כן מברכת הנהיין, דהנה אם יבא האדם לביתו מן השדה והוא עיף, ויגישו לפניו מאכל טוב וטעים ומחמת רעבונם יבלע הברכה במהירות כדי להשביע את נפשו, אמנם אז יתפוס את עצמו ויעשה חשבון הנפש איך זרק את הברכה מפיו לפני ה', ויבא לידי בושה והכנעה גדולה על שהעז לדבר כן לפני המלך, ועל כן ירצה לברך שוב בכוונה גדולה ויתירה, אולם בודאי אסור לו לעשות כן כי היא ברכה לבטלה, ואמרו (ברכות לג) "כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא", וא"כ יחשוב לאידך גיסא, לכל יטעם מן המאכל שהרי לא בירך בכוונה, אמנם גם זה אסור לעשות, דא"כ נמצא שבירך ברכה לבטלה, ומכאן מוכח דאף הברכה שנוקדה מפיו בלא כוונה יש לה חשיבות גדולה בשמים, ועל כן אל לו לאדם לזלזל בשום מעשה טוב שעשה ועושה. וזה שאמר הרה"ק רבי נתן מברסלב ז"ע בקדושתו "אילו היה לנו עיניים לראות מה פועלת ברכה אחת בשמים, אף אם אינה נאמרת כתיקונה, היתה הבחירה מתבטלת מן האדם".

טז. פעם בא ערל אחד עם בנו הקטן אל הרה"ק רבי דוד מלעלוב ז"ע, וככה לפניו שבנו אלם ואינו מדבר, וביקש ממנו ברכה לרפואה שלימה, הרים הרבי את עיניו לשמים ואמר בתפילה "רבש"ע, יש לך כל כך הרבה גויים שנובחים, יהיה לך עוד אחד..." ונתרפא החולה (הובא במגדל דוד' עמוד 10). ולהאמור כך הוא האמת, שדיבוריהם דומה לנביחת בעלי חיים ואין בהם כח הדיבור.

יז. כשהגיע אליעזר אל לבן ובתואל אמר להם (פסוק לו) "וישבעני אדוני לאמר, לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי ישב בארצו", ושינה ממה שאמר לו אברהם (פסוק א) "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב", ומאי שנא, ואמר הרה"ק רבי איציקל מפשעווארסק ז"ע בדרך צחות והלצה, דמכאן ראייה שאין להרבות בסיפורי גדלות הצדיקים בין אנשים פחותים, כי אברהם אמר "בקרב" היינו שמכיר ברוה"ק את כל יושב הארץ בפנימיותם ותוכם, ואילו אליעזר לא רצה להגיד כן, אלא שהיה יושב בארצו.

יח. אמר הרה"ק רבי חיים מצאנז ז"ע, כי ישנה מצוה שמעולם לא קיימה, וזו היא המצוה השגורה בפי המון העם באמרו "פלוגי מצוה לקוברו", וישנה עבירה שהוא משתדל תדיר לעשותה, והיא מה שאומרים העולם כי "עבירה לסייע ביד פלוגי וליתן לו מעות וצדקה..." (וראה בפעם חיים לירח האינטימי ח"ב עמוד עב). בסגנון דומה אמר הגאון בעל ה'חפץ חיים' זצ"ל "חפץ אני בעבירות של העולם, שאומרים שעבירה לסייע לפלוגי, ואיני חפץ במצוות שלהם, שפלוגי מצוה להורגו ולבזותו". ופעם אמר הרה"ק מצאנז שיש לו ראייה כי ה'מצוה' הנזכרת אינה מצוה, שכן כשיצאו ישראל ממצרים נצטוו בשתי מצוות, דם פסח ודם מילה, לפי שהיו ערומים מן המצוות וכמ"ש (יחזקאל טז, 1) "זאת ערום וערירה" (ראה רש"י שמות יב, 1), ולכאוף יש להקשות, הלא בשלשת ימי האפילה מתו רבבות מרשעי ישראל ובני ישראל קברו כל אלו (מכבואר במכילתא פר' בא סימן יב), נמצא שקיימו מצוות גדולות, ואם כן מה צורך היה לצוותם על קרבן פסח ומילה, הלא היו בידם מצוות הרבה של קבורת רשעים, אלא ודאי שצריך האדם להתרחק מ'מצוות' כעין אלו... (הובא בבנין דוד' פר' נח ד"ה ואני הנני, ובמהר"ש' פרשת שמות בשם הרה"ק רבי שלום מבעלזא ז"ע).

יט. ובדרך צחות יש לומר שזו כוונת התפלה (אבינו מלכנו) "מחך ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו", ומה ענין השטרות, והלא העיקר לבטל החובות, רק יתכן דקאי על המצוה אחרים לשם שמים, דאפשר שאין זה עבירה, שהרי כוונתו לשמים, ומכל מקום מעלים את זה בשטר חוב, וגם את זה מבקשים לבטל. והאמת שעל דברים אלו זקוק האדם להרבה תפילות בלב נשבר, מפני שאינו מכיר באמת שעשה דבר רע לעשות עליו תשובה, ובוה פירש הרה"ק רבי משה משינאווא ז"ע מה שאומרים בסליחות (ערב ראש השנה) "אם מרדו ברב פשעם לצור מלכי וקדושי, נא כל מדה נכונה נפשי נועם עליהם תבקשי", ומדוע מדגישים כאן "מלכי וקדושי", רק כי בכל ימי הרחמים והתשובה עושים תשובה על העבירות, אמנם כשכבר עברו עליו כל חודש אלול ועומד בערב יום הדין הרי הוא מתעמק יותר ומתבונן במעשיו ומשיג שמה שחשב שהם לשם שמים לא נעשו כהוגן, וזה שמבקש סליחה על דברים שעשה כביכול עבור "מלכי וקדושי", וזה משיג רק "נפשי" זה פנימיות הנפש, ועל כן "נא כל מדה נכונה - עליהם תבקשי", שנזכה למחילה סליחה וכפרה (הובא ב"ז' אורות ח"א עמוד רצה).

כ. בתוך דבריו סיפר אל בתואל ולבן (פסוק מב) "ואבא היום אל העין" ופירש רש"י "היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ", כלומר שבנסיעתו מארץ ישראל לחזון זכה לקפיצת הדרך, ונחלקו הראשונים אם גם בדרך חזרה מחזון לארץ ישראל יחד עם רבקה היה להם קפיצת הדרך, וה'חתם סופר' נקט בפשטות שלא היה להם, ומבאר בטעם בזה, כי המתינו שיצחק אבינו יתפלל תחילה על השידוך שלו, ולכן הגם שהכל היה מוכן ומזומן, ורבקה כבר היתה בדרך אליו לא הגיעה אליו בקפיצת הדרך למען יתפלל, ואכן כאשר פרש ידיו בתפילה הגיעה רבקה, כמו שנאמר בהמשך (פסוק מג) "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב [וברש"י "לשוח - לשון תפלה, כמו (תהלים קב, א) ישפוך שיחו"]", וישא עיניו וירא והנה גמלים באים", שהגיעו אליעזר ורבקה לארץ ישראל. וזו הוראה לדורות, שצריך להתפלל על השידוכים, ובלא תפילה מתעכב השידוך.

חמידיא דאורייתא

פניני הלכה מאת הר"ג רבי יעקב פרידמן שליט"א

הנהגת המתפלל בספיקות בדיני תפילת שמונה עשרה

ב. דין השוכח באמצע תפילתו היכן עומד

דעת החיי אדם שאינו חוזר אלא למקום שברור לו שלא התפלל

ו. לבירור הדברים יש להקדים נידון נוסף, אשר לכאורה דומה הוא ביותר לעיקרי הנידון בו אנו עסוקים, והוא בדין המתפלל שמונה עשרה, ותוך כדי נטרדה מחשבתו עליו, ואינו יכול להיזכר איפה הפסיק להתפלל, כאשר מצד אחד ברור לו על ברכה מסוימת כי אותה עדיין לא התפלל בוודאות, אך באותה מידה ברור לו כי יתכן והיו ברכות נוספות שעדיין לא התפלל, ועל כן אם יחזור למקום שברור לו בוודאות שלא התפלל, יש לחוש שמא יחסיר כמה ברכות אותם לא התפלל אף בראשונה על פי האמת, ואם נאמר לו לחזור למקום המסופק לו שלא אמרם בראשונה, אם כן יתכן שמא יחזור בשנית על כמה ברכות ונמצא אומרם לבטלה, ולכאורה צדדי הנידון דומים ביותר לנידון בו אנו עומדים.

הכרעת החיי אדם (כלל כ"ד סעיף כ"א) כי אינו צריך לחזור אלא לברכות אשר ברור לו שלא אמרם, אך מה שמסתפק שמא כבר אמרם אינו צריך לחזור ולאומרם בשנית על צד הספק, ובנשמת אדם (שם ס"ק ג') הוסיף לבאר דבריו, כי על אף המבואר בשו"ע (סי' ק"ז ס"א) כי המסתפק אם התפלל צריך לחזור ולהתפלל נדבה ואינו צריך לחדש בה דבר, מכל מקום זה לפי שאת כל התפילה הוא הולך להתפלל בתורת נדבה, אך כאן שחלק מתפילתו התפלל כחובה, ועליו עוד להמשיך להתפלל את חלקו השני של התפילה בתורת חובה, שוב אינו יכול על הצד להתפלל כמה ברכות בתורת נדבה, כי אי אפשר לחלק בתורת התפילה בחלקיה, אלא כל התפילה צריכה להיות תחת הגדרה אחת, של חובה או נדבה.

הערה מצד החשש שמא לא אמר הברכות ונמצא שהחסיר חלק מתפילת י"ח

ז. אכן הכרעת החיי אדם תמוהה ביותר, כי על אף שדבריו מוצדקים מצד שאין עליו חובה לחזור ולומר את הברכות המסופקות משום נדבה, הרי אם באמת לא התפלל ברכות אלו, נמצא שאינו מתפלל תפילת שמונה עשרה שלימה, אלא מתפלל רק חציה, ואין כל משמעות לתפילתו, ומדוע כתב מפורשות שאינו צריך להתפלל בשנית את הברכות המסופקות.

מקורות בדברי הראשונים שהמחסיר מתפילת י"ח כל תפילתו לבטלה

ח. איברא, כי יש לערער ולומר, מה איסור יש

לגמור את כולה, או שאין מצרפים את ההפסקות זו לזו ואינו חוזר אלא אצל מקום שפסק.

דעת הדרכי משה כי עצם חיוב החזרה עומד בספק

ד. הספק השלישי, לפי דעת הדרכי משה (סי' תכ"ב ס"ק ה'), בהכרעת מחלוקת הרי"ף והרמב"ם עם השר מקוצי והרא"ש, אם דין שהה לגמור את כולה חוזר לראש נאמר בכל הדינים אך רק אם היה הפסק באונס, או שדין זה נאמר רק על הפסק בתפילה אף שלא באונס, ואילו בשאר הדברים אין צריכים לחזור כלל אפילו באונס, והארכנו בזה במאמר הנזכר, והכרעת הדרכי משה כי הדבר מוטל בספק, ולכן בקריאת שמע שהוא דאורייתא צריכים להחמיר בספק, אך שאר הדינים שאינם אלא מדרבנן יש מקום להקל.

הרי לנו כי לדעת הרמ"א, כל עיקר דין חזרה בשהה לגמור את כולה מדין ספק הוא, ואם כן בכל ענין יש לנו לדון מצד הנידונים שיתבארו בסייעתא דשמיא.

צדדי הנידון בעומד במקום ספק כיצד יעשה

ה. עתה נבוא להעלות את צדדי הנידון, מה שיש לדון בכל הספיקות הנזכרים.

כי הנה כפשוטו, ככל שעל פי האמת מחויב הוא לחזור ולהתפלל מראש התפילה, אם כן אם יחזור רק למקום שפסק, שוב נמצא שלא עלתה לו תפילתו עד מקום שפסק, ואינו מתפלל אלא את מחציתה של תפילת שמונה עשרה, כי מעיקר הדין מחויב היה לחזור לראש התפילה, ואינו מתפלל אלא ממקום שפסק, ולא עלתה לו תפילת שמונה עשרה לכאורה.

ולאידיך גיסא, ככל שהדין הוא שאינו צריך לחזור אלא למקום שפסק, אם כן כאשר יחזור לראש על אף שאין הדין כן, אם כן הרי הוא אומר את הברכות שכבר התפלל לבטלה, ונמצא עובר על איסור ברכה לבטלה.

באופן, שלכאורה בכל דיני הספיקות הנזכרים, אין כל דרך להכריע את הנהגת המתפלל באופנים אלו, כי אם נאמר לו לחזור לתחילת התפילה, שמא אינו צריך אלא לחזור למקום שפסק, ונמצא אומר הברכות הראשונות לבטלה, ואם נאמר לו להמשיך ממקום שפסק, שמא עליו לחזור לתחילת התפילה, ונמצא מתפלל רק מחצית התפילה, ואינו עולה לו לתפילה שלימה.

א. ספיקות בחיוב חזרה בשהה לגמור את כולה

א. בסייעתא דשמיא ביארנו במאמר בפני עצמו את עיקרי שיטות הראשונים בדיני שהה כדי לגמור את כולה, האם עליו להתחיל הדבר מתחילתו, או שמא יכול הוא להמשיך מהמקום בו פסק.

עתה נעורר הנידון, בהנהגת המתפלל כאשר מתעורר לו ספיקות בדיני תפילת שמונה עשרה, וכמו שנעלה בזה ג' דוגמאות בדין זה, אשר הדבר תלוי בספק האם עליו לחזור להתפלל מתחילה או שיש לו להמשיך ממקום שפסק, ונברר בזה את עיקרי הדינים.

שאלה זו כמו שהזכרנו יכולה להיות בשלושה אופנים שונים, אשר כולם הינם תחת הדין הנזכר, של חיוב חזרה לראש התפילה בשהה כדי לגמור את כולה.

ספק האם שהה לגמור את כולה

ב. הספק הראשון, הוא באופן שהסתפק האם שהה את הזמן לגמור את כולה, או שמא שיעור השהייה לא היה בכדי לגמור את כולה, כך שספק הוא לו האם עליו לחזור ולהתפלל מתחילה, או שאין לו לחזור אלא למקום שפסק.

ספק האם מצרפים ב' הפסקות יחד לשיעור כדי לגמור את כולה

ג. הספק השני הוא באופן שלא שהה ברציפות כדי שיעור לגמור את כולה, אלא שהיתה שהייתו מורכבת משני הפסקות, שבכל אחת מהם אין בה שיעור בכדי לגמור את כולה, אך בהצטרפותם יחד יש בהם משום שיעור בכדי לגמור את כולה, ומבואר בירושלמי (ברכות פ"ב ה"א): "הפסיק שלישיה וחזר והפסיק שלישיה בקורא משערין או בכל אדם משערין", והביא הגרעק"א (או"ח סי' ס"ה ס"א) כי פשוט דברי הירושלמי לפי פירושי הנו"כ הוא, שהספק הוא האם מצטרפים ההפסקות זו לזו, או שיש להחשיב כל ספק בפני עצמו, ולא הוכרע הדבר בבירור, אלא הוא בגדר ספק.

[אגב, התהלה לדוד (סי' ס"ה ס"ק ה') כתב בפשיטות כי עליו לחזור לתחילת התפילה, וצ"ל שלדעתו יש לבאר את דברי הירושלמי באופן אחר, ואין ביאורו מצד צירוף ההפסקות, ואכ"מ.]

מעתה כל ששהה כמה שהיות שאין בכל אחת מהם בכדי לגמור את כולה, הרי הוא עומד במקום ספק, האם עליו לחזור לראש התפילה כדין שהה

בתפילת חצי שמונה עשרה, שמא משמעות יש אף לתפילת חלקים מתפילת שמונה עשרה.

אלא שיש להוכיח בזה, מהנפסק בשו"ע (סי' קי"ט ס"א) שאם שכח או טעה באמירת אחת הברכות, עליו לחזור למקום שטעה, ולהמשיך משם בכל הברכות על הסדר, הרי שמשמעות יש לתפילה על פי סדר הברכות.

ט. כמו כן יש להוכיח מדברי הרא"ש (ראש השנה פ"ד סי' י"ד), שכתב: "וכן כתב רי"ף גיאות ז"ל שנהגו בשתי ישיבות ובכולהו בבל שמתפללין הצבור רק שבע ברכות, ושליח ציבור יורד ואומר תשע. והביא תשובות הרבה לראשונים לרב עמרם ולרב נטרונאי שאמרו, מעולם לא התפללו צבור בראש השנה אלא שבע, ורב שריא גאון בנו כך אמרו, והזכיר עוד גאוני אחרים וכולם כך אמרו וכן העידו כו', ולא הבנתי הדברים הללו שנאמרו למשה מסיני, דכיון שתקנו תשע ברכות לאומרן במוסף של ראש השנה היאך יהו הקהל חייבין לומר שבע מהם וידלגו השתים, שתשע של מוסף ראש השנה הן כמו שבע של שבתות וימים טובים, וכמו שאי אפשר לדלג מאותן שבע כך אי אפשר לדלג מן התשע, דברכות מעכבות זו את זו, ושליח צבור פוטר את הצבור מכולן משום דאושוי, אלא שהצבור מתפללין כדי שיסדיר שליח צבור את תפלתו, וצריכים להתפלל כולן, דאם התפללו שבע יהו כולן לבטלה, כיון שמחסר מן הברכה, ומנהג אבותינו תורה היא ואין לשנות", הרי לנו מפורש דברי הרא"ש כי המחסר אחת מברכות שמונה עשרה, הרי כל הברכות כולם לבטלה.

הרי כי דבר ברור ומוסכם הוא שאין לשנות מן הברכות שבתפילת שמונה עשרה, ואם כן מה מקום יש לפטרו מלהתפלל את הברכות המסופקות, הרי אם לא אמרם, נמצא כל שאר הברכות נאמרות לבטלה.

ג. דברי המג"א כי במקום צורך יכול להתפלל חלק מברכות תפילת י"ח

דברי המג"א שברכות תפילות שמו"ע של כל השנה אינו מעכב זו את זו

י. אכן, ביאור הדברים בזה, כי הנה מבואר בשו"ע (סי' תקצ"ג ס"א): "ברכות של ראש השנה ויום הכפורים מעכבות זו את זו, שאם אינו יודע כולם לא יאמר מה שיועד מהם, אלא לא יאמר כלום", ולכאורה, משמע בזה כי דין מיוחד הוא בברכות ראש השנה, ואינו נאמר בכל הברכות שבתפילת שמונה עשרה, ולפי הנ"ל הרי כל הברכות מעכבות זו את זו, והאומר רק חלק מסדר התפילה לא עלתה לו ולא מידי, וכן כתב המג"א (שם ס"ק ב') לדייק מדברי השו"ע. המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' תקצ"ג ס"א בד"ה ז) הביא דעה החולקת על דברי המג"א, אמנם למעשה הכרעת רוב הפוסקים כדעת המג"א, וכן פסק השו"ע הרב (סי' תקצ"ג ס"א) ועוד, על כן אי אפשר להתעלם מדברים אלו.

הגדרת הביאור הלכה כי אין אמירת חלק מן התפילה נקרא 'תפילה' אלא 'רחמי'

יא. על כן כתב הביאור הלכה (שם) לבאר בזה, כי אכן לעולם אם אומר רק חלקי התפילה, אין זה

בגדר 'תפילה', אלא הרי זה מוגדר 'רחמי' בעלמא, ואינו יוצא אלא ידי חובת מצות התפילה, אך אינו מוגדר כ'תפילה' בפועל.

ויש להוסיף, כי אף שפשטות לשון הביאור הלכה נראה כי רק אם יכולים להגדיר את הברכות כ'רחמי' יש מקום להתפלל תפילות אלו גם בלא לקיים מצות תפילה, מכל מקום הדעת נוטה והסברא מוכרעת כי הוא הדין גם על ג' ראשונות וג' אחרונות, וכן על תפילות השבת, אף שאין לברכות אלו משמעות של 'רחמי', מכל מקום אין הכוונה רק על הגדרה של בקשת רחמים, אלא ענין של אמירת ברכות אלו בדרך רציני, אף כשאינו עולה להגדרת 'תפילה', וז"פ.

על כל פנים העולה מדברי המגן אברהם בדיוק דברי השו"ע, כי אף שנכונים דברי הרא"ש הנ"ל כי אין משמעות תפילה לחלקי התפילה, מכל מקום יכולים להתפלל אף חלקים מן התפילה, ויהא לכך משמעות של 'רחמי', כך שבדואי אין מקום להימנע מן הדבר בגין ברכה לבטלה¹.

ההוכחה לדברי המג"א לפי דעת החיי אדם

יב. את עיקר יסודו של המג"א יש להוכיח מכמה הוכחות, ונביא כאן כמה הוכחות המחזקות את דיוקו בדברי השו"ע, כי יש מקום להתפלל אף חלקים מתוך תפילת שמונה עשרה, כאשר יש לדבר משמעות.

ההוכחה הראשונה תהיה מדברי החיי אדם שהזכרנו, שכתב כי אף שיתכן שדילג על כמה ברכות אותם יתכן שהחסיר אף בפעם הראשונה, מכל מקום אינו צריך לחזור אלא למקום שברור לו שלא אמרו, ואינו צריך מספק לחזור ולהתפלל ברכות אלו שיתכן וכבר חיסרם, ובהכרח לומר שיש מעלה מסוימת אף באמירת חלקים מן התפילה, ולכן כל שמצד הכרח אינו יכול לחזור בשנית על הדברים, וכמו שיש לחוש שמא כבר אמר את הברכות ונמצא אומר ברכות לבטלה, יש מקום לחייבו להמשיך בתפילה אף שיתכן וחסר בה כמה ברכות, הואיל ומשמעות יש לדבר.

ההוכחה לדברי המג"א מדין השוכח המלך המשפט לדעת השו"ע הרב כי דינו כספק ברכות

יג. עוד יש להוכיח כדברי המג"א, כי הנה לפי מה שכתב השו"ע הרב (סי' תקפ"ב ס"ב) בדין השוכח להזכיר המלך המשפט שהדבר תלוי בספק, ומעתה מספק אינו צריך לחזור, ולכאורה אם נזכר תוך כדי תפילתו מדוע שלא נחייבו לחזור, הרי יתכן שלא התפלל ברכת 'השיבה שופטינו' כראוי, ושוב אין תפילת שמונה עשרה כולה עולה לו כראוי, שכן אינו מתפלל את כל הברכות כולם, ובהכרח לומר כדברי המג"א, שאם מצד דין ספק ברכות להקל אינו יכול לחזור ולומר הברכה בשנית, שוב אין לומר שאין כל משמעות להתפלל רק חלקים מן התפילה, אלא שפיר יש להחשיב אף תפילת

חלקים מכל התפילה, כפי שיכול הוא להתפלל על פי עיקר ההלכה.

כך יש לומר ג"כ בכל דיני הספיקות בהזכרת משיב הרוח, וכמו שהביא המשנ"ב (סי' קי"ד ס"ק מ"א) בדין מי שאמר תשעים פעמים משיב הרוח ביום אחד, האם עולה לו כאמירת תשעים פעמים וכדו', שאין הדבר מוכרע והוא ספק בין הפוסקים, ועל כן לכאורה היה מקום לדון בזה גם כן שיצטרך מספק לחזור ולומר, כדי שלא תהיה כל תפילתו לבטלה, אבל לדברי המג"א הנ"ל יש מקום לומר כי מאחר וספק ברכות להקל, שוב אינו צריך להמשיך, ויש משמעות לתפילתו אף אם יתכן שלא התפלל כל הברכות כתיקונם.

הוכחה מדין המושך התפילה אחר שלא כיוון באבות

יד. הוכחה נוספת יש להביא, כי הנה מבואר בשו"ע (סי' ק"א ס"א) שאם לא כיוון לבו באבות עליו לחזור ולהתפלל, אלא שכתב הרמ"א (שם) כי כיום שאין ערב בדבר שיוכל לכוון בשנית, אינו חוזר ומתפלל בשנית, ולכאורה מאחר ולא יצא ידי חובת ברכת אבות, אם כן אם נזכר תוך כדי תפילתו היה לו לחזור לתחילת התפילה, כי בלא זה אין להחשיב את תפילתו כראוי, שכן חיסר ברכה אחת הואיל והכוונה מעכבת בברכת אבות, ואכן המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' ק"א ס"א בד"ה והאידנא) האריך ליישב את הדבר, ולא העלה לבאר הדבר על נכון.

אמנם לפי הנזכר הדבר מבואר היטב כדברי המג"א, שהיות ויש סיבה שלא לחייבו לחזור, אין מניעה להתפלל מבלי להשלים את ברכה זו, ועולה לו לשם תפילה כראוי.

החייית ההוכחות מצד המלך המשפט וכוונת אבות לפי השיטות שחסרון הזכרה אינו נידון כלא אמר

יט. אכן יש להעיר, כי כל ההוכחות הנזכרות מדין המלך המשפט והכוונה באבות, יש מקום לדחות, לפי מה שהארכנו במחלוקת האחרונים [עיין בזה קהלות יעקב (ברכות סי' ט"ז) מש"כ בכל זה] במקום שהחסיר אזכרה האם נחשב שלא אמר כלל את הברכה, או שהדבר נידון כאומר את הברכה בלא האזכרה, ועל כן לפי הדעות שהרי זה נחשב שאמר את הברכה אלא שהחסיר את האזכרה, ועל כן אין בדבר חסרון משום שלימות תפילת שמונה עשרה, אך מדברי החיי אדם הנ"ל יש להוכיח כן כי עד כמה שלא אמר את הברכות המסופקות, שפיר חסר בתפילת שמונה עשרה, וממילא יש להוכיח כדברי המג"א הנ"ל.

חידוש המנחת פתים לפ"ד המג"א בדין חיוב אמירת חלק מתפילת שמו"ע בעומד לפני חצות

כ. בשולי הדברים יש לציין, מה שכתב המנחת פתים (סי' ס"ג), כי הנה יש לדון באדם העומד זמן קצר לפני חצות באופן שלא יוכל להספיק את כל התפילה כולה, ואינו יכול להספיק אלא כמה ברכות, האם יש לו להתפלל לכל הפחות חלק מן הברכות קודם חצות או שלא יתפלל כלום.

וכתב כי מצד דברי המג"א הנ"ל היה מקום לומר שיתפלל לכל הפחות ברכות אלו כי יש משמעות

1. אם כי יש להעיר, כי פשטות לשון הרא"ש הוא 'דאם התפללו שבע יהו כולם לבטלה', הרי שכתב כי אם אין מתפללים כל סדר התפילה הרי זה לבטלה, וצ"ל כי אין כוונתו לענין 'ברכה לבטלה', אלא לבטלה מצד העדר קיום התפילה באמירת ברכות אלו, וקצ"ע.

לאמירת אף חלק מברכות התפילה, אך כתב לדחות, כי מאחר וכנזכר אין זה עולה להגדרת תפילה ממש, אם כן יצטרך בלאו הכי לחזור על כל תפילת שמונה עשרה של שחרית מדין תפילת תשלומין אחר זמן מנחה, אם כן נמצא כי אמירת ברכות אלו יש בהם משום ברכה לבטלה, ולכן לא יאמר אפילו חלק מן הברכות גם לפי המגן אברהם.

מבואר מדברי המנחת פתים שהבין בדברי המג"א, כי עד כדי יש משמעות לתפילה של חלק מברכות שמונה עשרה, עד כי היה מקום להצריך להתפלל חלקים מן התפילה גם כן לכל הפחות לפני חצות, כי יש לכך משמעות.

עוד יש להעיר, כי אם כנים דבריו, אם כן במי שאיחר להתפלל במזיד, אשר בזה לא יהא עליו דין תפילת תשלומין, אם כן יצטרך לכל הפחות להתפלל את הברכות שיוכל להספיק להתפלל לפני חצות, כי לא שייך כלפיו הדחייה הנ"ל בד' המנחת פתים, וצ"ע.

ד. הכרעת הקהלות יעקב שלא כחיי אדם על פי דברי האור זרוע

הוכחת הקהלות יעקב מהאור זרוע ומלשון הירושלמי

כא. הקהלות יעקב (ברכות סי' י"ז) אחר שהאריך בכל הענינים הנזכרים, יצא לחלוק על עיקר דינו של החיי אדם, והוכיח מדברי האור זרוע (ח"ב הלכות מגילה סי' שע"ד) שכתב מפורש שיש לו לחזור אף על הברכות המסופקות.

והביא עוד את דברי הירושלמי (ברכות פ"ה ה"ג): "טעה ואינו יודע איכן טעה, חוזר למקום הברור לו", והנה בפשטות היה מקום לפרש את דברי הירושלמי כשיטת החיי אדם, והכוונה הוא שחוזר אל המקום שברור לו שעדיין לא התפלל, אך על זה העיר הקהילות יעקב, כי הלשון 'חוזר' אינו יכול להיות לפי כוונה זו, כי חזרה היינו שחוזר על דבר שכבר אמר מתחילה, ואם הכוונה לחזור על מה שברור לו שלא אמר, אם כן לא היה שייך על זה לשון 'חוזר', לכן הוכיח מזה כדברי האור זרוע, שצריך לחזור עד למקום הברור לו שכבר התפלל, ודלא כשיטת החיי אדם.

אם כי בגוף הערתו של הקהלות יעקב יש לדחות, כי מאחר ומדובר סוף כל סוף אחר הפסקה, לכן לשון 'חוזר' היינו אחר הפסקה והשהייה, ולא מלשון חזרה על הדבר שנית, אלא שיבתו וחזרתו אל התפילה, ועל כן אין בדבר משום הכרח שלא כשיטת החיי אדם.

הסכמת החזו"א לדעת הקהלות יעקב

כב. להלכה, הובא (פניני תפילה פרק ה' אות ח') כי שאל הגרי"ח קניבסקי זצ"ל את החזו"א איש לדעתו בעיקר מחלוקת החיי אדם עם הקהלות יעקב, וענה לו החזו"א איש, כי אביו הקהלות יעקב כבר כתב

בנידון, ודבריו נכונים מאד, הרי שהסכים החזו"א איש לדעתו של הקהלות יעקב בנידון.

ה. שיטת רבינו יונה כי המתחיל אף דבר דרבנן יש לו לתקנו ככל האפשר

דין חזרה מספק בברכת המזון

כג. הנה בספר פניני תפילה (פרק ה') הביא הגרי"צ קוק שליט"א, שאלה שהציע לפני הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והוא בדברי השו"ע (סי' קפ"ד ס"ד) שכתב: "אכל ואינו יודע אם בירך ברכת המזון אם לאו, צריך לברך מספק, מפני שהיא מן התורה", ולכאורה הרי יש כאן ספק ברכה לבטלה שמא כבר בירך פעם אחת, ואיך הותר לו לחזור ולברך בשנית.

דברי רבינו יונה בדין חזרה מספק בקריאת שמע

כד. והביא שאמר לו הגרי"ש אלישיב זצ"ל כי אין כל קושיא בדבר, וביאר לו הדברים על פי המבואר בגמ' (ברכות י"ט): "קרא וטעה ואינו יודע להיכן טעה באמצע הפרק יחזור לראש בין פרק לפרק יחזור לפרק ראשון בין כתיבה לכתיבה יחזור לכתיבה ראשונה", והקשה רבינו יונה (ברכות ט. מדהר"ף בד"ה באמצע) לפי שיטת שמואל (ברכות כא.) שקריאת שמע אינה אלא מדרבנן, למה מספק עליו לחזור לכתיבה ראשונה, הא ספק דרבנן לקולא. וכתב לתרץ: "שאינו דומה זה לזה, דבשלא קרא כלל אינו חוזר וקורא, דקריאת שמע דרבנן, אבל כשהתחיל לקרוא אפילו שמואל מודה שאם טעה יש לו לתקן כיון שהתחיל".

והוכיח מזה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, כי אף שבדרך כלל ספק ברכות להקל וכן ספיקא דרבנן לקולא, מכל מקום אחר שכבר התחיל הדבר יש לו לתקן ולעשותו באופן היותר מושלם, וזה ביאור דעת האור זרוע שצריכים לחזור לתחילת המקום שיתכן שטעה בו, אף שיש לחוש שמא כבר אמרו, כי צריכים לראות לתקן את הדבר ככל האפשר.

ספק טעות בברכות קריאת שמע

כה. וכתב שם על פי זה לבאר מה שהביא הגרי"צ קוק שליט"א (סי' ס"ד ט"ג) מחלוקת האחרונים, באדם שאמר הא-ל-ה גדול הגבור והנורא, ואינו יודע אם הוא אומר באמצע אמירת 'את שם הא-ל' כו', או שמא אוחז הוא באמירת 'אהבת עולם' בו אומרים גם כן מטבע לשון זה, ואינו יודע כיצד להמשיך. והביא בזה, כי דעת הגנת וורדים (או"ח כלל א' סי' י"א) שיש לו לחזור לאהבת עולם, ואינו צריך לחזור מספק לאמירת 'את שם', אמנם הביא דעת פרי הארץ (או"ח סי' ג'), כי עליו לחזור לומר 'את שם'.

והנה מצד הסברא דברי הגנת וורדים מובנים היטב, שכן מה שבקריאת שמע חייבוהו לחזור

לפרשה ראשונה, זהו כי שם אין חשש ברכה לבטלה, אמנם באם יחזור לומר 'את שם', הרי יש כאן חשש ברכה לבטלה, שמא כבר היה באמצע אמירת אהבת עולם, ולכן בזה יש להקל שאינו חוזר אלא יש לו להמשיך באמירת אהבת עולם.

אמנם דעת הפרי הארץ מחודשת היא, כי הרי אין בדבר כל דין דאורייתא, ולמה נחייב אותו לחזור לומר 'את שם', אחר שיכול להיות כי יהא כאן ברכה לבטלה, אמנם לפי דברי רבינו יונה ביאר היטב, כי בזה מאחר והתחיל לומר ברכות קריאת שמע, צריכים אנו לתקן שיעשה על הצד היותר טוב, ולכן יש לנו לחייבו מספק לחזור ולומר בשנית 'את שם', שמא עוד לא אמרו.

והוסיף הגרי"ש אלישיב זצ"ל, כי אף דעת הגנת וורדים אינה אלא לגבי ברכות קריאת שמע, שאין סדר ברכות מעכבות זו את זו, ולכן הקל לחזור רק לאמירת אהבת עולם, אמנם בתפילה וברכת המזון שיש משמעות לסדר הדברים, אף לדעתו יצטרך להחמיר ולעשותו בשלימות הנרצה.

ו. ההכרעה למעשה בספיקות בדין שהה לגמור את כולה

חילוק בין ספק חיוב חזרה מכה המציאות לספק חיוב חזרה מכה הדין

כו. מעתה נחזור לנידון הנזכר בתחילת דברינו בדיני ספיקות בחיובי חזרה לראש התפילה אחר ששהה באמצע התפילה, כי הנה כפשוטו לפי החיי אדם אמור להיות הדין, שיתחיל ממקום שפסק, ואילו לפי דעת האור זרוע יצטרך לחזור לראש התפילה.

אך יש לחלק בין הענינים, כי עד כאן לא נחלקו הפוסקים אלא במקום שחיוב החזרה הוא מצד המציאות, כגון שספק לו האם אמר את הברכות, או מצד ספק האם אמר את הברכות כתיקונם, שכן בזה יש מקום לומר שצריך לחזור הואיל ויתכן שלא אמרו במציאות, ועליו לחזור ולתקן את הדבר כראוי.

אמנם ככל שמדובר במקומות שחיוב החזרה הוא מצד הדין, כגון שהה לגמור את כולה, שחיוב החזרה הוא מצד עיקר הדין, בזה יש מקום לומר שבמקום ספק בעיקר הדין, אין לחייבו לחזור בשנית, והואיל ואין מציאות הדברים מחייבת את חזרתו לראש התפילה.

ולשבר את האוזן יש להדגיש, כי הרי נראה הדבר פשוט ומוסכם, כי אם היה לו ספיקות בדיני הזכרת המלך הקדוש וכדו', לכו"ע לא יצטרך לחזור בשנית להמשיך תפילתו ממקום זה, ואף לפי שיטת הפוסקים שהחסרת האזכרה נחשבת כאילו לא התפלל כלל ברכה זו, מכל מקום מאחר ואין המציאות מחייבתו לחזור, יש מקום לומר שבמקום ספק אין הדבר נידון כמחסר בשלימות התפילה, וזה נראה מצד הסברא.

ברכה משולשת

תורת הגה"ק צי"ע רבי יצחק הכהן הוברמן זי"ע א'
המכונה 'הצדיק מרעננה'
מתור ספרו הקדוש 'בו לאשרי' – ברכה משולשת

פרשת חיי שרה
השפ"ד

שטולחה הנפלאה נודעת בשער סח רבי, כאשר חקק בשער ספדו הקדוש הוא לישנא:

"הגני מוסר מורערה, שהחלמתי להחפץ כל"נ בכל יום על כל אלה שיענינו בספר ויגידו בשמי ד"ת לאחרים, שיושעו מכל צרה שצריכים ישועה בעוה"ז ובעוה"ב."

עוד זאת חקק בחוקמו ובכל את ספרו: "ובכן אסיים בתפילה קצרה, שכל הלומדי בספרי זה, יזכה ליראת שמים, והצלחה בכל טוב, כזה ובכא".

אם לא די באת, שילש את הסיכור לסיבה משולשת וסגם "שכל המעינים בספרי, יתעורר רוח טהרה ויראת שמים כליבם לעבודת השם יתברך באמת ובלב שלם, גם אני כל"נ מתפלל תפילה קבועה שיושעו בדוחניות ובגשמיות".

ויהיו חיי שרה.

אמרו רז"ל (בראשית רבה), רבי עקיבא היה יושב ודורש והצבור מתנמנם, בקש לעוררו, אמר מה ראתה אסתר למלוך על קכ"ז מדינות, אלא תבוא אסתר בת בתה של שרה שחיתה קכ"ז שנים ותמלוך על קכ"ז מדינות. ותמוה, מה יש בזה הדרוש כדי לעורר המתנמנמים. ויש לומר, דענין התנומה מצוי על פי רוב באנשים שנפלו בייאוש ומרה שחורה רחמנא ליצלן עד שפוחד לעשות לעצמו חשבון הנפש איך הוא מצבו האמיתי, ועל כן אף שאינו ישן ממש מכל מקום הדעת אינו פועל אצלו כאומרם ז"ל, (מגילה יח, ב), היכי דמי מתנמנם, נים ולא נים וכו' ולא ידע לאהדורי סברא. וידוע דדורו של רבי עקיבא היה תיכף אחר החורבן, ויום יום נתגברו עליהם הגזירות והיסורים, והציבור נתייאשו מן החיים וחשבו ששוב לא יהיה להם שום תיקון ח"ו, ועל כן עוררם בזה שהראה להם אשר זכתה אסתר למלוך על קכ"ז מדינות בזכות שרה שחיתה קכ"ז שנה, והנה בשלמא שנות הגדלות שעשתה בהם מצות ומעשים טובים יוכלו לעמוד לזכותה של אסתר, אבל ימי קטנות ופועוטות שלא עשתה בהם כלום, איזה זכות יש בהם שתמלוך אסתר בזכותם, על כרחך מוכרחים לומר דכשמתקנים שנים האחרונים, גם הראשונים יתוקנו על ידי זה ונחשבים גם כן לזכות. כמו כן אתם אל תתיאשו, הטו אזנכם לדברי ותקיימו תורה ומצוות, ותזכו לביאת הגואל צדק ובנין בית המקדש תיכף בימינו אמן.

ויהיו חיי שרה.

במדרש (בראשית רבה), זהו שאמר הכתוב, "יודע ה' ימי תמימים", זו שרה שהייתה תמימה במעשיה. ונראה לע"ד בעזרת השם יתברך, כי הנה הלא שרה מתה מיתה חטופה רחמנא ליצלן שפרכה נשמתה, והיה לו לומר 'ויהי' לשון צער, בפרט שעד צ' שנים לא היה לה בנים, ורבות צרות וכעס היה לה, כשנלקחה

לאבימלך, ואחר כך מהגר שפחתה, שלא די שלא הכירה לה טובה על שנתנה אותה להצדיק אברהם בעלה לאשה, לא עוד אלא שהקלה בכבודה, ושבתה יחידה מחדם נפשה כבר בן ל"ז ולא נשא אשה, אם כן היה מתאים לכתוב 'ויהי'. על כן לתרץ זאת אמר, הה"ד "יודע ה' ימי תמימים", ידוע דהימים העוברים על האדם בטוב נקראים ימים, והימים העוברים עליו בצער נקראים לילות שמשולים לחשכת הלילות, אבל אצל הצדקת שרה לא היו לילות כלל, כי כל חייה היו חיים טובים כימים ואפילו הלילות היינו ימי צער שלה גם כן בגדר ימים הם. כי אצל הצדיקים לא שייך אצלם גדר לילה וצער כלל, כי הם מרגישים דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, וממילא כל הייסורים והצער אין מבטלים אותם מעבודתם. ומעתה לפי זה מיושב גם כאן, זו שרה שהייתה תמימה במעשיה, שלמרות כל הצער שסבלה כנ"ל לא ביטלו אותה ממעשיה הטובים, באופן שכל קכ"ז שנה נחשבו לחיים.

ויקם אברהם מעל פני מתו.

יש לפרש על פי אומרם ז"ל והובא ברש"י, על הפסוק, "ויקם שדה עפרון", תקומה הייתה לו שיצא מרשות הדיוט לרשות מלך. והכי נמי כאן, דידוע מה שכתבו המפרשים בכוונת רש"י לעיל, כמעט שלא נשחט פרחו נשמתה ממנה, ותמהו דצריך לומר כמעט שנשחט. ותירצו, דשרה הצדקת חשדה את עצמה שהיא בעוונותיה גרמה שלא הוכשר בנה להרצה אשה לה, ועל ידי זה הצער ומרירות מתה, וצדקות זה האיר פניה גם לאחר מיתה. ואז הרהר אברהם אבינו ע"ה תשובה בלבו, הרי הוא גם כן היה לו לתלות דעווננו גרם שלא נרצה יצחק בנו, ולמה לא עלתה על דעתו מחשבה זו, ועל ידי זה נתעלה אברהם אבינו ע"ה גם כן לגדר בעל תשובה שגדולה מדרגתו ממדרגת צדיק גמור, וזהו שאמר, "ויקם אברהם", תקומה הייתה לו על ידי מה שהסתכל בהארת פני מתו על ידי זה הרהר גם כן בתשובה ונתעלה גם הוא.

ויצא יצח"ק לשוה

מדרש סיפורים ועובדות קודש נפי שמספרם רבינו זי"ע בחלק המעשיית בספרו הק'.

שהטעו זה את זה בשבח יוחסין הקידושין בטליו, והכלה חושבת שאני רבי והלא באמת אינני רבי, על כן תלך ותודיע אותה שאינני רבי, כי בלא זה יכול להיות חשש על הקידושין. השיבו החידושי הרי"ם בחכמה, שדבר זה שהרבי חושב לא איכפת לה, דמה זה ענינה, אלא היחוס הוא שיהא קרוי רבי בפי הבריות ואני בטוח שהבריות תמיד יקראוהו רבי ואם כן אין כאן שום טעות...

על הכתוב, "בכסף מלא יתננה לי", אומר רש"י, אשלם כל שוויה. ודן רבנו זיע"א בספרו הק', הלא אברהם אבינו ע"ה ידע שבמערה זו נקברו אדם וחיה ושבה פתח הגן עדן, ואם כן אין ערך לשוויה. ומאריך לדון בעניין זה. ומביא בתוך דבריו עובדא על ויכוח בין הקוצקער זי"ע לגיסו בעל חידושי הרי"ם זי"ע. וזהו גופא דעובדא: ידוע שהקוצקער נשא בזיווג שני את אחות אשת החידושי הרי"ם. איזה ימים קודם החופה קרא את החידושי הרי"ם, ואמר לו, הנה נפסק בהלכה דחתן וכלה

אוצר פלאות התורה

מתוך אוצרותיו של הרב זאב (וואלף) זיכערמאן שליט"א

פלאות השבת

שלום אהליך

דברים נפלאים כתב החיד"א ז"ל בספרו 'מורה באצבע' (סי' ד סעיף קט), וזה לשונו: "בערב שבת קודש הוא עת מסוכן למחלוקת בין איש לאשתו ובין המשרתים, והרבה טורח הסטרא אחרא בזה לחרחר ריב. והאיש הירא, יכוף יצרו ולא יעורר שום מחלוקת והקפדה, ואדרבא יבקש שלום".

ומוסיף הגאון רבי חיים פאלאגי זצ"ל בספרו 'כף החיים' (סי' כז אות לה) על דברי החיד"א ז"ל, וזה לשונו: "ואנכי עבדו מוסיף על דבריו, דאני הגבר ראה עיני, דבכל בית שהיה מחלוקת בערב שבת לעת ערב או בליל שבת, היה בדוק ומנוסה כי רעה נגד פניהם, ולא יצאו נקיים באותו שבוץ באיזה מקרה רע, דוק ותשכח. ומרגלא בפומי לומר לבני ביתי בכל דבר, מאמרם זכרונום לברכה דצריך למימרינהו בניהותא".

וממשיך שם הגר"ח פאלאגי זצ"ל: "פעם אחת בליל שבת בשנת תקע"ה שהייתי דר עם שכנים אחרים, שמעתי דהשכן היה עושה קטטה עם אשתו אחר הקידוש על דבר מאכל, ותיכף קמתי מעל שלחני והלכתי וישבתי על שלחני, וכשראו אותי נבהלו נחפזו ועשו שלום ביניהם, ובכל פעם שהיה רואה אותי היה מחזיק לי טובה ואומר אלי, אותה הלילה היתה לי לאות ולזכרון שלא עשיתי עוד קטטה עם אשתי אף שעברו ימים ושנים. וזה כתבתיהו בספר כדי דממני יראו וכן יעשו כל אחד עם שכנו הקרוב אל ביתו והיתה הרוחה".

השחזת הסכין בערב שבת

הרמ"א (א"ח סי' רג ס"א) כתב: "ויש להשחזי הסכין בערב שבת, כי זהו מכבוד השבת שמכין עצמו לאכילה". המקור לדין זה הוא בראשונים, וזה לשון הבית יוסף (שם): "כתוב בכל בו (סי' לא) ומשחזין הסכין בכל ערב שבת דהכי תניא בספרי יזידעת כי שלום אהלך" (איוב ב' כד) זו השחזת סכין.

השתטחות על מערת המכפלה וסגולת המקום

מצאנו ששיימשה מערת המכפלה במשך הדורות כמקום המסוגל לחפילה ולישועה, ומראשוני המשתטחים שם היה כלב בן יפונה, כמו שאמרו במסכת סוטה (דף לד:): "כלב בן יפונה פירש מהמרגלים והלך לחברון ונשתטח על קברי האבות במערת המכפלה, ואמר להן: 'אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים'".

וכן ירמיה הנביא השתטח שם בשעת חורבן בית המקדש הראשון, וכמו שסיפרו במדרש איכה (פרוהא רבתי, אות כד) דבאותה שעה שנכנסו אויבים להיכל ושרפוהו, אמר הקב"ה לירמיה: "לך וקרא לאברהם ליצחק וליעקב ומושה מקבריהם, שהם יודעים לבכות", מיד הלך ירמיה למערת המכפלה וכו'.

אמנם הראש וראשון שהשתטח במערת המכפלה היה 'אברהם אבינו', כמו שכתב בזה"ק (פרשתנו דף קכז): "שאברהם היה מתפלל בכל יום ויום, והיה יוצא עד אותה השדה שבה מערת המכפלה, שהייתה מעלה ריחות עליונים, וראה אור יוצא מתוך המערה והתפלל שם, ושם דיבר עמו הקב"ה, ועל כן היה חפץ בה, ותמיד היה תשוקתו באותה מקום".

הרמב"ם ז"ל מספר על גודל הזכות שנפלה בחלקו להשתטח במערת המכפלה, כמו שכתב באגרת: "יצאתי מירושלים לחברון לנשק קברי אבותי במערה, ואותו יום עמדתי במערה והתפללתי שבה לאל יתברך על הכל, ושני הימים האלו שהם שני ותשיעי במרחשוון נדרתי שיהיה לי כמו יום טוב ותפלה ושמהה בה ואכילה ושתייה, אלהים יעזרני על הכל ויקיים לי נדרי לה' אשלים אמן".

גם הרמב"ן ז"ל מספר באגרת (נדפס סוף ספרו 'זוהר האדם') ששלח מירושלים עיה"ק תובב"א לבנו רבי נחמן ז"ל, שהוא משתוקק ללכת לחברון העיר קברות אבותינו להשתטח כנגדם במערת המכפלה, וגם לחצוב שם קבר לעצמו סמוך ונראה למערת המכפלה. בספרו על התורה (בראשית יב ט) כתב הרמב"ן ז"ל, שלכן נכתבה בתורה פרשת קניית מערת המכפלה, כדי להודיענו מקום קבורת האבות, כי חייבים אנהנו לכבד מקום קבורת אבותינו הקדושים. ובשרת מנחת אלעזר (ח"א סימן סח) לרבינו בעל מנחת אלעזר ממנוקאטש ז"ע כתב דכבוד האבות הוא לילך ולהתפלל על קבורתם.

עוד מצינו, שנשמות הצדיקים קשורות למקום קדוש זה, כדאיתא בזה"ק (בראשית דף לה): "ששערי גן עדן סמוכים לפתח מערת המכפלה. ועוד אמרו (ספרי פרשת ואת הברכה)

'פלאות בענין 'מערת המכפלה

"מחילה יוצאה מקבורתו של משה לקבורתו של אבות". וכן כל תפילות ישראל עולות דרך מערת המכפלה כמו שכתב בספר 'מגלה עמוקות' (פרשת בחוקתי אופ' כה).

ומדי דברי בענין השתטחות על קברי אבות, כדאי להעתיק מה שכתב המהר"ל (מנהגים הלכות העניות, אות יח): "מה שרגילין ללכת בבית הקברות בתעניות, יש כמה טעמים בגמרא וכו', ואמר [מהר"י ס"ל] דנראה לו טעם אחר משום דבית הקברות הוא מקום מנוחת הצדיקים, ומתוך כך הוא מקום קדוש וטהור, ועל כן התפלה מתקבלת שם ביותר על אדמת קודש". עוד כתב המהר"ל (שם): "המשתטח על קברי הצדיקים ומתפלל, אל ישים בטחונו ומגמתו על המתים השוכבים שם, רק יבקש מאת השי"ת, שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר", וישים כל בטחונו רק בהשי"ת.

משה רבינו גם קבר במערת המכפלה

בילקוט ראובני (פרשת ואת הברכה) הביא דבר פלא בשם ספר התמונה: שגם משה וצפורה נקברו במערת המכפלה, שהמלאכים נטלו את משה רבינו ממקום קבורתו, והביאוהו אותו למערת המכפלה וקברוהו אצל האבות. ואין להקשות ממה שכתוב (דברים לד ו) 'ולא ידע איש את קבורתו', דדוקא 'איש' לא ידע את קבורתו, אבל 'מלאכים' ידעו.

והחיד"א ז"ל בספרו 'חומת אגן' (פרשתו אות ז) כתב שדברי הילקוט ראובני נרמזו בראשי התיבות של מערת ש"דה המכפלה, ר"ת משה, לרמז שמשוה רבינו נקבר במערת המכפלה אצל האבות.

ובספר 'מזמרת הארץ' (פרשתנו, ד"ה ואחרי כן) הביא רמז לדברי הילקוט ראובני שצפורה נקברה במערת המכפלה, כי סופי התיבות של מערת ש"דה המכפלה גימטריא "זו היא צפורה", ואמצעי תיבות של מערת שדה המכפלה גימטריא "דעל ידי המלאכי עליון באו לה".

ומטעם זה, מובא בספר "ביאור השיד בר יוחאי" (עמוד סג) להגאון המקובל מוהר"ר ישע"י אשר זעליג מרגליות זצ"ל, שיש נוהגין לנסוע למערת המכפלה ביומא דהילולא של משה רבינו ע"ה שהוא ביום ז' אדר, להשתטח על קברו.

והוסיף החיד"א ז"ל (שם), שאין להקשות על זה ממה שאמרו חז"ל במדרש רבה (פ"ח ד), שלכן נקרא מקום מערת המכפלה 'קריית ארבע', על שם ארבע הזוגות שנקברו שם.

ואם אמת הוא שגם משה וצפורה נקברו במערת המכפלה, א"כ נמצא שהמשה זוגות נקברו שם, שהרי יש לומר שכוונת המדרש הוא שנקברו רק ארבעה זוגות במערת המכפלה 'בעת פטירתם', אבל משה וצפורה בעת פטירתם נקברו במקום אחר, ורק אח"כ פונו ע"י המלאכים ונקברו שנית במערת המכפלה. אולם הקשה החיד"א ז"ל מדברי הזוהר הק' (ויהי, דף רג:): שמעולם לא קבלה מערת המכפלה אדם אחר, ולא תקבל עוד נפטרים. ואם כן כיצד אפשר לומר שמשוה רבינו וצפורה נקברו במערת המכפלה. וכן יש להקשות ממה דאיתא בספרי פרשת ואת הברכה (פיסקא שנו): "שאינו משה רבינו להקב"ה אם אינו נכנס לארץ ישראל חי, אכנס בה מת. אמר לו הקב"ה: לא תעבור, לא חי ולא מת. ויש להוסיף ולהקשות ממה דאיתא במסכת פסחים (דף קי"ט): שלעתיד לבא יאמר משה רבינו: "איני מברך, שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל, לא בחיי ולא במותי". ופירש רשב"ם: "ולא זכו עצמותיו ליכנס בארץ".

כמו כן יש להעיר ממה שביאר בהגהות הב"ח על מסכת סוטה (דף ד.י) שהטעם אשר לא ידע איש את קבורתו של משה רבינו הוא מפני שהיה גלוי וידוע לפני הקב"ה שעתידי בית המקדש ליחרב, ובני ישראל יגלו מארצם, ואם ידעו בני ישראל מקום קבורתו של משה, יבאו לקברו ויעמדו בבכיה ויתחננו לפניו: "משה רבינו עמוד בתפלה בעדנו", ויעמוד משה ויתפלל ויבטל את הגזירה כדרך שביטל גזירת חטא העגל, לכן הסתיר הקב"ה מקום קבורתו.

ולכאורה אף זו ראייה לסתור למה שכתב הילקוט ראובני שנקבר משה במערת המכפלה, שאם כן הלא יכולים היו בני ישראל ללכת למערת המכפלה בשעת החורבן ולהתחנן למשה שביטל הגזירה. ואפשר שהועבר משה רבינו למערת המכפלה רק אחר החורבן ולא קודם לכן, וצריך עיון.

אמנם בספרי (שם) אמרו, שמחילה היתה יוצאה מקבורתו של משה למערת המכפלה. ואולי יש לומר שזוהי כוונת הספרים הנ"ל שהמלאכים קברו את משה במערת המכפלה, היינו שהמלאכים חפרו מחילה מקבורתו של משה למערת המכפלה, ועל ידי זה נחשב כאילו נקבר משה במערת המכפלה.

	ירושלים	בני ברק	חיפה	ניו יארק
הדלק"ג	16:08	16:23	16:15	16:23
מוצש"ק	17:21	17:23	17:21	17:24
ר"ת	17:54	17:55	17:53	17:54

עש"ק כו חשון - רבי שלום פרלוב מקוידנוב ז"ל - משמרת שלום

הרה"ק רבי שלום פרלוב ז"ע מבראהין קוידנוב בעל המשמרת שלום נולד בשנת תרי"א לאביו הרה"ק רבי ברוך מרדכי מקוידנוב ז"ע חתן רבי יוסף מברזנא ז"ע. מלידה עבר לכהן כרב בברזנא, ומשנת תר"נ היה רב בבראהין שבפלך מינסק. עם פטירת אביו ז"ע בשנת תרל"א נהג גם באדמו"רות. ומסופר שרבי חיים מבריסק זצ"ל אמר עליו 'דורנו אנו מצטמק ולא יפה לו אין בו לא ממסירות נפשם של המתנגדים ולא מענותותם של החסידים, ורבה של בראהין זכה לזה וגם לזה, שמו שלום והוא שלום, משחיר עצמו על דברי תורה ומעביר על מידותיו, וזה רק מקצת שבח'. חבורי דברי שלום על התורה, משמרת שלום הלכות ומנהגים, עטרת שלום ביאור על הזמיר יה אכסוף זקנו הרה"ק רבי אהרון מקרלין ז"ע. נפטר כו חשון תרפ"ו ומנו"כ בבראהין.

הוא היה אומר - בספרו 'משמרת שלום' ס' ט סק"א מפליג בחומרו הענין של ההפדה על זמן ק"ש, ואחר שהביא שרבינו הבעל שם טוב היה מקפיד לקרוא ק"ש כותיקין ומסיים ו"ל אבל כל מי שיש בו ריח תורה ונגע ידאת ה' בלבו בודאי צריך ליהרר בזה מאד מאד.

ש"ק כז חשון - רבי לייביש מרדכי משינאווא ז"ל

הרה"ק רבי אריה לייביש מרדכי הברשטאם ז"ע משינאווא היה הממשיך של שושלת שינאווא על מקומו של אביו הרה"ק רבי משה ז"ע בנו של הדברי יחזקאל. אלפי חסידיו שינאווא מכל העולם נהרו אליו והסתופפו בצילו, מנעוריו הצטיין בחמימותו ובצדקתו, ענותו גדול וכל הליכותיו בהצנע לכת. נפטר פתאום בצאנו ביום כז חשון תרצ"א ומנו"כ באהל שם ליד ציון אביו.

הוא היה אומר - בש"ק פרשת נח תרצ"א זמן מועט לפני הסתלקותו אמר על הפסוק 'ותשב אליו היונה לעת ערב' שנשמת הצדיק מכונה 'היונה', צדיקים אין להם מנוחה, ועל זה נאמר ותשב אליו היונה שנשמת הצדיק היום נמצאת כאן ומחר נמצאת שם, ומיד המשיך בזמירות שבת כרגיל, הנוכחים נבהלו מאוד מדבריו, ואכן כמה ימים אח"כ נסתלק פתאום.

יום ראשון כח חשון - רבי ליבער מברדיטשוב ז"ל

המגיד הק' רבי אליעזר ליבער מברדיטשוב ז"ע נולד בערך בשנת תכ"ח לאביו הרה"ק רבי אברהם אשכנזי ז"ע בן הרה"ק רבי שמואל ז"ע בן הרה"ק המקובל האלקי רבי שמשון מאוסטרפאלע ז"ע ולמעלה בקודש, אמו היתה נכדת הקדוש רבי יחיאל הגדול מנמירוב ז"ע שנהרג על קידוש ה' בשנת ת"ח. גאון אדיר ומפורסם היה רבינו ובפרט בחכמת הח"ן היה ידוע כמקובל אלקי, וזכה לגילוי אליהו עד שהבעש"ט הק' העיד עליו שכביכול כשאלהיו הנביא רוצה להתגלות לרבינו צריך רבינו להתאמץ לפנות מזמנו בשביל זה. הרה"ק בעל מגלה עמוקות ז"ע היה בא לרבינו בכל לילה ללמוד עימו ואף לימדו את כוונות התפלה שעדיין אינם בדפוס, ותלמידו המובהק הרה"ק רבי ישעיה מדינוויץ ז"ע אמר שמתורא להדיפסם. רבינו היה מפורסם באהבת ישראל שבו ורצונו העז להיטיב לזולת, וכך גם היה בשערתו בוקנה מפלגת בערך כבן ק"ג שנה, שהיה בשעתו מגפה וכולם פחדו שידבקו במחלה וגורו את הנפטרים על שק וקברו רבים בקבר אחד, ורבינו אמר שמקבל על עצמו להיות כפרתן של ישראל וקרא לארבע אנשים ואמר להם שמבטיח להם שלא יאונה להם כל רע ויהיה להם עולם הבא בתנאי שיקברו אותו בקבורה רגילה

בתוס' וברש"י ובין הפירושי. עוד חיבר חיבורים נוספים שנתורו בכתי'. נפטר ב"ה כסלו תס"ד ומנו"כ בפרנקפורט דמיין.

הוא היה אומר - מסופר על רבינו שאחר קבורתו התקבצו ה"ח שבעירו בבית המדרש כדי ללמוד את השיעור הקבוע, ולחרדתם ראו את רבינו הנפטר יושב על מקומו כמקדם, רבינו הרגיעם שמיד ינוח בחזרה על משכבו בשלום, רק מוכרח לספר שבבואו למתיבתא דרקיעא יצא כרוז 'פנו מקום לרבי יוסף שמואל מקרקא, ומיד הראו את מקומו ליד רבינו השל"ה הק', אלא שהשל"ה לא הסכים שיהיה שכינו באמרו שהוא חיבר ספר של"ה שהוא כולו מלא מוסר לעם, ואילו רבי יוסף שמואל למד את כל הש"ס ברבים אבל לא למד מוסר, ב"ד של מעלה דן בזה וקבע שהמקום מגיע לרבינו על פי הדין, אלא שצריך לתקן ענין לימוד המוסר, ולכן באתי לכאן לעורר ענין זה, ואכן קבלו על עצמם כל החבורה ללמוד מוסר, ורבינו נה על משכבו בשלום.

יום רביעי ב כסלו - רבי אהרן קוטלר ז"ל

הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל נולד בשנת תרנ"ב בעיר סוויסלוביץ לאביו רבי שניאור זלמן זצ"ל האב"ד דשם. בצעירותו נתחנך על ברכי אביו ולמד אצל הגאון רבי זלמן סנדר שפירא אב"ד קריניץ זצ"ל. בהגיעו לפרקו נשא את בת הגאון רבי איסר זלמן זצ"ל בעל אבן האזל. בשנת תרע"ד נתמנה כר"מ דיישיבת סלוצק ואחר מלחמת העולם הראשונה עבר עם הישיבה לקלעצק ואלפי תלמידים נהרו לישיבה שם. עוד בשנת תרצ"ו ביקר בארצות הברית לטובת ישיבתו. בתקופת מלחמת העולם השנייה הגיע בשנת תש"א לארצות הברית שם התמסר לועד ההצלה. בשנת תש"ד יסד את הישיבה בליקווד שם מתנוססת הישיבה לתפארה עד היום הזה ויצאו ממנה מאות ואלפי תלמידי חכמים. נדפס ממנו חידושי על סוגיות הש"ס 'חידושי רבי אהרן, וכן כמה חלקים 'שו"ת משנת רבי אהרן, וכן נדפסו שיחות מוסריו. נפטר ביום ב כסלו תשכ"ג וארוננו הובא לארץ הקודש ונטמן בהר המנוחות ליד קבר חותנו זצ"ל.

הוא היה אומר - אמר על הפסוק 'שמו זבולון בצאתך ויששכר באהלך', שבלי לימוד תורה לא שייך שמחה, ואמנם בשכר שמפרנס את יששכר הובטח לזבולון חלק בתורה, רק מ"מ החלק הוא לעולם הבא, ולכן נאמר 'בצאתך' דהיינו כשיצא מעולם הזה לעולם הבא שם יהיה לו שמחה, משא"כ יששכר שלומד תורה יש לו את השמחה כבר בעולם הזה, לכן נאמר ויששכר באהלך.

יום חמישי ג כסלו - רבי אברהם יהושע העשיל ז"ל מסקווירא

הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מסקווירא ז"ע נולד בשנת תקפ"ו לאביו הרה"ק רבי יצחק מסקווירא ז"ע ונקרא שמו בישראל אברהם יהושע העשיל ע"ש זקנו האוהב ישראל שנפטר באותה שנה. בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית חיה צפורה בת הרה"ק רבי שמואל אשכנזי ז"ע חתן הרה"ק רבי יצחק מאיר מוינקוב ז"ע בן הרה"ק האוהב ישראל ז"ע. עוד בחיי אביו התפרסם כפועל ישועות ורבים נושעו על ידו ואף אביו היה שולח אליו אנשים שהוצרכו לישועה, ולאחר פטירת אביו מילא את מקומו. נפטר ג כסלו תרמ"ז ומנו"כ בסקווירא באהל אביו.

הוא היה אומר - מסופר שפעם נפגשו רבינו והרה"ק רבי דוד מטאלנא ז"ע והרה"ק המגיד מטריסק ז"ע באיזה שמחה, והם ביקשו מרבינו שיאמר תורה ולא הסכים באמרו שאינו יכול, לאחר הפצרות רבות אמר להם שפסוק הוא יכול לומר, ואמרו לו שא"כ שיאמר לכל הפחות פסוק, ואמר להם 'בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך'.

בבית העלמין הישן, וכך אכן היה ביום כח חשון תקל"א והמגפה נעצרה, ז"ע.

הוא היה אומר - רבינו היה מפורסם בהקפדתו על מצות הכנסת אורחים ובעצמו נהג להציע את המיטה לאורחים, פעם היה אצלו אורח שהכיר קצת בגדולת רבינו ואמר שאין זה מכבודו שישציע בעצמו את המיטה, אך רבינו התעקש באמרו וכי נראה לך שאני מציע את המיטה בשבילך, זה בשבילי בכלל, שהרי על זה אקבל שכר בעולם הבא, ומדוע שתמנע ממנו זאת.

יום שני כט חשון - רבי יצחק אייזיק חבר ז"ל - שו"ת בנין עולם

הגאון רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל נולד לאביו הגאון רבי יעקב חבר זצ"ל בהורודנא בשנת תקמ"ט. רבו היה הגאון רבי מנחם מנדל משקלוב זצ"ל תלמיד הגר"א זצ"ל, ומשום כך היה כנויו של רבינו פה שלישי להגר"א. בעודו צעיר לימים כבר כהן ברבנות העיר פרוזע, ואח"כ שימש ברבנות הערים רזנאי, ולקויסק, טקטין, ובסוף ימיו בסובאלק. הותיר אחריו ברכה חידושי תורה רבים, מהם נדפסו בית יצחק על איסור והיתר, בית נאמן בדין ע"א, בית יצחק - בירורי המידות על דיני ברידה, שו"ת בנין עולם, סדר זמנים על זמני היום והלילה, ובש"ס וילנא הגהות על הש"ס, עוד נדפס ממנו ספרי דרוש רבים ופירושים על תורת הגר"א, וכן ספרי קבלה רבים על תורת האר"י. נלב"ע כט כסלו תר"ג בסובאלק.

הוא היה אומר - בצואתו כתב: 'בקשתי מאוד מבני היקרים, גם מלבד זה אני גורר עליהם בגזירת כיבוד, שיהיו זהירים כל ימיהם בעסק התורה בכל עיתות הפנאי, ושלא לישב בחבורת אנשים המדברים יחד, כי שם בעוה"ד על פי הרוב יבואו לידי לשון הרע ורכילות וליצנות, וכל שכן דברים בטלים, אשר עונות אלו חמורים מאוד מאוד, ומטמאים נפש של איש הישראלי ה"ו כידוע'.

יום שלישי ר"ח כסלו - רבי שלום שכנא מלובלין ז"ל

הגאון רבי שלום שכנא זצ"ל נולד בלובלין לאביו רבי יוסף בן רבי יצחק בן הגאון רבי שלום מווינוער - נוישטט זצ"ל, המהר"ש מנוישטט היה גדול חכמי אסטרייך בדורו ורבו של המהר"ל בעל המנהגים שקיבל ממנו את רוב מנהגי אשכנז. בילדותו למד רבינו בפוזנא ואחר כך נסע לקרקא שם למד בישיבתו של הגאון המפורסם רבי יעקב הלוי פולק זצ"ל בעל החילוקים, בישיבה זו למד יחד עם המהר"ם פדובא. לימים הקים ישיבה בלובלין שם היה תלמידו המפורסם הרמ"א שהיה גם חתנו בזיווג ראשון, עוד היו תלמידיו הגאון רבי חיים בן רבי בצלאל אחי המהר"ל מפראג והגאון רבי אליעזר אשכנזי זצ"ל בעל 'מעשי ה'. רבינו נפטר ביום א כסלו שנת שי"ט ומנו"כ בלובלין.

הוא היה אומר - מסופר שהיה לרבינו תלמיד שמפעם לפעם היה מתבלבל בשעת לימודו, יעץ לו רבינו שיקפיד על טבילת טהרה, המחזקת את המח בתורה ומחזקת את הלב בתפלה.

רבי יוסף שמואל מקראקא ז"ל - מסורת הש"ס

הגאון רבי יוסף שמואל בן רבי צבי הירש מקראקא זצ"ל מחבר המסורת הש"ס נולד בקרקעמניץ שבובואהלין סמוך לשנת ת'. שימש כראש בית דין בקראקא כ"ו שנים, וכאב"ד בפרנקפורט דמיין י"ד שנים. מלבד מה שרבינו הרחיב מאוד את המסורת הש"ס והענין משפט נודע גם בהגהותיו על הש"ס שנדפסו בנף הגמרא בין הצאי ארית, כמו כן עשה את הנקודות כדי להבדיל בין הדיבור המתחיל

תקופת האמונה 0533:1.05646

היכל הוראה

פסקי דינים * תשובות * הוראות

מבי מדרשא "היכל הוראה" • מיסוד שר ההוראה מרן הקנה בשם "זי"ע בראשות בנו גאב"ד היכל הוראה הגאון הגדול רבי משה בראנדסארפער שליט"א מגדולי פוסקי דורינו ובעל שו"ת היכל הוראה * י"ל ע"י איגוד הרבנים תלמידי "היכל הוראה"

גליון לא * פרשת חיי שרה תשפ"ד

בין כותלי ההיכל

מתוך שאלות ותשובות פסקי דינים שעלו על שולחן היכל לפני מורינו הרב שליט"א

אם צריך לכתוב כתובה חדשה כשהוסיפו שם לאחד מבני הזוג

זוג שנישא ובכתובה כתבו את שני השמות של הבעל והאשה כדת וכדין, ומפני איזה ענין וסגולה הוסיפו שם נוסף לאחר מבני הזוג, אך מאידך אין ידוע הענין לרבים, כי אם לבני הזוג בלבד, דהיינו כאשר יבואו להתפלל זה על זה או זו על זה הרי הם מוסיפים את השם החדש לשם הקודם. הרי שבכגון דא אין חובה לכתוב כתובה חדשה כדי להוסיף את השם החדש כי יהיה בזה פסול בכתובה אם יוסיפו את השם החדש בכתובה הואיל ולא נתפרסמה בשם החדש.

אמנם, אם ברצונו בדוקא לכתוב כתובה חדשה עם השם החדש, הרי שצריך לדעת כי הסגולה הנכונה ביותר היא כתיבת הכתובה כדבעי. ואם עדיין ברצונו לכתוב כתובה חדשה עם השם החדש, הרי שעל זה שהוסיפו את השם יפרסם את ענין הוספת השם ברבים, וכך על ידי שיתפרסם הדבר יהיה מוטל עליהם לכתוב כתובה חדשה כדמעיקרא.¹

אם צריך לערוך סידור קידושין ללא מנין עשרה אנשים

לכתחילה צריכים שיהיו מנין בעת עריכת החופה, אמנם כשאי אפשר להשלים מנין עשרה אנשים מחמת סכנת הרכים וכדומה, הרי שלהלכה בשעת הדחק אינו מעכב, ויכול לעשות את החופה ולברך ברכת אירוסין.² אמנם לגבי ברכת נשואין שבע ברכות, המנין מעכב.³ לפיכך יתמין איזה שעה או שעתיים, כדי לראות אם יעלה בידו להביא מנין אנשים, ואם לאו יברך ברכת אירוסין וברכת "אשר ברא" אשר אפשר לומר אותם אף בלא מנין, ואת שאר הברכות ישלמו באחד הימים של השבע בברכות.⁴

כספים שנגנבו מקופות צדקה שבבית, אם חייב להחזיר את הכסף שהיה שם

גבאי צדקה שימצא מביתו לכמה עשות, וכשחזר הבחין שהיה גניבה בביתו ונגנב מביתו רכוש רב, וגם בקופות הצדקה שלחו הגנבים את ידם.

אין לו חיוב לשלם את הכספים שנגנבו, כי הן הם נחשיב כבאו ליד גבאי זכוכי בהם המקבלים, והן אם לא נחשיב כבאו ליד גבאי, פשוט הדבר שכל מי שנתן קופסא של צדקה להניח בה מעות הצדקה שלו והוא מקבלם ומניחם בתוך ביתו, הרי זה כמי שאומר הרי הבית לפניך או הנח סתם שאינו אפי' שומר חנם.⁵

1. בשו"ת היכל הוראה (ח"ה הוראה קט) הורה מורינו הרב שליט"א, ע"ד אברך כחצי שנה אחרי נישואיו, וביקש לערוך לו כתובה חדשה היות שהוסיפו לאחורונה שם נוסף לאשתו, כי עד כה היה שמה חוה, ועתה בעצת רבו הוסיפו לה השם חנה, ומעתה שמה חנה חוה, ורבו אמרו לו לעשות כן משום סגולה.

והנה אין כאן המקום לדון ע"ד מה שנהוג לאחורונה להוסיף או להוריד שמות, דבר שלא היה נהוג כלל עד הדור האחרון, מלבד בחולה וכדו' שמואל ברמ"א הל' ביקור חולים (יר"ד סי' שלה סעי' 6), אך לא על זה אנו דנים ואכמהל"ב.

מעתה חקר ודרש מורינו הרב שליט"א, אם כבר קורין לאשתו בשם החדש, ונהגה, שרק הוא ואשתו יודעים מזה, דהיינו כשהוא מתפלל על אשתו או כשקורא לה, אבל מלבד זה לא נזכר ולא נחקק בשום מקום.

ע"כ הורה לו, שבאופן כזה אין לערוך כתובה חדשה, כי יהיה בזה פסול בכתובה אם יוסיפו את השם החדש בכתובה הואיל ולא נתפרסמה בשם החדש, אולם היות שראה עליו מורינו הרב שחלשה דעתו מאוד, והיה נראה שבכוונתו לילך לערוך לו כתובה חדשה אצל רב אחר, על כן אמר לו, תדע שהסגולה הכי גדולה, שהכתובה יהיה נכתב כהלכה, וכבר אמרו חז"ל (כתובות נו ע"א) השווה בין כתובה בעילתו בעילת זנות, ונוסף לזה מובא בספרים שאם הכתובה אינו מדוקדק כהלכה יכול לכתוב על הוג דברים קשים רח"ל [ענין משי"כ בהיכל הוראה ח"א במילי דהוראה להוראה רכ"א].

עוד הוסיף ואמר מורינו הרב, שאם מן היום והלאה תקפיד אשתו לחתום בשם חנה חוה, ותראה שגם כמה מבני המשפחה והקרובים יקראו אותה בשם חנה חוה, ואם אחרי שלשיש יום יהיה פרסום לשם החדש, אזי יהיה אפשר לערוך לו כתובה חדשה עם השם החדש, ברם, אף לאחרי שתתפרסם בשם החדש ולא יערכו מיד כתובה חדשה, אינו נחשב כאילו דר בלא כתובה, וכמו שכתב המהר"שם (ח"ו סי' קע"א) דשם שכתוב בכתובה אינו נשואו ונכון להחליף.

2. אג"ע פ"ו שו"ע (אבה"ע סי' לו סעי' 1) שברכת אירוסין צריכה עשרה לכתחילה, ועיי"ש בבית שמואל דאם אין עשרה אזי אינו מעכב. ועיין עוד בטיב קידושין (שם), שהביא ראה דברכת אירוסין אינה צריכה עשרה, מהא דאמרין שמואל לארס אפילו בתשעה באב שמו יקדמו אחר, והשואר אי בעי עשרה, אם כן בלא מצא עשרה לא יקדש בהי בתוך כך יקדמו אחר, אלא על כרחך לא תיקנו עשרה אלא לברכת נישואין שהוא אחרי שכבר נתארה ואגיד אביה דלא איכפת לן לאהדורי בתר עשרה עיי"ש. ומביא בשלחן הערוך (סימן ה' סעיף י"א סק"א).

3. כמבואר בבית שמואל (שם סק"ו) אולם ברכת אשר ברא אפשר לומר אפילו אין עשרה כמובא בשו"ע (אבה"ע סימן סב סעיף ד), ועיין בבית שמואל (שם סק"ד) שכתב דמקום דליכא עשרה אין לעשות נישואין, וכן כתב בחלקת מחוקק (שם סק"ה) שעיר שאין בה עשרה אנשים ואי אפשר להביאם, אסור לעשות נישואין אלא צריכים החתן והכלה לילך למקום שיש שם עשרה, ואם אי אפשר לילך למדינה אחרת רק בטורח גדול אז הוי כבדיעבד וברכות אין מעכבות ויכניסו לחופה בלא ברכות וחזור ומברך אפילו אחר כמה ימים ע"כ.

4. ע"ד מה שנסאל מורינו הרב שליט"א (ח"ה הוראה קנ"ב) ברב אחד שעומד כעת לפני סידור קידושין לזיווג שני, ואין לו להשלים מנין עשרה אנשים מחמת הסערה והשגלים שהיו כאן בעיה"ק ירושלים בעשרה בטבת תשע"ד, ואלו הקרובים שהיו צריכים להגיע לא הצליחו להגיע מחמת סכנת הדרכים, וע"כ שאל אם אפשר לסדר את הקידושין גם ללא מנין. ולמעשה הורה מורינו הרב שליט"א, שבנידון דידן שהיה שעת הדחק גדול שלא היה אפשר להביא אנשים מחמת השגלים שיכולים להיחלק ולהינתק ח"ו, שימתין שעתיים ואם לא יהיה באפשרות יסדר קידושין בברכת אירוסין וברכת אשר ברא, ובמצב כזה הוי ממש כמו שכתב החלקת מחוקק שזה הוי כדיעבד והברכות אינן מעכבות, ואחרי כמה ימים יאמרו ברכות אלו.

5. את דבריו נימק מורינו הרב (ח"ה הוראה קט) דאפילו אי נימא דהוה כמי שאומר לגבאי שהביא לו הקופות הנח לפני, מכל מקום אינו אלא שומר חנם ולא שייך לטעון כספיהם אין להם שמירה אלא בקרקע, כי על דעת המנהג הוי מפקיד בידו, והמנהג בקופות של צדקה שאין מטמנינים אותן, אלא מניחים אותן בגלוי כדי שהקופה תהיה מזומנת לפניו להכניס בה מעות, כמו שפסק בח"מ (סי' רצ"א סעי' יח) במה דברים אמורים שספיהם אין להם שמירה אלא בקרקע, בשעה שנגבים מצויים ואנשים רמאים, שמחפשים אחריהם. אבל במקום דליכא כל הני, א"צ לכסותם בקרקע, אלא מניחם במקום שמניח מעותיו.

בעת צרה זו כאשר למעלה מאלף ארבע מאות אנשים וטבחו, וחלק מהם נשרפו, בידי חיות אדם רוצחים ישמעאלים י"מ, עד שיש כאלה שאין אפשרות לזהותם וכידוע שחוסר הזהיו גורם לכמה וכמה בעיות הלכתיות ובפרט בענין של היתר עגונות, ואחד מחכמי ההוראה שעוסק בעניני אבן העזר שאל ממורינו הרב שליט"א מה הכלל בזה ומה ההוראה למעשה מגדולי הפוסקים שדורו האחרון באפשרויות הזהיו והאם סומכים על בדיקת דני"א [D.N.A] לקבוע זיהו הגופות וכן אם סומכים על זה אפילו להחיר עגונות.

ואמר לו מורינו הרב שליט"א שכאשר היה המאורע בבומבי בהודו שבו נהרגו כמה נפשות מישראל, והמעשה היה ביום רביעי אך לא היה באפשרות של כוחות הבטחון בהודו להכנס למלון שבו אירע הרצח ולהוציא משם את הנפגעים אלא בשבת שלאחריה, ותיכף נשלחה הודעה בפאקס שיש בידם שלש גופות והם זהו לפי הדרכונים שלהם, ההודעה הגיעה בשבת, והיות ואחד ההרוגים ה"ד היה מהמתפללים בבית המדרש בו התפלל מורינו הרב שליט"א, הגיעה הידיעה לבית המדרש בשבת בבוקר לפני התפילה, ונשאל מורינו הרב שליט"א שהיות והידיעה הגיעה דרך הפאקס במעשה שבת אם אפשר לומר ליתומים שיאמרו קדיש, והוא הלך לשאול מאביו מרן הקנה בשם זצוק"ל, ועל זה אמר לו: עד שאהא שואל אם לומר קדיש, דע לך שיש כאן ענין חמור בהרבה, שהרי אם אומרים קדיש היינו שומעין שפלוני כבר מת, נמצא שאשתו מתורת לינשא, ואיך אפשר להחיר עגונה על סמך מה שזיהו אותם העסקנים שהיו שם לאחר שלשה ימים מהירגתם שהרי לאחר שלשה ימים לא מהני הכרת הפנים כמו שנפסק בשו"ע אה"ע (סי' ס"ו) דאין מעידין על ההרוג אלא אם כן מצאוהו שלשה ימים אחר הריגתו או אחר מיתתו אבל אחר שלשה אין מעידין עליו מפני שפרצוף פניו משתנה, ע"כ.

והנה היות והדבר כבר נתפרסם הדבר וגם נתפרסמו ברבים שמות ההרוגים חשש אאמור"ר מרן הקנה בשם זצוק"ל שעל סמך ידיעה זו יקבעו שפלוני ופלוני מתים ויתירו אשת איש לעלמא שלא כדין, שהרי כאמור זיהו שלאחרי שלשה ימים אינו מספיק בשביל להתיר את אשתו לעלמא.

וכדי שיתקבלו דבריו שלח את בנו מורינו הרב שליט"א אל מרן הגרי"ש שליט"א ללשמוע את חוות דעתו, והוא השיב שבדאי צדקו דברי אאמור"ר מרן הקנה בשם זצוק"ל שאסור לומר קדיש, כי אם יאמרו קדיש זה יורה שאנו קובעים שפלוני הלך לעולמו ונתיר את אשתו לעלמא בלי שום היתר הלכתי.

ובשעת שמורינו הרב שליט"א היה אצל מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאל אותו אם לעשות בדיקת דני"א ועל סמך זה לקבוע את הזהיו, ועל זה אמר שהיות ומעולם לא נחית לעומקא דידיא בענין הזהיו של דני"א אינו רצוי לקבוע בזה מסמרות ולכן מניח בידו של מרן רבינו הקנה בשם זצוק"ל שיכריע בדבר זה ביחוד עם הבי"ד שיקים לענין זה.

והוסיף מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל ואמר למורינו הרב שליט"א הריני ממנה אותך לשליח ולומר לאלמנה שלא תניח לקבור את הנפטר לפני שיהיה בידה כתב היתר מבית דין של ג' דינים שמוותרת לעלמא, כי אם לא יהיה בידה כתב כזה אף שיהיו כאלה שינסו להסיח את דעתה ולומר לה שתניח לקבור את הנפטר ואחר כך ושיבו את הבי"ד, שלא תסכים לזה בשום פנים ואופן, ואפילו תקפוץ לתוך הבור הפתוח ולא תניח להם לקבור את הנפטר קודם שיהיה בידה כתב היתר מפורש מבית דין שהיא מותרת לכל, כי קודם הקבורה עדיין ירחמו עליה אבל לאחר הקבורה איש לא יטפל בענינה והיא עלולה להשאר עגונה לכל החיים.

עוד אמר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שתיכף אחר שבת [עוד קודם הקבורה] ישיבו בי"ד מיוחד להחיר את העגונה, ואכן הוקם בי"ד של מרנו ורבנן גדולי ישראל בראשות מרן הגרי"ש ואוועזר זצ"ל, מרן הגרי"ש זצ"ל ואב"ד זצ"ל גאב"ד ירושלים, ומרן רבינו הקנה בשם זצ"ל ויב"ח"ט"א והשתתף עמהם מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

במושב הבי"ד דנו את הלחית את האשה על ידי בדיקת הדני"א והיה להם צד גדול להחיריא [אחר שדעת מרן הגרי"ש ואוועזר זצ"ל היתה שבדיקת דני"א שנעשית מעצמו אל עצמו (כלומר אחד מגופו והשני מחפץ שהיה בשמיטתו) היא קרובה להיות סימן מובהק, ועיין בתשובות והנהגות למרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א ח"ו סי' רנו שלדעתו בדיקת דני"א היא סימן מובהק ולא קרובה לסימן מובהק] אולם בסופו של דבר לא הוצרכו לבדיקת הדני"א אחר שנמצא סימן מובהק בגופו של הנפטר שפעם נשברה רגלו והתאחזה ונמצאו הצילומים דאו אותם השווו לצילומים שנערכו לאחר הפטירה ונמצאו שוים והרי זה סימן מובהק ועל זה התבסס עיקר ההיתר, והם החירו את האלמנה לעלמא.

מילי דהוראה

על דבר העובדא שנשאל מורינו הרב שליט"א בשבוע העבר בדבר עובדא נוראה בחמורה שבחמורות מה שאירע בעוטף עזה בענינים שנדונו בשו"ע אה"ע סימן ז ובשו"ע חו"מ ס' תכה בדיני רוצח והורה את הדרך ילכו בה, ואחר שמורינו הרב שליט"א בירר ההלכה והעובדות שהיו שם, העיר מורינו הרב שליט"א שכל אלפי המשפחות ההרג והרצח מתוך רתיחת הכעס בכל אזור עוטף עזה והישובים הסמוכים שהרוצחים הישמעאלים ימ"ש נכנסו לשם בין בישובים ובין בערים, בין אם שבויים ובין אלו שלא נשבו אלא נצלו בחסד הי"ת, בין הקשורים למשפחת הכהונה ובין שאינם קשורים למשפחת הכהונה צריכים הרבנים לברר מה דינו של כל אחד ואחד בפני עצמו כמו שמבואר בש"ס ופוסקים ועיין בשו"ע אה"ע (סימן ז), מאחר שכל מקרה ומקרה צריך לדון לגופו ואי אפשר ללמוד מן הפרט אל הכלל אחר שדבר זה יש בו פרטים ופרטי פרטים ואין דומה ישוּב לישוּב ולא בית לבית ולא משפחה למשפחה שהרבה נדונים הלכתיים תלויים במקום וזכרון במצב של האירוע. והשית"ל יצילנו מכל רע וישמור את נפשנו מן השעות הרעות ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו אך חסד ורחמים גדולים

ביטול חוזה שכירות מפני שהמשכיר לא התקין סורגים בחלונות שבקומת קרקע

ראובן פרסם דירה להשכרה ושמעון בא לראותה, והדירה מצאה חן בעיניו והוא רוצה לשכרה, אלא שאמר לראובן המשכיר, כי היות ומיקום הדירה הוא שני קומות מתחת הקרקע והוא חושש מפני הגנבים, על כן הוא מוכן לשכור את הדירה רק אם ראובן יתקין שם סורגים בחלונות. ראובן נתרצה לכך והסכים להתקין סורגים, ועל סמך זה חתם עמו שמעון חוזה על שכירות הדירה וכשהגיע הזמן ששמעון צריך להיכנס לדירה הבחין שראובן לא התקין סורגים אלא על דלתות המרפסת ולא על החלונות. הרי שאין שמעון חייב לשכור את הדירה, היות והמשכיר חייב לעשות לו סורגים כפי צורך הדירה לשמרה מפני הגנבים.⁷

ובמקום המשתמר כפי דרך המקום וכפי הזמן שהוא מפקיד. ע"כ. ומעתה בנדון דידן שנגנבו מביתו, ובאותה שעה נגנבו גם דברים שלו הרי ששמירתו היתה על כולם בשוה, והוא אינו מחויב לשמור הקופות של צדקה יותר ממה ששומר את ממנו, ככה"ג ודאי פטור. אלא שיש לדון באופן שנתחייב לצדקה למקום פלוני סך של ממון והכניס הממון לתוך הקופה של אותו מקום דבכה"ג הוה הרי עלי, ובוזה יש מקום לדון אם מה שהכניס לקופה הוה כהגיע ליד גבאי או לא. והנה בשו"ת אבני נור (ור"ד ח"ב סי' רצג), אשר דן אודות שופר של צדקה של רמבעה"ג ז"ל שנגנב מה שבתוכה, באופן שקיבלו על עצמם תחילה ואח"כ הפרישו והשליכו בשופר של צדקה אי הוה כאומר הרי עלי וחייב באחריות, ותולה את הדבר אם הקופסאות נחשבים כחצר או ככלי של העניים וקנו המעות, דאי מכיון דהו"ל כבאו ליד עניים לכן כבר נפטר מאחריות, או דילמא דלא קנו ע"כ וממילא חייב באחריות. ומביא שם, שנחלקו בדבר זה גדולי הדורות, ועוד מצדד לומר שאפילו אם נאמר שאין העניים קונים ע"י השופר, מ"מ יש לומר דהנודרים לא קיבלו עליהם רק להניח לשופר, ומה שעליהם מוטל להניח בשופר כבר עשו ואין עוד אחריות עליהם, דמסתמא קיבלו עליהם כמו שהוא המנהג להניח בשופר והגוברים באים ולוקחים ואין עליהם חיוב להשיב להם, אלא דע"ז חוזר וכותב, דיש עדיין לפקפק ולומר דודאי היה כונתם על חיוב שיבוא ליד גובר, ושואר בזה בספק ונוטה לחייב בזה, אך חוזר ומדגיש דמ"מ פשוט שכל זה כשקיבל על עצמו ושוב השליך לשופר, אבל אם לא היה כאן רק הפרשה לשופר הוה כאומר הרי"ז ואינו חייב באחריות, יע"ש. ונמצא שבנדון דידן שהיה רק הפרשת צדקה לקופה, הוה כאומר הרי זה עלי ואינו חייב באחריות, מ"מ זה פשוט שאם ביבאו גבאי הקופה לתבעו, יכול לומר להם דקים ליה כדעת אותם פוסקים ואינו חייב באחריותם.

6. בשו"ת היכל הוראה (ח"ה הוראה קטע) הובא טענת ראובן, שכל מה שהסכים להתקין סורגים הוא רק על דלתות המרפסת, שכן הוא מנהג העולם בקומות קרקע שמתקנים סורגים בדלתות החצר והמרפסת אבל לא על החלונות. ואם שמעון אינו מוכן לשכור את הדירה במצב הזה הוא מפר את החוזה שחתם עליו וגורם לו הפסד, והוסף עוד ראובן ואמר, שמא שחתם על חוזה השכירות עם שמעון פנו אליו עוד אנשים שרצו לשכור את הדירה, והוא השיב את פניהם ויקם מאחר שכבר חתם על חוזה עם שמעון, ועתה הפסיד את כל זה ואין לו לשמעון שום אמתלא לבטל החוזה.

7. כמו שנפסק בשו"ע (ח"מ סי' שיד סי"א) דהמשכיר בית לחבירו, חייב להעמיד לו דלתות ולפתוח לו החלונות שנתקלקלו וכו' ולעשות נגר ומנעול, ע"כ. וזה פשוט שהנגר והמנעול הם לשמור הבית מפני הגנבים [הנגר, היינו מה שנועלים בו את הדלת במפנים ותוחבין אותו בחור האסקופה. ומנעול היינו שנועלים בו מבחוץ]. והמשכיר חייב להעמיד לשוכר. ומה שטוען ראובן שדי לו במה שהתקין סורגים על הדלתות, אין זה טענה דודאי שכל דירה תלוי במקום שלה, אם הגנבים יכולים ליכנס אליה בניקל או לא, ולמקום זה בעי שמירה יתירה שהיא מוטלת על המשכיר, וגם הוא מודה שבנדון דידן נצרך לדירה סורגים לחלונות.

הלכה והוראה בישראל

פסק דין ממורינו הרב שליט"א אודות דו"ר בענין בטול הזמנת תזמורת בימים אלו עקב מצב המלחמה השורר באה"ק ופסק זה נוגע להרבה מקרים שמתעוררים בנדונים אלו בימים אלו מחמת דין מכת מדינה

יום חמישי כה לחודש תשרי תשפ"ד
בבי מדרשא היכל הוראה ירושלים ו'
אודות דין ודברים שבא לפנינו בין שני מחותנים הדרים בירושלים שקבעו נישואי צאצאיהם בעיר ביתר סמוך ונראה לחג שמחת תורה ובהיות והתעורר מצב של מלחמה בארץ הקודש כידוע ונתעוררו קשיים גדולים לנוע ממקום למקום וכן הציבור הנמצא בפחדים עקב המצב, ובמיוחד אלו באותם ימים שהיו סמוכים מאד לשמחת תורה והמצב היה מעורפל מאד ועדיין היו מחבלים בארץ הקודש ורבים נמנעו מלצאת לרחובה של עיר וכל שכן לנוע מעיר לעיר, ובפרט בערים שמסביבן ישנם ישיבים של הישמעאלים, וחששו המחותנים אלו שבמים אלו הציבור לא יוכל להגיע לחתונה ולכן הם בטלו את הזמנת האולם והזמינו אולם אחר בירושלים, וכן ביטלו את התזמורת. מנהל התזמורת תובע את מה שהובטח לו באמרו שהוא מצדו מוכן לעשות את עבודתו גם בירושלים, אלא שכידוע יש תקנה בירושלים שלא לעשות תזמורת רק זמר ותופים אמר לו בעל השמחה אם אתה יכול לתופף ולומר אני מוכן שתבא אבל תזמורת איני יכול לעשות בחתונה, ונשאלתי הדין עם מי ואם המוזמין חייב לשלם לו. והוריתי שבנדון דידן אין לבעל התזמורת תביעה על התזמורת בהיות שבמלחמה הנוכחי הוא מכת מדינה ודבר שלא יכל לצפות מראש, מכל מקום מן הראוי שיפצה אותו אם לא היתה באפשרותו להשיג הזמנה אחרת לאותו תאריך.

הם מירושלים וכל מטרתם בקיום החתונה בביתר היתה לשם התזמורת ואם הצבור הירושלמי לא מגיע בטלה כל העילה של הזמנת התזמורת] ובישב הנהר לכולי עלמא אמרינן דהוה כאונס שפטור מלשלם, ונראה דאפילו אם ישלם מקדמה צריך בעל התזמורת להחזיר לו את כספו. ומכל מקום בנ"ד אמרתי למזמין שהיות וכבר נתן מקדמה בסכום של 500 ש"ד לבעל התזמורת שיניח אותה בידו ועל אף שההזמנה היתה עוד קודם פרוץ המלחמה וודאי לא עלה על דעת אף אחד שעלול להיווצר מצב בו תבטל ההזמנה, ובאופן זה היה בעל התזמורת צריך להחזיר לו המקדמה כמו שכתבתי קודם ומכל מקום כדי להניח את דעתו אמרתי לו שיניח המקדמה בידו והכל יבוא על מקומו בשלום. רשמתי את אשר חנני השי"ת. משה בראנדסדארפער

היכל הוראה ירושלים ת"ז
מיוסד: ראובן פרידמאן, רב היכל הוראה, יושב ראש ה"ה תש"ס
בית המדרש: 101 הרצל הוראה

תוכנית בשמחת וגייל חבובינה בהיכל מלך

בחדר הכבוד וטוסדו הכתבים ונבונים, וישיבו אהל רבנים ודיינים, תופשי התורה יקרה נפשינו, מוקדשים אני בבימת מולא טבא את פני מורה צדק ונשוא פנים, קנה שם ראוי למשפחה, מטה הנהיגו רבות שנים, ירושה הוא לו טאבות לבנים, מכת האב יקח נשנו זמנים, אלו ירושון מלמד דעת מבינים, מטה שפיר אקדמות שפתיות, שישנים, מכל התקשיות וכלל פנים, פניון ירושלים תבא הוראה מייסד התאגדות, וטעמידו הרבה תלמידים תונים

ה"ה התאגדות הגדול כ"ט
מורינו גאב"ד היכל הוראה שליט"א
לרגל שמחת חבובינה וגייל
הבית: 101 הרצל הוראה
בן חתנו הרב: ר' מרדכי אהרן הלוי ראשונבערג שליט"א
מייסד התאגדות ונשיא תלמידי בית שמש י"ז

הי"ר מלפני אבינו שבשמים שיהיה לראות רוב נתי קדושה ממנו ומכל יוצ"ח בשופר שחנות, ויבא עוד רבות נשנים לירבעת התורה והוראה בישראל, תתור בריות מנא ונורא נעללא, אורי ישינו פנייה ובשנאנלא עישר ומכור, עדי נמכה לעלות בשיו ורננים בחר מורים הרים בב"א.

ברכה
המחיל היכל הוראה
101 הרצל הוראה
052-5322775

תפוקה: יאנואר 053-33105646

איגוד הרבנים תלמידי היכל הוראה באר"ק העונים לשואלים דבר ה' הלכה

יחולים	חפיה
בית שמש	קירת ספר
ביתר	תמיאל
בני ברק	טבריה
טל סטון	צפת
אשדוד	אור הגנוז
ערד	נוף הגליל
תענה	

זמני קבלת קהל במרכז "היכל הוראה" ביחולים רח' חזנונפלד 3 טל' 02-5322775

א-ה מהשעה 10:00 לפנה"צ עד 9:00 בערב רצוף	עושי"ק וערב יו"ט לפנה"צ 11:00 עד 1:00	שבת ויו"ט משעה קודם השקיעה עד רבע שעה קודם השקיעה	זמני קבלת קהל מוצש"ק ומוצאי יו"ט מחצ' שעה אחרי זמן ר"ת למשך שעה
--	---	--	---

ע"פ תקנת רבינו מן ה"קנה בשם" זי"ע שאלות רחופות או שאינה סובלת דיחוי, בכל עת וזמן בימים ובלילות. **בית בנו הדומ"ץ** הרב"ג שמעון עוזר בראנדסדארפער שליט"א כמה דקות מההיכל רחוב רבינו גרשום 5 [כניסה א' קומה 2] ים-0527155774

בית מורינו הגאב"ד שליט"א
מעל בני היכל הוראה
טל' 052-5370033 פל' 053-3111159

לקבלת הגיליון במייל 5322775@GMAIL.COM

אומר מן ההדש

פנינים מתוך השיעור השבועי מאת הגאון המופלא
דבי אברהם משה באקאן שליט"א

חיוב האבות הק' בהפרשת תרומות ומעשרות

פירות אר"י שיצאו לחו"ל / דין תרו"מ בפירות סוריא / מיעוט
דביכורים בחו"ל

א

האבות הפרישו תרומות ומעשרות

בילקוט שמעוני בפר' לך לך (רמז עה) איתא על הפסוק שאמר אברהם אבינו ע"ה 'הרימותי ידי אל ה' (יד, כב) "זהו שאמר הכתוב 'שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך' אבות הראשונים הפרישו תרומות ומעשרות, אברהם הפריש תרומה גדולה - הרימותי ידי אל ה' ואין הרמה אלא תרומה כמה דאת אמר והרימותם ממנו תרומת ה'. יצחק הפריש מעשר שני - ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא וגו' מאה שערים, והלא אין הברכה שורה לא על המדוד ולא על השקול ולא על המנוי למה מדדן בשביל לעשרן הדא הוא דכתיב ויברכהו ה', יעקב הפריש מעשר ראשון הה"ד וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך", ע"כ.

היאך נתחייבו האבות בתרו"מ

מבואר בדברי הילקוט שהפרישו האבות הקדושים תרומות ומעשרות, והקשה הגאון ר' יוסף דב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל בנו של מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל דהא תרומות ומעשרות הרי הן מצוות התלויות בארץ וכל עיקר חיובן חל על ידי קדושת ארץ ישראל שמשבאו בני ישראל לארץ וכבשוה וחלקוה וקדשו אותה חלה קדושת הארץ על הפירות והרי הן חייבין בהפרשת תרו"מ, אך בימי האבות עדין לא קדשה הארץ והיאך היו חייבים בתרומות ומעשרות ומה שייך להפרישם.

פלוגתת הרמב"ם והראב"ד בפירות אר"י בחו"ל

ותלמידו של הגרי"ד הגאון ר' שלמה לוי ולדן זצ"ל אמר ליישב קושייתו על פי דברי הרמב"ם בהל' תרומות (פ"א הכ"ב) שפסק וז"ל: פירות א"י שיצאו חוצה לארץ פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות שנאמר (במדבר טו, יח) אשר אני מביא אתכם שמה, שמה אתם חייבין בח"ל פטורין, עכ"ל. והיינו פירות ארץ

אבל בארצות הסמוכות לארץ ישראל לא תקנו בהן חז"ל שיהיה דינן כדין אר"י אלא שמשום שסמוכות הן לאר"י תקנו שיפרישו בהן תרו"מ אף שאינן אר"י אלא חוץ לארץ.

הקושיא דוקא מחו"ל דבסוריא החיוב נמי משום אר"י

ומעתה אם יוציא אדם פירות מעמון ומואב למקומות הרחוקים וימרח שם לכאורה עדין יהיו חייבים בתרומות ומעשרות שהרי אף כשהיו בתוך הארצות הנ"ל לא היו בארץ ישראל אלא בחוצה לארץ והיה עליהם חיוב דרבנן להפריש תרו"מ אף שהם פירות חו"ל ומאי נפקא מינה היכן בחו"ל היה המירוח, מה שאין כן בפירות סוריא הרי אין חיובן אלא משום שעשאוה חכמים כארץ ישראל מדינא דרבנן, ואם יוציא הפירות משם לחו"ל לא יתחייבו כשיתמרחו בחו"ל שהרי כל חיובן היה משום פירות א"י.

לכך שפיר הקשה הראב"ד מפירות דבבל ומצרים עמון ומואב דהתם אף כשיוציא הפירות לחו"ל ישאר החיוב דרבנן עליהם כיון שאין החיוב תלוי באר"י, ואם כן כל שכן בפירות ארץ ישראל עצמה שהוציאן לחוצה לארץ ומירחם שם שישארו בחיובם שמן התורה. אבל מסוריא אין להקשות כיון שעל זה אנו דנים בפירות אר"י שהוציאן לחו"ל והוא הדין לפירות סוריא מדרבנן, וקושיית הראב"ד מוסבת אף על דין פירות אלו.

אף לרמב"ם חייבים מדרבנן אך בחו"ל

זו שיטת הראב"ד אבל שיטת הרמב"ם ביאר הגר"ח דיש לומר דאף הרמב"ם מודה דפירות ארץ ישראל שהוציאם לחו"ל חייבים בתרו"מ מדרבנן כמ"ש הראב"ד אך סבירא ליה להרמב"ם דחלוק דין החיוב דרבנן דפירות אר"י בחוץ לארץ מדין החיוב דרבנן במקומות הסמוכים,

ישראל שנתמרחו בחוצה לארץ פטורים מתרומות ומעשרות. והראב"ד השיג עליו וכתב דמכל מקום מדרבנן חייבין משום 'דלא גריעי מפירות שנער ומצרים ועמון ומואב', והוא כמבואר בגמ' בכמה מקומות דמן התורה אין חיוב הפרשת תרו"מ אלא בארץ ישראל אבל מדרבנן חייבין אף במקומות הסמוכים לאר"י והם בבל ומצרים עמון ומואב, וסבירא ליה להראב"ד דפירות אר"י שיצאו לחו"ל לא גריעי ממקומות הסמוכים לארץ, שאף שהמירוח היה בחו"ל ולא בסמיכות לארץ ישראל מכל מקום כיון שגדלו באר"י לא גרע ממקומות הסמוכים.

תמיהת הגר"ח בקושיות הראב"ד

והגר"ח הלוי תמה על דברי הראב"ד דאין הכי נמי אי יצאו הפירות לעמון ומואב וכדו' היו חייבין שפיר בתרו"מ מדרבנן אך הכא איירי שיצאו ההפירות למקומות הרחוקים וכשנתמרח שם אין כל חיוב מדרבנן. ועוד הקשה הגר"ח אמאי קאמר הראב"ד דלא גריעי מעמון ומואב וכו' ולא הקשה מסוריא ששם ישנו ג"כ חיוב תרו"מ מדבריהם כמו שכתב הרמב"ם גופיה בהלכה זו, אלא ודאי הבין הראב"ד שפירות אר"י שנתמרחו בחוצה לארץ גריעי מפירות סוריא, ואם כן מה הוקשה לו מפירות חו"ל במקומות הסמוכים לאר"י.

בפירות סוריא החיוב כאר"י ובחו"ל החיוב בפירות

וביאר הגר"ח ס על פי חילוק יסודי בין החיוב שתקנו חכמים להפריש תרומות ומעשרות בסוריא ובין חיוב התרוה"מ בשנער ומצרים עמון ומואב, דהנה טעם הפטור דאורייתא בסוריא מתרו"מ הוא משום דהוי כיבוש יחיד וכיבוש יחיד לאו שמה כיבוש ואין לסוריא דין ארץ ישראל ואתו חז"ל ותקנו שיהיה דין סוריא כדין ארץ ישראל לגבי תרומות ומעשרות וכדו', ומעתה חייבים הם מדרבנן בתרומות ומעשרות כחיוב אר"י מדאורייתא.

שכן כל החיובים דתרומות ומעשרות שהם בארץ ישראל מדרבנן חלוקים הם מהחיובים דרבנן בחו"ל, כגון גבי חיוב חלה שישנו בחו"ל מדרבנן אך קולא גדולה נאמרה בו שמותר לאכול המאפה בטבלו ואחר כך להפריש החלה כדאמר שמואל בביצה (ט). חלת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש וכנפסק בשו"ע (י"ד שכג, א), מה שאין כן בדיני תרו"מ הנהוגים מדרבנן באר"י אסור לאכול עד שיפריש.

והוא ביאור שיטת הרמב"ם דאין הכי נמי סבירא ליה דחייבים הפירות מדרבנן בתרומות ומעשרות, וכונת הרמב"ם באמרו שפטורים היינו שפטורים הם מחיוב התרומות והמעשרות הנהוג בארץ ישראל, ואין נוהג בהם אלא דין החיוב הנהוג בחוצה לארץ מדרבנן שמותר לאכול בטבלו ואח"כ להפריש.

האבות הפרישו תרו"מ מדרבנן

על פי האמור יישב הג"ר שלמה לוי ולדן זצ"ל דהנה קיימא לן ביומא (כח): דקיים אברהם אבינו כל התורה כולה אחת תורה שבכתב ואחת תורה שעל פה, והרי מדברי סופרים חייבים הפירות שגדלו בארץ ישראל בתרומות ומעשרות מחמת עצמן אף כשאין קדושת הארץ כנתבאר, וכיון שכן הפריש אברהם אבינו תרומות ומעשרות אף בימיו כשלא היתה הארץ קדושה כאחר כיבוש וחילוק.

ביאור נפלא בדברי הילקוט

ומו"ר הגאון ר' לייב גארעליק שליט"א ביאר על פי זה בטוב טעם את דברי הילקוט שהסמיק לענין זה את הפסוק 'שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך', דפשטות הביאור בהשוואה זו הוא שיצחק אבינו ויעקב אבינו המשיכו לעשות כמעשה אבותיהם והפרישו תרומות ומעשרות אף שטרם נתחייבו בהן על ידי התורה, אך לפי הנתבאר יש לומר שרמז המדרש דוקא לענין קיום המצוות דרבנן כגון הפרשת התרומות והמעשרות שלא נהגו אלא מדרבנן מחמת הפירות עצמן שגדלו באר"י, שהרי רש"י במשלי (א, ה) על הפסוק 'שמע בני וגו' כתב וז"ל: מוסר אביך מה שנתן הקדוש ברוך הוא למשה בכתב ועל פה. אמך אומתך כנסת

ישראל כמו 'מה אמך לביא' (יחזקאל יט, ב) והם דברי סופרים שחדשו והוסיפו ועשו סייגים לתורה, ע"כ. ונראה שלכך הסמיכו חז"ל פסוק זה לומר שקיימו אברהם אבינו והאבות הק' בין מצוות התורה ובין תקנות החכמים וכנרמז בקרא.

ב

בביכורים לא תקנו חז"ל חיוב בחו"ל

והנה הרמב"ם (פ"ב מהל' ביכורים ה"א) פסק וז"ל: מצות עשה להביא בכורים למקדש, ואינם נוהגין אלא בפני הבית ובארץ ישראל בלבד, שנאמר (שמות כג, יט) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך, ומביאין בכורים של דבריהם מערי סיחון ועוג ומסוריא שהקונה בסוריא כקונה בירושלים, אבל עמון ומואב ובבל אף על פי שהן חייבין בתרומה ובמעשרות מדבריהם אין מביאין מהן בכורים ואם הביא בכורים מחוץ לארץ אינן בכורים, עכ"ל.

מיעוט חוץ לארץ מביכורים

וצריך ביאור מאי שנא דין ביכורים מדין תרומות ומעשרות דאי תקנו חז"ל לחייב את חוצה לארץ בתרומות ומעשרות כבאר"י אמאי לא תקנו כן אף לענין ביכורים. וביאר הגר"ח הלוי זצ"ל על פי הגמ' בבבא בתרא (א, א). 'הקונה שני אילנות בתוך של חברו מביא ואינו קורא ר' מאיר אומר מביא וקורא', ועלה אמר רב יהודה אמר שמואל מחייב היה ר' מאיר אף בלוקח פירות מן השוק. ופריך הגמ' 'והא כתיב אשר תביא מארצך', ומשני ההוא למעוטי חוצה לארץ. והכי נמי יליף לה בחולין (קלו). בסוגיא דראשית הגז עיי"ש.

הטעם שצריך מיעוט בביכורים ולא די בהיותה תלויה בארץ

והקשו התוס' בב"ב (ד"ה ההוא למעוטי) אמאי צריך קרא והא ביכורים מצוה התלויה בארץ היא וכל המצוות התלויות בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ישראל ואמאי בעי קרא למעוטי חו"ל, ותירצו התוס' דכיון שהוקשו ביכורים לבשר בחלב שנאמרו בפסוק אחד (שם) 'ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה'

אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו', והוא אמינא דכשם שהאיסור דבשר בחלב נוהג בכל מושבות הוא הדין לביכורים קמ"ל מארצך למעוטי חוצה לארץ, ועוד תירצו דביכורים לא הוי מצוה התלויה בארץ, דדוקא חיוב דתרומות ומעשרות נחשב מצוה התלויה בארץ כיון שחובת גוף הפירות הם מה שאין כן ביכורים הוי חובת גוף האדם שהרי אין הפירות נאסרים באכילה אף אם לא הפריש ביכורים וכן חובת ביכורים חלה בעודן באילן כדתנן בביכורים (פ"ג מ"א), ועל כן ל"ה מצוה התלויה בארץ ואיצטריך קרא למיעוטה בשאר ארצות.

להגר"ח המיעוט מפקיע חז"ל מביכורים

והגר"ח הלוי כתב ליישב עוד באופן אחר, דכל דין מצוות התלויות בארץ שאינן נוהגות בחוצה לארץ אינו אלא פטור שאין חייבים בחו"ל לקיים מצוות אלו, אבל מצוות ביכורים אף שכלולה היא בשאר המצוות התלויות בארץ מכל מקום נתחדש בה עוד מיעוט להפקיע דין ביכורים בחוצה לארץ דהיינו שחו"ל אינה בתורת ביכורים כלל ואין זה פטור בלבד אלא הפקעה מתורת ביכורים.

ביאור דברי הרמב"ם לפי החילוק דסוריא וחז"ל

והנה הלום נתבאר בדברי הגר"ח הלוי חילוק בין החיוב דרבנן בהפרשת תרומות ומעשרות בסוריא לחיוב דתרו"מ בבבל ומצרים ועמון ומואב הסמוכים לארץ ישראל, דבסוריא תקנו חכמים שיהיה דינו כדין ארץ ישראל ופירות דסוריא חייבין בתרו"מ מדין אר"י ואילו פירות דחו"ל במקומות הסמוכים לאר"י אין חיובן משום ארץ ישראל אלא תקנת חכמים בחו"ל. והנה תקנה זו שייכת שפיר אך ורק בתרומות ומעשרות שכן לא הופקעה חוצה לארץ מתורת תרו"מ אלא נתמעט חיובה בהן, אבל ביכורים הרי אין בחו"ל תורת ביכורים כלל שכן נתמעטה מקרא ד'מארצך' למעוטי חוצה לארץ, והלכך שפיר כתב הרמב"ם דדוקא בתרומות ומעשרות תקנו חכמים לחייב מדבריהם בחוצה לארץ אבל ביכורי לא שייך לתקן כן שכן הופקעה חו"ל מהפרשת ביכורים ולכך 'אם הביא בכורים מחוץ לארץ אינן בכורים'.

אוצר ידיעות התורה

♦ משיעורי המגיד הרה"ג רבי אהרן קאהן שליט"א ♦

כשרות העופות והביצים בזמנינו (ג)

עוף ה'לגהורן'

בנוסף לזן ה'קארניש' וה'בארדראק' שהזכרנו, אשר משמשים בעיקר לאכילה, ישנו זן נוסף בשם 'לגהורן', אשר אף הוא משווק על ידי המפעלים הגדולים, אך ייעודו העיקרי הוא להטלת ביצים, ולא לאכילה, שכן בשרו קשה הוא ואינו ראוי כמעט לאכילת בני אדם.

אכן, כנזכר כמעט כל הביצים הינם מעופות מזן ה'לגהורן', כאשר אף כאן סיבת הדבר לצד איכות העופות המשווקים על ידי המפעלים, אשר מטילים ביצים באיכות ראויה ומשובחת, ועל כן יש לנו לדון במיני עופות אלו, לצד היתר אכילת הביצים.

אלא, בעוד שבעופות המשווקים לאכילה רבו עד מאד החששות, שכן כמו שהסברנו יש להשקיע רבות בשיווק העוף, שלא יצרוך מזון מרובה, ומצד שני שיתפתח תוך זמן קצר, אז יהיה הריווח גדול מאד, על כן מנסים המפעלים להשביח את העוף עוד ועוד, מה שגורם לחששות על הכלאות שונות, בכדי להביא את התוצאה המושלמת בשיווק העופות לאכילה.

אך בעוף ה'לגהורן', אף שגם הוא משווק על ידי המפעלים, מכל מקום אין כל צורך להשקיע במבנה גופו של התרנגול, שכן אין בשרו נאכל כל עיקר, ולכן אין מן הצורך להשביחו שיהיו רגליו קצרות ובשרו מרובה וכדו', ואכן אדרבה המציאות מוכיחה כי בשר ה'לגהורן' קשה הוא ביותר, וכמעט שאינו ראוי לאכילה.

כך שמצד מציאות הדברים אין לחוש כל עיקר שנעשו הכלאות בזן ה'לגהורן', ואם כי אף כאן כולי עלמא מודי שהעופות המשווקים על ידי המפעלים משובחים בהרבה מהעופות האחרים, אך אין מדובר בדבר הנעשה על ידי הכלאות, אלא על ידי מיון וסלקציה של העופות היותר משובחים שבמינם, וריבוי העופות המשובחים בלבד, ועל כן אין כמעט חשש על הכלאות עם מינים אחרים.

לכן, רבים מתלמידי בית בריסק נוהגים בעצמם לאכול אך ורק מבשר ה'לגהורן', אף שכמובן אין מדובר בבשר הערב לאכילה, ומה גם שנדרש לבשלו זמן רב, אך היו שהחמירו לאכול מעוף זה, להציל נפשם מן הספק.

עם זאת, אף האדמו"ר מאמשינוב שליט"א שמחמיר עד מאד בחשש ההכלאות בעופות המשווקים לאכילה, מכל מקום מורה הוא היתר בביצי ה'לגהורן', והיינו כנזכר, שאין בדבר משום חשש שיש בו ממש, אלא רחוק הוא ביותר להמציא ולומר שעשו בו הכלאות.

העצה בגידול זכרים מזן ה'לגהורן'

לאור זה, שמעתי כי התאחדות הרבנים, וכן גופי כשרות נוספים, מצאו עצה לגדל את עוף ה'לגהורן', כאשר טענתם היא, כי מה שמקבלים מן המפעל הוא רק נקיבות המטילות ביצים, ואשר על כן אין בשר העופות האלו ראויים לאכילה, שכן הנקיבות המתייגעות בהטלת הביצים אין בשרם משובח כל עיקר, ולכן העופות המשווקים על ידי המפעל אין לבשרם טעם ערב כל כך, וקשה הוא מאד לאכילה, אכן למעשה אם ישווקו את הזכרים, בוודאי יהיה בשרם ראוי לאכילה יותר מן הנקיבות, באופן שיוכלו לסמוך על מין זה ולאכול, אלא שמאחר והמפעלים משווקים את העוף רק למטרת הטלת ביצים, לכן אינם מגדלים כלל זכרים, שכן כל ביצת זכר הרי הם מאבדים אותה, כי אין להם כל ריווח מן הזכרים שבזן ה'לגהורן', לכן אין בנמצא כמעט עופות זכרים ממין ה'לגהורן'.

על כן התעוררו בהתאחדות הרבנים, לנסות להגיע לגידול זכרים של זן ה'לגהורן', ובכך מצד אחד יהיה בשר ראוי לאכילה יותר מבשר הנקיבות שכמעט ואינו ראוי לאכילת אדם, ובד בבד יהיה הבשר מוחזק בכשרות הטהרה, כי כנזכר בזן ה'לגהורן' כמעט ואין חששות על הכלאות.

ואף כי ישנם אנשים מועטים המתנזרים מאכילת ביצי ה'לגהורן' גם כן, וכלפיהם לא יועיל גידול זכרי ה'לגהורן', אך לרוב מנין ובנין של בני ישראל מדובר בבשרה של ממש, אף כי ניתן לשער, אשר מאחר ולא נעשה בעוף כל נסיון להשביחו, הרי ששיווקו לא יהיה רווחי כל כך, ועל כן יהיה עלות הבשר מזון זה יקר על פני הבשר הנמכר כיום, אך עדיין מי לא יסכים לשלם ביוקר בכדי לאכול בשר ללא כל חשש טומאה.

על כל פנים אין לנו אלא להמתין אולי הא יוכלי האי יעלה הדבר בידם יפה ויצליחו לגדל זכרין מזן ה'לגהורן', ובכך יבוא הרווחה לרבבות אלפי בתי ישראל המבקשים לאכול בשר בטהרת הכשרות.

הגדרת 'שעת הדחק' מצד מציאות הדברים

עתה נבוא לדון בהיתרים שיכולים למצוא להתיר את העופות שלנו, ולברר על מה יש לנו מקום לסמוך לאכול את העופות המשווקים עתה.

והנה תחילה וראש לכל הדבר צריכים להבהיר, כי מאחר ומדובר במציאות בו כמעט כל העופות מזן ה'קארניש' וה'בארדראק' הינם בחשש ההכלאות הנזכרים, הרי מדובר בשעת הדחק שאין לנו כדוגמתה יותר מזה, שהרי כמעט אין בנמצא לבני ישראל בשר לאכול אם לא על ידי עופות אלו, כי אכילת בשר הודו אינו ראוי לכל אחד, שכן מדובר בבשר הקשה יותר לעיכול, וכן בשר הבקר גם כן קשה הוא יותר לעיכול, ועל כן ההגדרה הראשונה היא כי מדובר בשעת הדחק עצומה לכל בית ישראל.

דעת האומרים שאין להחמיר מחמת החששות

בשעתו, היה דעתו של הגאון רבי משה יהודה לייב לנדא זצ"ל, כי מאחר ואחר כל הטענות אין מדובר בדברים וודאיים, אלא על חששות ללא כל בסיס איתן, אין צריכים לחשוש כלל לחששות אלו מעיקר הדין.

והוסיף ונימק, על פי שאמרו כמה מומחים בתחום שיווק העופות, כי הגם שברור הדבר כי עושים פעולות שונות להשבת העופות, מכל מקום אין מדובר בהכלאות עם מינים אחרים, אלא אך ורק במיונים וסלקציות הנעשים בין כל התרנגולים, להוציא את המשובחים ביותר מן הזכרים ואת המשובחים ביותר מן הנקיבות, ועל ידי זה כל היוצא מהם משובח הוא עד מאד, ועל כן אין מדובר בסיבה לעורר חששות על כשרות הטהרה. מומחים אלו מתבססים אף על העובדה, כי בחלק ממדינות העולם אין הרשויות מניחות להכליא מינים ממינים שונים, ועל כן מסתבר כי לא הכליאו במפעלים מינים שונים, אלא אך ורק מדובר בהשבחות מתוך זן ה'קארניש' וה'בארדראק' בלבד, כך שאין חשש טומאה בעופות אלו.

ואף כנגד הטענות על שינויי הצבע של התרנגולים, אשר בשנים עברו היו חומים או שחורים, ואילו עתה כולם לבנים, מה שמוכיח לכאורה על הכלאה ממין אחר, אמנם ידוע למומחים, כי יש דרך להוליד לבנים אף מן השחורים והחומים, על ידי אופנים שונים, כך שאין בדבר משום הוכחה כי נעשו הכלאות ממינים אחרים, ועדיין יכול להיות שמדובר בהשבחות מתוך מינים אלו בלבד.

אם כי האדמו"ר מאמשינוב שליט"א טען לעומתו, כי מאחר וברור הדבר שהמפעלים מבקשים לעשות ככל העולה באפשרותם בכדי להשביח את העופות, ומשכך אם ימצאו כי על ידי הכלאה עם עופות טמאים יוכלו להשביח את השיווק, הרי אין כל סיבה שלא יעשו כן, ולכן יש מקום לחששות אלו.

לכל זה יש להוסיף, כי מקובל אצל תלמידי הגאון הרב וואזנר זצ"ל, אשר כשהובא על שולחנו נידון חשש ההכלאות, לא היתה דעתו נוחה מפרסום הדברים, ואמר כי אין לפרסם את דבר החששות כל עוד ולא יעלה בידם להביא הצעה אחרת לאכילת עופות טהורים ללא כל חשש, והיינו

שמה יש עליו מסורת מדור דור, ואף אם אין עליו מסורת שמה הלכה כשיטת רבי משה בן יוסף שאין צריכים מסורת ודי מה שאינו דורס לפנינו. ואף כאן אף שבעיקר הדין אין לסמוך על זה כ"כ, מכל מקום במקום צורך גדול עבור כל בני ישראל, יש מקום להקל ולסמוך על זה.

היתר מצד שיטת התוספות שצריך את כל ארבעת הסימנים לטמא

עוד הביאו להתיר, על פי הבנת האחרונים (שואל ומשיב שביעאה י"ד סי' כ"ב) בשיטת התוס' (חולין נ: בד"ה תרנגולתא) אשר כן הוא פשוט משמעות דברי התוס', שארבעת הסימנים אין צריכים את כולם בכדי להכשיר, אלא אם יש לעוף את כל ארבעת הסימנים או אז מוכח כי מדובר בעוף טמא, וממילא לפי זה אף שאין ידוע לנו אלא על ג' הסימנים הידועים, שהם הזפק וקורקבנו נקלף וחולק את רגליו, א"כ כבר יש לנו להכשיר.

היתר מצד שאין טמא מתעבר מטהור

הוכחה נוספת הביאו להתיר, דהנה מצאנו בדברי חכמינו ז"ל (בכורות ז:) כי אין בהמה טמאה מתעברת מן הטהור, ולא בהמה טהורה מתעברת מן הטמא, ומעתה יש לנו לחקור האם גם בעופות אמרינן הכי, או שמה בעופות שייך גם טמא מטהור.

וחקר בזה החתם סופר (י"ד סי' ע"ד) והניח בספק, אמנם מהר"י אסאד בתשובתו (אהע"ז ח"מ סי' רע"ד) קיבל בפשיטות שאף עוף טמא אינו מוליד מעוף טהור, ואם כי יש אחרונים שנחלקו עליו, כגון החזון איש (י"ד סי' י"ג ס"ק י"א), מכל מקום בשעת הדחק כשהדבר נוגע לכל קהל עדת ישראל יש מקום להקל על פי דברים אלו.

קולא על פי שיטת הנצי"ב

עוד יש מקום להקל על פי שיטת הנצי"ב (משיב דבר סי' כ"ב), כי כל עוף שהוחזק על ידי בני ישראל ואוכלים אותו, הרי הוא עומד בחזקת היתר, ועל כן מאחר וידוע הדבר כי כל בני ישראל אוכלים את העופות האלו, אין מקום להחמיר בו.

אם כי יש מקום להעיר בזה, שכן כמו שהארכנו העופות שנאכלו לפני עשרות שנים אינם העופות שאנו אוכלים היום, כי עם השנים מוסיפים עוד השבחות על ידי המצאות שונות, ואם כן אין מקום כל כך לסמוך על היתר זה, אך מכל מקום פשוט המציאות הוא כי עופות אלו נאכלים בכל מקום, ועל כן המבקש לעקור את היתר אכילת העופות עליו הראיה.

דיני טריפה בעופות שלנו

בשולי הדברים יש להעיר על נידון נוסף שהתעורר בעקבות השינויים בגידול העופות, כיכ הנה בשנים עברו היה העוף נשחט רק אחר כמה חודשים שהתגדל, אמנם אחר השינויים על ידי המפעלים נשחט העוף אחר ל"ח ימים, וזאת על ידי שמרבים להאכילו באופן מרובה, ומחמת ריבוי האוכל הוא מתגדל במהירות.

והנה היו שהעירו, כי על פי עדות המגדלים, אם אין שוחטים את העוף תכף ביום הל"ח, אלא מניחים אותו להמשיך לגדול זמן מה, הרי לערך כעבור שבועיים ימים ימות העוף ואינו יכול להתקיים מחמת ריבוי האכלתו באופן המוגזם, ואם כן יש לדון כי העופות שלנו טריפה הינם, כי אינם יכולים לחיות אפילו שבועיים ימים.

אך האמת הוא, כי אם ימשיכו לגדלם בלא שילעיטום עוד באופן מוגזם כאשר האכילום עד ליום השחיטה, היו יכולים להמשיך לגדול זמן מה, ועל כן אין להגדיר מחמת זה את העופות כטריפה.

עוד היו שהעירו, כי מאחר ועל ידי השבחת העופות נשתנה צורת גופם, ובעוד שבשרם התרבה ביותר, נעשו רגליהם מצומקות וקטנות, מה שאינו מאפשר כלל את המשך התפתחותו של העוף יתר על המידה, כי אין בכח רגליים קטנות כאלו לשאת את גופו, ואם כן שוב יש לנו סיבה להטריף את העוף, כי אינו ראוי להתקיים.

אך גם זה יש לדחות, כי סוף כל סוף ביום שחיטתו ראוי היה העוף לחיות, ואף לא הוגדר בגדר חולה, על כן אין בזה משום טריפה.

מכל אלו נמצינו למדים כי התפתחות שיווק העופות הוליד נידונים שונים בעיקרי כשרות העופות, כאשר כאמור חלק מהם עוררו פולמוס של ממש, אמנם כל אחד יש לו לעשות כהוראת רבותיו.

כי אף לדעתו לא היה מדובר בחשש של ממש, אלא בענין הטעון בירור וידיעה, אך בפירוש לא היתה דעתו לאסור לחלוטין את העופות שלנו.

אמנם יש האומרים, כי כל זה היה כאשר בימי הרב וואזנר זצ"ל לא היה השאלה רק על ההכלאות בזכר, וכמו שהזכרנו כבר בתחילת אמרינו, ובפרט בתשובתו של הגאון רבי מאיר ברנסדורפר זצ"ל הכותב כי כל היתירו הוא משום שאין הספק רק אצל האב, וככל שיהיה הספק גם אצל האם יש לאסור.

אלא שיש מקום לדחות, כי כל מה שכתבו כן היה בזמנם, כאשר לא העלו על דעתם שיוכל להיות מציאות בו שיווקו עופות אלו בכל העולם כולו, ולא יהיה בנמצא למצוא עופות אחרים זולתם, ועל כן ללא ספק כי אם היו עדיין בחיי חיותם, או אז היו מנסים למצוא בכח היתירא להתיר אף אחר שהתעורר החשש בהכלאות האם גם כן.

שיטת רבי משה בן רבי יוסף

עיקר ההיתר הוא משום שיטה אחת בראשונים, המכונה 'שיטת רבי משה בן רבי יוסף', אשר הובאה על ידי רבותינו הראשונים, עליה נרחיב כאן.

הנה כמו שהזכרנו בתחילת מאמרינו, לא נאמרו בתורה מיני העופות הטהורים, אלא הדבר תלוי בארבעה סימנים שנמסרו לנו, והם שחולק את רגליו וקורקבנו נקלף ויש לו זפק ואינו דורס, ומצד עיקרי הדברים היה די בידיעה אודות ארבעה סימנים אלו על מנת לקבוע את כשרותו של העוף ומסורת טהרתו, אלא שחידש רש"י (חולין סב: בד"ה חיזה) את שיטתו, כי מאחר ואי אפשר לקבוע בוודאות שאינו דורס, כי שמה דורס הוא כאשר אין עין אדם שולטת בו, לכן קבע רש"י כי אין לאכול עופות אלא על פי מסורת, שהוחזקו מדור דור שאין עוף זה דורס.

אמנם הבעל המאור (חולין כא: מדפי הרי"ף) הביא את שיטת רבי משה בן יוסף, כי אין מקום לחוש שמה אינו דורס, ועל כן ככל שידוע לנו שאינו דורס, אם יש לו את שאר סימני הטהרה, יש להחזיקו בטהרה.

נמצא כי לפי דעת רבי משה בן יוסף יש לנו להתיר כל עוף שרואים אנו עליו את סימני הטהרה, ואין אנו צריכים לבדוק אחר מסורת אכילתו מדור דור, ועל כן לפי שיטת רבי משה בן יוסף יש מקום להתיר אכילת העופות.

אכן בעיקר הדברים יש לערער, כי כמו שהזכרנו הכרעת השו"ע והרמ"א (י"ד סי' פ"ב ס"ב) היא כשיטת רש"י, ואם כן מה לנו כי מצאנו את שיטת רבי משה בן יוסף, אחר שאין הלכה כמותו.

אלא שהביאו, כי דעת הש"ך (סי' פ"ב ס"ק ד') שלא פסק השו"ע כן אלא משום דלעתו ראוי להחמיר, ומשמע מדברי הש"ך כי מעיקר הדין יש מקום להקל כשיטת רבי משה בן יוסף, ואף שהדברי חיים (י"ד ח"ב סי' מ"ח) כתב בתקיפות שאין ראוי לשנות מנהג אבותינו בידינו, ואין לסמוך להתיר בלא מסורת על שאינו דורס, מכל מקום יש לומר, כי דבריו של הדברי חיים לא נאמרו בקשר למציאות בת ימינו בו כל ישראל שרויים במצב שאין יכולים לאכול עופות בשלימות הטהרה, אם לא שיקלו כשיטת רבי משה בן יוסף, ויתכן כי בזה אף הדברי חיים היה מודה להקל כשיטת רבי משה בן יוסף בשעת הדחק זו.

אכן הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א ערער בעיקר ההיתר על פי דעת רבי משה בן יוסף, כי גם לו נקבל שיש מקום להקל כדעתו בשעת הדחק, מכל מקום אין הדבר נוגע לנידון שלפנינו, כי כל דברי רבי משה בן יוסף נאמרו במקום שאין ידיעה על היות העוף בחשש טומאה, אלא שבאים לברר אודותיו, וככל שרואים את סימני העוף יכולים לקבוע על פי זה כי הוא עוף טהור אף שאין מסורת שאינו דורס, אך כאן שיש לחשוש שמה היו תערובת העופות, ובזה הרי יתכן שלעולם מקורו מזנים שאינם טהורים, אלא שבאחד מהעופות הטמאים היו ב' סימנים, ואילו הסימן השלישי הוא מעוף טמא אחר, ועל ידי הכלאת המינים יחד נמצאו בעופות הנולדים מהם כל ג' סימני הטהרה, ואם כן אי אפשר לסמוך כלל על שיטת רבי משה בן יוסף בנוגע לנידון שלפנינו.

היתר מצד ספק ספיקא

היתר נוסף הובא על פי מה שכתב השואל ומשיב (חמישאה, סי' ט"ו) בנידון עוף שהסתפקו האם יש בו מסורה, וכתב השואל ומשיב, כי מאחר ואין מדובר אלא בספק, אם כן יש להתירו כדין ספק ספיקא, שכן ספק הוא

הוי זהיר במלאכתך

עלון נ"ג

דברי חיוק
וחידושי הלכות להחידיר את
לימוד ושינון הלכות סת"ם
בקרוב הסופרים והמגיחים מאוצר שיעורי
הרב רבי משה אורי בלוי שליט"א
רב ומו"ץ פעייה"ק
(נכתב על דעת הכותב בלבד)

לעי"נ הרה"ח רבי פתחיה בן רבי יוסף יונה ז"ל

כשרות הסת"ם בזמנינו (א)

ייצורו במפעלים שונים המייצרים כל אחד חלק אחר גדול הוא לשמי רום, כי אחד העושה את כל המלאכה יודע שעליו מוטל כובד עול האחריות כולו של הדבר הזה, באשר הוא יחיד ואין שני לו בעשיית התפילין, ולכן כגודל ידיעתו כך בפועל הוא גודל הקפדתו ודקדוקו על שלימות הכשרות באופן היותר מושלם.

לא כן הוא כאשר המלאכה מתחלקת בין גורמים רבים מספור, זה מייצר את הקלף זה משווק את הקלף זה משרטטו זה כותב עליו וזה מגיהו וזה עושה הבתים וזה מכניס הפרשיות לבתים, אשר עצם המציאות שאין אחד הלוקח אחריות על כל התהליך כולו ועליו עול האחריות להביא תפילין כשרות בשלימותם מהוה פירצה חמורה בכשרות התפילין.

אדם ההולך וקונה מקרר, הרי המקרר רבו כמו רבו חלקיו, המנוע מיוצר במפעל אחד, ואילו חלקי הפלסטיק מיוצרים על ידי יצרן אחר, ושאר חלקיו על ידי מפעל אחר, כך שבאם יצטרך לדרוש אחריות על חלקי המקרר לא יוכל לפנות על כל ענין וענין לגוף אחר, אכן בזה יש את המוכר מול הקונה, כאשר המוכר לוקח את האחריות מול הקונה על כל חלקי המקרר, ובזה הקונה יודע שיש לו כתובת להיכן לפנות ולאן להעביר ביקורת ככל שישנה, כך שיכול הוא להיות בטוח באיכות המוצר. וכך הוא גם בבניית בנין, אשר עבודות הבניה נעשות על ידי בעלי מלאכה שונים, שכל אחד מהם אינו עושה אלא את חלקו הוא, ואין לו כל אחריות מעבר לחלק המוטל עליו, אבל לשם כל יש קבלן המאחד את כל עבודת הבנין, ועל כן פגם אפילו היותר קטן יכולים לפנות אליו ועליו החובה לדאוג על תיקונו. וכמובן, זה אינו רק בנוגע לתלונות אודות המוצר, אלא אף להודות על טיב איכותו יש גם כן מקום

הדינים שצריכים לדעת, תחילה בענין הקלף ובאופני עשייתו, אחר כך צריכים לידע על דיני השרטוט, ודיני הכתיבה, דיני ההגהה, עשיית הבתים ועשיית הרצועות, אשר בכל אלו נכלל ריבוי גדול של פרטי דינים ודקדוקים רבים.

בשנים עברו, כל החלקים המרכיבים את עשיית התפילין, נעשו על ידי אדם אחד, הוא היה עושה את הקלף והשרטוט, עד לגמר עשיית הבתים והכנסת הפרשיות אל הבתים, שאף הם היו נעשים על ידו, לא היה אז מפעלים שייצרו קלף ולא מפעלים שייצרו בתים, אלא כל סופר היה עושה בעצמו את כל שלבי הייצור של התפילין.

לדוגמא, רבי נתנאל סופר ז"ל היה עושה בעצמו כל חלקי התפילין, אפילו את השיידלע"ך לתפילין היה גם כן עושה, אפילו שאין בזה נידון הלכתי, אבל הוא עצמו היה עושה כל חלקי התפילין מתחילה ועד סוף, וברצותו שישמרו התפילין היה עושה גם כן השיידלע"ך.

היה אחד מחשובי הסופרים באמריקא לאחר מלחמת העולם, רבי אהרן פאללאק, שהוא הקים את משמרת הסת"ם, והוא למד את כל הלכות התפילין אצל הגאון רבי שלום יוסף קליין ממונקאטש ז"ל בעל הקול סופרים, ובמשך שנתיים ימים היה יושב אצלו יום יום עד שלמד את כל רזי ההלכות על בוריין, וכך היה אז דרכי לימוד מלאכת עשיית התפילין, שהיו יושבים יום יום עד שלמדו את כל ההלכות על בוריין, עד לפרטים היותר קטנים, של הלכות צביעת הרצועות וכדומה, עד שידעו בשלימות את כל הלכות עשיית התפילין כהלכתם.

חוסר האחריות מצד כל פועל על כשרות הדבר בהיותו חלק ממערכת שלימה
ההבדל הגדול שבין צורת ייצור התפילין על ידי אדם אחד הממונה על הכל, לבין

בלשם יחוד שאומרים קודם הנחת תפילין אומרים "ושנכור נסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו וצונו להניח על היד לזכרון הזרוע הנטויה ושהיא נגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו", כמובן לכל אחד, דברים אלו אינם יכולים להיעשות רק על ידי הנחת תפילין כשרות על היד, אחד שיניח תפילין שאינם כשרות על ידו, לא יביאהו הנחת התפילין לשעבד תאוות ומחשבות לבו לעבודתו יתברך שמו, ועל כן צריכים לחקור היטב אחר כשרות התפילין.

שינוי המציאות במשך השנים המחייב חקירה אחר כשרות התפילין

בנוגע לכשרות התפילין צריכים להקדים, אשר דברים רבים נשתנו מימי קדם, כאשר אחדים מן השינויים יש בהם השלכות משמעותיות בנוגע לדרכי הביור אודות כשרות התפילין, ועל כן המציאות מחייבת לברר ולחקור אחרי דרכי ייצור התפילין בזמנינו, כדי לעמוד על בירור כשרותם כנדרש.

המחבר (סי' ל"ט ס"י) כותב 'תפילין שהוחזקו בכשרות, אינם צריכים בדיקה לעולם', אך המשנ"ב (שם ס"ק כ"ו) הביא מהחיי אדם (כלל י"ד סעיף כ') שהכל לפי הענין, ובאמת בזמנינו הדיו אינו מחזיק על פי דרך הטבע יותר ממאה שנה, כך שלאחר מאה שנה לא שייך לומר על תפילין שכשרות הם, אך על עשרות שנים ניתן לומר כי מוחזקים התפילין בכשרות, וכן כל נידון ונידון צריכים ללמוד ולחקור היטב אחר דרכי המציאות, ולעמוד על השינויים שנעשו בזה במשך השנים.

שינוי ייצור התפילין מעל ידי יצרן אחד למיוצר על ידי גורמים רבים

כשלומדים הלכות עשיית התפילין כפי שסידרם המחבר בסימן ל"ב, רואים כל פרטי

מבי מדרשא

שאלות שהגיעו השבוע לבית ההוראה - ואי"ה בשבוע הבא נביא את תשובת הרב
(א) כמספרם (ב) א' (ג) דגנך (ד) לאות / על (ה) ש (ו) דגנך (ז) חמץ / ל

שאלות שנשאלו בגליון
בשבוע שעבר

אשר

השאלה הוא שהירך הימני אין לו כ"כ ראש וירך ולהלכה יש שפסלו ש"ן זה והגאון רבי שמאי גרוס שליט"א הורה שמותר להוסיף כי יש כאן משהו ראש

ולמדתם

אפשר להכשיר לרי"ש עם תינוק עכ"פ דל"ת זה ודאי לא

ביד

אם תינוק יקראהו יו"ד זה יהיה כשר בדיעבד

עיניכם

יש כאן ב' שאלות היו"ד שבתוך הנו"ן משנה צורתה מעט לאות טי"ת והמ"ם סתומה יש לה למטה בימינה עקב עב וטוב. והנה לגבי היו"ד והנו"ן ההלכה הוא שהוא שאלת תינוק (ושאלנו תינוק וקראו נו"ן ויו"ד). והמ"ם הוא חשש אות הפוכה לפי שהעקב הוא יותר גדול ממה שיצא בראשו לצד שמאל למעלה ויש להחמיר בזה

בניכם

יש להכשיר דאף שהקוץ השמאלי כמעט שווה לימני אך יש כאן שתי צירופים א. שהיו"ד קטן מאוד וכמעט אינו נשתנה צורתו לחי"ת בגודל כזה וכן שהרגל הימני מעט יותר ארוך ובמשהו יותר עבה ואף מעט עקום יותר מהרגל השמאלי ובצירוף כל הנ"ל אפשר להכשיר - והגאון רבי שמאי גרוס שליט"א הורה על זה שהוא שאלת תינוק (ושאלנו תינוק וקראו יו"ד)

האגלי

באורך כזה הוא עדיין כשר אבל המקדש מעט אומר על צורה כזו שהיא צורה מגונה ואכן אם הוא מעט יותר ארוך כבר נשתנה הצורה והוא פסול בודאי. והגאון רבי שמאי גרוס שליט"א הורה שאורך כזה כבר גם פסול והורה למעשה שההגדרה של פסול של אורך הגימ"ל הוא אם החלק היוצא לאחר הירך השמאלי הוא יותר ארוך מחלק הירך שלמעלה מהנקודה השמאלית הוא פסול ואם הוא פחות הוא כשר. וכאן הוא ארוך יותר

"השאלות נכתבו לעורך לב המעיין ואין לפסוק מזה הלכה למעשה
ובכל שאלה למעשה יש לעשות שאלת חכם"

המשך מעמוד א'

הוא אמור להגיה לראות שאין חסירות, ובבואו אל המגיה יאמר המגיה הרי יש הגהת מחשב ועל כן סמכתי על הגהת המחשב, כך שהרבה מדקדוקי הכשרות הבסיסיים נופלים בין הכיסאות, ואין כל אחד הלוקח אחריות על הכשרתו כנדרש, מה שמטיל ספק גדול בכשרות התפילין, לאור המצב.

שאם בא אחד לסופר שמכר לו תפילין ובפיו טענה על איזה פסול שנתגלה בתפילין, הרי הוא הולך ומעבירו מגברא לגברא מפלוני לאלמוני ואין לאל ידו אל מי לפנות, כגון כשבא לסופר ומראה לו על אות חסירה בפרשיות, הרי הסופר אומר וכי עלי לראות על חסירות ויתירות, יש מגיה שזה תפקידו

לפנות, מה שמעורר את המוכר להשלים את הדבר על תכליתו. אמנם בכל נוגע לענף הסת"ם לא מצאנו ידינו ורגלינו בזה, כי כל אחד מעושי המלאכה מרגיש בנפשו שאינו אלא אחד מיני אלף, ואין לו לראות ולפקח על איכות העבודה מעבר לנדרש עבור סיווג עבודתו הוא, כך

יו"ל ע"י

גליון זינו הפרשה

מדברי תורתו ושיחותיו של המשפיע
הגה"צ רבי יונה זאב וינברג שליט"א

כולם שווין
לטובה

ולא נתרעם על מדותיו

של השי"ת.

ויש מדרש נפלא במד"ר עה"פ ויקם אברהם מעל פני מתו מלמד שבא מלאך המוות והתרים כנגדו מיד ויקם וכו' וטרחו מפרשי המדרש לבארו ויש בזה ג' פירושים שכולם על מהלך אחד באופנים שונים, בסה"ק תפארת שלמה מבאר באריכות ומביא פסוק ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלוהי, שצדיקים אינם רוצים להביט ולחקור על מידת הדין אלא מסתירים הפנים היינו לקבל בתמימות ואמונה, והנה אחר מעשה העקיפה כת' ויבא אברהם לספוד לשרה וכו' ה' לו להקשות טובא וכי זו תורה וזו שכרה אחר שמסר נפשו להשי"ת נסתלקה אמה של צדיק זה וצדיקה גדולה, וזה בא היצה"ר להתרים כנגדו להכניס בו הרהורים, מיד ויקם מעל פני מתו להפסיק להספידה ולבכות.

והמגיד הנודע הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל סיפר כי אצל הגאון האדיר רבי משה פיינשטיין זצ"ל ה' בתו חולה אסטמה וה' צריך תמיד מכשיר להקל נשימתה ופ"א קיבלה התקפה נשימתית וחיששו המכשיר ולא מצאו ונסתלקה בדמי ימ' אח"כ ראו שה' לידה מכשיר והצער ה' גדול שם כי אפשר אילו היו מחפשים היו יכולים להצילה, ובא הגר"י לנחמם וא"ל בשם קדמונים כי הרי אני מאמין שהבורא עושה ויעשה כל המעשים, ומ"מ צריך להשתדל ולעשות ואיך מתאימים ב' הדברים, אלא כל מה שלהבא צריך להשתדל אבל על העבר צריך להאמין שהכל ה' בידי שמים, ומרמז שם בקרא "אל תביט אחריו" אין להתבונן אחר שה' אילו ואילו וכו' ומאד נתנחמו אז.

וכן היה מעשה שאחד ממשפחת הרה"ק האמרי אמת מגור ז"ע נפטר בעודו צעיר ע"י שעשו לו ניתוח והמשפחה היו בצער גדול ובאשמה אולי הם גרמו לזה והרה"ק הבית אברהם מסלאנים ז"ע בא לנחמם ובתוך דבריו נתלהב ואמר בידיים בידיים הכל בידי שמים, הינו מה שנראה כאילו "בידיים" שהאדם עושה הכל בידי שמים ומאד נתחזקו בזה.

עוד פירוש על המדרש

בפי' המדרש נחמד למראה מפרש עפי' הנ"ל שאחר שקיים מצוה הגדולה הזו של עקיפת יצחק צריך לחפש מקום קבורה ולשלם דמים מרובים ואעפ"י שהובטח מה' לקבל ארץ ישראל וע"ז בא השטן והתרים נגדו היינו להכניס בו הרהורים על השי"ת וע"ז ויקם מעל פני מתו שלא האריך בהספדה שלא יבא להרהר.

במד"ר בריש פרשה זו היה ר' עקיבא דורש והציבור מתנמנם ביקש לעוררן אמר להם מה ראתה אסתר למלוך על קכ"ז מדינות תבוא אסתר בת בתה של אסתר שחיתה קכ"ז שנה ותמלוך על קכ"ז מדינות ע"ב.

והמדרש תמוה וכבר דשו בה רבים, במה נתעוררו אלו המתנמנמים משנתם ומה הקשר בין שני חיי שרה למלוכת אסתר.

ויראה ב"ה דהנה הציבור מנמנם י"ל דקאי על אריכות גלות והקושי של כלל בניי וכל אחד בימיו הפרטיים שעוברים עליו קשיים ונסיונות ולפעמים מתחיל לנמנם בח' יאוש שאין רואה תקוה ואור, וזה ביקש ר"ע לעוררם ולחזק אותם, דהנה מה למדה אסתר משרה אמנו דרוב שנים עברה עלי' בקושי בלא וולד, ומ"מ כתב רש"י שני חיי שרה כולם שווים לטובה, ובכתבי רמ"מ (להנה"ק רבי משה מידנער זצ"ל) מביא שזקה"ק מרן בעל יסוד העבודה מסלאנים ז"ע הרעיש בשולחנו ה' בזה"ל: "סאיז איר שטענדיג גוט גיוועהן" תמיד ה' לה טוב, שמעולם לא נתרעמה על דרכי השי"ת, וזה למדה אסתר דג"כ מאז לידתה נתייתמה מהוריה ועברה קשיים עד לקיחתה של צדקת זו לאחשורש הרשע וכו' וכל ימ' לא נתרעמה ובסה"ק אי' ויהי אומ"ן את הדסה ל' אמונה שהשריש בה מרדכי וכמ"ש כאשר היתה באמנה אתו, תמיד קיבלה באמונה ואהבה וזהו שהביאה למלוך על קכ"ז מדינות.

וכן האריך בספה"ק עבודת ישכר (וואלבראז) במעשה דיפתח הגלעדי (שופטים י"א) כתוב שם מיפתח הגלעדי וכו' ויגרשו את יפתח וכו' ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו וכו' ומפרש שם דגדול מעלת יפתח שאעפ"י שגרשוהו וביזוהו שבן זונה לא נלחם עמם והלך למקום טו"ב היינו שהשריש אצלו שהכל טוב, ומפרש ויתלקטו אליו אנשים ריקים שהוריק מהם כל דאגותיהם וצרותיהם ע"י שהכניס בהם אמונה ובטחון ולכן זכה למלוכות כמו שמצינו ביוסף ודוד המלך עייש"ד הנעימים.

באברהם אבינו ויקם מעל פני מתו

ומצינו גדול מעלה זו באבותינו ה' וכמ"ש רש"י בריש פ' וארא ושמי ה' לא נודעתי להם שכותב רש"י חבל על דאבדין שהאבות ה' עברו הרבה נסיונות ולא נתרעמו וא' מהן הוא שאברהם הובטח לו לקבל ארץ ישראל וכשבא לקבור שרה אין לה אפי' ד' אמות וצריך להרעיש ולשלם טבין ותקילין

ויצחק בא מבאר לחי רואי וזיווגו של אדם

ויצחק ארז"ל תקן תפלת מנחה ובפסוק (כ"ד ס"ב) ויצחק בא מבוא באר לחי רואי וכו' ויצא יצחק לשווח בשדה לפנות ערב וכו'

והנה יש כאן כמה דברים שזוה ה' שעת מציאת זיווג וכאמרז"ל על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצא זו אשה, שהדבר הראשון למציאת הזיווג הוא התפלה, ובכלי יקר כאן מביא הגמ' לעולם יהא אדם זהיר בתפלת מנחה שאל' נענה אז, וכן יצחק מצינו שמיד בתפלתו נענה ומסביר שזוה ה' תפלתו על זיווג ויצא לשדה מקום זרועה ששם יצמח הזרעים אלו תולדותיו, ורואים ביצחק שלא עשה מצידו שום השתדלות רק בתפלה ותורה וכו' בתרגום יונתן ויצחק בא הוי אתי מבי מדרשא דשם ועבר דשם בארא דאתגלית עלויה שכינת' וכו' והיינו דעסק בתורה בקדושה וטהרה בבימ"ד שם ועבר ושם ה' לו גלוי שכינה ע"י יגיעתו בתורה, וע"כ כשאדם יגע בתורה ותפלה זה ההשתדלות הכי גדולה, וכן איתא להלן ויקח אברהם אשה ושמה קטורה, וברש"י זו הגר שמעשי' נאים כקטורת. והדבר תמוה דלעיל פ' וירא כתוב ותלך ותתע וברש"י שחזרה לגלולי אביה, ואיך היא נאה כקטורת, אלא הפ' כמושג'ת גבי ישמעאל דאחר ששלחה למדבר ונתייסרה שם בחולי וצמאון מיסורי בנה, נשברה לבה לה' וע"כ אח"כ יפקח אלוק' עיני' ותרא באר מים.

וראיתי דבר נפלא בסה"ק צרור המור שמפרש בפ' לך לך (ט"ז ג') אחר שהמלאך אמר לה שובי אל גברתך והתעני תחת ידי, ושרה שילחה וכת' ותענה שרה שה' לה יסורים, וכת' בפסוק ותקרא שם ה' הדובר אל' אתה קל ראי הגם הלם ראיתי אחרי רואי, ומפרש בס' נ"ל דהלם ל' יסורים ומכות (כמוכא בקראי) דאחר שנתייסרה זכתה לגלוי שכינה.

וכמו"כ כאן אחר שאברהם שילחה וחזרה לגלולי אביה מ"מ אח"כ שנתייסרה לבה נשבר ואז נתקרבה לה, וכ"ה במדרש ויצחק בא מבאר לחי רואי שהלך להביא את הגר להנשא לאברהם, והגר ישבה על הבאר והתפללה לה' ואמרה "ראה בעלבוני", ועי"ז ג"כ זכתה לבאר לחי רואי שזוה גלוי שכינה, שע"י לב נשבר אעפ"י שכבר חזרה לגלולי אבי, שוב נתקרבה לה.

ובכלי יקר כתב דע"ז כתב שם קטורה דמעשה הקטורת מורין על כח התשובה כמ"ד דה' מעורב בה חלבנ"ה שמכוין נגד רשעים וכמארז"ל דכל תענית צריך שיהא בהן מפושעי ישראל דע"כ א' בפרישה בהל' יוכ"פ שקודם כל נדרי אומרים בישיבה של מעלה וכו' מתירין להתפלל עם העבריינים, לשתף אותם עם היום תשובה

הגלמד מזה דאנן בני' ששורשם ומחצבתם ממקור קודש ודאי בפרט בזמנים הקשים עתה שעוברים יסורים בגו"נ אז ע"י לב נשבר וצעקה להשי"ת זוכים להתקרב לשכינה, ונענים בתפלת מנחה שזוה בשעת מידת הדין כדאיתא בזוה"ק אז התפלה ממתקת הדין ואז בעז"ה נענה ונושע בישועתן של ישראל בב"א.

ועוד פירוש שם במדרש דהנה היצה"ר הכניס בו הרהורים דהרי ע"י העקידה פרחת נשמתה של שרה וא"כ הקושי' גדולה מאד דע"י המצוה זו עוד גרם הוא למותה וכ"ז רצה היצה"ר לבלבלו וע"ש ויקם מעל וכו'.

וכל הפירושים לדבר אחד: מכיון שזוה היצה"ר שבא לאדם להרהר אחר מדותיו של ה' וכל הנסיון הוא הקבלה בלב וכמ"ש בחרידים ה"ל: אמור בשמחה כל מה דעביד רחמנא לטב עביד'.

אליעזר עבד אברהם

מובא במדרש ע"י ששירת אותו צדיק (אליעזר לאברהם) באמונה יצא מכלל ארור לברוך, ונראה דאמנם פשוטות אומנה הפ' שם בנאמנות, אבל י"ל בעומק יותר דאליעזר ה' יכול להרהר הרבה על אברהם שהרי אליעזר ה' תלמידו הגדול כמארז"ל דולה ומשקה ובמד"ר שה' שליט ביצרו, והיינו הפלגה ממש בח' צדיק, ומ"מ כשאברהם בא לשדך בנו הצדיק במקום שה' נשמע מאליו שזוה העבד הנאמן יה' מחותנו, הולך לרחוק לשדך עם בת עובד ע"ז ורשע ואח הכלה רשע, וביותר דא' במדרש שאליעזר דיבר בגלוי לאברהם לשדך עמו, השיב לו "אתה ארור" והרי זה פגיעה בלב שאין כמותה, ומ"מ אליעזר שותק והולך ועושה השליחות בנאמנות ובעיקר באמונה' שקיבל באהבה ואמונה ודייקא זאת שקיבל ולא התרעם למנוע השליחות הקשה זה גופא הביאו לצאת מכלל ארוך לברוך וזהו שיר"ת באמונה', וזהו מארז"ל יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים כשהתורה מאריכה בסיפור של עבדי אבות לומדים יסודות ביהדות באמונה וקבלת בזיונות באהבה.

כח התפלה

בפ' וירא אחר שהתפלל אברהם הרבה על סדום ולא פעל כת' שם (י"ח ג') וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו.

וצ"ב מהו שב למקומו, יש לרמוז דאחר שנתפלל כ"כ ולא פעל לפעמים יש הרגשה של יאוש שאין לו כבר מה להתפלל והיצה"ר מכניס הרהורים וקושיות ע"ז אמר ואברהם שב למקומו, שנשאר באותה דרגא בתפלה ולא נתייאש וע"כ אח"כ כת' (י"ט כ"ז) וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה' וגמ' (ברכות כ"ו:) לומדים מכאן שאברהם תיקן תפלת שחרית וכן (בדף ו') לומדים שאברהם קבע מקום לתפלה וע"כ א' בגמ' כל הקובע מקום לתפלתו אלוק' אברהם בעזרו וכו' וענין של קביעות מקום ודאי בפשוטו אבל יש בזה גם קביעות מקום בלב שאינו מתבלבל בנפשו אעפ"י שכבר התפלל הרבה, קובע מקום וממשיך כמו אצל אברהם שאחר כל שלא פעל כלום כת' וישכם אברהם וכו' בהתחדשות זריזות כמו שמתחיל היום תפלתו מחדש, ובזה א"ש שגרמז כאן תפלת שחרית שתיקן וכי עד עתה לא התפלל, אלא לדייק דאחר הכל כאילו התחיל מחדש בזריזות והתלהבות.

מזרקחת חיים

ענינים בפרשת השבוע מתוך שיעורו השבועי של
מורינו הגאון הגדול רבי חיים אלעזר זיזיס שליט"א
גאב"ד ביתר עילית

פרשת
חיי שרה
תשפ"ד

שליחות במחוסר זמן ובדבר שלא בא לעולם

זיושם לפניו לאכל ויאמר לא אכל עד אם דברתי דברי ויאמר דבר (כד, לג)

לאכל ויאמר לא אכל עד אם דברתי דברי ויאמר דבר (כד, לג). ואח"כ כתיב 'ואבא היום אל העין וגו' (שם, מב). ויש לבאר לפי הנ"ל דאליעזר חשש שירצו להרוג אותו בכדי לאסור את יצחק על כל משפחת בתואל ולכן אמר להם שמתחילה רוצה לשאת דברו ואז סיפר להם ואבא היום אל העין שנעשה לו נס והיה לו קפיצת הדרך והודיעם בזה שהאבות מלומדים בנסים ובינו ע"ז שלא ירויחו כלום אם יהרגו אותו כיון שיצחק לא יאסר ע"כ על כל הנשים כיון דהוי שליחות על זמן מועט ולא קנסינו בכה"ג, וא"כ הדיבור שדיבר אליהם היה הכרחי כדי לסיים השליחות בטוב ושלא יהרגו אותו.

שליחות למילה קודם יום השמיני

המקנה בקדושו (כט, א) מחדש דאי נימא דהחיוב מילה מתחלת רק מיום השמיני אזי אין האב יכול למנות שליח למול את בנו קודם יום השמיני עפ"י מה דקיי"ל בגמ' נזיר (יב, ב) דכל מילתא דלא מצי עביד השתא לא מצי משוי שליח ע"ש. ולדבריו יובן היטב המנהג שהאב אומר להמוהל בשעת המילה שממנה אותו לשליח כיון דמה שהזמין אותו לפני יום השמיני לא סגי דלא מהני מינוי שליחות כזה שהיתה קודם זמן החיוב.

אמנם יש לעיין במה דס"ל להמקנה דגם במחוסר זמן שייך הך כללא דכל מילתא דלא מצי עביד השתא לא מצי משוי שליח דלכאור' קשה ע"ז ממה דמשמע מרהיטת הסוגיות בכמה מקומות דאפשר למנות שליח לשחיטת קרבן פסח גם קודם י"ד בניסן.

ועי' בשו"ת דברי יציב (ח"מ ס"י צח) שדן בקושיא זו וכתב בזה כמה מהלכים ונעתיק המהלך הראשון וז"ל: ובהשקפה ראשונה עלה בדעתי ליישב לפי מ"ש המקנה ריש פרק האיש מקדש (קידושין מא, ב) על הגמ' מנין ששליח של אדם כמותו, ונשנה הדבר בחידושו על תוד"ה נפקא ליה, דלהקדיש את הפסח צריך לשליחות יעו"ש. ובזה י"ל דכיון דחל השליחות מעכשיו לענין להקדיש יכול ג"כ להיות שליח מעתה על השחיטה ודו"ק. אח"כ ראיתי שבגוף הקושיא כבר עמד בשיטה מקובצת שם בשם ה"ר עזריאל וז"ל: אמנם יכול אדם לעשות שליח לשחוט פסחו קודם י"ד וכן להפריש חלתו קודם גלגול ואע"ג דלאו איהו מצי עביד, והיינו טעמא הואיל ויכול להקנותן הפסח או הקמח או הדמים ליקחם בשוק, וכל שבידו לעשות לאו מחוסר מעשה הוא עכ"ל. וכנראה נתכוין למ"ש, וגם בחלה כיון שמקנה לו ומסרו לרשותו

מז"מ בדברי הקדושת לוי למה רצו להרוג את אליעזר אחרי הקידושין

בספה"ק קדושת לוי בפרשתן מבאר למה מתחלה רצו בתואל ולכן את קידושי יצחק ורבקה ולבסוף לא רצו, כי שניהם לרשעה נתכוונו כפרש"י שרצו להרוג את אליעזר, בכדי שע"ז לא יהיה ליצחק זרע, עפ"י מה דקיי"ל בגמ' נזיר (יב, א) שהאומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם אסור בכל הנשים שבעולם, חזקה שליח עושה שליחותו, וכיון דלא פריש ליה, הא לא ידע הי ניהו קדשי ליה, ושמא זו שרוצה לקדש עכשיו היא ערותו ע"ש, ומאחר שאליעזר היה השליח לקדושי יצחק לכן רצה שתקדש רבקה מתחילה ואח"כ להרוג את אליעזר ובכך יאסר יצחק על כל הנשים שבעולם, ובליקוטי יהודה הביא בזה בשם החי' הרי"ם דזה הפי' במה שאומרים בהגדה של פסח 'לבן ביקש לעקור את הכל' דהיינו שלבן רצה להרוג את אליעזר בכדי שע"ז יאסר יצחק על כל הנשים ממשפחת בתואל שבעולם ויעקר האומה הישראלית כיון שהאומה הישראלית היה צריך לצאת מרבקה דוקא.

אך יש להעיר לפי"ז ממה שכתבו התוס' בנזיר שם וז"ל: דמדאורייתא אפילו הוא שרי לישא דאזלינן בתר רובא מקרובות המקודשת היא ואינו אלא קנסא בעלמא שעשה שליח סתם ולא פירש לו קדש לפלונית ולדידיה קנסו ולאחרניי לא קנסו עכ"ל, הרי דמה שאסור על כל הנשים שבעולם הוא משום קנס שקנסו אותו על מה שעשה שליח סתם, ועכ"פ מבואר בתוס' שאין לעשות שליח קידושין בסתמא וא"כ איך עשה כן אברהם אחרי שקיים כל התורה ואפילו מצות דרבנן.

ונלענ"ד דמה שקנסו לשולח שליח כזו היינו שמא ימות השליח ולא יספיק להודיע לשולחו את מי קידש אבל באופן שהשליחות הוא על אותו יום או על זמן קצר בזה לא חיישינן שמא ימות השליח דהא למיתה לזמן מועט אין חוששינן (א) וא"כ י"ל דיצחק ששלח שליח היה שליחות על זמן קצר כיון דאבותינו הק' היו מלומדים בנסים ועל זמן קצר לא חיישינן למיתה וע"כ לא שייך האי קנסא, ואכן כך היתה המציאות שהיתה השליחות על זמן מועט וכמש"כ רש"י עה"פ ואבא היום אל העין, ואבא היום - היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ.

ויתבאר לפי"ז הפסוקים בפרשתן כמין חומר דכתיב זיושם לפניו

(א) מענין לענין יש לציין לדברי הערוך לנו בסוכה (מו, א) שכתב בזה יסוד לגבי ברכת שהחיינו על איה מצוה מברכין וז"ל: אכן לענ"ד אפשר לומר בזה כיון דכוונת ברכת שהחיינו היא ליתן הודאה להקב"ה על שחי עד הזמן ההוא א"כ לא שייך הודאה זו רק אם היה חשש מיתה בין הזמן לזמן דהיינו אם מאותו הזמן שהתחיל לצפות על הזמן הזה היה חשש שמא ימות ולא מת אז צריך ליתן הודאה, והנה התוס' ביומא (ב, א ד"ה וזכאי) ובשאר דוכתא כתבו החילוק דלמיתה דלזמן מרובה חיישינן אבל לזמן מועט לא חיישינן, אכן מה נקרא זמן מרובה זמן מועט לא נתבאר, ועיין מש"כ בזה לעיל (כד, א ד"ה גמרא ו"ו) בביאור שיטות הרמב"ם, והנה השער המלך (הל' סוכה פ"ד ה"ז) כתב בשם הרא"ש (נדרים ג, ב ד"ה לא אפטר) דשלישים יום מקרי זמן מרובה גם הוכיח שם דעכ"פ ז' ימים מקרי זמן מועט והימים שבנתיים לא נתבאר, אמנם כיון דאמרין במכות (ג, ל) ל' יום בשנה חשוב שנה א"כ י"ל דל' יום חשוב זמן מרובה והשאר זמן מועט וכהרא"ש, ולפיכך על ציצית ותפילין לא מברך שהחיינו כיון שזה מברך בכל יום לא היה חשש מיתה בנתיים וכן אמילה לא מברך כיון דמשעה שנוולד שהתחיל לצפות על הזמן של מצות מילה לא היה רק ז' ימים מעת לעת הוי זמן מועט וליכא חשש מיתה אבל פדיון הבן שהוא ביום ל"א דמי ממש לנזירות שחשיב ליה הרא"ש זמן מרובה לכן מברך, וכן סוכה שופר וולוב וימים טובים בכל אחד מהם הוי יותר מל' יום בין הזמן לזמן לכן מברך שאף שביך שהחיינו בנתיים על מצוה אחרת אין זה מועיל למצוה זו שמעת שכילה בשנה שעברה מצות לולב מצפה להעת שיחי' לשנה הבאה לקיים מצוה זו וכשהגיע הזמן צריך לתת הודאה על זה.

הוא התחלה מעכשיו ודו"ק היטב ע"ש.

ויש לציין דכיסודו של המקנה דא"א למנות שליח במחוסר זמן מצינו בדגול מרבבה (י"ד ס' שה ס"ה) שכתב לדון עפ"י דברי הגמ' בנזיר הנ"ל דמילתא דלא מצי עביד השתא לא מצי משוי שליח דא"א למנות שליח בתוך ל' לפדות בנו לאחר ל' ע"ש, אולם עיין בנו"ב מהד"ת אבהע"ז ס' נב (ד"ה ומ"ש).

והנה המשנה למלך (פ"ד מהל' אישות ה"ז) כתב לדון אם יש במחוסר זמן החסרון של דבר שלא בא לעולם וז"ל: נסתפקתי בקטן שקידש ואמר הרי את מקודשת לי לאחר שאגדיל או גדול שאמר לקטנה הרי את מקודשת לי לאחר שתגדילי מהו, מי אמרין כיון דבשעת הקידושין הוו קטנים לא מהני ולא מידי או דילמא כיון דבשעת חלות הקידושין הם גדולים חלו הקידושין דאינו מחוסר מעשה כי אם זמן וזמן ממילא קא אתי אפשר דלא הוי דשלב"ל, שוב ראיתי שד"ן זה במחלוקת שנוי בין רש"י והתוספות בפ"ג דיבמות (ז, ד, א) אהיה דאמרין התם אמר רב עמרם א"ר בשופעות מתוך י"ג לאחר י"ג לאחיובי אינהו מתוך י"ב לאחר י"ב לחיובי אינהו ע"כ, והמתבאר בדברי רש"י שם הוא דבעודם קטנים הזכרים והנקבות קדשו ואמרו שיחולו הקידושין כשיגדלו ותיכף שגדלו חלו הקידושין ואיסור נדה בבת אחת וזה פשוט למתבונן היטב בדברי רש"י ז"ל, אך התוס' שם הקשו על פירוש רש"י וז"ל וקשה דלא הוי בבת אחת דנדות חל עליו תחילה שאין יכול לקדש ולא לעשות שליח עד שיגדיל דאין מעשה קטן כלום ע"כ, הרי שכתבו בפ"י שאין יכול לקדש כשהוא קטן אף שאומר שלא יחולו הקידושין אלא לאחר שיגדיל, הן אמת דבמ"ש ולא לעשות שליח לא ידעתי מנא להו דרש"י חולק בזה דהא כפי אוקימתא דרב עמרם א"ר פשיטא דלא איצטריך לאוקומי דשוו אינהו שליח ושוו אינהו שליח דדוקא בתחילה דהוה ס"ד דהמקדש והמתקדשת היו גדולים מש"ה לא הוה משכח איסור אשת איש ואיסור אשת אח ואיסור אחות אשה שיחולו בבת אחת אלא בדשוו אינהו שליח ושוו אינהו שליח ופגע שליח בשליח, אבל השתא דמיירי בקטנים וקטנות וקודם שיגדילו לא חל עליהם שום איסור לפי שלא היו בכלל מצות אי"כ מיירי שהם קדשו בעצמם ולא שקדשו בבת אחת אלא בזה אחר זה אלא שתלו חלות הקידושין כשיגדילו ונמצא שהקידושין והנדות חלים כאחת זה פשוט וכ"כ מהר"י טאייצק בתשובה סימן ח"י (דף טו) יעוין שם עכ"ל.

והיינו דשאלה זו אם קטן יכול לקדש אשה על אחר שיתגדל או דהוי דבר שלא בא לעולם מיתלה תל"י במחלו' רש"י ותוס', אמנם צ"ב במה שכתב דלשיטת רש"י ליכא חסרון דדשלב"ל, דלכא' אף דליכא חסרון דדשלב"ל מ"מ אין מעשה קטן כלום וכקושיית התוס' שם וצ"ב.

בשיטת רש"י לגבי מינוי שליחות במחוסר זמן

ומה שהקשה המל"מ דמנא להו להתוס' בדעת רש"י דאפשר למנות שליח במחוסר זמן, נלענ"ד ליישב דאין כוונת התוס' שאכן כך כתבו רש"י דהרי רש"י לא מיירי משליח, אלא כוונתם דהיה אפשר ליישב שיטת רש"י דאה"נ דא"א לקטן לקדש על לאחר י"ג משום דאין מעשה קטן כלום אך מ"מ יכול למנות שליח, ולפ"י יש לפרש כוונת רש"י דמהני השליחות של הקטן, וע"ז כתבו התוס' דאין לתרץ כן כיון דגם שליח א"א לקטן למנות.

והסברא לחלק בין קנין הקטן על לאחר שיתגדל למינוי שליח י"ל עפ"י המבואר באבני מילואים (ס"ה לה) שהעיר בדברי התוס' בנזיר (סו) שכתבו להוכיח דא"א לעשות שליח בדשלב"ל אפי' היכא דבידו, ולכא' הא משמע דשליחות בדשלב"ל עדיף טפי מהיכא שהוא עצמו מקנה או מקדיש דשלב"ל דהרי דעת רש"י דשליח מהני בדשלב"ל היכא דאתני בפירוש אלא דבסתמא אמר' דאין דעתו על דשלב"ל ואילו היכא שהוא בעצמו מקנה או מקדיש דשלב"ל ודאי דלא מהני, וכיון דבידו מהני לדשלב"ל להקנות או להקדיש למה לא יהני למנות שליח כל שהוא בידו.

ומבאר דאה"נ דשליחות עדיף מקנינים אלא דשליחות בדשלב"ל לא מהני אפי' כשהוא בידו דכיון דצריך דעת השליח הו"ל כמו התם בדעת האשה ומש"ה הוא עצמו יכול לגמור הקנין בדשלב"ל כל שבידו אבל ע"י השליח לא מהני בדשלב"ל ע"ש, ומבואר בדבריו חידוש עצום דדיני שליחות עדיפי מדיני קנינים ודבר דמהני בקנינים בע"כ דמהני

גם לענין מינוי שליחות, וסברת התוס' בנזיר הוי רק לגבי בידו, וא"כ י"ל דזהו ג"כ סברת רש"י ביבמות דקטן אינו יכול לקדש על אחר גדלותו אבל מ"מ יכול למנות שליח כיון דדיני שליחות עדיפי מדיני קנינים, והגם שהתוס' ס"ל דגם שליחות א"א מ"מ בשיטת רש"י שפיר היה אפשר לפרש דכוונתו לשליחות דגם קטן יכול למנות שליח על מחוסר זמן.

שני הוכחות דבמחוסר זמן ליכא דשלב"ל

ונלענ"ד להביא שני הוכחות דליכא חסרון דדשלב"ל במחוסר זמן:

א. בשו"ת הרא"ש (כלל יב ס"א) דן במי שכיבד אחד לסנדקאות אם יכול לחזור וכתב שם: אני הייתי רגיל לומר דדשלב"ל הוא, ויותר מזו אפי' כבר נולד הבן, והקנה לו בקנין, שיהיה בעל ברית, יכול לחזור בו דקנין דברים בעלמא הוא עכ"ל. ומשמע דלאחר שנולד לא הוי דשלב"ל כיון דהוי רק מחוסר זמן.

ב. התוס' בבבא בתרא (עט, ב) כתבו על מה דאיתא שם בגמ' אימר דשמעינן ליה לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל כגון פירות דקל דעבידי דאתי, וז"ל: תימה מהיכא שמעינן לר"מ דאמר אדם מקנה דשלב"ל היינו מדתנא האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחרר וכו' דאמר ר"מ מקודשת וכו' וההוא לא עביד דאתו דמי יודע דישחררו וכו', ומפרש רבינו שמואל דמיירי שהבטיחו רבו לשחררו וכו', וריב"ן מפרש דכל הנהו עבידי דאתו כגון חציו עבד וחציו בן חורין ושפחה נמי חציה שפחה וחציה בת חורין ונהגו בה מנהג הפקר שכופין את רבה לעשותה בת חורין ע"ש, ולכא' למה לא כתבו באופן שאמר לאחר אגרשך לאחר ל' ומינה דבאופן כזה לא מקרי דשלב"ל כיון דאין זה כי אם מחוסר זמן.

אליעזר שהיה עבד איך נעשה שליח לקדושין

הפנים יפות בפרשתינו עה"פ ויאמר אברהם העיר, דלכא' איך נעשה אליעזר שליח לאברהם אבינו והלא אין עבד נעשה שליח בקדושין.

ונראה ליישב בכמה אנפי: א. י"ל עפ"י מה דאיתא במדרש רבה (פרשה ס): ויאמר בא ברוך ה', שהיה סבור בו שהוא אברהם, שהיה קלסתר פניו דומה לו, א"ר יוסי ב"ר דוסא כנען הוא אליעזר ועל ידי ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך, ויאמר בא ברוך ה' ע"ש. הרי דע"י ששימש את אברהם יצא לכלל ברוך ולא היה דינו כעבד.

ב. י"ל עפ"י דברי הגמ' בגיטין (לח, א) דלכא' נח ליכא קנין הגוף בעבד, וא"כ לא היה לאברהם קנין הגוף באליעזר וממילא לא שייך הא דאין עבד נעשה שליח לקדושין.

ג. י"ל ע"פ ששמעתי ממו"ר זי"ע שחקר אם החוזה מלובלין שידוע שנקרא כן על שם שהיתה לו ראי' רחוקה והיה יכול לצפות ולראות למרחוק אם היה כשר לעדות על מעשה שראה במדינה אחרת וכדומה, וחקר אם היתה זאת ראייה טבעית וממילא מהני לעדות או דהוי ראייה על טבעית ע"כ, והנה זה ברור שגם להאבות הק' היה להם כח ראייה כזו(ב), וא"כ יצחק ראה בשעה שאליעזר קידש את רבקה וכיון שראה א"צ לדין שליחות וגם עבד כשר, וזהו בהקדם מה שכתבו האחרונים ליישב קושיית העונג יו"ט (ס"ה קלו) שהקשה למה בעינן כלל שליחות בקדושין דבשלמא בגירושין דכתיב ונתן בידה אבל טלי גיטך מע"ג קרקע לא מהני וכיון דבעינן נתינה בעצמו של בעל להכי בעינן לרבווי שליחות שיהא השליח כעצמו של בעל, אבל קדושין דטלי קדושין ודאי דמהני וכגון בהילך מנה והתקדשי לפלוני וכן אם קדשה בהנאת מחילת מלוה דמהני ולא בעינן אלא דלימטי הנאה לידה, וא"כ פשיטא דמהני גילוי דעת בעלמא דניחא ליה לקדשה ואין זה מדין שליחות כלל דהשליח מעשה קוף בעלמא הוא דעביד בזה, וביארו האחרונים דכיון דבעינן דעת בשעת הקדושין והמשלח הרי אין לו דעת זו בשעת הקדושין ולהכי בעינן לדין שליחות, ולפ"י נמצא דמשלח שרואה כשהשליח מקדש מהני אף בלא שליחות, וא"כ יצחק שראה איך שקידש אליעזר את רבקה מהני גם בלא דין שליחות ולכן היה כשר גם ע"י עבד דהוי מעשה קוף בעלמא.

(ב) עיין בשו"ת השיב משה (ס"ב ב) שכתב דכל המעלות שהיו לדוד המלך בודאי שהיה למשה רבינו וע"ש מה שהוכיח לפ"י ע"פ הלכה לגבי ברכת התורה, וכבר הארכנו בזה במק"א.

עמק הפרשה

מאמרים שנשמעו מפי מודינו הגה"ח
ר' משה פרידמן שליט"א

כח האחרית דמערת המכפלה

| א |

לאומות העולם אין כל זכות במערת המכפלה

תחילת פרשתינו עוסקת רבות בענין קניית שדה מערת המכפלה שקנה אברהם אבינו ע"ה לצורך קבורתה של שרה אמנו, ומצאנו בחז"ל ענינים מיוחדים שנאמרו על מקום זה מפאת המקום עצמו ולא דוקא מחמת קבורתם של האבות הקדושים והאמהות הקדושות במערה. במדרש רבה פר' וישלח (עט, ז) אמרו חז"ל שמערת המכפלה הוא 'אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידיכם ואלו הן מערת המכפלה ובית המקדש וקבורתו של יוסף', והיינו שמקומות אלו נעקרו מאומות העולם ואין להם שום שייכות עמם ואף זכות טענה לטעון על אחד ממקומות אלו שלהם היא אינם יכולים כי הטענה על בעלות מורה על זכות מסויימת מוגבלת שיש לאדם על הדבר עליו הוא טוען, ובמערת המכפלה ובית המקדש ושכם אין לאומות העולם שום שייכות כלל ומיוחדים הם לכלל ישראל בלבד.

ומבואר שם במדרש שזאת היתה לג' מקומות אלו על ידי שקנאו אבותינו, מערת המכפלה קנה אברהם אבינו בכסף מלא דכתיב בפרשתן בארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר, את מקום המקדש קנה דוד המלך ע"ה מארונה היבוסים במשקל שש מאות שקלי זהב כנאמר בדברי הימים (א כא, כה), ואת שכם קנה יעקב אבינו כנאמר (לקמן לג, ט) 'ויקן את חלקת השדה במאה קשיטה'. ויש לבאר מה ענין הסגולה המיוחדת שישנה במערת המכפלה שמוכרח שלא תהיה לאומות העולם שום טענה וקשר למקום.

ענין מלכות במערת המכפלה

עוד מצאנו במעשה קנין מערת המכפלה שנקרא אברהם אבינו ע"ה בלשון מלכות כנאמר במה שאמרו לו בני חת 'נשיא אלקים אתה בתוכינו' (כג, ה), ולא מצאנו בתורה עוד במקום אחר שנחשב אברהם אבינו כמלך מלבד מה שדרשו חז"ל (במד"ד טו, כד) על הפסוק האמור בפר' לך לך בסיום מלחמת ד' המלכים 'אל עמק שוה הוא עמק המלך' (יד, ז) 'ומנין שנעשה מלך שנא' אל עמק שוה הוא עמק המלך מהו שוה עמק המלך שהשווה הכל ונטלו עצה וקצצו ארזים ועשו כסא והושיבוהו מלך עליהם, אך במקרא לא נתפרש ענין המלכות אצל אברהם אבינו אלא לגבי מערת המכפלה, ונראה שישנה שייכות בין ענין מערת המכפלה למלכותו של אברהם אבינו, וצ"ב (ועי' בספר עמודיה שבעה מ"ש מהלך שלם בביאור הענין).

עוד מצאנו מענין המלכות במערת המכפלה ששורש המלכות לישראל התחיל בחברון שעיקרה ומרכזה היא מערת המכפלה, שדוד המלך ע"ה נמשח למלך בחברון, וכן אי' במעבר יבוק (חלק אמרי נועם פכ"ז) שאין מלכות לישראל אלא דרך חברון.

מערת המכפלה פתח לגן עדן

והנה במהות שגב סגולת מקום מערת המכפלה איתא בזוה"ק בפרשתן (קכו, ועוד) שמערת המכפלה היא הפתח לשערי גן עדן, וידוע בזה סיפור העובדא שהיה בפטירת הגה"ק ר' אביגדור קרא זצ"ל אב"ד קויל (שמתאורי האבני נזר בתשובותיו אליו נראה שהיה אדם

גדול מאד), שהרה"ק האבני נזר זי"ע השתתף בהלוייתו, ובאמצע ההליכה שח לפתע האבני נזר שחידוש הוא שכבר עבר ר' אביגדור את מערת המכפלה במהירות גדולה כל כך, וכונתו הקדושה היתה שכבר הגיע אל שערי גן עדן עוד טרם בא לקבורה, ומערת המכפלה היא הפתח לג"ע.

קבלת התפילות במערת המכפלה

עוד נחזה מה שכתב המגלה עמוקות (פר' לך לך) שענין מעלת מערת המכפלה הוא שדרכה עוברות כל התפילות להתקבל לפני הקדוש ברוך הוא וכלשון קדשו 'אין תפלה שלנו נשמעת אלא כשעולין דרך מערת המכפלה', אף דקיימא לן שכל התפילות עוברות דרך בית המקדש ולשם צריך לכוון הלב בשעת התפילה כדילפינן בברכות (ל) מדכתיב 'והתפללו אל הבית הזה' (דברי הימים ב, ו, לב), מכל מקום כן כתב המגלה עמוקות ונראה שישנן ב' בחינות בענין זה. ועל כל פנים שומה עלינו לבאר עומק ענינה של מערת המכפלה.

| ב |

עומק הראשית בהר המוריה

עומק הענין ביאר השל"ה הק' בפרשתן (בתורה אור) כי הנה יסוד בריאתו של האדם היה ממקום המקדש בהר המוריה במקום המזבח כמו שדרשו חז"ל בירושלמי נזיר (פ"ז ה"ב) 'אמר רבי יודה בן פזי מלא תרודו אחד נטל הקדוש ברוך הוא ממקום המזבח וברא בו אדם הראשון אמר הלואי ייברא ממקום המזבח ותהא לו עמידה, הדא הוא דכתיב (לעיל ב, ז) וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה וכתיב (שמות כ, כא) מזבח אדמה תעשה לי מה אדמה שנאמר להלן מזבח אף כאן מזבח', ע"כ. וכדאיתא ביומא (נד) שמציון נברא העולם ועל כן נקראת האבן שבבית קדשי הקדשים אבן שתיה כי ממנו נשתת העולם. ועומק הענין הוא שבהר המוריה מקום המקדש שם טמון כח הראשית' שבבריאה מצד העולם שבעולם שנה נפש, ולכן ממקום התחיל כל בריאת העולם וממנו נמשך בריאת כל האנשים בעולם שכן אדם הראשון כלול בו כל הדורות הבאים אחריו ושורש בריאתו משם.

מערת המכפלה שורש האחרית דראשית

וכיון שתחילת בריאתו של אדם הראשון הוא ממקום עומק הראשית שבעולם הרי שסיומו בעולם הזה צריך להיות במקום עומק האחרית שבבריאה והיינו קבורתו, ומקום זה הוא מערת המכפלה שהוא שורש האחרית בעולם הזה ועל כן נקבר שם אדם הראשון. ועל כן מבואר בזוהר הק' שמערת המכפלה היא הפתח לשערי גן עדן כיון שאחרית הנשמה היא בבואה לגן עדן ומערת המכפלה היא שורש האחרית ולכן באים על ידה לגן עדן.

מלכות אאע"ה ודהמע"ה בחברון דוקא

אמנם אף ששורש כח האחרית מקורה בעולם הזה בחברון אין זה אלא כח האחרית של האבות הקדושים, דהיינו האחרית של הראשית שהאבות הק' הם כח הראשית של כלל ישראל

כדאיאת במדרשים (ב"ר לד, ט וכן בפרקי דר"א פכ"ג) וכן הקריבו שם קין והבל ונח את קרבנותיהם כמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' בית הבחירה ה"ב), כי מקום זה הוא שורש הראשית והראשית הוא ענין גלוי לכל, אך מערת המכפלה היה מקום נעלם ולא נודע ואף אברהם אבינו לא ידע ממקום זה עד מעשה הכנסת האורחים שקיים עם המלאכים וכשרץ אחר הבקר שברח ממנו כנאמר 'ואל הבקר רץ אברהם' ובריצתו הגיע אל מערת המכפלה וראה שם את קבורת של אדם וחוה וחמד להקבר שם אף הוא כמ"ש בפרקי דר"א (פרק ל), כי מערת המכפלה הוא מקום שורש האחרית שהוא פתח לעולם הפנימי עולם העליון ועל כן מכוסה הוא מעין כל ואין לחיצוניים השגה בו.

לעפרון אין שייכות למקום פנימי

ומטעם זה לא היה לעפרון כל שייכות עם מערת המכפלה והוא לא השיג כלום מהאור הבהיר הזורח במערת המכפלה וכל ימיו ראה שם רק חושך ובהלה כמו שכתב האור החיים הק' בפרשתן (כג, ט) כי עפרון היה כל כולו חיצוניות ללא שום פנימיות וקדושה, כדאמר' בבבא מציעא (פ"ג) על עפרון שהוא מן הרשעים האומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים, והוא מורה על חיצוניות שאפילו מה שאומרים אינו אלא מן השפה ולחוץ ולא בר קיימא ככל דבר פנימי שהוא בר קיימא, וכיון שכן אין לו ולאומות העולם שהם כולם כקליפה לפרי שום שייכות למערת המכפלה.

ולכן היה אברהם ירא כל כך שלא יבוא עפרון ויטעון על זכות במערת המכפלה שכיון שהוא לא ידע משגב מעלת המקום שהיה ברשותו והיה יכול לטעון שמקח טעות הוא ולחזור בו מן המכר, שמחמת זה קנה אברהם אבינו את השדה בכסף מלא ובכל מיני מקח כמו שביאר האוה"ח הק' בטוב טעם שעל ידי קניינו של אברהם אבינו לא נותר לעפרון שום זכות וכח לטעון על בעלות השדה.

לעתיד 'ה' בדד ינחנו'

ועומק הענין הוא משום שחכ האחרית מורה על הגילוי שיהיה לעתיד לבוא בהתגלות פנימיות קדושת ישראל, ואז יתקיים בשלימות מאמר הכתוב (דברים לב, יב) 'ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר', שאז יהיה נשגב ה' לבדו ויתגלה החיבור הפנימי של בני ישראל עם הקדוש ברוך הוא והכל יראו ש'אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ', לכן במקום מערת המכפלה המגלה את חכ האחרית אי אפשר שתהיה אחיזה לאומות העולם כלל.

לפנותא דקידושי כסף ממערת המכפלה

בזה יבואר הענין שקנין כסף בקידושי אשה ילפינן בגמ' קידושין (ב) מקנינו של אברהם בשדה מערת המכפלה מעפרון, דהנה אי' בשלה"ק ובשאר הספה"ק שכל מקום שלמדו ממנו חז"ל ישנה שייכות פנימית בין שני הפסוקים או הדינים, וכאן יבואר היטב הענין כי כל מהות ענין הקידושין והנישואין שיש באיש ואשה הרי הם רמז והשתלשלות מהזיווג העליון שיש בין ישראל לאבינו שבשמים, והרבה מנהגים הנהוגים במעשי הקידושין והנישואין הם לזכר ולרמז על הקידושין שהיה בין ישראל להשי"ת במעמד הר סיני שמו שביאר ופירט בתשב"ץ קטן (ס' תסד).

על כן נלמד דין קידושי כסף ממערת המכפלה כי במערת המכפלה מתגלה חכ האחרית המורה על ייחוד בני ישראל עם השי"ת לבדו בלי שום אחיזה לשום זר ונכרי והוא ענין בחינת הקידושין שענינו 'הרי את מיוחדת לי' כמו שכתבו התוס' בקידושין (ב) ד"ה דאסר לה, וממקום בו נתגלה ייחודם של בני ישראל נלמד קנין הקידושין המיוחד אשה לאיש המעורר ייחוד זה.

שהם ראשית האומה בכל הבחינות ומהם באו נשמות כל ישראל לדורותיהם, ואחרית זו היא הראשית לאחרית, ועל כן התחיל דוד המלך ע"ה את מלכותו בחברון מקום מערת המכפלה, כי דוד המלך הוא הפותח את האחרית שממנו בא משיח שיוליך את כל הבריאה לאחרית הגמור עם התיקון השלם שיהיה עם ביאתו במהרה בימינו.

ואברהם אבינו על ידי שקנה את מערת המכפלה אשר בחברון תיקן את ענין האחרית בבריאה ופתח פתח למלכותו של דוד המלך ע"ה, כי אברהם אבינו הוא המקשר בין הראשית והאחרית כדאי' בספה"ק ועל ידו מתגלה בחינת 'אני ראשון ואני אחרון' שחכ הראשית נעוץ באחרית וכח האחרית נעוץ בראשית. ומזה הטעם דוקא במערת המכפלה התגלה אצל אברהם אבינו בחינת המלכות כי חכ מדת המלכות אצל אברהם אבינו ע"ה היה כדי לתקן את חכ האחרית דראשית כדי להכין לדוד המלך את חכ המלכות, וכל כחו של דוד המלך ע"ה בא מכחו של אברהם אבינו.

התפילה גילוי חכ הראשית עם האחרית

כן יש לבאר ענין קבלת התפילות שכתב המגלה עמוקות שבא על ידי שעוברות התפילות דרך מערת המכפלה מקום מנוחת האבות הק' שתקנו את שלשת התפילות שבכל יום, כי הנה מהות התפילה היא התגלות פנימיות הנפש האלוקית כנאמר (שמואל א, ט) 'ואשפוך את נפשי לפני ה'', ובתפילה מתגלה חכ הראשית שבנשמה וכן חכ האחרית מתאחד בה עם חכ הראשית, שכן חכ התפילה מורכב משני חלקים מצד אחד האדם שהוא מבני אברהם יצחק ויעקב מתפלל לפני השי"ת ועל ידי עצם תפילתו הוא מעורר למעלה רחמים רבים על ידי חכ הראשית שבכל איש ישראל שהם הראשית של הבריאה כנאמר (ירמיה ב, ג) 'קודש ישראל לה' ראשית תבואתה' ועבורם נברא העולם 'בשביל ישראל שנקראו ראשית', ומאידך חכ האחרית מתגלה אף הוא על יד התפילה כשאדם מתפלל ונכללים בתפילתו כחות פנימיים ונסתרים רבים שהם בבחינת כבשי דרחמנא הנגלים לפני אדון כל איך שתפילת איש ישראל יש בו עומק מיני עומק.

גילוי כחות הנסתרים במעשי בני' לעתיד

צפונות אלו לא יתגלו אלא לעתיד לבוא כדאי' בסה"ק תולדות יעקב יוסף (פר' וישלח) שלעתיד לבוא מלבד התיקון הנצחי שתגלה ותראה מלכותו עלינו בזמן קרוב יתגלה עוד לעינינו חכ מעשיהם של ישראל שיראו כולם את העולמות המצוחצחות שנבראו על ידי התורה והמצוות של בני ישראל, משום שכשאדם מקיים מצוה הרי הוא מעורר בזה את הרצון העליון של הקב"ה במצוה זו ומתקן בחינת רצון שהוא מדת הכתר שהוא האור אין סוף ב"ה, וכיון שאין לו סוף הרי בנצחיותו מתחדשים לעולם עולמות עליונים ובחינות פנימיות עד אין סוף ולעתיד כשיתגלה פנימיות כל העולמות יתגלו כל המעלות שהתחדשו בקיום התורה והמצוות, וכן יהיה בכח התפילה שיתגלה פנימיות התפילה שהתחדש והתעורר מלעילא, הוא חכ האחרית שישנו בתפילה.

על כן כדי שיתגלה חכ התפילה כראוי שעל ידי זה תתקבל התפילה צריכות התפילות לעבור דרך מערת המכפלה אשר בחברון כמ"ש המגלה עמוקות, כי שם מתאחד ונתקן חכ הראשית עם חכ האחרית שבבריאה כמו שהיו נשמות האבות הק' שמראשית בריאתם שהיה בהר המוריה שמשם שורש ראשית הנשמות וכשבאו לתיקון האחרית באו למערת המכפלה, כך חלק הנפשות המתגלה בכח התפילה עובר דרך מערת המכפלה ושם נתקן חכ האחרית שבתפילה עם חכ הראשית שכבר נתקן על ידי האדם בעצמו.

הר המוריה גלוי ומערת המכפלה נסתרת

בנתיב דברינו נבין עוד ענין יסודי שישנו במערת המכפלה בשונה מהר המוריה, שהר המוריה היה מקום קדוש גלוי וידוע לכל העולם מאז ומקדם, שכן מצאנו שאדם הראשון כבר הקריב שם קרבנות

מאמרי שבת פרשת חיי שרה - מעלי שבתא (ח"ה)

נרות שבת - חלק ב'

במאמר הקודם הובא דברי חז"ל במדרש ובירושלמי דנר שבת הוא תיקון לחטא אדם הראשון, דהיא כבתה נרו של עולם לפיכך נמסר לה מצות הדלקת הנר, ונתבאר שם דכבתה נרו של עולם היינו נשמתו של אדם הראשון דנשמה קרויה נר, ועל ידי החטא כביכול כבתה את נשמתו של אדם הראשון, ובהדלקת הנרות של שבת נמשך הנשמה יתירה של שבת, בבחינה שהיה קודם החטא, ולכן הוא תיקון לכבתה נרו של עולם.

עוד ביארנו שם מה שאמרו חז"ל דהדלקת נרות נתקן משום שלום בית, דמדת השלום שייך לאור, כדכתיב 'וצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע', דפנימיות ענין האור הוא ההכרה וההשגה באחדותו יתברך, שאין שום היפוך או סתירה למציאותו, והכל מאיר וברור בלי פקפוק וסתירה, כמו שאמרו חז"ל על היום הראשון ששימש בו האור שאדם מביט בו מסוף העולם ועד סופו.

במאמר שלפנינו נרחיב ונסיים בעז"ה ענין זה.

על ידי הנרות מתגלה כוח הנשמה

הנה בחטא אדם הראשון התגבר כוח החומר ונעשה חושך בכל הבריאה, ואם עד החטא היה הבריאה רובו טוב, אחר הבריאה נעשה רובו רע, והתחיל העולם להיות מלא סתירות (בחינוניות) לאחדותו יתברך, וכל המציאות ששייך לחשוב שאולי ח"ו הרע הוא יותר טוב ונעים וההפך הוא הנכון, זה בא רק אחר החטא, כמו שכתב הרמב"ן (בראשית ב' ט) וזה לשונו "כי האדם היה עושה בטבעו מה שראוי לעשות כפי התולדת, כאשר יעשו השמים וכל צבאם, ופרי האילן הזה היה מוליד הרצון והחפץ שיבחרו אוכליו **דבר או בהפכו** לטוב או לרע".

ונשמת האדם שהיא חלק אלוך ממעל, מצד טבעה היא מאוחדת ודבוקה באחדותו יברך, בלא שינוי או ספק, ומהאי טעמא נקרא הנשמה 'נר' ד' נשמת אדם, דהנשמה הוא מכיר ומבין את האור' של הבריאה, הגילויים שלמעלה בלי חושך והסתור, אלא דעל ידי החטא נתחזק כוח הגוף החומר וכמו שאמרו חז"ל דהנחש הטיל בה זוהמא, והגוף הוא שמסתיר את תוקף כוח הנשמה.

ולכן אמרו חז"ל, דהיא כבתה נרו של עולם, דעל ידי חטא עץ הדעת נעשה חושך בבריאה, ואין אחדותו יתברך ברורה בגלוי, דהגוף מסתיר לזה, והתיקון על זה הוא דתדליק נר שבת, דעל ידי נרות השבת נמשך הנשמה יתירה שהוא הדרגה האמיתית של הנשמה כמו שהיה קודם החטא, וחוזר המצב שהיה ניכר אז אחדותו יתברך בבירור.

הנרות מחזקים את כוח הנשמה

ולפי זה יבואר הטעם שאמרו חז"ל בהדלקת נר שבת, שהוא משום שלום ביתו, כמבואר בשבת (כ"ג ב) דשייך להטעם דהיא כבתה נרו של עולם וכו', דעל ידי הדלקת נר שבת מביאה אור בעולם, והאור מגלה שאין שום סתירה בעולם, וזהו המדה של 'שלום' שממתיק הדינים, ומחבר דינים בחסדים.

ויבואר גם כן הא דעל ידי נר מצוה זוכה לבנים תלמידי חכמים, דנרות השבת מחזקים ומאירים את כוח הנשמה, וחלק התורה של כל אחד ואחד הוא לפי הארת נשמתו בגוף, [וכידוע מהזוה"ק דששים רבוא אותיות לתורה כמספר נשמות ישראל] ועל ידי הנרות יש כוח לגלות את חלק התורה של כל אחד כפי שמאיר בנשמתו.

ובזה אתי שפיר מה שאמרו חז"ל דהאור הגנוז היכן גנוז, גנוז בתורה, דמהות ענין האור הגנוז הוא תוקף כוח הנשמה, וגילוי כוח הנשמה הוא על ידי התורה.

הדלקת הנרות בליל שבת הוא כדי להאיר את ימות החול

ומחמת שכל הענין של הדלקת הנרות הוא כדי להאיר במקום החושך, לכן המצוה היא על ליל שבת דוקא, דליל שבת שייכא לימות החול דהם חושך (כמבואר לעיל מדברי חז"ל שהביא בסידורו של שבת עה"פ תשת חושך ויהי לילה), וכן כתב בספה"ק זרע קודש (סו"פ בראשית) דלכן נקרא 'פרייטיג צו נאכטס', שעדיין יש לליל שבת שייכות לימות החול, אלא דמחבר ומזכך ימות החול להקדושה, ודייקא אז מדליקין את האור להאיר בתוך החשיכה דהיינו ימות החול.

וכן כתבנו כמה פעמים בשם הרה"ק ר"ר מענדעלע'ע מרימינוב זי"ע דליל שבת מתנהג לפי התנהגות בימות השבוע, אבל שבת בבוקר היא בבחינה נעלה ביותר, על כל פנים מבואר מדבריו הק' דקדושת ליל שבת תלוי שייכא לימי השבוע.

העבודה של ההדלקה בערב שבת - מדת היסוד

והנה המדה שהאור בא לגלות בעומק הבריאה הוא מידת יסוד, כדכתיב 'אור זרוע לצדיק', והענין בזה דמידת היסוד הוא 'מחבר' הדין עם הרחמים שאין שום סתירה ביניהם, ולכן המתקת הדין הוא על ידי מידת היסוד ששמו שלום, וכן מבואר בסידורו של שבת שם דלכן שמו שלום, עבור שבו נעשה שלום בפמליא של מעלה, מחמת שהוא הוא המקבל כל בחינות הגבורות והחסדים מכל המדות ובו נמתקים הגבורות בחסדים עכ"ל.

דהדין בשורשו הוא כולו טוב דכל מהות הצמצום והדין בא כדי שיהא אפשרות לחסד, וזהו המתקת הדין בשורשו, דמגלים את שורש הדין שלא בא לשם עונש וחורבן, רק כלי לקבל טובה כראוי, וזהו על ידי מידת היסוד שמחבר הדין עם החסדים, ולכן נקרא מידת היסוד שלום, ומהאי טעמא בתחלת ליל שבת שממתיקים את הדינים, אומרים 'שבת שלום'.

ולכן העבודה של הדלקת הנרות הוא בערב שבת שהוא מדת היסוד.

החלק של הבעל במצות הדלקת הנרות

והנה עיקר המצוה במנורה הוא הטבת הנרות, ועל דרך זה בנרות שבת, שהאשה מדליקה את הנרות, מכל מקום צריך הבעל לתקן ולהכין את הנרות, והביאור בזה, דכל כמה שמתגלה ביותר האור הגנוז, מתגלה שהאדם אינו עושה כלום והכל הוא מאתו יתברך שמו, והאדם אין לו רק את הרצון לעשות המצוה, ולכן אין לו להבעל שייכות במעשה ההדלקה רק בהכנת הנרות, אבל האשה יכולה להדליק הנרות, דעיקר כח המעשה הוא להבעל ולא להאשה, דהאשה היא רק בחינת מקבל.

ובנפש החיים (ש"א פ"ו, בהערה) כתב, כי מעת שעולה על רעיון האדם לעשות מצוה, תיכף נעשה רישומו למעלה במקור שרשה העליון, וממשיך משם על עצמו אור מקיף וקדושה עליונה חופפת עליו וסובבת אותו, ועד"ז כתב ברוח חיים על כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב. ואור המקיף עניינה שמגין עליו שלא יוכלו להתדבק אליו כוחות הבלתי רצויים.

ונמצא דההכנה למצוה מביא על האדם ה'ופרוס עלינו סוכת שלומך', ולכן המצוה על הבעל בענין האורה שמסוגל ל'ופרוס עלינו סוכת שלומך', הוא דייקא בענין ההכנה, שההכנה למצוה מסוגל ג"כ להביא עליו אור המקיף שמגין עליו מכל דבר רע, דהיינו 'ופרוס עלינו סוכת שלומך'.

בעלי התוספות ובתי מדרשותיהם (לא)

בעלי התוספות שבאשכנז (ג)

רבי"א זה השני הוא רבי יצחק בן אשר הלוי משפיירא השני, שהיה מבעלי התוספות שבאשכנז בתקופה מאוחרת במעט, והיה רבו של רבינו שמחה משפיירא, שהוא היה רבו של האור זרוע, וכמו שהארנו במאמר אודות האור זרוע.

*

הראב"ן

כפי שהזכרנו בקצרה, בתקופת הרבי"א פעל באשכנז גם הראב"ן, אשר אף הוא רבה השפעתו על התוספות שלנו, בנוסף לרבינו גדול של כתבים שהותיר אחריו, הנמצאים בעזר עליון בידינו אנו.

הראב"ן - רבינו אליעזר בן נתן ממגנצא, היה צעיר לימים במעט מהרבי"א הלוי, וזמן לידתו ככל הנראה בתחילת שנות תת"ג, ולא יאוחר משנות תתנ"ה, מאחר והוא באחד מכתביו שם מציין כי שמע פיוט 'עולם בבקר' לראש השנה מפי רש"י, אם כן יש לשער כי היה לכל הפחות גער בן עשר שנים בפטירתו של רש"י בשנת תתס"ה, זאת אם נניח כי ערש לידתו של הראב"ן לא היתה באשכנז, מקום לימודיו אצל רבותיו ומקום העמדת בית מדרשו, אלא נאמר שנוולד בצרפת, ועל כן אירע והתפלל תפילות ראש השנה אצל רש"י, ובכך שמע את רש"י אומר פיוט זה. כמובן, מאחר ואין מדובר בהוראה ובדבר הלכה, אלא בנוסח התפילה, אין צורך להקדים יותר את לידתו של הראב"ן, מאחר ומסוגל גער בן עשר שנים לזכור את נוסח הפיוטים.

הראב"ן אצל רש"י

אכן היו שהגדילו עשות, וציינו כי הראב"ן אף היה תלמידו של רש"י, ומצאנו כמה מקורות לדבר. הים של שלמה (בי"ק פ"ט סי' י"ט) כותב: "אלא נראה לי לפרש, כמו שפירש רש"י בפרק הכותב כו', וכן פירש הכא הראב"ן תלמידו, בספר צפנת פענח", הרי שייחסו כתלמיד רש"י, אך הדבר מוטל בספק, שכן המהרש"ל בתשובתו הנודעת (סי' כ"ט) לדמותם של רבותינו בעלי התוספות, מזכיר בפרוטרוט את הראב"ן ואת שלושת רבותיו, ואינו מזכיר אף ברמז קל שהיה הראב"ן תלמידו של רש"י.

[במאמר המוסגר יש להוסיף, כי המהרש"ל (מכות יט: ב"ד"ה רבינו) כתב, כי היה הראב"ן אחיו של רבינו יהודה בר נתן חתנו של רש"י, ואם כן הדברים לפי שיטתו מתאימים, שהיה הראב"ן מקבל תורה מפי רש"י שהיה חותן אחיו, אך כבר הוכיחו כי מדובר בשגגה היוצאת מפי השליט, וכי אין הדברים נכונים כל עיקר, ר' אוצר הגדולים (אות י', ערך קס"א) מש"כ בזה].

מקור נוסף לכך, הביא באוצר הגדולים (אות א', ערך תש"ט) מהסכמתו של הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל בעל שו"ת בית אפרים על סידור הראב"ן שיצא לאור מכתב יד, ושם כתב [לפי העתקתו] על הראב"ן שהביא 'כך שמעתי מפי מורי רבינו שלמה בר יצחק', והעיר על כך האוצר הגדולים כי במקור הדברים לא נכתב תוספת 'מורי', אלא נכתב רק 'רבינו שלמה בר יצחק'.

אך בסידור זה הנמצא בידינו, שם הזכיר הגרא"ז מרגליות זצ"ל בהסכמתו: "ועל חרוז 'עולם בבקר' כו' תכריע שנה' כותב, כך שמעתי מפי רבינו שלמה ברבי יצחק זצ"ל, שהיה מתפלל בראש השנה", ולא הזכיר אף בהסכמתו את רש"י בתוספת 'מורי', כך שלא רק במקור הדברים אינו מופיע רש"י כרבו של הראב"ן, אלא אף בציטוט על ידי הגרא"ז מרגליות זצ"ל אינו מופיע בתואר זה. [ושמא היתה לפניו מהדורה אחרת, כי הוא כתב שהמחזור נדפס בשנת תקע"ה, ולפי השער בסידור שבידינו נדפס בתקע"ז, אך ככל הנראה מדובר בטעות אצל האוצר"ג, שכן לא הדיפסו פעמיים ספר זה תוך שנתיים ימים].

על כולנו יש להוסיף כי בפירושו הנדפס תחת ידינו, אינו מוזכר כלל פיסקא זו, כך שאי אפשר לעמוד עליה בבירור. עם זאת יש לציין בד בבד, את שכתב האוצר הגדולים (אות ע', ערך ג"ב) כי הובאו מנהגי רש"י על ידי הראב"ן בפירושו על המחזור על פי מה שקיבל מרבי עזריאל בן רבי נתן תלמידו של רש"י [ונדפסו פירושו אלו של הראב"ן בתוך קהלת שלמה (סי' ע"א)], ומתוך ציטוטים שהובאו משם (ר' ראב"ן: מבוא, אות ט'; ספר מחכים: מבוא, עמ' vii) נראה, כי ציטוט מעין זה הביא הראב"ן בסגנון אחר, ושם כתוב: "כך אמר רבינו שלמה בן רבי יצחק ז"ל כשהיה מתפלל בראש השנה כו' שכן שמע המפרש מרבי עזריאל בן רבי נתן נוחו עדן", ושמא ילמד סתום [עכ"פ בידינו] מן המפורש, כך שיתכן שלא היה הראב"ן בעצמו אצל רש"י, ואכ"מ בכ"ז].

הריב"א בתוספות שלפניו

בנוסף על חיבורי התוספות שחיבר, עוד זאת הובא הריב"א ושמועותיו בתוספות שלפניו, כאשר רוב הפעמים שהובא 'ריב"א' בתוספות שלפניו הכוונה אליו, זולת מקומות אחדים בהם הכוונה לרבינו יצחק בן אברהם הריב"א, וכמו שכתבנו במאמרינו אודותיו.

תלמידי הריב"א

עוד זאת העמיד תלמידים גדולים, שפיארו את בתי מדרשם של בעלי התוספות באשכנז, ביניהם רבי יצחק בן מרדכי מרענגשבורג הידוע בכינויו 'הריב"ם', רבינו אפרים בן רבי יצחק מרענגשבורג.

ואכן מצאנו שהביא הראב"ן (גיטין, ב"ד"ה כהן שאשתו): "ורבי יצחק הלוי מאשפירא ובני ישיבתו היו רוצין להפקיע קידושי הראשון בלא כלום", הרי שקובע היה הריב"א ישיבה לעצמו עם תלמידיו, והיו הוראותיו מתפשטים יחד עם דעת בני ישיבתו, תלמידיו הרבים.

כך גם עמד בקשרי מכתבים עם רבים מגדולי אשכנז, כראב"ן - רבינו אליעזר בן נתן ממגנצא חותנו של רבינו יואל מבונא אביו של הראב"ה, ונדפסו שני תשובות מהריב"א בספרו של הראב"ן (סי' ק"א): "שאלה זו שאלתי אלופי ומיודעי הרב רבי יצחק בר אשר הלוי", ובהמשך מעתיק את תשובתו הארוכה של הריב"א אליו, ובשנית (סי' ק"ז): "תשובת רבינו יצחק הלוי".

קבלת הריב"א

כמו שהזכרנו בתחילת מאמרינו אודות בעלי התוספות שבאשכנז, רובם ככולם השלימו את עצמם אף בתורת הקבלה, אשר היתה רווחת עד מאד בבית מדרשם של בעלי התוספות שבאשכנז, עשרת מונים מאשר בבית מדרשם של בעלי התוספות שבצרפת.

בפירושו רבינו סעדיה גאון על ספר יצירה [אשר קרוב לוודאי כי אינו לרבינו סעדיה גאון, כאשר יעיד הקטע הבא, ויתכן שמא ישנם חלקים ממנו שהינם לרס"ג, ונוספו בו במשך השנים קטעים רבים] (פ"ב מ"ד) כתב: "שנתן הבורא כח לאותיות, שאדם בורא ברייתו מקרקע בתולה מגבלו וקוברו בקרקע, ועושה עגול וגלגל סביב הבריאה, ואומר בכל היקף והיקף האלפ"א בית"א אחת וכן שלישית ורביעית תס"ב פעמים, ואם הולך לפנים, הבריאה עולה בחיים על ידי כח אמירת האותיות שנתן בהם הקדוש ברוך הוא כח, ואם ירצה לסתור מה שברא, חוזר לאחוריו סביב באמירת האותיות, ותשקע מאליה הבריאה ותמות. וכן אירע מעשה לפני רבינו יצחק בן אשר ותלמידיו שעסקו בספר יצירה, ורצו לבראות בריה, וטעו בהליכתן והלכו לאחוריהן עד שנתשקעו בארץ עד טבורן בכח האותיות, ולא יכלו לצאת, וצעקו והקול נשמע לפני רבינו יצחק בן אשר, ואמר להם אמרו האותיות מאלפ"א בית"ת ותלכו לפנים כמו שהלכתם לאחור, וכן עשו ויצאו".

סידור הריב"א לאכול ביום הכיפורים האחרון לחייו על אף כונד חוליו

דבר פלא הובא בפסקי הריקאנטי (סי' קס"ו): "ושמעתי, כי רבי יצחק בן אשר חלה חוליו שמת בו, וחל יום הכיפורים באותם הימים, ואמרו לו הרופאים, אם לא תאכל וודאי תמות, ואם תאכל שמא לא תחיה, והוא ז"ל אמר ברי ושמא ברי עדיף, ולא רצה לאכול ומת, תהא נשמתו צרורה בצרור החיים".

הרדב"ז (ח"ג סי' תמ"ד) כתב: "אין ראוי ללמוד ממנו, כי אפשר דרבינו יצחק בן אשר ז"ל הרגיש בעצמו דאפילו שיאכל ימות, דלב יודע מרת נפשו, והיינו דקאמר ברי ושמא ברי עדיף, כלומר הברי שלי עדיף משמא שלכם, ולפיכך לא רצה לאכול".

לידת הריב"א השני ביום פטירתו של הריב"א

עוד יש לציין דבר פלא, כי כדבר הכתוב (קהלת א, ה) 'זרח השמש ובא השמש', ודרשוהו חכמינו ז"ל (יומא לה): "אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו", כן אירע עם הריב"א ביום פטירתו, וכמו שכתוב בדעת זקנים לבעלי התוספות (שמות ז, כה): "ומפרש הרב רבי יצחק ברבי אשר שנוולד ביום שנפטר רבינו יצחק בר אשר ז"ל, וקראוהו על שמו, וקראו עליו 'זרח השמש ובא השמש' (קהלת א, ה)".

פניני הלכה ומנהג

פנינים משיעורו השבועי של הרה"ג רבי פנחס אהרנסון שליט"א
רב דחסידי אמשינוב בעיה"ק ירושלים

פניני הלכה

מנחה גדולה

תפילת מנחה

בפרשתן (כ"ד, ט"ו) 'ויצא יצחק לשוב בשדה לפנות ערב'.

בברכות (כ"ו) דרשו מכאן שייצחק תיקן תפלת המנחה, שנאמר ויצא יצחק לשוב בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר (תהלים ק"ב) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו.

יצחק נענה בתפילת המנחה

כתב בכלי יקר (ע"פ שם) שמכאן סמך לדברי חז"ל (ברכות ה:) 'לעולם יזהר אדם בתפילת המנחה, שכן אליהו לא נענה כי אם בתפילת המנחה', שהלא אברהם ויעקב ג"כ תיקנו תפילות, שחרית וערבית, ומ"מ לא מצינו שנענו תיכף ומיד, אמנם בתפילת מנחה מצינו שייצחק נענה מיד, כי מסתמא התפלל יצחק [שה' בח' בן ארבעים] על זיווגו כשאליעזר עדיין ה' בדרך, כמ"ש חז"ל (ברכות ה:) 'על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוא - זו אשה'.

וע"כ הלך להתפלל ע"ז בשדה, לרמז שאם נתן לו ה' שדה המוכן לזריעה יותר משאר שדות כמ"ש (בראשית כ"ו י"ב) 'וירדע יצחק בארץ ההיא וימצא מאה שערים', קל וחומר שיתן לו קרקע עולם אשר תוציא זרע טוב וישר בעיני אלקים.

ואכן מיד כאשר סיים להתפלל ע"ז 'וישא עיניו וירא והנה גמלים באים', כי בשעת התפילה היה נותן עיניו למטה כמ"ש בשו"ע (ס"ז צ"ה סעיף ב'), ומיד אחר סיום התפילה נשא עיניו למעלה וראה שנענה מיד, והנה גמלים באים' נושאים את בת זוגו, ונלמד מזה שיותר האדם נענה בתפילת המנחה.

זמן תפילת המנחה

א"י בגמ' ברכות (כ"ג) דתפלות כנגד תמידין תקנום, כמ"ש שם זמני התפילות שהם ע"פ זמני הקרבת הקרבנות, ומפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב - שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב. רבי יהודה אומר, עד פלג המנחה, שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה'.

באופן כללי ישנם ב' זמנים להקרבת קרבן תמיד של בין הערבים, ועפ"ז ג"כ ב' זמני תפילת מנחה, מנחה גדולה ומנחה קטנה.

זמן הקרבת תמיד של בין הערבים, ה' בשעה תשע ומחצה מתחילת היום, שעת עיף וחצי קודם הערב, וזמן תפילת מנחה שכנגדה הוא בשעה זו הנקראת מנחה קטנה.

אלא שבערב פסח כשחל בערב שבת היו מקריבים את קרבן התמיד בשעה שש ומחצה, חצי שעה אחר חצות היום, וע"כ בשעה זו הוא זמן מנחה גדולה, שבאופנים מסויימים מותר להתפלל תפילת המנחה.

גדולה או קטנה

נחלקו הראשונים האם לענין תפילת המנחה ג"כ יש להתפלל דווקא בזמן מנחה קטנה כהקרבת התמיד או שאפשר להתפלל משעה שש ומחצה כזמן הקרבת הקרבן בער"פ בער"ש.

פניני תפילה

לפנות ערב

בפסוק 'ויצא יצחק לשוב בשדה' דרשו חז"ל (ברכות כ:) שתקן אז תפילת המנחה.

בדברי ישראל להרה"ק ממאדז"ץ זצ"ל (סוף פרשתן ד"ה ויצא) כתב לפרש גם על תפילת שחרית, ע"ד מאמר אביו הרה"ק רש"א מזוואלין זצ"ל עה"פ 'בכל יום אברכך ואהללה שמך - ברצון וחשק שתמשך התפילה - לעולם ועד', כמו"כ בתפילת יצחק שהתפלל שחרית בחשק ורצון שתמשך התפילה עד לפנות ערב, ע"כ.

אבות תקנום

בגמ' (שם) הובא שתפלות אבות תקנום. 'אברהם תקן תפלת שחרית - שנאמר וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר ויעמד פינחס ויפלל. יצחק תקן תפלת מנחה - שנאמר ויצא יצחק לשוב בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו. יעקב תקן תפלת ערבית - שנאמר ויפגע במקום וילן שם, ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע ב'. ועיי' ברמב"ם הלכות מלכים (פרק ט' הל' א').

עבודה שלב

מרגלא בפומי' דהחסידי רבי ישראל ווייצהנדר ז"ל בדרך צחות והתעוררות לתפילה בכוונת הלב וישוב הדעת. ששלושת האבות לא התכוונו לתקן תפילות שונות בזמנים שונים, לחדש דרכים ולשנות מנהג אבותיהם, אלא כולם לדבר אחד התכוונו, לעמוד בתפילה בכוונה שלמה, כפסק הרמב"ם (הל' תפילה פרק ד' הל' א') 'חמשה דברים מעכבין את התפלה אף על פי שהגיע זמנה, ... ודברים החופזים אותה, וכוונת הלב'. ועיי' ש' (הל' ט"ו - ט"ז) 'כוונת הלב כיצד, כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה, ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה, מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו, לפיכך הבא מן הדרך והוא עיף או מיצר אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו, אמרו חכמים ישהה שלשה ימים עד שינוח ותתקדר דעתו ואח"כ יתפלל.

כיצד היא הכוונה, שיפנה את לבו מכל המחשבות, ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה, לפיכך צריך לישב מעט קודם התפלה כדי לכונן את לבו ואחר כך יתפלל בנחת ובתחנונים ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאוי ומשליכו והולך לו, לפיכך צריך לישב מעט אחר התפלה ואחר כך יפטר, חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם תפלה ושעה אחת לאחר תפלה ומאריכין בתפלה שעה'.

וע"כ אברהם אבינו ע"ה שמידתו מידת החסד בחי' אהבה, וממנו נלמד שזריזין מקדימין למצוות כמ"ש (פסחים ד.) מהכתוב 'וישכם אברהם בבוקר', והיתה עבודתו בשמחה וזריזות, והי' פונה מיד בבוקר

בשולחן ערוך (ס"ו ר"ג סעיף א') נפסק שעיקר זמן תפילת המנחה הוא מתשע שעות ומחצה, ועד כדי כך שראה המחבר צורך לכתוב האם מי שהתפלל מנחה משעה שש ומחצה יצא ידי חובתו או שצריך להתפלל שוב משום שהוא קודם עיקר זמן התפילה, וכתב שיצא ידי חובתו, בדיעבד (עיי' בט"ז שם).

הולכי דרכים ובשעת הדחק

במגן אברהם (ס"ב) כתב שאם רוצה לאכול או לצאת לדרך מתפלל מנחה גדולה לכתחילה.

וראיתו מהל' תפילת שחרית (ס"ו פ"ט) לענין היוצא לדרך שיכול להתפלל אחר עלות השחר קודם הנץ החמה, דהיינו בשעת הדחק כזו שהי' מתפלל שחרית קודם הנץ בכה"ג יכול להתפלל מנחה גדולה, וכשאר שעת הדחק שמתפללים קודם עיקר הזמן לכתחילה.

במשנ"ב (ס"א) כתב שאם יוכל להתפלל מנחה גדולה עם הציבור ואם ימתין למנחה קטנה לא יהי' לו מנין, מותר להתפלל במנין אפי' קודם מנחה קטנה. ובשעה צ' (ס"ה) הוכיח כן ממש"כ לענין תפילת מעריב (ס"ו ר"ה ס"א) שאם הציבור מתפללים קודם הלילה יתפלל עמהם ויחזור על קרי"ש בלילה, ומשמע שבשביל תפילה בציבור התירו לו לקרא קרי"ש אפ"כ בלא ברכותיה, עיי"ש.

ויש לדון בהוכחה זו, דהלא תפילת ערבית מותר לכתחילה מפלג המנחה [אם לא שנוהג להתפלל מנחה עד הערב שאז הוא כתרתי דסתי' (עיי' ס"ו ר"ג ס"א בשו"ע ורמ"א)], משא"כ תפילת מנחה גדולה שע"פ שו"ע אינה לכתחילה, ומנין שהותר להתפלל בדיעבד בשביל תפילה בציבור.

כמוכן, החכם עיניו בראשו ומכלכל דבריו במשפט להתפלל מנחה בעיקר זמנה, באופן שלא יגרם ח"ו עי"ז ביטול תורה או תפילה ביחידות, וביתור יש לבח' הישיבות להזהר שלא לגרום רפיון בהיכל הישיבה ביציאתם לתפילה, והבא לטהר מסייעין בידו.

יוצא לדרך

בענין היוצא לדרך קודם זמן מנחה קטנה ויודע שכשיגיע עיקר זמן התפילה לא יהי' לו מקום מוקף מחיצות להתפלל שם, וגם יתכן שלא יוכל להתפלל מעומד אלא מיושב על הגולה, כתב הגאון מבוטשאטש (ס"ז) שהמנהג הפשוט של הולכי דרכים שגם כשהיו יכולים להתפלל היטב בבתים בזמן מנחה גדולה, מ"מ מתפללים מנחה קטנה בדרך ואפי' בישיבה בעגלה.

וצידד להביא רא' ממש"כ בשו"ע (ס"ו רמ"ח סעיפים א' - ב') בענין הפלגה בספינה קודם שבת, שלפני שלושה ימים קודם השבת מותר לצאת לדרך אע"פ שבשבת יהי' במצב של פיקוח נפש לחלל שבת, כיון שכעת אין לפנייהם שבת ופיקוח נפש, ואין לך בו אלא שעתו. וכתב באשל אברהם 'וכן הוא בזה, שבשעת מנחה גדולה לא רמיא עדיין חיוב תפלת מנחה עליו, ובמניעה מהתפלל מנחה הוא עושה רצון חז"ל היטב, ואין לו לחשוש אז על העתיד, ואחר כך כשאין לו בית להתפלל בו, ברצון חז"ל הוא מתפלל בשדה, וכן הוא המנהג היטב'.

דעת הגר"א

ידוע ומפורסם שבכמה היכלי תורה ההולכים לאור הגר"א נהגו להתפלל מנחה גדולה אפי' בלא שעת הדחק, ורבים סבורים לתומם שכן שיטת הגר"א, שחולק על השו"ע [כדרכו בכמה מקומות] ופוסק שעיקר זמן מנחה הוא ממש ומחצה וע"כ מותר לכתחילה להתפלל מנחה גדולה.

אכן בשעה צ"צ (ס' רל"ג ס"ק ג') כתב שמשמע [- ולא מוכח] שהגר"א מצדד [- ולא פוסק] כראשונים כתבו שמוותר להתפלל מנחה גדולה לכתחילה. וע"ע בשעה צ"צ (ס' רל"ה ס"ק ב').

אך מעיון בדברי הגר"א בכ"ד נראה - וכמעט מוכח - שלא הי' כוונתו לפסוק דלא כשו"ע, וכן נהג בעצמו להתפלל בזמן מנחה קטנה.

שבביאור הגר"א (ר"ס רל"ג) הביא מוח' רמב"ם ורש"י האם מנחה גדולה היא רק בדיעבד, אך סיים שאפי' לרש"י שאינו בדיעבד מ"מ 'עיקר זמנה מזמן מנחה קטנה', וצייין שכן פסקו הטור ושאר פוסקים.

בביאורו למשניות (שנות אליהו הקצר, ברכות פ"ד מ"א, שבת פ"א מ"א) כתב שתפילת המנחה היא כנגד הקרבת המנחה שהיתה אחר הקרבת התמיד, ובתפילת מנחה היו צריכים לאחר כל מה שאפשר כדי שיהיה עם שמש, וע"כ קבעו בזמן הקרבת המנחה שהוא סוף התמיד, וכתב 'אבל בשעת הדחק יכולין להתפלל בזמן מנחה גדולה שהוא זמן שחיטה שאז הוא זמן התחלת התמיד'.

בספר מעשה רב (אות ס"ד) הובא שהי' מנהגו להקדים תפילת המנחה, ובהגהה שם דהיינו שלא להתפלל עם דמדומי חמה כמ"ש בביאור הגר"א (ר"ס רל"א ס"ק י"א), וכ"כ במעשה רב (כת"י תקנ"ח) 'תפילת המנחה מקדימה מאד כי רבים פוסקים שמשקיעת החמה הוא לילה', וכן ביארו שם בביאור פעולת שכיר שהכוונה שהקדים להתפלל כדי שלא להתפלל עם דמדומי חמה, ומשמעות הדברים שלא התפלל מאוחר עד צאת הכוכבים או עד השקיעה השניה עכ"פ, כמ"ש בשו"ע. אלא הקדים להתפלל לפני תחילת השקיעה, אך לא בזמן מנחה גדולה הקודם בכמה שעות.

אזהרת הרה"ק מלעלוב

בשנת תשל"ט למד בח' מאנ"ש ביישיבת קארלין בעיה"ק ירושת", כשלא התפלל מנחה גדולה ביישיבה, נתפס על דברי תורה ומצא את עצמו מחוץ לכתלי הישיבה.

כשהציע הדברים לפני הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב צ"ל שכהן כנשיא הישיבה, ובתור"ד הזכיר הבח' שבא בשליחות אד"ש לשאול דעתו על כך. נענה הרה"ק מלעלוב ואמר שהוא ג"כ מקפיד שלא להתפלל מנחה קודם זמנה (מלבד בעריו"כ שמוכרה להתפלל קודם). וקרא לאחראי ביישיבה והזהירו לבל יכוח בגחלתן של צדיקים ושיחזיר את הבח' לספסל הלימודים, ויניח לו להתפלל כהלכה, והפטיר שעיי"ז הי' 'שלום על ישראל'.

שלא כדון בשביל חביבות התפילה

סיפר האדמו"ר מגארליץ שליט"א שבבחרותו הי' פעם בליל שבת אצל אדמו"ר זי"ע, ושח עמו על זמן תפילת המנחה, ועל ההקפדה לקיים פסק השו"ע שלא להקדים תפילת מנחה קודם עיקר זמנה ללא צורך.

בתוך הדברים התבטא אדמו"ר זי"ע שהלא בלאו הכי אינם מתפללים מנחה בתחילת זמנה, ואם היו מתפללים מנחה מיד בהגיע זמן מנחה גדולה בשש שעות ומחצה, ניחא, אך כשלא מתפללים בתחילת זמנה עכ"פ יש להמתין לעיקר זמנה, במנחה קטנה. ע"כ.

היו מהשומעים שהבינו שאכן למעשה אם יתפללו מיד בתחילת זמן מנחה גדולה יש מקום להקל, אך יתכן שלא נאמרו הדברים אלא כמשא ומתן בלימוד זכות ולא למעשה.

ושמא הכוונה מעין דברי רבינו תם (יומא לז. תוד"ה אמר) על הוותיקין שהיו קורין ק"ש שלא כדון בשביל חביבות התפילה... וממהרין אותו קודם זמנו שהוא אחר הנץ, דהיינו שאם מתפללים מיד בתחילת זמנה יש ללמד זכות שכ"כ מחבבים התפילה שרוצים להתפלל מיד בתחילת זמנה, ואע"פ שעושים שלא כדון מ"מ מצינו דוגמתו בתפילת ותיקין, שלחביבות התפילה עשו שלא כדון, משא"כ אם ממילא אין מתפללים בתחילת זמנה, שיש להמתין לעיקר זמנה. בהזדמנות זו כששמע אדמו"ר זי"ע על ישיבה לבח' בני עליה אשר תלמידיה חסידים יראים ושלמים הנוהגים בכל ענייניהם ע"פ פסקי השו"ע, שהנהיגו בה להתפלל מנחה גדולה, ביקש לשאול ולברר אצל ראש הישיבה מדוע הנהיגו כך ועל מה שמכחו להנהיג לרבים בקביעות להתפלל קודם עיקר זמנה, ע"כ.

כתב הרה"ק בעל בני יששכר זצ"ל בספרו אגרא דפרקא (אות ר"ג) כתב ע"פ סוד טעם להתפלל מנחה גדולה, וכתב נכדו הרה"ק ממונקאטש זצ"ל (דברי תורה מהדו"ק אות ק"ד) שכן נהג הבני יששכר בעצמו, אמנם התפלל ביחידות בינו לבין עצמו ולא בציבור משום שלכתחילה יש להתפלל בזמן מנחה קטנה אלא שלו הי' בזה טעם נשגב ואינו הוראה לרבים.

סגולה לפרנסה

בספר ערוך השולחן (ס' רל"ג סעיף י"ב) כתב 'ראיתי לאחד מן הקדמונים שהזהיר להתפלל דווקא מנחה גדולה [ר"ש פרוחן בשורש מנח או פלל, שכתב דלכן העניות מצויה בארץ אדום מפני שאין מתפללים מנחה גדולה, עיי"ש]'.
בדורינו דור המלקטים ציטטו רבים דברים אלו בלי לעיין במקור הדברים, והקורא תמה וכי האדם העושה כדון השו"ע ענוש יענוש, ואפי' לשיטות הראשונים שמוותר להתפלל מנחה גדולה לכתחילה מ"מ לא עדיף על מנחה גדולה, ומדוע נענשו אנשי ארץ אדום בעניות על שהתפללו תפילה בזמנה.

הנה, הקדמון שצייין הערוך השולחן הוא החכם רבי שלמה פרחון, בספר מחברת הערוך, ספר קדום מלפני יותר משמונה מאות שנה, המיוסד על שרשים ערכים ויסודות בלשון הקודש. וכתב שם (ערך מנח) על זמן שש ומחצה 'מאותה שעה אסור לאדם ליכנס למרחץ ולא להתחיל מלאכה ולא לאכול ולא לדון, עד שיתפלל מנחה, וכן מנהג כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם חוץ מארץ אדום, מפני שהיו מתחילה עניים הולכים בכפרים עד הערב וחוזרים לבתיהם ומתפללין מנחה ומעריב בשעה אחת ואמרו רבותינו כל העושה כך נקרא פושע, אע"פ שנתעשרו אין מתפללין אותה בעתה, ואע"פ שהוא מפורש בברכות עד חצות הרי הן עוברין ועושין כל דבר שירצו קודם תפלת המנחה, והוא רחום יכפר עוונותיהם ועוונותינו'.

וכן כתב בספרו (ערך ערב) שלא לעשות מלאכה קודם המנחה מזמן מנחה גדולה, וע"ז הביא שבני ארץ אדום שהיו בתחילתן עניים יצאו לפרנסתם לכפרים, וע"כ עסקו לפרנסתם גם אחר מנחה גדולה. הרי שלא כתב שהעניות מצויה משום שמתפללים מנחה קטנה, אלא להיפך שמשום שהיו עניים התפללו מנחה קטנה, ולא שכר וענוש שנו כאן, אלא הבנת מציאות הדברים מדוע הקלו בארץ אדום לעשות מלאכה אחר זמן מנחה גדולה. ועיקר דבריו הם על האיסור לאכול סעודה ולעשות מלאכה ולהכנס למרחץ קודם המנחה, שדין זה מתחיל משעת מנחה גדולה.

וכן כתב בספרו (ערך ערב) שלא לעשות מלאכה קודם המנחה מזמן מנחה גדולה, וע"ז הביא שבני ארץ אדום שהיו בתחילתן עניים יצאו לפרנסתם לכפרים, וע"כ עסקו לפרנסתם גם אחר מנחה גדולה. הרי שלא כתב שהעניות מצויה משום שמתפללים מנחה קטנה, אלא להיפך שמשום שהיו עניים התפללו מנחה קטנה, ולא שכר וענוש שנו כאן, אלא הבנת מציאות הדברים מדוע הקלו בארץ אדום לעשות מלאכה אחר זמן מנחה גדולה. ועיקר דבריו הם על האיסור לאכול סעודה ולעשות מלאכה ולהכנס למרחץ קודם המנחה, שדין זה מתחיל משעת מנחה גדולה.

וכן כתב בספרו (ערך ערב) שלא לעשות מלאכה קודם המנחה מזמן מנחה גדולה, וע"ז הביא שבני ארץ אדום שהיו בתחילתן עניים יצאו לפרנסתם לכפרים, וע"כ עסקו לפרנסתם גם אחר מנחה גדולה. הרי שלא כתב שהעניות מצויה משום שמתפללים מנחה קטנה, אלא להיפך שמשום שהיו עניים התפללו מנחה קטנה, ולא שכר וענוש שנו כאן, אלא הבנת מציאות הדברים מדוע הקלו בארץ אדום לעשות מלאכה אחר זמן מנחה גדולה. ועיקר דבריו הם על האיסור לאכול סעודה ולעשות מלאכה ולהכנס למרחץ קודם המנחה, שדין זה מתחיל משעת מנחה גדולה.

ועיקר דבריו הם על האיסור לאכול סעודה ולעשות מלאכה ולהכנס למרחץ קודם המנחה, שדין זה מתחיל משעת מנחה גדולה.

השכם לעמוד לפני בתפילה, וע"כ נקבעה תפילת שחרית בבוקר.

יצחק אבינו ע"ה שהי' מרכבה למידת היראה, הי' מתבודד ומתהלך במחשבות יראה ובושה, עם טליתו על כתיפו בהכנות מרובות לתפילה בהרגשה שאינו ראוי ואינו כדאי, ומי אנוכי שאזכה להתפלל לפני הקב"ה שהוא קל רם ונישא, ועד שאזר אומין בנפשו לגשת לתפילה כבר נעשה שעת צהריים, וע"כ נקבעה תפילת המנחה בצהריים.

יעקב אבינו ע"ה שהי' מטופל בהרבה ילדים, ע"פ החשבון במדרשי חז"ל, עיי' רבינו בחיי (פרק כ"ט פס' ל"ב) שאחד עשר שבטים ודינה נולדו בשבע שנים. ועם כל אחד נולדה תאומה כמ"ש חז"ל במדרשים (הובא ברש"י פרק ל"ה י"ז). ולפי"ז היו בביתו בפרק אחד עשרות צאצאים (בין השנים ב' אלפים קצ"ג - קצ"ט, עיי' בסדר הדורות אף השלישי), והי' טפלי תלויים בו, וע"כ נפנה להתפלל בישוב הדעת רק בשעת הערב אחר שהתפנה מטרדות הבית, וע"כ נקבעה תפילת ערבית בערב.

הערה"ש לכא' כתב דברים אלו ע"פ זכרון או ע"פ מעתיקים שונים, כנראה מדבריו שצייין כמסתפק לשורש מנח או פלל, ולפינו אין שורש 'פלל', ולא מוזכר שם על עניות הבאה עקב תפילת מנחה בזמנה. [ולכשתמצי לומר, הרי אין אדם שומע לי ומפסיד', ואם שכר וענוש שנו כאן הרי שאדרכה, תושבי ארץ אדום התפללו מנחה קטנה בעניותם ואח"כ התעשרו, אולי בזכות הקפדתם היתירה להתפלל מנחה בעיקר זמנה].

סעודה גדולה או קטנה

בכתבי חסידים השתמרה העובדה, כי בשנים הראשונות לשהותו של אדמו"ר זי"ע בארה"ק ביקשו הגר"י"ש כהנמן גאב"ד פוניבז' לבא ולבקר בהיכל הישיבה שישד והקים בבני ברק. בהזדמנות כאשר הגיע אדמו"ר זי"ע לעיר בני ברק בשעות לפני הצהריים, הלך לישיבת פוניבז', גאב"ד פוניבז' יצא לקראתו וקבל את פניו בכבוד גדול, והכניסו לחדרו ושוחחו בדברי תורה, תוך כדי שיחתם הגיעה השעה אחת בצהריים, שעת סיום הסדר הראשון בישיבה, פנה גאב"ד פוניבז' לאדמו"ר זי"ע ובקשו שיצטרף אליו ויבוא עמו להתפלל תפילת מנחה בהיכל הישיבה.

לפליאת אדמו"ר זי"ע האם מתפללים ביישיבה מנחה גדולה, נענה הרב מפוניבז' שאכן מתפללים מנחה גדולה, פנה אדמו"ר זי"ע ואמר לרב מפוניבז' כשבת שחוק נסוכה על פניו, בא נלך לסיור בחדר אוכל, נבדוק מה נותנים שם לאכול ואח"כ נראה אם נלך להתפלל מנחה.

כשתמה הרב מפוניבז' על פשר הבקשה ועל שייכות הדברים להצעתו בענין תפילת המנחה בהיכל הישיבה, נענה אדמו"ר זי"ע ואמר לו, שהלא נפסק להלכה (ס' רל"ב ס"א) שאין לאכול סעודה גדולה קודם תפילת המנחה, ואפי' בזמן מנחה גדולה אין לאכול סעודה גדולה קודם התפילה, וע"כ אם אכן מגישים לפני תלמידי הישיבה 'סעודה גדולה' לסעודת הצהריים, אכן יתכן שיש סיבה להתפלל מנחה גדולה, אמנם אם הסעודה היא ממילא אינה סעודה גדולה, והלא אנחנו יודעים היטב מה כבר נותנים לאכול ביישיבה, מדוע שלא יתפללו מנחה בעיקר זמנה, כנפסק בשלחן ערוך.

כששמע הרב מפוניבז' את הדברים התעכב ולא הלך להתפלל מנחה בהיכל הישיבה באותו היום ונשאר להשתעשע עם אדמו"ר זי"ע עד אחר התפילה.

פניני הכהן

פנינים ודא"ח מתורתו של הר"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א
מאוצרותיו של המשפיע הרב החסיד רבי יצחק דוב מנדלסון שליט"א | פרשת חיי שרה

פניני הכהן

פרי צדיק אות ט'

בעיני דוד מימיו שיוכחו על זה. רק החסרון שלו היה רק מה שנאמר שהיה מתנשא לאמר אני אמלוך. שהתגאה בלבו שראוי למלוכה. ועל ידי הגאווה איבד הכל:

והנה בשם אדניהו נמצא שלוש אותיות יה"ו משם הוי"ה ונחסרה ה' אחרונה שכנגד מלכות. וכן נמצא בשמו שלוש אותיות אד"נ משם אדנ"י ונחסרה אות י' שהיא חכמה תתאה מלכות פה תורה שבעל פה. וארבע אותיות משם אדנ"י מרמזין לארבע הקדושות שמרמזין ארבע אותיות שם הוי"ה ואות י' משם אדנ"י מרמז למדת מלכות שבמלכות. ועיקר מי שנעשה מרכבה למדת מלכות הוא על ידי שמכיר דלית ליה מגרמיה כלום. כמו סיהרא דמקבלא משמשא ולית לה מגרמה כלום. וכן סדר אותיות שם הוי"ה יה"ו מרמזים לתשע מדות. יו"ד חכמה ה' בינה ו' תפארת כליל שית ספיראן (וזהר ח"ג רנ"ח א) וקוצא דיו"ד דלעילא רמיזא לאין כתר עליון (כמו שאמרו שם ס"ה ב) ואחר כך ה' ד' הות דלית לה מגרמה כלום רק שמקבלת בסדר התשע מדות שמופיע לה מהשורש ונעשה ה'. וכשזוכה לקבל בסדר הזה נעשה מרכבה למדת מלכות. שנעשה מרכבה לשכינה השוכן בתוך בני ישראל.

וכן מצינו בדוד המלך ע"ה אחר שהובטח מהנביא על מלכותו עד עולם. אמר מי אנכי וגו' ומי ביתי כי הביאותני עד הלום וגו' ועתה ה' אלהים הדבר אשר דברת על עבדך ועל ביתו הקם עד עולם וגו' והיינו שלא עלה על דעתו לבקש על המלוכה שלא תזוז מביתו לעולם. רק מאחר שהובטח מהנביא בשם ה' על זה. אז מצא לבו להתפלל ועשה כאשר דברת. ורק על ידי השפלות יכול לזכות להיות משכן לשכינה. מה שאין כן מי שמתגאה כתיב (תהלים ק"א, ה) גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל. אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולים לדור בעולם כמו שאמרו בסוטה (ה' א) וזה ההבדל בין ישראל לעמים. וכמו שאמרו (חולין פ"ט א) נתתי גדולה לאברהם אמר לפני ואנכי עפר ואפר. למשה ואהרן אמרו ונחנו מה. לדוד אמר ואנכי תולעת ולא איש וכו' והגדולה המכוון בדברי תורה ומדריגות הקדושה. דגדולת עולם הזה לא נחשב להם כלום וכמו שאמרנו. רק כל מה שהשיגו יותר במדריגות עליונות נעשו שפל יותר בעיניהם ומיעטו את עצמם. מה שאין כן בנמרוד ונבוכדנצר וכדומה שנתגאו במה שהשפיע להם ה' יתברך וכמו שאמרו בגמרא.

ושייכות ענין אדוניהו לפרשה זו. הוא על פי מה שמובא בזוה"ק (תוספתא פרשה זו קכ"ב ב) מאן דאיהו זעיר איהו רב וכו' מאה דאיהו חושבן רב כתיב ביה שנה וכו'. ויש להבין למה נרמז ענין זה בפרשה זו דוקא.

אך באמת שלא להתגאות מענין טובת ושלמות עיני עולם הזה אין צריך ראייה. ובפרט בהאבות דמצינו באברהם שלא בחר בגדולה בעולם הזה כמו שאמרו (בראשית רבה מ"ב, ה) שהשיב למה שאמרו לו מלך אתה עלינו. אמר להם אל יחסר העולם מלכו וכו' רק העיקר צריך ללמד שאל יתגאה חס ושלום במה שזוכה במדריגות קדושה וטהרה יתירה.

וכאן דכתיב בשרה מאה ועשרים ושבע שמורה שנתבררה בכל העשר מדות וכמו שמובא בזוה"ק (ה"א קכ"ג א) דשבע נגד שבע מדות. ועשרים כנגד חכמה ובינה שכל אחד כלול מעשר. ומאה כנגד כתר עליון סתימא דכל סתימין. ומספר מאה מספר שלם שכולל עשר פעמים עשר. וכן באברהם כתיב ואברהם זקן בא בימים ביומין עלאין והיינו בשלוש ראשונות. ואף דלמעלה כתיב (בראשית י"ח, י"א) ואברהם ושרה זקנים באים בימים. שם הפירוש שנתבררו בכל השבע מדות שהם שבע ימי בראשית ובאו להתברר במדות שלוש ראשונות.

והיינו כיון שהיה צריך להוולד נפש יצחק שנימול לשמונה והיינו שנוולד בקדושת ישראל. הוצרך שיהיו האבות מסולקים כבר מעניני עולם הזה. שלכך נולד יצחק לאברהם למאה שנה משבטל יצרו משבטלה תאותו כמו שאמרו בבראשית רבה (מ"ו, ב) ולכן כתיב באים בימים. שכבר באו להתברר ביומין עלאין. וכו'

וכתיב וה' ברך את אברהם בכל ואיתא בבראשית רבה (נ"ט, ז) בכל שלא חזר וניסה אותו. והוא דאברהם אבינו ע"ה לא ידע מנין הנסיונות גם לא ידע מה נחשב לנסיון. רק שה' יתברך ברכו בכל. והיינו שכבר נחשב נסיון עשירי ונתברר במדת כתר עליון ומבורר כבר בכל המדות ולא ינסה אותו עוד. וכן שרה נתבררה בכל המדות וכמו שנרמז במנין שנותיה וכמו שאמרנו. ומזה יכול האדם להשיג גאווה. ואם היה משיג בלב איזה גאות היה מאבד הכל. וזה היה חסרון אדוניהו דכתיב ביה ולא עצבו אביו מימיו וגו'. וחלילה לדוד שלא יוכיחו מדוע ככה עשית. אלא ודאי שלא עשה אדוניהו דבר שירע

הוזהר בתורה בפרט וביחוד לבלתי רום לבבו מאחיו. שהוא צריך שיכיר דלית ליה מגרמיה כלום ואז יהיה מרכבה למדת מלכות ובאם לאו יאבד הכל חס ושלום.

ועל כן בפרשה זו המדבר משלימות אברהם אבינו ע"ה ושרה בכל העשר מדות כאמור. נרמז כאן מאן דאיהו זעיר איהו רב מאן דאיהו רב איהו זעיר וכו'. ונרמז ענין זה בשרה בזוה"ק שזה הסיבה הגדולה לאדם להכיר שפלותו מה שהוא ילוד אשה. כמו שמצינו (שבת פ"ח ב) שאמרו המלאכים על משה רבינו כשעלה למרום מה לילוד אשה בינינו. שזה הגנאי הגדול בעולם העליון. ומזה יכול אדם להשיג שפלות. ובגמרא (מגילה י"ד ב) לא נאה יהירותא לנשי תרתי נשי יהירן הוויין וסניין שמיייהו וכו' והיינו שמטעם שהם יהירן סניין שמיייהו שהם אשה. ועל כן נתקנה הפטרה זו מענין אדניהו. שזה היה החסרון שלו שהיה באמת גדול במעלה. רק שנתגאה על ידי כן לאמר אני אמלוך ובזה אבד המלוכה. שאדרבה היה לו להשיג השפלות האמיתית על ידי גדולת מעלותיו. כמו שנאמר כי אתם המעט. ומאן דאיהו זעיר איהו רב:

ועיקר המלוכה זוכין על ידי שמושיגים היראה בהפלגה. וכמו שאמרו (ברכות ל"ד ב) המלך כיון שכרע אינו זוקף והיינו מרוב היראה והפחד. ועל ידי זה נעשה מרכבה למדת מלכות איהי יראה ושריא בה יראה כמו שמואב בזוהר (ח"א ה' ב) ואז מכיר השפלות שאין לו כלום מהשתדלותו רק מה שחננו ה' יתברך. וכאברהם משה ואהרן ודוד. דכן מורה מדת מלכות דלית לה מגרמיה כלום. ואז זוכה להתברר בכל המדות כמו שמואב במאמר פתח אליהו כתר עליון איהו כתר מלכות. ועל ידי שמכתיר לה' יתברך זוכה להתברר במדת כתר עליון.

וחסרון אדוניהו היה שהיה מתנשא לאמר אני אמלוך. שהיה סבור לזכות למלוכה מחמת זכות מעשיו ולא הכיר דלית ליה מגרמיה כלום. ולכן הסדר בשמו שלוש אותיות אד"נ משם זה הרומז למלכות קודם שלוש אותיות יה"ו משם הוי"ה. והיינו שלא הכיר שמקבל הכל מהקב"ה. ולכן איבד הכל ולא נעשה מרכבה למדת מלכות. וכן נחסר לו אות י' משם אדנ"י ואות ה' משם הוי"ה הרומזים למדת מלכות. ועל כן מלך שזוכה להיות מרכבה למדת מלכות ויכול להתגאות אחר שזוכה להתברר מכל המדות ואז יאבד הכל. לכן

פניני חיזוק

ואבא היום - היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ, אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה

צדקת הצדיק אות קיט

כל הסיפורים שבתורה ובגמרא מדברים מופלאים שנעשו. שם עצמו יש הכח לעשיה ההוא כי כל דברי תורה חיים וקיימים ושם יש החיות לאותו דבר. וכמו שמואב בתיקונים (סוף תיקון נ"ה) כי מפסוק והמכתב מכתב אלהים הוא (שמות ל"ב ט"ז) יצא שם הכותב. ומפסוק ה' אלהים נתן לי לשון לימודים וגו' (ישעיה נ' ד') שם הדורש. ובספר עבודת ישראל פרשת חיי מפסוק (בראשית כ"ד מ"ב) ואבא היום אל העין שפירש רש"י היום יצאתי והיום באתי יוצא שם לקפיצת הארץ. וכן ידוע מפסוק של הכאת סנורים יוצא שם לפעול כן:

ובדרשת חז"ל (ברכות ה' ב) יהב ליה ידא ואוקמיה דראשי תיבות י'היב ל'יה ידא הוא שם הפועל כן. וכן הרבה בספר שימוש תהלים ושארי. כי כל שם הוא כמו מפתח לאותו חדר. והראשון שפעל אותו דבר הוא שמצא ועמד על אותו מפתח ומסרו לרבים שנהג בו טובת עין והם גניזין בתורה ובלשון חכמים שכל חמדין טבין גניזין שם. ואם ריק הוא ממך למה שאין אתם יגיעים וכו'. [וכל שמות האמורים לענין לעשות במעשה הוא מצד עולם העשיה אבל באמת העיקר הרמיזות בו בעבודה שבמוח ולב כנודע]:

